

TÜRK İDARE DERGİSİ

İÇİŞLERİ BAKANLIĞINCA İKİ AYDA BİR ÇIKARILIR

Yıl: 35

Temmuz, Ağustos - 1964

Sayı:289

İÇİNDEKİLER

Sahife

TETKİKLER

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Kanunu	Sadık ARTUKMAÇ	3
Toplum Kalkınması — Köy Kalkınması.....	Mustafa BEZİRGÂN	22
Devlet Personel Eğitimi (Geçen sayıdan devam)	Âlim Şerif ONARAN	43
Türkiye Cumhuriyetinde Lâyiklik ve Meseleleri	Ergun TEZEL	81

TERCÜME :

Avrupa Bölge Kalkınma Plânına Doğru.....	Yusuf YAKUPOĞLU	101
--	------------------------	------------

İDARİ COĞRAFYA :

Gölbaşı İlçesi İdarî Coğrafyası	Fuat UYGUR	132
---------------------------------------	-------------------	------------

KANUN :

Türk Vatandaşlığı Kanunu	149
--------------------------------	------------

YÖNETMELİK :

11.2.1964 tarihli ve 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik	164
--	------------

ABONE BEDELİ

Türkiye için yıllık	: 500 kuruş
Yabancı memleketler için yıllık	: 750 kuruş

ABONE BEDELİNİN GÖNDERİLMESİ ŞEKLİ

A — Türkiye’de :

Bulunan yerin Malsandığına tutarı yatırılarak mukabilinde alınacak (Çeşitli gelir makbuzu) aynen ve taahhütlü mektupla;

İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğü — Ankara

adresine gönderilmelidir. (Hangi nüshalara abone kaydedilmesi istenildiğini gösteren mektuplar arzuhal puluna tâbi tutulmalıdır.)

B — Yabancı memleketlerde :

Abone bedeline, makbuz pulu için 4 kuruş eklendikten sonra hâsıl olan meblâğ, posta veya banka havalesi olarak yukarıdaki adrese gönderilmelidir.

YAZI İŞLERİ

İdareyi ilgilendiren mevzularda hazırlanacak etüdler kabul edilir.

Gönderilecek yazıların iki nüsha olması ve 20, 25 sahifeyi geçmemesi, makinada seyrek satırla yazılmış olması ve yarım sahifeyi geçmiyen ayrıca bir de özü bulunması lâzımdır.

Dergiye dercolummayan yazılar iade edilmez.

Yazı işleri için **İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğü**’ne müracaat edilmelidir.

Sahibi : **İçişleri Bakanlığı**

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Mesul Müdürü ; **Selim AYBAR**

TETKİKLER

TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ HÜRRİYETİ KANUNU

Yazan :

Sadık ARTUKMAÇ

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlü Hürriyeti hakkındaki 10 Şubat 1963 tarihli ve 171 sayılı kanun, 18 Şubat 1963 tarihinde yürürlüğe girmiştir. (1).

Bu kanunla; toplantı ve gösteri yürüyüşleri, eski kanunun uygulanmasından elde edilen tecrübelerden faydalanmak suretiyle ve Anayasamızın ışığı altında yeniden düzenlenmiştir.

Biz bu yazımızda, toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyetinden ve bu hürriyetin kısa bir tarihçesinden bahsettikten sonra, yeni kanun hükümlerini inceleyeceğiz.

§ I. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hak ve hürriyeti :

Toplanma ve gösteri yürüyüşü yapma; insanların yemek, içmek, uyumak, gezmek gibi tabii haklarından. Bu hak; Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde neşredilen «İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi »nde, Avrupa Konseyinin insan haklarını ve ana hürriyetlerini korumaya dair olan sözleşmesinde ve hemen her anayasada gözönünde tutulmuş ve teminat altına alınmıştır. «Herkes, önceden izin almaksızın, silâhsız ve saldırısız toplanma veya gösteri yürüyüşü yapma hakkına sâhiptir. Bu hak, ancak kamu düzenini korumak için kanunla sınırlanabilir».

İşte 10 Şubat 1963 tarihli ve 171 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Kanunu, Anayasamızın koyduğu bu esaslara ve eski tatbikattan alınan tecrübelere uygun bir şekilde tedvin edilmiştir.

Bu kanunla, toplanma ve gösteri yürüyüşü yapma hürriyetinin kamu düzenini bozmadan ne şekilde kullanılacağı hususu tanzim olunmuştur.

(1) Bakınız Resmî Gazete, 18/2/1963 - No : 11337.

§ II. Kısa bir tarihçe :

İnsanlar bu haktan, tarih boyunca ve çeşitli şekilde istifade etmişlerdir.

A) Yabancı memleketlerde :

a. Milâttan çok önce, eski Atina'da Agora ve eski Roma'da Forum sâdece bir pazar yeri değil, ayrıca Atinalı ve Romalı vatandaşların toplandıkları ve günün politika mevzularını konuştukları yerlerdi.

«Ağora, yunan tarihinin eski çağlarında halk meclisine verilen addır. Kral veya yönetimi elinde bulunduran kimse tarafından toplanan bu mecliste, memleketi ilgilendiren çeşitli konular görüşülürdü. Sonradan, büyük toplantıların yapıldığı, siyaset ve ticaret işlerinin konuşulduğu meydanlara ağora adı verilmiştir. Milâttan önce beşinci ve dördüncü yüzyıllarda ağoranın mimarî bir şekilde kazanmağa başladığı anlaşılmıştır.

... Ağoralar bir taraftan siyaset ve yönetim, o bir yandan ticaret işlerinin görüldüğü yer olduğu için çok defa her şehirde bir devlet ağorası ile bir de ticaret ağorası bulunurdu. (2)

Forum ise, eskiden Roma şehirlerinde umuma ait işleri münakaşa etmek için halkın toplandığı meydan idi.

Atinalı veya Romalı vatandaşlar, ağorada veya forumda, bir fikrin veya müessesenin leyh ve aleyhinde serbestçe konuşurlar ve tartışırlardı.

b. İngilterede toplanma hakkı, ötedenberi, tabî haklar meyanında kabul edilmiştir. Hyde Park daimî bir toplantı yeridir. Burada, suç teşkil etmemek şartıyla, her şey konuşulabilir. Oradaki polislerin vazifesi; hatiplerin herhangi bir müdahale ve taarruza uğramamalarını sağlamaktır. Yoksa, bizim bundan önceki 6761 sayılı kanunun uygulanmasında olduğu gibi, hatipleri susturmak, dinleyenleri dağıtmak ve zabıt tutmak değildir.

c. Fransa'da, büyük ihtilâlden evvel her toplantı önlenirdi. Pazar panayırıların, fuarların açılması bile kralın izniyle mümkün olurdu. Toplanma hakkı, Fransa'da, fransız vatandaşlarına ancak 1791 anayasası ile tanındı. Bu kanunla, polis kanunlarına riayet etmek şartıyla, silâhsız toplantılara izin verildi. 1881 tarihli bir kanunla da, bütün toplantıların serbest olduğu kabul edildi.

(2) Türk Ansiklopedisi, cilt 1, sayfa 210.

B(Memleketimizde :

a. Memleketimizde, 1325 (1909) tarihinde karar, toplanma ve gösteri yürüyüşü hürriyeti mevcut değildi. İstibdat devrinde, vatandaşlara bölge bir hak tanınmamıştı.

b. Hürriyetten sonra kabul edilen 27 Mayıs 1325 (1909) tarihli İçtim atı Umumiye Kaimim ve 13 Mart (1928 (1912) tarihli Tecemmüat Kanunu ile bu hakları tanıma yoluna gidilmiştir. Her iki kanun da Fransız kanunlarından tercüme edilmiştir.

Bu kanunlara göre; silâhsız olmak, gidiş ve geliş engel teşkil etmemek kayıt ve şartıyla toplantı ve gösteri yürüyüşü yapmak mümkündür. Önceden izin almaya lüzum yoktur. Şukadar ki, toplantıdan önce, toplantı yeri ile gün ve saatini ve toplantının sebep ve maksadını bildiren bir beyanname tanzim edilmesi ve bu beyannamenin enaz iki şahıs tarafından imzalanması şarttır. Beyannamenin mahallin en büyük mülkiye âmirine verilmesi lâzımdır. Bu merciler, ilgili şahıslara, beyanname mukabilinde ilmühaber vermek mecburiyetindedirler. verilmediği takdirde, beyanname veren kişiler tarafından zabıt varakası tutulması ve bu zabıta beyanname veren kişiler taranün ve saatin belirtilmesi, bu zabitin enaz iki kişiye de imzalatırılması lâzımdır. Bu muamele tamamlandıktan sonra, toplantı yapılması mümkündür. Ancak, beyannamenin verilmesi zamanı ile toplantı zamanı arasında enaz kırk sekiz saatlik bir fâsılanın bulunması şarttır. Ayan ve mebusan meclislerine üç kilometre mesafe dâhilinde açık mahallerde toplantı yapılması yasaktır.

Toplantı zamanı, açık yerlerde, güneşin doğmasından batmasına kadardır.

Toplantının, beyannameyi imza edenler tarafından tâyin edilecek en az üç kişiden ibaret bir heyet vasıtasıyla idare edilmesi lâzımdır. Bu heyet, intizamın muhafazasıyla ve beyannamede belirtilen konu dışına çıkarılmasını teminle mükelleftir.

Toplantıya, mahallin en büyük mülkiye âmiri tarafından mülkiye veya adliye memurları arasından seçilecek biri memur edilmektedir. Bu memur, idare heyetinin istemesi veya asayiş bozucu hallerin meydana gelmesi hâlinde toplantıyı dağıtmaya yetkilidir.

İçtimaati Umumiye ve Tecemmüat Kanunları; meşrutiyet devrinde, ittihatçılar zamanında, mütarekenin o meş'ura yıllarında, Büyük Millet Meclisi Hükümetleri zamanında ve nihayet tek parti devrinde

uygulanmışlar ve 27/6/1956 tarihli ve 6761 sayılı Toplantılar ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ile yürürlükten kaldırılmışlardır.

c. 27/6/1956 tarihinde, 6761 sayılı Toplantılar ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu tedvin edilmiştir. Bu kanunun tedvini sebepleri, gerekçesinde, şu suretle belirtilmiştir :

«Teşkilâtı Esasiye Kanunumuz (3) toplanma hürriyetini, türklerin tabii hak ve hürriyetinden addetmiş ve bu hürriyetin de hududunun kanun marifetiyle tâyin ve tesbit olunacağını açıkça ifade eylemiştir. Bu itibarla her hürriyet gibi toplanma yâni içtima akdi hürriyetinin de bir hududu, bir nizamı tesis edilmedikçe sui istimalinin önlenmesine ve dolayısıyla cemiyette huzur ve sükûn sağlanmasına, binnetice mezkûr hürriyetin himayesine imkân bulunmaz.

Toplanma hürriyetinin kanunî bir nizam altında istimalini sağlamak vazifesi, otoriteyi nefsinde toplamış olan devletin en tabii ve hatta en aslı vezaifî cümlesinden bulunduğu münakaşa götürmez bir hakikattir.

Her nekad Osmanlı İmparatorluğu devrinden arta kalan ve artık bu günkü modern Türk Devletinin ve daima inkişaf hâlinde olan İçtimai ve siyasi bünyemizin icap ve ihtiyaçlarına hiçbir suretle karşılık teşkil edici hükümleri muhtevi bulunmayan 1325 ve 1328 tarihli İçtimaatı Umumiye ve Tecemmüat hakkındaki kanunların hükümleri hâlen mer'î ise de bunların çoktan mâna, kıymet ve hayatiyetlerini kaybetmiş oldukları âşikârdır.

Zira, eski devrin ihtiyaç ve icapları gözönünde tutularak siyasi propaganda ve seçim mücadelesi gibi mefhumların henüz tekevvün ve tebellür etmediği saf ve temiz niyetlerin ve görüşlerin hâkim olduğu ve har faaliyetin iyi bir niyete istinat ettiği zamanlarda hazırlanmış olan bu kanunların hükümlerine yurttan teessüs edip inkişafına ve kökleşmesine vatanpervarane hislerle gayret edilen demokratik idarenin bağdaşmasına ve bu idarenin yeni ruh görüşe uygun olarak yürütülmesine imkân olmadığı hakikatini pek acı ve hatta elem verici müşahhas misalleriyle belirtmek mümkündür.

Seçimleri müteakip, siyasi mücadeleye son verip memlekette bir istikrar temini zarurî ve lüzumlu bulunmasına rağmen maalesef siyasi partilerin sözcüleri memleket sahına yayılarak dünyanın hiçbir yerinde emsâline rastlanmayacak şekilde birbiri ardından kısa fâsî-

(3) 20 Nisan 1340 tarihli ve 491 sayılı anayasa.

lalarla yüzlerce mitingler, toplanmalar tertip edip az veya çok miktarda vatandaş kitleleri ayakta tutulmak suretiyle toplumdaki umumî istikrar, huzur ve emniyet zedelenmektedir.

İmtisâle şayan ileri demokratik memleketlerin İctimaî hayatlarının ve bu sahaya mâtuf faaliyetlerinin seyri, hedefi ve tarzı ile kendi İctimaî hayatımızdaki siyasi partilerin bu nevi faaliyetlerinin küçük bir mukayesesini yaptığımızda, netice aleyhimize olarak ibaret ve dehşet arzeder.

... Siyasi partilerin, seçim propaganda müddeti haricinde, sanki yurttan hergün seçim varmış gibi vatandaş kitlelerinin irade ve ihtiyarlarını çiğniyerek ve her çareye başvurarak cemiyetteki huzur ve sükûnu bozucu, millî menfaatlara zarar verici ve millî irade ile iktidara gelen bir partiyi ve onun hükûmetini iç ve dışta kötileyici faaliyetleri bir nizam altında almanın zamanı gelmiş bulunmaktadır.

Zira muhalefete mensup şahısların, yurdun en ücra köşelerine kadar dağılıp nüfus ederek tamamiyle haksız olarak küçük bir teemmüle yer vermeden : (şâyet bir harp olursa ordunun teçhizatını getirecek para kalmamıştır, hırsızlıklarını, uğursuzluklarını ileride mahkeme huzurunda soracağız, Demokrat Parti kodamanlarının çeşit apartmanları var, Demokrat Parti kodamanları hep hırsızdır, iktidar milletin güvenini kaybetti, Demokrat Partinin suistimallerini ve aczini anlatmak için değil böyle bir kongredeki vaktimiz, beş gün dahi kâfi değildir, kör, zâlim, beceriksiz mideciler, 2800 rakamlarına yükselenler, bu memleketi bugünkü bu düşmanlardan kurtaracağız, kanuni an yüz kızartıcıdır. Bu millet iktidara inanmıyor ve güvenmiyor. Bunların kabiliyetsizlik ve hırsızlıkları herkesin ağzında, millet lâstik, çivi, yedek parça ve ilâç beklerken bir bakanın metresinin köpeğine Amerikadan mama getiriliyor. Demokrat Parti sizi insan gibi yaşatabiliyor mu? sözlerini defaatla tekrarlamışlar ve tekrarlamaktadırlar.

İşte müşahhas misalleriyle de arz ve izahına çalışılan bu yıkıcı faaliyete mâni olmak ve toplantı hürriyetini himaye ve memleketin yüksek menfaatlerini temin eylemek lüzumunun arzettiği ehemmiyeti gözönünde tutarak ve yurttaki demokratik nizamı teminat altında bulundurmamak maksadiyledir ki; (Toplantılar ve Gösteri Yürüyüşleri hakkındaki Kanun) lâyhası hazırlanmıştır.)

Gereğçede de anlaşılacağı veçhile, bu kanunla; toplantı hak ve hürriyetleri, dikta rejimine uygun bir zihniyetle, devlet otoritesi ve İctimaî nizam sloganı içersinde eritilmiştir. Siyah partilerin toplan-

ma hürriyeti, bu düşünceye dayanılarak tamamiyle kısılmıştır. Hatta, 1325 ve 1328 tarihli içtimaatı Umumiye ve Tecemmüat Kanunlarının hükümleri dahi çok geride bırakılmıştır.

Bu düşünce ve zihniyet içersinde tedvin edilen mülga 27/6/1956 tarihli ve 6761 sayılı kanun; anayasaya aykırı, insan hak ve hürriyetlerine muhalif ve antidemokratik hükümleri ihtiva eden bir kanun idi. Gerçekten :

1 — Kanun 2 nci maddesine göre, seçim propaganda devresi dışında, siyasi partilerce veya siyasi propaganda maksadiyle gerçek ve tüzel kişiler tarafından toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılamıyacaktır.

Halbuki, toplantı hürriyeti, siyasi parti faaliyetlerine geniş ölçüde zemin hazırlanmaktadır. Bu bakımdan toplantı hürriyetinin seçim devresine inhisar ettirilmesi terviç olunamaz. Çünkü demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları olan siyasi partilerin (4) millî iradesinin tecellisinde geniş iştirak payları vardır. Bunlar, fikir ve düşüncelerini, toplantılar yolu ile millete duyurmak mecburiyetindedirler.

2 — Kanunun 2 nci maddesinin 2nci fıkrasına göre, tüzelkişiler; sadece kapalı yer toplantısı yapabileceklerdir. Açık yer toplantısı veya gösteri yürüyüşü yapılamıyacaktır.

3 — Kanunun 4 üncü maddesine göre, toplantılar, mahallin en büyük mülkiye âmirinin izni alınmak şartıyla yapabilecekler.

Yeni anayasamız ve hatta 1325 ve 1329 tarihli kanunlar, toplantılar için, önceden izin alınma şartına cevap vermemiştir. Anayasamıza aykırı olan bu hüküm, insan hak ve hürriyetlerini bertaraf etmektedir. Tamamiyle antidemokratik bir mâhiyet taşımaktadır.

4 — Kanunun 12 nci maddesinin (F) bendinde : «her nerede olursa olsun, tezahürat veya gösteri veya protesto maksadiyle yahut maksadı mahsusa müstenit olarak toplanılması veya böyle bir toplantıya bilerek sebebiyet verilmesi veya hazırlanması yahut bu hususta zabıtaca alınan tedbirlere riayet olunmaması» halleri, kanuna, aykırı ve cezalandırmayı mucip bir hareket sayılmıştır.

Bu hüküm, aşırı elastikiyeti sebebiyle, tatbikatta keyfiliğe ve kötü kullanmaya sebep olabilir ve olmuştur.

(4) Anayasamızın 56 nci maddesine bakınız.

5 — Kanunun 13 üncü maddesine, kanuna aykırı toplantıların dağılmasında, hedef gözetilmeksizin silâh kullanılacağı müeyyidesi de konmuştur.

Bu maddenin 2 nci fıkrasına göre, hükümet komiseri yahut mahallin en büyük mülkiye âmirinin tâyin edeceği memur; ihtara rağmen topluluk dağılmazsa evvelâ mevcut imkân ve vasıtaları kullanarak dağıtmaya çalışacaktır, muvaffak olunmadığı takdirde havaya üç el ateş ettirecektir. Yine dağılmazlarsa hedef gözetilmeksizin silâh istimal ettirilerek suretiyle topluluğu dağıtacaktır.

Sömürge halklarına dahi reva görülmeyen bu muamele, üzümlere ifade etmek isteriz ki, 27 Mayıs 1960 tarihinden önce meydana gelen olaylarda Türk milletine reva görülmüştür.

Azettiğimiz bu hüküm, hiç şüphe yok ki, tatbik kabiliyeti olmıyan sert bir hükümdür. Bugünkü modern mekânlarla, silâh kullanmadan da, toplantıların dağıtılması mümkündür. Silâhsız olarak toplanan bir grup dağıtmak, demokratik anlayışa aykırıdır.

Kısaca, mülga 6761 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri hakkındaki Kanun, antidemokratik hükümleri ihtiva etmekte ve Ana yasaya da aykırı düşmekte idi. Diğer taraf dan, bu kanun, mazideki tek taraflı tatbikatı sebebiyle iktidarın baskı ve tehdit vasıtası hâline de gelmiş ve binnetice âmme vicdanında derin yaralar açmış bulunmakta idi. Kanunun gerekçesini, bu tek taraflı tatbikata bir işaret ve delil telakki etmek mümkündür. Kanunda istihdaf edilen gayenin, baskı ve tek taraflı tatbikat ile, uzun zaman iktidarda kalma yollarını bulmak ve sağlamak olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeptendir ki, bütün haklar kısılmış ve iktidar mensuplarına uygulanmıyan kanun hükümleri, her fırsatta, muhalefette bulunanlara şiddetle tatbik edilmiştir.

§ III. Yeni kanunun hükümleri :

10/2/1963 tarihli ve 171 sayılı yeni kanun, eski kanunun mazideki tatbikatından ilham alınarak hazırlanmıştır. Filhakika bu kanun, Anayasaya aykırı ve antidemokratik hiçbir hüküm ihtiva etelemektedir; Anayasanın 28 inci maddesinin ışığı altında, şahısların toplanma ve gösteri yürüyüşü yapma gibi en tabii haklarını teminat altına almaktadır. Böylelikle antidemokratik hükümleri ihtiva eden mevzuat zincirlerinden bir halka daha dışarıya atılmış bulunmaktadır.

Burada, ilkönce, hükümlerini incelediğimiz 171 sayılı yeni kanunun adı üzerinde durmak isteriz. Filhakika kanuna : «Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti hakkında Kanun» adı verilmiştir. Fikrimizce bu isim, maksada uygun düşmemektedir. Çünkü kanun, hak ve hürriyeti tâyin ve tesbit etmek için değil Anayasa ile tanınmış bir hakkın ve hürriyetin sınırlarını; yine Anayasanın 28 inci maddesinin 2 nci fıkrası hükümleri dairesinde çizmek için tedvin edilmiştir. Bu itibarla kanuna, müga kanunda olduğu gibi, «Toplantılar ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu» adı verilmeli idi.

Bu isim fikrimizce, bir hak ve hürriyetin hangi şekil ve şartlar altında kullanılacağını belirtmesi bakımından mâna ifade eder.

Şimdi, kanunun hükümlerini inceleyelim.

A) Genel hükümler :

a. Toplanma ve yürüyüş hakkı ve bu hakkın kullanılış şekli :

10 Şubat 1963 tarihli ve 171 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri hakkındaki Kanunun 1 inci maddesinde, Anayasamızın 28 inci maddesi tekrarlanmıştır. Gerçekten, maddede)* «Herkes, önceden izin almaksızın, bu kanun hükümleri dairesinde; silâhsız ve saldırısı» olarak belli maksatlarla toplantılar veya gösteri yürüyüşleri yapmak hakkına sahiptir.» denilmektedir.

Görülüyor ki, gerek toplantıların ve gerekse gösteri yürüyüşlerinin belli maksatlarla yapılması ve bu kanun hükümlerine uygun surette tertip edilmesi şarttır, önceden izin almaya lüzum yoktur. Sadece, toplantının yapılmasından en az kırk sekiz saat önce, toplantının yapılacağı yerin en büyük mülkiye amirliğine bir beyannamenin verilmiş bulunması kâfidir. Silâhlı ve saldırılı bir şekilde herhangi bir toplantı veya gösteri yürüyüşü yapılması mümkün değildir (5).

b. Toplantı ve yürüyüş yerleri :

Toplantılar, ya kapalı bir yerde veya şehir ve kasabanın esasen umuma açık olan herhangi bir yerinde yapılabilecektir.

Eğer toplantı kapalı bir yerde yapılacaksa, bu yer, toplantının devamı süresince, umuma açık sayılacaktır (6).

(5) Kanunun 1 inci maddesiyle 7nci maddesinin linç fıkrasına bakınız.

(6) Toplantı yapılan mahallin umuma açık sayılmasından maksat, ceza hukukundaki aleniyet unsurunun mevcut olduğunu göstermektir.

Gösteri yürüyüşleri ise, şehir ve kasabanın herhangi bir açık yerinde veya meydanında veya yolunda (7) yapılabilecektir.

Şehir ve kasabalardaki açık toplantı ve yürüyüş yerlerinin, ilgili vali veya kaymakam tarafından kararlaştırılarak mütat vasıtalarla, önceden ilân edilmesi şarttır (8). Gerçekten, vali veya kaymakam; toplantıların veya yürüyüşlerin, şehir ve kasabanın herhangi bir meydanında veya açık yerinde veya yolunda yapılabileceğini belirtmek mecburiyetindedir. Eğer bu yerler hakkında sonradan herhangi bir değişiklik yapılması zarureti hâsıl olursa, bu değişikliğin de ilân edilmesi lâzımdır. Şukadar ki bu değişiklik, ilândan on beş gün sonra hüküm ifade edecektir. Yani değişiklik kararı, ilan tarihinden on beş gün sonra muteber olacaktır. Şu halde, on beş günlük müddetin hululünden önce yapılacak toplantı veya yürüyüşler ; değişiklikten önce belirtilmiş olan yerlerde, caddelerde veya meydanlarda yapılacaktır.

Bilindiği üzere, eski iktidarlar devrinde, bazı idare amirlerinin partizanca hareket ettikleri veya iktidarın baskısı altında karar verdikleri görülmüştür. Eğer böyle on beş günlük bir müddet konulmamış olursa, bu tipteki bir vali kaymakam; kendisine verilen beyannameyi alır almaz, evvelce ilân ettiği toplantı ve yürüyüş yerlerini derhal değiştirerek, toplantıyı veya gösteri yürüyüşünü tesirsiz veya tesirli bir hâle getirebilir. Faraza, Ankaranın Kızılay meydanı; toplantı yeri olarak önceden ilân edilmiş olsun. Mahallin en büyük mülkiye âmiri, toplantıdan 48 saat önce kendisine verilmiş olan beyannameyi alır almaz, toplantı yerini, çok daha تنها olan bir mahalle ve meselâ Bahçelievler semtindeki bir yere nakledebilir. Bu suretle toplantının tesiri azaltılmış olabilir. Elbetteki, bunun aksi de varittir.

İşte kanun vâzı, bu gibi durumlara meydan vermemek ve bilhassa vali ve kaymakamları herhangi bir zan ve şüphe altında bırakmamak ve onlara hareket serbesti si sağlamak maksadıyle, bu on beş

(7) 18 Şubat 1963 tarihli ve 11337 sayılı Resmî Gazetede yayınlanmış olan kanunun 4üncü maddesinin 1 inci fıkrasında, maalesef, bir tabı hatası yapılmıştır. Filhakika, birinci fıkrada : «şehir ve kasabalarda hangi meydan ve açık yerlerde veya kollarda toplantılar veya gösteri yürüyüşleri yapılabileceği» şeklinde, mânaya müessir, bir ibare vardır. Kanunun Tutanak Dergisindeki metnine göre, bu ibaredeki «kollar» kelimesi «yollar» olacaktır. Bu ciheti önemle belirtmek isteriz.

8) Bucak müdürlerine böyle bir yetki verilmemiştir.

günlük müddeti koymuştur. Bu hükmü, tatbikatçıların bir nevi sigortası telâkki etmekteyiz.

Kanun, toplantıyı yerlerinin kararlaştırılmasında bazı esaslar tesbit etmiştir. Buna göre :

1. Gidiş - geliş aksatmayacak;
2. Güvenliği bozmayacak ;
3. Pazarların kurulmasına engel olmayacak;

Yerlerde toplantılar yapılmasını kararlaştırılacaktır. Elektrik tesisatı olan yerler tercih edilecektir (9).

c. Toplantı ve yürüyüş süresi :

Kanun, toplantıların ve yürüyüşlerin belirli bir zamanda başlamasını ve yine belirli bir zamana kadar devam etmesini hükme bağlamıştır. Buna göre; toplantılara, yürüyüş toplantılarına ve yürüyüşlere güneş doğmadan başlanamaz.

Açık yerlerdeki toplantılar ile yürüyüşlerin güneş batıncaya kadar devam etmesi lâzımdır.

Kapalı yerlerdeki toplantıların ise, saat yirmi dörtte sona ermesi şarttır (10).

Burada, bir ciheti de önemle belirtmek isteriz. O da, şehir ve kasaba dışında kalan yerlerde yani köylerde toplantılar ve gösteri yürüyüşleri yapıp yapılamayacağı hususudur.

Kanuna göre, buna mâni bir hal yoktur. Hattâ, şehir ve kasabalarda olduğu gibi, açık toplantı ve yürüyüş yerlerinin tesbiti ve ilânına da lüzum yoktur. Toplantılar ve yürüyüşler, köy hükmî şahsiyetine ait hudutlar dâhilinde, istenilen her yerde yapılabilecektir. Ancak, toplantı ve yürüyüş için tesbit edilen sürelerin köyler hakkında da carî olması lâzımdır. Yani köylerde dahi toplantılara, yürüyüş toplanmalarına ve yürüyüşlere güneş doğduktan sonra başlanacaktır. Açık yerlerdeki toplantılar, güneş batıncaya kadar devam edecektir. Kapalı yerlerdeki toplantılar ise, yine saat yirmi dörtte sona erecektir.

(9) 171 Kanunim 2inci ve 4üncü maddelerine bakınız.

(10) Kanunim 3 üncü maddesine bakınız.

B) Toplantı ve yürüyüş usûl ve şartları :

a. Tertip heyeti :

Toplantının veya yürüyüşün yapılabilmesi için, ilkönce, medenî hakları kullanma yetkisini hâiz olan enaz üç kişiden ibaret bir tertip heyeti teşkil edilmesi lâzımdır.

b. Beyanname :

Bu tertip heyetinin, toplantının veya yürüyüşün yapılmasından enaz kırk sekiz saat önce ve çalışma saatleri içinde, toplantının yapılacağı yerin en büyük mülkiye âmirliğine (yâni valiliğe, kaymakamlığa, bucak müdürlüğüne) bir beyanname vermesi şarttır (11).

Bu beyannamenin, tertip heyetinden enaz üç kişi tarafından imzalanması ve bu kişileri toplantının veya yürüyüşün yapılacağı yerde ikametgahı bulunması mecburiyeti vardır.

Bu beyannamede :

1. Toplantının veya yürüyüşün yapılacağı yerin, günün ve saatin;
2. Toplantının veya yürüyüşün yapılmasındaki maksadın;
3. Bu toplantıyı veya yürüyüşü hazırlayan tertip heyeti üyelerinin hüviyetleri ile ikametgahlarının;
4. Yürüyüşe ait beyannamelerde, ayrıca yürüyüşe geçmek için seçilecek toplanma yeri ile tâkib olunacak yolun ve dağılma yerinin;

Belirtilmesi şarttır (12) .

Bu beyanname, mahallin en büyük mülkiye âmirliği tarafından kabul edildiği takdirde; karşılığında ilmühaber verilmesi ve bu ilmü-

(11) «Valilerin ve kaymakamların teftiş seyahatlerine çıktıkları veya mezun oldukları sırada, beyanname verilebilmesini sağlamak amacıyla, metinde (en büyük mülkiye âmirliğine) deyiimi kullanılmıştır. Bu amirlik, beyanname karşılığında ilmühaber vermekle mükellef tutulmuş ve bu mükellefiyete uyulmaması hâlinde yapılacak işlem açıklanmıştır.» (Kanunun gerekçesinden).

(12) 18 Şubat 1963 tarihli ve 11337 sayılı Resmî Gazetede neşredilmiş bulunan kanunun 7 nci maddesinin 3 üncü fıkrasında : «bu beyanname:» ibaresi vardır. Tutanak Dergisindeki metne göre bu ibarenin «bu beyannamede:» şeklinde olması lâzımdır; doğrusu da budur. Burada da mûtat dikkatsizlikle tabî hatası yapıldığı esefle görülmektedir.

haberde, beyannamenin verildiği günün ve saatin gösterilmesi mecburîdir.

Eğer beyanname gösteri yürüyüşü için verilmişse, mahallin en büyük mülkiye âmirinin lüzum ve zarûret görmesi hâlinde, yürüyüşlerin yapılacağı yollar ile istikameti tesbit ve keyfiyeti gerekçeli ve yazılı olarak ilgililere tebliğ etmesi lâzımdır.

Mahallin en büyük mülkiye âmirliğince, beyanname herhangi bir sebeple kabul edilmeyebilir veya beyanname karşılığında ilmühaber verilmeyebilir. Bu takdirde, müracaatçıların, keyfiyeti bir tutanakla tesbit etmeleri ve işbu tutanakta beyannamenin verildiği günü ve saati belirtmeleri şarttır. Eğer o yerde noter varsa, bu tutanağın bir suretinin noter vasıtasıyla mahallin en büyük mülkiye âmirliğine ihbar edilmesi de şarttır. İhbar saati, beyanname verilme saatidir. Eğer o yerde noter yoksa, tutanak, maksadı temine kâfi gelecektir.

Bâzen aynı yerde, aynı gün ve saatte toplantı veya yürüyüş yapmak üzere ayrı ayrı tertip heyetleri tarafından beyanname verilmiş olabilir. Bu takdirde, ilk verilen beyanname müteber sayılacaktır. Sonra beyanname verenlere, keyfiyetin hemen yazı ile bildirilmesi lâzımdır (madde 7, 11/1,2).

c. İdare heyeti :

Tertip heyeti, toplantı veya yürüyüşten önce, kendi arasından veya dışarıdan enaz üç kişilik bir idare heyeti teşkil eder ve isimlerini hükümet komiserine bildirir. İdare heyeti üyelerinden enaz birinin, toplantının veya yürüyüşün yapıldığı yerde ikametgâh sahibi olması şarttır.

Toplantı veya yürüyüşün yapılabilmesi için, idare heyeti veya tertip heyeti üyelerinden enaz üçünün, toplantı veya yürüyüş yerinde bulunması da şarttır.

İdare heyetinin görevleri :

- 1 — Toplantı veya yürüyüşün sükûn ve düzenini;
- 2 — Bayanname yazılı maksat dışına çıkarılmamasını;

Sağlamak için gerekli tedbirleri almak ve icabında zabıttan yardım istemektir.

İdare heyeti, bütün bu tedbirlere rağmen, sükûn ve düzeni temin edemezse ve beyanname yazılı maksadın dışına çıkarılmasını önle-

yemezse; toplantının veya yürüyüşün dağıtılmasını hükümet komiserinden istiyecektir. (madde 8).

ç. Hükümet komiseri :

Mahallin en büyük mülkiye âmiri, toplantıda veya yürüyüş sırasında hazır bulunmak üzere, bir memuru hükümet komiseri tayin eder. Bu memurun, hâkim sınıfından sayılanlar ve diğer adliye memurları ile jandarma da dahil olmak üzere bircümle askerî şahıslar ve emniyet mensupları dışındaki seçilmesi şarttır.

Görülüyor ki, kanun yapıcı; makamı veya memuriyeti icabı, toplantı veya yürüyüş üzerinde herhangi bir baskı yapması mümkün olan şahıslara bu vazifeyi vermekte titizlik göstermiş bulunmaktadır.

Hükümet komiserinin görev ve yetkileri şunlardır;

1 — Toplantı yerinde veya yürüyüşte, kendi seçeceği bir mahalde hazır bulunmak;

2 — Tertip heyeti tarafından teşkil edilen üç kişilik idare heyetinin kimlerden ibaret olduğuna ıttalâ kasbetmek (13) :

3 — Üç kişilik idare heyetinin; toplantının sükûn ve düzenini, beyannamede yazılı maksat dışına çıkarılmasını sağlamaya mâtuf hareket ve tedbirlerini gözetlemek;

4 — Bu tedbirlerin kifayet etmediğini gördüğü takdirde, hâdiselerin toplantının devamını imkânsız kılacak ve genel sükûn ve düzeni bozacak ille veya sözle saldırlı bir şekil almış olması şartıyla, toplantıyı dağıtmak (madde 9).

d. Toplantının veya yürüyüşün geri bırakılması :

Tertip heyeti; toplantıyı veya yürüyüşü, bir defaya mahsus olmak ve kırk sekiz saati geçmemek üzere, geri bırakabilir. Şukadar ki, bu kararın çoğunlukla alınması ve keyfiyetin beyannamenin verildiği makama yazı ile bildirmesi şarttır.

(13) İdare heyetini, 8 inci maddeye göre, tertip heyetini komiserine bildirmesi mecburîdir. Şâyet herhangi bir sebeple bildirmezse; komiserin, bunların kimler olduğunu tertip heyetinden sorması icabeder düşüncesindeyiz.

C) Yasak olan ve olmayan toplantılar ve yürüyüşler :

a. Yasak olan toplantılar :

- 1 — Genel yollarda;
 - 2 — Parklarda;
 - 3 — Mâbedlerde;
 - 4 — Kamu hizmeti görülen bina ve tesislerde ve bunların müstemilâtında ;
 - 5 — Parlamento (Türkiye Büyük Mille Meclisi) binasının bir kilometre mesafesi dâhilinde;
- Toplantı yapılamıyacaktır (madde 12/1).

b. Yasak okrayan toplantılar ve yürüyüşler :

a. Yasak olmıyan toplantılar şunlardır :

- 1 — Siyasî partilerin, derneklerin, şirketlerin, sendikaların ve tüzel kişiliği hâiz teşekküllerin kanunlarına göre yapacakları kapalı yer toplantıları ;
- 2 — Kanuna veya örf ve âdete göre yapılacak toplantılar, merasimler, şenlikler, karşılamalar ve uğurlamalar;
- 3 — Spor faaliyetleri ;
- 4 — İlmî, ticarî ve ekonomik maksatlarla yapılan toplantılar;
- 5 — Cumhurbaşkanının, başbakanın veya bakanların devlet ve hükümet işleri hakkındaki toplantıları ve konuşmaları ile parlamento (Türkiye Büyük Millet Meclisi) üyelerinin halk ile yapacakları hasbihaller;

171 sayılı Toplantı ve gösteri Yürüyüşü hakkındaki Kanun hükümlerine tâbi değildir (madde 5).

6 — Genel meydanlarda, halkın ve nakil vasıtalarının gelip geçmesine elverişli ve önceden tesbit edilen bir kısmın açık bulundurulması şartıyla, toplantı yapılabilecektir.

Gar, iskele ve hava meydanlarında karşılama ve uğurlama yapılabilecektir. Şukadar ki, bu gibi hailede, halkın ve nakil vasıtalarının gelip geçmesine elverişli ve önceden tesbit edilen bir kısmın keza açık bulundurulması şarttır (madde 12/2) .

Trafiğin kapanması için, madde, önceden tesbit edilen bir kısmı açık bulundurulması şart koşulmuştur. Fakat bu ön tesbiti kim yapacaktır? Kanunda bu hususta hüküm yoktur. Fikrimizce, bu tesbitin, mahallinen büyük mülkiye âmiri tarafından yapılması ve ilân edilmesi lâzımdır.

bb. Yasak olmıyan gösteri yürüyüşleri şunlardır :

Yukarıda (a da) belirttiğimiz yerlerde gösteri yürüyüşü yapılamıyacağına dair kanunda bir hüküm yoktur. Gerçi 12 nci maddenin gerekçesinde : «Toplantı ve yürüyüş yapılması yasak olan yerler açıklanmıştır. Meydanlarda yapılacak toplantıların da trafiği tamamen kapanmaması hususları nazara alınmıştır» denilmektedir. Halbuki sözü geçen maddede, sadece, toplantıların nerelerde yapılacağı hükme bağlanmış ve gösteri yürüyüşünden bahsedilmiştir. Bu duruma göre, gösteri yürüyüşüne mâni bir hüküm yoktur. Şu halde; genel yollarda, parklarda, meydanlarda veya parlamento binasının bir kilometre mesafesi dâhilinde gösteri yürüyüşü yapılabilmesi mümkündür.

cc. Yabancıların yapacakları toplantılar ve gösteri yürüyüşleri:

Yabancıların, 10/2/1963 tarihli ve 171 sayılı kanun hükümleri dairesinde yapacakları toplantılar veya gösteri yürüyüşleri; ancak hükümetin izniyle yapılabilecektir, (madde 1/2).

Ç) Kanuna aykırı toplantılar ve yürüyüşler, bunları dağıtma suçları yakamla usulü :

a. Kanuna aykırı toplantı ve yürüyüşler şunlardır :

- 1 — Kanuna uygun şekilde beyanname vermeksizin;
- 2 — Toplantının geri bırakıldığı gün, beyannamenin verildiği makama yazı ile bildirilmeksizin ;
- 3 — Toplantı veya yürüyüş için tesbit edilen gün ve saat beklenmeksizin;
- 4 — Ateşli silâhları veya patlayıcı maddeleri veya her türlü kesici, delici veya taş, sopa, demir ve lâstik çubuklar gibi bereleyici araçları; veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczaları veya diğer her türlü zehirleri veya her türlü sis veya gaz maddelerini hâmil olarak;
- 5 — Güneş doğmadan başlanan veya güneş battığı halde (eğer kapalı yer toplantısı ise, saat 24 den sonra) devam eden;

6 — İlgili vali veya kaymakam tarafından, kanunun 4üncü maddesine uygun şekilde tesbit ve ilân edilen yerler dışında;

7 — Tertip heyeti tarafından mahallin en büyük mülkiye âmirine verilen beyannamede belirtilen yerin dışında;

8 — Kanunun 11 nci maddesindeki usûl ve şartlara ve 12 inci maddesindeki yasaklara uyulmaksızın;

9 — Genel meydanlarda gürültü ile veya kanunun huzur ve istirahatini ihlâl edecek şekilde;

10 — Gar, iskele ve hava meydanlarında yapılacak karşılama ve uğurlamalarda gürültü ile veya kamunun huzur ve istirahatini ihlâl edecek şekilde (14);

11 — Kanunların suç saydığı maksatlar için;

(14) Kanunun 13 üncü maddesinin (e) bendinde : «12 nci maddede sayılan yasak yerlerde gürültü ile veya kamunun huzur ve istirahatini ihlâl edecek şekilde toplamak ve yürümek suretiyle» yapılan toplantıların veya yürüyüşlerin kanuna aykırı sayıldığı bildirilmektedir.

Evvelâ 12 nci maddenin 1 inci fıkrasıyla yasaklanmış yerlerde esasen toplantı veya yürüyüş mümkün değildir. Şu halde (e) bendindeki : «12 nci maddede sayılan yasak yerlerde gürültü ile veya kanun'un huzur ve istirahatini ihlâl edecek şekilde toplanmak ve yürümek yasaktır» şeklindeki hüküm yersizdir. Çünkü 12 nci maddenin 1 inci fıkrasına göre, bu yerlerde toplanmak veya yürüyüş yapmak esasen mümkün değildir. Bu suretle mümkün olmayan bir yerde, toplanmadan veya yürüyüşten bahsetmek haşıvdır

Bu hükmün, 12 nci maddenin 2 nci fıkrası nazara alınarak tesis edildiği anlaşılmaktadır.

. Sâniyen, sözü geçen bentteki «gürültü ile veya kamunun huzur ve istirahatini ihlâl edecek şekilde toplanmak ve yürümek» ibaresi üzerinde de durmak lâzımdır. Her toplantıda veya yürüyüşte gürültü olur. O halde gürültünün ölçüsü nedir? Gürültüyü objektif bir esasa bağlamak mümkün müdür? bir araya gelmiş insanlar konuşurlarken veya tartışırken meydana gelen sesler bir gürültüdür. Bu insanların yüksek sesle bağırıp çağırmaları da bir gürültüdür. Bunlardan hangisi kanuna aykırı bir gürültüdür? Fikrimizce; kamunun huzur ve istirahatini ihlâl edecek şekilde gürültü kıstas olarak kabul edilmeli ve bu objektif esasa dayanan gürültü kanuna aykırı sayılmalıdır. Şu halde, 13 üncü maddenin (e) bendi ile: «Kamunun huzurunu ve istirahatini ihlâl edecek şekilde gürültü ile veya şâir suretle toplanmak veya yürüyüş yapmak» şeklinde hüküm tesisi » şeklinde hüküm tesisi maksada uygun düşerdi.

Yapılan toplantılar veya yürüyüşler kanuna aykırı sayılır (madde 13).

b. Kanuna aykırı toplantıları veya yürüyüşleri dağıtma usûlü:

Yukarıda belirttiğimiz hallerden herhangi birinin zuhuru hâlinde, toplantı veya yürüyüş dağıtılır.

Dağıtma usulü şöyledir :

1 — Evvelâ ; mahallin en büyük mülkiye âmiri veya bunun görevlendireceği zâbıta âmirlerinden biri, toplantı veya yürüyüş yerine gelir ve gelişini münasip şekilde bildirir.

Saniyen ; kalabalığa., kanuna uyarak dağılmalarını ve dağılmazlarsa zor kullanılacağını topluluğun duyabileceği vasıtalarla ihtar eder.

Zâbıta kuvvetlerine karşı fi'li saldırı veya mukavemet vuku bulduğu takdirde veya zabıta kuvvetlerinin muhafazası ile memur oldukları yerlere fiilen saldırı hâlinde ihtar emrine hâcet yoktur.

3 — İhtara rağmen kalabalık dağılmazsa, zor kullanılarak dağıtılır. Toplantıya veya yürüyüşe ateşli silâhlar veya patlayıcı maddeler veya her türlü kesici, delici veya taş, sopa, demir ve lâstik çubuklar gibi bereleyici araçlar veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya her türlü zehir veya her türlü sis veya gaz maddesi ile katmanlar bulunduğu takdirde ; bunlar zâbıtaca ve lüzumu hâlinde idare heyetinin de yardımı ile uzaklaştırılır ve toplantıya veya yürüyüşe devam olunur. Şukadar ki, toplantıya bahsettiğimiz silâh veya araçlarla katılanların sayısı ve davranışları, toplantının veya yürüyüşün kanuna aykırı addedilerek dağıtılmasını; icab ettirecek derecede ise ; kalabalık, yine zor kullanmak suretiyle dağıtılır. Bu takdirde, toplantıya veya yürüyüşe silâhla katılanların tesbit ve teşhisinde ; idare heyeti, zabıtaya yardım etmekle (15) mükelleftir (m. 14).

(15) Kanunun 14 üncü maddesinin 3 üncü ve 4 üncü fıkralarında «silâhsız toplantı veya yürüyüşten» bahsedilmektedir.

Silâhlı yürüyüşün veya toplantının yapılması kanunla kabul edilmemiş bulunduğu göre, «silâhsız» kelimesinin kullanılması fuzulidir, haşivdir kanaatindeyiz.

c. Suçluları yakalama usulü :

Topluluk içindeki suçluları yakalamak için, herhangi bir emre ve ihtara lüzum yoktur. Zabıta âmir ve memurları, bunları doğrudan doğruya, yakalamak yetkisine sahiptirler (m. 15).

D) Tahrik yasağı ve propaganda usulü :

a. Tahrik yasağı:

1 — Halka karşı doğrudan doğruya veya ses yükselten veya nakleden herhangi bir âlet ve vasıta ile söz söylemek veya seslenmek suretiyle veya ;

2 — Basılmış veya çoğaltılmış veya el ile yazılmış veya çizilmiş kâğıtları duvarlara veya sair yerlere yapıştırmak veya dağıtmak suretiyle veyahut;

3 — Benzeri vasıta ve yollara başvurmak suretiyle ;

Halkı kanuna aykırı toplantıya veya yürüyüşe teşvik ve tahrik etmek yasaktır (m. 17).

b. Propaganda usulü :

aa. Toplantılara ve yürüyüşlere müteallik propaganda maksadiyle kullanılan basılı veya çoğaltılmış veyahut el ile yazılı dâvetiye, levha ve ilânlarda tertip heyeti üyelerinden enaz birinin adının ve soy adının ve imzasının bulunması şarttır.

Bu usule uymaksızın propaganda yapmak veya bu propaganda vasıtalarında, halkı suç işlemeğe teşvik ve tahrik eden yazı veya resim bulundurmak yasaktır (m. 16).

bb. Seçim propagandaları :

Seçim zamanında yapılacak propaganda toplantıları, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkında Kanun ile seçimle ilgili diğer kanunlar hükümlerine taâbidir (m. 6).

E) Cezalar :

Kanunda:

1 — Kanuna aykırı toplantı veya yürüyüş tertip veya idare edenlerle bunların hareketine bilerek iştirak eyleyenlere ;

2 — Toplantı veya yürüyüş yapılmasına mâni olanlara ;

3 — Toplantının veya yürüyüşün devamına imkân vermiyecek tertipler ile bu toplantıyı veya yürüyüşü ihlâl edenlere ;

4 —Yapılmakta olan toplantıda veya yürüyüşte, huzur ve sükûnu bozmak maksadiyle, tehdit veya hakaret veya taarruz edenler veyahut mukavemette bulunanlar veya başka suretle huzur ve sükûnun bozulmasına sebebiyet verenler ;

5 — Tertip heyetini teşkil edenlerden enaz birinin ad ve soy adı ile imzasını taşımayan propaganda vasıtalarını hazırlıyanlar, yazarlar, bastıranlar, bunları propaganda maksadiyle kullananlar ;

6 — Bu propaganda vasıtalarında, halkı bir suç işlemeğe teşvik ve tahrik eder mahiyette yazı veya resim bulunduranlar ;

7 — Kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşlere silâhsız iştirak edipte emir ve ihtardan sonra çekilip gitmiyerek hükümet kuvvetleri tarafından zorla dağıtılanlara ;

8 — Toplantılara veya yürüyüşlere, evvelce teferruatıyla bahsettiğimiz silâh veya araçları hâmil olarak iştirâk edenlere ;

9 — Tahrikçilere ve ortaklarına ;

Suçun derecesine göre, çeşitli cezalar tertip edilmiştir (m. 18 - 24).

F) Soruşturma ve takibat usulü :

10 Şubat 1963 tarihli ve 171 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti hakkındaki Kanun hükümlerine muhalefet halinde, meşhut suçların muhakeme usulüne dair olan 3005 sayılı kanun hükümleri uygulanır.

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Kanununa muhalefet hali, 3005 sayılı kanunun gerek zaman ve gerekse mahal bakımından koymuş olduğu tahditlere tâbi değildir. Cumhuriyet savcıları, mezkûr tahditle bağlı kalmaksızın, bütün delilleri toplıyarak kamu dâvası açmakla (16 mükelleftirler (m. 25).

(16) Kanunun tedvini sırasındaki pek önemli bir zühule veya hataya işaret etmek isteriz. Filhakika, kanunun 25 inci maddesinin 2 inci tiki asında : «cümhuriyet savcıları 3005 sayılı kanunun 3 üncü maddesinin 4 uncu fıkrasında yazılı müddetle bağl kalmaksızın bütün delilleri toplıyarak kamu dâvası ikame ederler.» hükmü vardır.

Evvelâ, 3 üncü madde tek bir fıkradan ibarettir ve 3005 sayılı kanuna tâbi olmıyan hususları göstermektedir.

Sâniyen, cümhuriyet savcılarını müddetle takyit eden madde; 4 üncü maddedir.

TOPLUM KALKINMASI — KÖY KALKINMASI

ÖZÜ : PLÂN

Yazan :

Mustafa BEZİRGAN

Pervari Kaymakamı

A — KONUNUN ÖNEMİ :

B — KÖY KALKINMASI İŞLERİ :

- 1 — Köy monografileri ve plânlar
- 2 — Dağınık iskâna mâni olmak
- 3 — Köyde yol, İçme suyu ve Okul yapımı
- 4 — Köyde yetişkinlerin eğitimi
- 5 — Köyde kredinin kontrolü ve kooperatifçilik
- 6 — Toprak problemi
- 7 — Verimin arttırılması ve Teknik ziraat
- 8 — Hayvancılık - Arıcılık
- 9 — Ürünlerin değerlendirilmesi
- 10 — Boş zamanların değerlendirilmesi - El ve ev sanatları
- 11 — Köy sağlığı işleri
- 12 — Köy meskenleri konusu

C — KÖY KALKINMASI İŞLERİNİN BAŞARILMA YOLLARI :

- 1 — İş, Fikir birliği ve Koordinasyon
- 2 — Halkın köy kalkınmasına iştiraki
- 3 — Devlet yardımları
- 4 — Teknik eleman ihtiyacının karşılanması

Köydeki okuma odalarının açılış ve yaşayışlarını sağlamalı, biçki - dikiş, demircilik - marangozluk, halıcılık, trikotaj, arıcılık ve köyde teşkilatlanma hususunda kurslar açılmalı ve teşvik edilmelidir.

Seyyar sinemalarla öğretici, faydalı ve pratik kalkınma çalışmalarını gösteren filmler gösterilmelidir.

5 — Köyde kredilerin kontrolü ve kooperatifçilik :

Bugün köylüye verilen krediler bazı konularda yetersiz sayılabileceği gibi bu krediler maksatlarına uygun şekilde sarf olunmamakta ve verimliliğe önem verilmemektedir. Kredi genel olarak her yıl alınıp cari işler yürütülmekte yıl sonunda kredinin kullanıldığı üretimde tasarruf edilebilecek bir gelir fazlası elde edilmesi pek düşünülmemektedir. Vade sonunda bu kredi aynen yatırılmakta bir kaç gün sonra tekrar çekilerek senelerden beri aynı düzeyde seyreden geçim sağlanmaktadır.

Krediyi genel olarak bu şekilde işleyen bir mekanizma olmaktan kurtarmalıdır. Onun için krediyi kontrol altına almak ve verimliliğe yöneltmek, kredinin verileceği hususları ziraat teşkilâtına bir programa başlatmak ve çiftçiye bu programa dahil iş için kredi vermek, teknik ve bilgi bakımından köylü ve çiftçimize fiilen ve devamlı olarak rehberlik yapmak şarttır.

Bu işlerin organize, program ve projelerini de hiç olmazsa 5-10 sene köylü ve çiftçiye bir külfet yüklemeyen yaptırmalıdır. Bu husus başarıyı sağlar ve bu usule alışmayı kolaylaştırır.

Müsait olan köylerde de kooperatifçiliği teşvik ve desteklemeli, fakat kooperatif kurma formalitelerinin basitleştirilmelidir. Bu güm bir dernek ve hatta bir siyasî parti kurmak için 16 kuruşluk pul yapıştırılmış bir beyanname kâfi iken kalkınma hamlesine yardımcı edecek, ortak iş yapmayı kolaylaştıracak ve ayrıca tesanüt, hattâ ahlâki bir gayeyi sağlayacak olan bir kooperatifin Ticaret Kanununa göre uzun ve karışık kuruluş formalitelerin ve oldukça pahalıya mal olan işlemleri vardır. Hiç olmazsa köylü ve çiftçinin sulama, üretim, tüketim ve satış kooperatifleri gibi ortaklık kurmalarını İbasitleştirilmelidir. Kooperatiflerde suistimaller daha ziyade faaliyet devrinde olduğundan Ticaret Kanununun hedef güttüğü sıkı formalite ve kontrolları kuruluştan ziyade çalışma ve iş sahasına «doğru kaydırılmalıdır.

Kooperatifleşme bir çok faydaları yanında malın değer pahası ile satılmasında, üretimi artırıcı araç ve gereçlerin sağlanmasında, piyasa ve pazar işinin hallinde her halde büyük rol oynayacaktır.

6 — Toprak problemi :

Bu gün köylümüz geçimini ve istihsalini topraktan ve hayvandan temin etmektedir. Onun için köy kalkınmasında en güçlü dâva toprak konusunu halletmek ve hayvancılığı daha verimli bir hale getirmektir. Bu olmadıkça köyün sosyal ve ekonomik hayat düzeyini arzulanan şekilde düzeltmek mümkün değildir.

Bilhassa toprağın kullanılması ve daha verimli hale getirilmesi ve topraksızların toprağa kavuşturulması millî bir ihtiyaç haline gelmektedir.

Kaldığı köyde belkemiği olan toprak her geçen güne beraber değerini kayıp etmektedir. Bunun amilleri bilgisizlik, hukuki durum ve tabii âfetlerdir.

A — Bilgisizlik sebebiyle bugün toprak tekniğın gerektirdiği şekilde kullanılmamakta ve teknik ziraat usulleri bilinmemektedir. Çoğunlukla eski ve görgüye müstenit bilgiler hâlen devam edegelmektedir. Bu durum topraktan gereği kadar verim alınmasına mâni olmaktadır.

B — Bu günkü hukuk icabı da topraklar gayri iktisadi parçalara ayrılmakta ve bu sebeple de ziraatta maliyet artmakta, bölünmelerden yeniden ev, ahır, samanlık su arkı, çit ve duvar yar pımları sebebiyle arazi kaybı olmaktadır. Küçük parçalara ayrılan bu gibi topraklara tekniği ve rasyonel işletmeciliği sokmak imkânsız bir hal almaktadır. Bu küçük toprak parçalarından ailelerin geçimini sağlamaları zorlaşmakta ve toprak İktisadî bir ünite olmak vasfını kaybetmektedir.

C — Toprak probleminde tabii âfetleri ve erozyonu da gözönüne almak lâzımdır. Bilhassa amaçsızlık sebebiyle ve yapılan orman tahripleri sonucunda büyük toprak yıkanmaları ve kaymaları olmakta, toprağın verimli kısmı derelere, çaylara ve ırmaklar?, taşınmaktadır. Yine meyilli arazinin tabii âfetlerden korunması bilinmediğinden zamanla azalan verimli tabaka artık o yerden mahsûl alınmasını imkânsız kılmaktadır.

D — Toprağın kadastroşunun yapılması ve tapulanması henüz memleket çapında yapılmadığından toprağı işliyenler için bir em-

niyetsizlik ve münazaalar kaynağı olmaktadır. Bu da toprağın iyice benimsenmesine engel olmaktadır.

E — Bunların dışında en mühim olan iş, topraksız olan köylüye Hazine, Özel İdare, Vakıflar ve gayri iktisadi durumda olan ve çok çok geniş bulunan özel mülklerden arazi tevzii yapılmasıdır. Bu suretle topraksız veya toprağı yetersiz olan köylü müstahsil duruma getirilecek ve bunların geçimleri sağlanmış olacaktır .

Kısacası yapılacak olan ve bütün kamu oyunun beklediğı toprak reformu köy kalkınmasının en belli başlı şartlarından. Bu toprak reformunu başarmak için millî realitelere dayanarak cesurane hareket etmelidir.

7 — Verimin artırılması ve teknik ziraat :

Mevcut toprağı tamamen işletmeye sokmak yeter değildir. 5 senelik kalkınma plânımızda belirtildiğı gibi muayyen hatten sonra yeniden başka toprakları tarıma amade kılmak imkânı mevcut değildir. Tarıma tahsis olacak toprağın devamlı olarak sınırlarını genişletmek imkânı da kalmamıştır. Bu sebeple mevcut olan topraktan mümkün olan en yüksek verimi sağlamak zorunludur. Bunun için tekniğin ve fennin bütün icaplarını toprağı ve tarıma tatbik etmelidir. Toprağın iyi bir şekilde kullanılması tabii ve fennî gübrelerle imkân nisbetinde toprakların imbat kabiliyetlerinin takviye edilmesi, iyi cins tohumluklar ve fidanlar kullanılması, usulüne uygun ziraî sulama yapılması ve mevcut sulardan ziraat alanında daha çok faydalanma çarelerine başvurmak gerekir.

Tarımsal mücadele her yönü ile önem verilmeli ve yetişen mahsulün tahribe uğramasının ve kalitelerin bozulmasını önlemelidir.

Toprağı korumak için teraslama ve ağaçlama çalışmaları daha geniş çapta ele alınmalı ve köylünün bu hususta boş zamanlarını kıymetlendirmelidir.

Bugün tarla açmak, yakacak temin etmek, ev inşa etmek maksadıyla ormanlar büyük zararlar görmekte ve bu faaliyet hem ormancılığımızın hem de topraklarımızın aleyhinde tecelli etmektedir. Bunu önlemek için köylü orman münasebetlerini en iyi bir şekilde düzenlemek ve bu işi yalnız müeyyidelerle değil, mevcut köy realitelerine de dayanarak halletmek icap etmektedir.

Bunlardan başka toprak ve tarım konusunda geniş bir eğitim, enformasyon ve domonstrasyon faaliyetine girilmelidir. Tarım teşkilâtının bir çok bölgelerde tatbik ettiği önder çiftçi usulünü daha ciddi bir şekle sokmalıdır. Tekniğin tarıma girmesinde ve köy tarımının kalkınmasında bu önderlerin büyük yardımları olacaktır.

Köylerimizde ikinci mühim bir ekonomik faktör hayvan olduğundan yem nebatları tarımını da teşvik etmeli ve geliştirmelidir. Bu gün hayvancılıkta önümüze çıkan bir dert te hayvan beslenmesidir.

Herşeye rağmen de hayvancılığımız el'an mer'a hayvancılığına dayandığından ve mer'a işi köylerde mühim bir konu olduğundan mer'a işini de ele almak ve mer'aları ıslah etmek elzemdir. Bugün mer'alarda istiap hacminden fazla hayvan yayılmakta, bu da çeşitli mahzurlar ortaya çıkarmaktadır. Köyde huzuru bozan amillerden bir tanesi de mera'lardır.

8 — Hayvancılık:

Birçok bölgelerde hayvan ırklarının İslahı, beslenmesi ve bakımı kısa bir deyimle hayvandan daha fazla verim sağlanması çalışmalarından başarılı ve olumlu sonuçlar alınmıştır. Buna örnek olarak sun'i tohumlama faaliyetlerinin montafon sığır ırkının ve merinos koyanlarının geliştirilmesini gösterebiliriz.

Fakat bu bölgeler dışında hayvancılığımız «saldım çayıra mevlam kayıra» usulüne dayanmaktadır. Bilhassa güney doğu bölgesinde hayvancılık çok iptidaidir. Hayvan ırkları dejenere olmuştur. Hayvan bakımı yoktur. Tamamiyle mer'a hayvancılığı yapıldığından kışın yer yer hayvanlar aç kalmaktadır. Belli başlı kış yemi geven dikenli ve palamut sürgünlerinin kum yapraklarıdır. Ahırlar pis ve çamur deryasıdır.

Bu sebeplerle köy hayvanları gösterişsiz ve çelimsiz, verim bakımından çok kısırdırlar. Oysaki hayvan köylü ve çiftçi hayatında küçümsenmeyecek bir rol oynamaktadır. Köylümüzün gıda kaynağı sırf hayvan ürünleridir. Süt, yoğurt, ayran, peynir, yağ, yumurta, bal ve arasıra etten başka köylerimizde ne bulunur ki. Giyim ve ev döşemesi de çoğunlukla hayvandan sağlanır. Köylünün ayağındaki çoraptan kışın giydiği yün takkeye ; evindeki serili keçe ve kilimden yattığı döşeğe kadar hepsi hayvan ürünleridir.

Toprağın işlenmesi toprağa gübre atılarak verimin artırılması köyde yine hayvan sayesinde mümkün olmaktadır. Nakliye aracı olarak hayvanın kullanılmakta ve hatta hayvan varlığı sayesinde köylü bankadan kredi almaktadır.

İşte bu kadar faydalı hizmetlerle köy ekonomisine girmiş olan hayvancılığı köy kalkınması konusunda lâyikeyle ele almak gerekmektedir.

Mevcut hayvan ırklarını islâh etmek için gerekli tedbirler alınmalı, damızlıklar temin edilmeli, depolar sıfat ve sun'i tohumlama istasyonları kurulmalı, hayvan dispanserleri açılmalıdır. Bu işe önce elverişli yerlerden başlamalı daha sonra bu çalışmalarını yaygın hale getirmelidir.

Siirt İli için hayvancılık konusunda pilot köyler seçerek çalışmalara başlamak örnek olmak ve alınacak ilk başarılar için şart olduğu kanısındayız.

Hayvan bakım ve beslenmesi konusu üzerinde durmalı hayvanı aklıktan ve bakımsızlıktan kurtarmalıdır. Bugün hayvan yem kredisi olarak verilen para hayvan yemine değil zati ihtiyaçlara sarf olunmaktadır. Esasen yetersiz olan bu kredinin maksadına uygun sarfını sağlamalı ve artırılmalıdır.

Bakım ve beslenme işi için geniş ve demonstasyona dayanan bir eğitim faaliyetine de girişmek elzemdir. Bu hususta veteriner teşkilâtına büyük ödevler düşmektedir. Halbuki köylü bugün veteriner mensuplarını bilhassa bizim bölgemizde daha ziyade zoraki açıcılar olarak görmektedir. Bu zihniyeti yok etmek için hayvancılığın her yönünde faal bir çalışma göstermelidir.

9 — Mahsulün kıymetlendirilmesi :

Bu gün ve yarın mahsulün kıymetlendirilmesi köylerimiz için önemli bir iştir. Çünkü ; köylerde bugün mevcut olan ve istihsal edilen malların kıymetlendirilmesi ve verimin artırılması çareleri ile istihsal fazlası artacak malların kıymetlendirilmesi de' halli gereken bir husustur.

Bu konuda ilk şart yolların bulunması ve ulaştırma imkânlarının müsait oluşudur. Bugün bazı bölgelerde sıkıntı çekilirken ve bazı ürünler çok yüksek fiyat ile satılırken diğer bölgelerde mahsul kıymetlendirilmemekte veya iktisadi kıymetinden daha aşağı fiyatlarla satılmaktadır.

Bazı ürünlerin de uzakça mahallere nakliyye tahammülleri yoktur.

Bunları yetiştikleri yerde veya oraya yakın bir mahalde kıymetlendirmek zorunludur. Meselâ : Fazla süt istihsali bilhassa bölgemizde yolsuzluk ve uzaklık sebebiyle başka istihlâk pazarlarına sevk edilemez. Bunu mahallinde fennî ve sıhhî bir şekilde kıymetlendirerek mandıra, peynirhaneler gibi tesisler kurmak ve yağ fennî ve sıhhî bir şekilde süttten almak gerekir.

Aynı hususlar sebze ve meyvalar içinde düşünülebilir.

Nakliyye tahammülü olan ürünlerinde şevki için gerekli kolaylıkları sağlamak, pazarlama ve piyasa işini halletmek icabeder.

Kanaatimizce mahsulün kıymetlendirilmesinde en iyi rolü kurulacak köy kooperatifleri oynayabilir.

Sonra teşvik ve tutulması istenilen bazı el san'atları bölgemizde piyasa bulmakta zorluk çekmektedir. Meselâ : Halıcılığın tutulması için Ticaret Bakanlığınca halıcılık kursları açılmakta ve kurs mezunlarına çok ucuz ve kredi ile hah tezgâhları verilmekte ise de dokunan halılara müşteri bulmak güç olmaktadır. Buna da bir çare bulmak gerekir.

10 — Boş zamanları kıymetlendirmek ve el san'atları :

Bir bölgedeki köylerin özelliklerine göre el ve ev san'atlarını yerleştirmek ve geliştirmek suretiyle hem köylünün boş zamanları kıymetlendirilmiş olacak ve hem de köylünün geçimine ikinci bir gelir kaynağı da eklenmiş olacaktır. Örnek olarak bölgemizde battaniyecilik ve halıcılık el san'atlarını gösterebiliriz.

Başka yerler için de dokuma, trikotaj, oyuncak, hatıra ve antika eşyalar imâli üzerinde durulabilir.

Yine boş zamanlarında köylümüzü köy kalkınması işleri ile ilgili konularda tatbiki ve pratik eğitime tabi tutmak köyde çeşitli kurslar açmak, öğretici filmler göstermek faydalı neticeler verecektir. Çünkü köylümüz kulağından çok gözüne inanır.

Boş zamanlarda uygun hava şartları olduğu zaman köyde teraslama ve ağaçlandırma faaliyetlerine girişmeli, köy içini çamurdan ve pislikten kurtarmak için çalışmalar yapılmalıdır. Çünkü ; köy içi manzarası bugün çok çirkin ve üzücüdür. Oysaki köyde bir

insan topluluğu yaşadığına göre bunu özenerek, hakikaten yaşanacak ve insana yakışacak bir ortam haline getirmelidir.

11 — Köy sağlığı :

Köylerimizin çoğunda gübrelikler ve helalar yoktur. Evlerin çoğunda hamam mevcut değildir. Bütün pislikler ev kenarında veya önünde veyahut sokak ortalarında. Def'i hacet dahi açıkta veya dere kenarında yapılmaktadır. Bu çok acıklı bir haldir.

Her köyde gübreliklerin sıhate zarar vermiyecek şekle sokulması ve helalar yaptırılması, pislğin yok edilmesi köy sağlığının ilk şartlarından. Genel olarak köylümüz hastalıklara karşı ilgisizdir. Kanuni müeyyidelere rağmen muhtarlar dahi hastalık ihbarlarını pek eender yapmaktadırlar, onun için ayda bir defa köy sağlık taramalara ciddi bir şekilde yapılmalıdır. Tesbit edilecek hastalar sağlık merkezlerine, sağlık ocaklarına ve sağlık evlerine gönderilmelidir. Koruyucu aşlamalar şiddetle uygulanmalıdır.

Sosyalizasyon başladıktan sonra bu işin kolayca yapılması mümkün olacaktır. Aksi halde köylünün müracaatını beklersek aldanırız. Hatta köy sağlık memuru olarak vazifelendirilecek hemşirelerin ev ev dolaşarak başka memleketlerde olduğu gibi koruyucu hekimliği köylü kadınına aşlamalarının büyük faydaları olacaktır.

Ev ev dolaşmak bugün için bizde zaman, personel ve maddi bakımdan mümkün olmayabilir. O zaman, bu imkânların tahakkukuna kadar köyleri ziyaret etmek ve her köyde bir iki gün kalmakla işe başlamak mümkün olacağı kanısındayız.

Maalesef köy grup ebeleri bu hizmeti görmemekte ve hatta dokumda dahi gerekeni çeşitli sebeplerle yapmamakta veya yapamamaktadırlar. Gezici sağlık memurlarından beklenen gaye de elde edilmemektedir.

12 — Köy meskenleri konusu :

Genellikle köylümüzün bugün barındığı yapıların .% 90 nın dulumu bir kelime ile perişandır. Ne fennî ve ne de sıhî şartları haiz olmayan binalarda ısıklık almadan ve rutubet içinde oturan köylü vatandaşı bu tip meskenlerden kurtarmak elzemdir. Evlerin çoğunda pencereler birer mazgal deliklerinden ibarettir. Birçoklarında cam yoktur. Bu yapıların elevasyon duvarları taş ve çamurdan çatıları ağaç dallarından, damları ise topraktan yapılmıştır. Evlerin önü

pislik ve çamur deryasıdır. Ahır ya evin altında veya hemen bitişiğindedir. Hatta bazı köylerimizde hayvanların emniyeti bakımından ve soğuk havalarda hayvanların çıkardığı buhardan istifade etmek için insanın barındığı ve yaşadığı kısım ile hayvanların barındığı kısım aynı çatı altında ve yan yanadır.

Buna bir son vermek için köylerde mesken konusunu küçümsemeden ele almak gerekmektedir. Bunun için köy evleri için pratik, basit fakat fennî ve sıhhi bina plânları yapılmalı ve bunların köylerde uygulanmasına başlanmalıdır. Evler arasında sokak olanak şeklinde aralık bırakılması sağlanmalıdır. Ahırların evlerden muayyen bir mesafede yapılması için kanuni müeyyideler konmalı ve bu işler sıkı surette takip edilmeli, bunlara riayet etmeyenlere ceza verilmelidir.

Her köyde bir Cumhuriyet meydanı bulunmalı. Köy konağı, misafirhane, okuma odası ve cami gibi yapılar bu meydanın etrafını süslemelidir.

Köyün dışında da hayvanların toplanacağı boş bir saha ve bu sahanın bir tarafında hayvan su yalakları diğer tarafında hayvanları parazitlerden korumak için uyuz banyoları bulunmalıdır.

442 sayılı Köy Kanununda yazılı olduğu gibi köye giriş yolu ile köyü baştanbaşa kateden yollar açılmalı ve bunlar çamur olmaktan kurtarılmalıdır.

Köy içinin ağaçlandırılması için meyvasız fidan temin edilmeli ve dikilecek fidanların yetişmesi, bakım ve muhafazası için gerekli tedbirler alınmalıdır. Her köyde bir koruluk tesisi için teşvikler yapılmalıdır.

Köyde her nevi inşaatın yapılması hiç olmazsa basit bir izine tabi tutulmalı bu yapı iznini köy ihtiyar kurulu vermelidir. Bunun için köy ihtiyar heyetinin köyün imâr ve bayındırlık işlerinde görevlerini basit şekilde gösteren maddeler ve bu husustaki yetkileri yeni çıkarılacak Köy Kanununa koymalıdır.

Köyde yapılacak mühim ve büyük yapılar için fennî şartlar ve teknik rapor aranmalıdır. Bu program dahilinde köylerin basit imâr plânlarının veyahut yol ve istikamet plânlarının yapılmasına çalışılmalıdır.

Köy mesken dâvasını biran önce halletmek için 5 yıllık plânın prensibi icabı (Kendi evini yapana yardım) sistemi süratle gerçekleştirilmeli ve bu kredinin sarfi ve yapının inşası kontrole tabi tutulmalıdır.

Bu yazılarımızda köy kalkınmasına giren ve gerçekleştirilmesi köy kalkınması için zorunlu olan iş ve hizmetleri 12 başlık altında özetlemiş bulunuyoruz. Bunlar ele alınıp plân hedeflerine uygun programlarla yürütüldüğünde ve çok üstün ve ahenkli bir koordinasyon sağlandığında arzulanen mes'ut ve müreffeh köy topluluğunu ve ekonomik, sosyal ve kültürel şartları yükseltmiş ve geliştirilmiş bir köyü görmek bahtiyarlığına milletçe erişmiş olacağız.

C — Köy kalkınması işlerinin başarıma yolları :

Yazımızın bu kısmına kadar köy kalkınması alanına giren iş ve hizmetler ve yapılması gereken hususlar üzerinde durmuş ve bunları on iki madde halinde özetlemiş bulunuyoruz.

Şimdi de bu köy kalkınma iş ve hizmetlerinin ne şekilde ele alınması gerektiğini ve başarıma yollarını kendi görüş açımızdan izah etmeye çalışacağız.

1 — İş - fikir birliği ve koordinasyon :

Bugün köylerimize giden kamu hizmetleri ve köylerimizde görülen kamu işleri yok değildir. Fakat bunlar yetersiz olduğu gibi bu iş ve hizmetler arasında bir koordinasyon da yoktur. Köye hizmet götüren organ ve teşekküller arasında iş birliği de yoktur, işler çok dağınık bir şekilde köye girmekte ve bu şekilde yürütülmektedir.

Bu sebeplerle köy kalkınması için yapılacak iş ve hizmetlerde bir koordinasyon ve iş birliği sağlamak şarttır. O zaman mevcut imkânlardan daha çok yararlanmak mümkün olacak, zamandan kazanılacak ve işler daha düzgün ve daha süratli görülecektir.

Bunu temin için köyle ilgili her organ ve teşekkül bu hususta tam bir anlayış göstermeli, her bakanlıktan köye ayrılacak ödenek, yapılacak yardım ve işler, götürülecek hizmetler tespit edilip evvelden bilinmeli ; bunları ahenkli bir şekilde yürütmek ve takip etmek, neticelerini tespit etmek, aksaklıkları bulup ilgili bakanlıklara bildirmek ve bunları gidermek çarelerini araştırıp gerekli tavsiyelerde bulunmak, alınacak tedbirleri müşterek olarak kararlaştırmak hususları itina ile yapılmalıdır.

Yeni kısa bir deyimle ahenkli ve samimi tam bir işbirliği yapılmalıdır.

2 — Halkın köy kalkınmasına iştiraki :

Devletin bugün mevcut ve kendi imkânları ile köylerimizi sür'atle kalkındırmasına imkân yoktur. Daha pek çok seneler beklemek gerekecektir. Nitekim bu husus 5 yıllık kalkınma plânımızda da açıkça belirtilmektedir.

Onun için mahallî imkânlardan geniş nisbette yararlanmak üzere bu imkânların azamî miktarda, fakat bilgili ve hesaplı olarak faaliyete geçirilmesinde kesin zaruret vardır. Halk elinden geldiği imkânlarının müsaadesi nispetlerinde yapılacak çalışmaları desteklemelidir. Bu faaliyet ve çalışmalara halk gönüllü olarak ve inanarak inançla katılmalıdır. Tıpkı harbe giderken olduğu gibi (ölürsem şehit, kalırsam gazi).

Bunu sağlamak için böyle bir kalkınma azim ve şuurunu köylümüzde uyandırmak ve ona rehberlik yapmak gerekir. Esasen bugün köylümüzde bu şuur ve azim vardır. Ancak bunu harekete geçirmek ve kanallize etmek, mevcut potansiyeli azamî randıman verecek şekilde kullanmak için her çareye başvurulmalıdır. Köyde önderler bulmak, yetiştirmek, köydeki öğretmenden ve hatta cami hocalarını köy işlerinde öne atılmaya teşvik etmek faydalı ve olumlu sonuçlar verecektir. 4. K. Teşkilâtlarından da büyük hizmetler bekliyebiliriz.

3 — Devlet yardımları :

Bu yardımları para yardımları ve malzeme yardımları olarak ikiye ayırabiliriz. Köylerin kendi imkânları ile çalışmaları ile köy kalkınmasının başarılmaması imkânsızdır. Onun için devlet yardımlarına mutlak ihtiyaç vardır.

Bu yardımlar yapılırken bölge plânları esas alınmalıdır. Çünkü bölgelerdeki bütün köylerin durumu aynı değildir. Özellikle güney doğu anadolu köyleri en acıklı ve en geri durumdadırlar. Buralara daha çok devlet yardımının kaydırılmasında acil zaruret vardır. Bu da ancak bölge plânları ile sağlanabilir.

Bugün devletin köylere akan yardımı azdır ve yetersizdir. Köylere yapılacak devlet yardımlarını mevcut bütçe imkânları dahilinde azamiye çıkarmak ve arslan payını köylere ayırmak gerekmektedir. Şehirler ile köyler arasındaki uçurum sayılacak kadar geniş fark az çok kapatılmalı mevcut mesafe kısaltılmalıdır. Bununla aynı zamanda şehirlere yapılan akımları da önlemiş oluruz.

Artık köyde daha çok iş ve hizmet görmek şarttır. Mevcut tempoyu çok hızlandırmak gerekmektedir. Yoksa daha uzun yıllar boyunca köylerimiz yine okul, yol, içme suyu ve buna benzer medeniyet nimetlerinden mahrum olarak veya sıkıntı çekerek yaşayacak veyahut bu nimetlerden faydalanma oranları çok düşük olarak devam edecektir.

Örnek olarak Pervari İlçesinde köy okulları yapımını ele alalım.

Bugün Pervari İlçesinde her yıl en fazla 3. köy okulu yapılabilmektedir. Daha 37 köy muhtarlığında (mezralar hariç) okul olmadığına göre bütün köylerin okula kavuşması ancak 12 veya 13 yıl içinde mümkün olacaktır.

1964 yılında bulunduğumuza göre Pervaride köy okulları yapımı işi 1976, 1977 yıllarında bitecektir.

Bu örnek dahi köy için gayretlerin ve yardımların çok artırılması gerektirdiğini göstermektedir.

Yine pervaride tahminen 170 kilometre köy yolu açılması gerekmektedir. Yılda 10 kilometre yol yapılmak şartıyla bütün köyler 17 yılda, 17 kilometre yol yapılabilirse 10 yıl içinde ancak yola kavuşmuş olacaklardır.

Bu örneklerde yalnız yapım işi üzerinde durduk. Açılacak yolların bakım ve onaranı yapılmazsa bütün köylerin yol yapımı bitmeden ilk yıllarda yapılanları tekrar ele almak icap edecektir. Onun için iyi bir bakım ve onarım sistemini de kurmak ve yürütmek hususu da unutulmamalıdır.

4 — Teknik eleman ihtiyacının karşılanması :

Bugün değil köylerimize ilçelerimizde dahi teknik eleman yoktur. Ve sıkıntısı çekilmektedir. Bu yüzden işler geç ele alınmakta mevsiminde ve süresinde bitir dememekte ve kontrolsüz kalmaktadırlar. Projelerin ve keşiflerin hazırlanması bir mesele olmaktadır. Ayrıca mahallî potansiyelde tekniğin ve bilginin istediği şekilde kullanılamamakta ve alınan randıman az olmaktadır. Onun için ilçede veya buna imkân yoksa komşu iki ilçe için köy işlerinin fen ve tekniğini yürütecek birer fen elemanı bulunması çok lüzumludur.

Bu elemanlar kış mevsiminde programlaştırılmış işlerin proje, keşif ve plânlarını yapacak iş mevsiminde ise arazi çalışmalarına

bağlıyacak ve yapılan işlerin teknik ve fennî kontrollerini yapacaklardır. Bugün meselâ : Köy yollarında çalışmalar yapılırsa da güzergâhı tâyin edecek bir eleman olmazsa, işten anlıyan bir yol çavuşu işe nezaret etmezse yapılan çalışmalar genel olarak verimsiz olmakta, hatalar yapılmakta büyük gayretler boşa gitmektedir.

Yapılan köy içme sularında da isale hattının teknik bir aplikasyonu yapılmamaktadır. Kaptaj, depo ve çeşmelerin plânları mevcut değildir. Bunlar pratik olarak yapılmaktadır ki bir çok mahsurlar doğurmaktadır.

Saniyen memleketimiz bir ziraat memleketi olduğuna göre her ilçede tecrübeli, faal ve köycü olan en az bir ziraat teknisyenin de bulunması lüzumludur. Hayvancılığın önemli rol oynadığı köylerde o köylerin bağlı bulunduğu ilçenin bir de veterineri olmalı ve bu iki memur beraber ve ahenkli olarak çalışmalıdırlar.

Tıpta sosyalizasyon başladığına göre bu hususta ve bilhassa organizasyon konusunda birşey zikretmeye lüzum görmüyorum.

5 — Köyde teşkilâtlar kurmak :

a — Bu konuda kooperatif, birlik ve dernek kurmak, köy kurultayı teşkil etmek, köy kâtipleri veya memurları kullanmak ve haberleşmeyi sağlamak işlerini zikredebiliriz.

Bugün bizde noksan olan hasletlerden biri cemiyetçiliktir. Toplu ve ortak çalışmak faaliyetleri ve fikri bizde yeni yeni yerleşmekte ve gelişmektedir. Halbuki (birlikten kuvvet doğar) gibi çok kıymetli veciz sözlerimiz vardır. Bu sözlerin fiiliyata intikâl ettirilerek tek tek başaramıyacağımız işleri toplu olarak, beraberce ve elbirliğiyle pekâlâ başarabiliriz.

Birlikte iş görmek, güçlerimizi birleştirmek suretiyle birçok büyük işleri başarmak, kalkınmayı kolaylaştırmak ve: elde edeceğimiz değerleri daha iyi ve daha kolay kıymetlendirmek, işlerimizi daha iyi ve daha ucuz görmek mümkün olacaktır.

Bunun için köylerde durum, özellikler ve ihtiyaçlara göre kooperatifler birlikler, dernekler kurmak çok olumlu bir hareket olacaktır.

Yine yapılacak işleri beraberce görüşmek, karara bağlamak ve her ferdin kalkınma işlerinde hissesi olduğunu hissettirmek ve kalkınmanın şerefini tattırmak için köy kurultayları teşkil olunmalıdır.

Bugünkü Köy Kanununda bahsi geçen köy derneği de bu işi görecek hale getirilebilir.

b — Köyleri kalkındırma işlerini yapar ve başarırken köy bütçelerinden elbetteki faydalanılacaktır. Köyün kalkınması için köye yeni, yeni faaliyetler ve işlemler girecektir. Halbuki köylerimizin çorunda ne muhtarlar ve ne köy ihtiyar kurulları üyeleri bütçe uygulanmasını yapmamakta ve ne şekilde hareket edeceklerini bilmemekte, esasen çocuğunun okuma yazması da bulunmamaktadır. Diğer yazı ve hesap işlerini de yürütememektedirler. Onun için köy işlemlerinde köylerin durum ve adedine göre köy muhtar ve ihtiyar kuruluna yardımcı olacak her ilçede gezici bir veya iki köy memuru bulunmalıdır. Bu günkü köy kâtipleri sistemi iyi neticeler vermemektedir. Okulu bulunan köylerde de her zaman ve devamlı olarak köy öğretmenlerinden faydalanmakta zordur. İşte bu sebeplerden maaş veya ücreti devlet, özel idare veya birlik tarafından verilen köy memurlarının istihdamını zaruri görüyorum.

Bunun dışında köy kalkınması işleri için başkaca memurlara ihtiyaç yoktur. Mevcut teşkilât ve memurlar yeterdir.

Telefon birlikleri kurarak ve köy grup postaları ihdas ederek haberleşmeyi sağlamak mümkündür.

6 — Mevzuat değişiklikleri :

Yapılacak mevzuat değişikliklerini kalkınma ve imâr işleri ile ilgili maddelerin Köy Kanununa konulması veyahut en iyisi yeni bir Köy Kanunu ısdarı, salmanın her köylünün ve köyde ilgisi bulunanların ekonomik varlığına ve köy mükelleflerinin maddi durumuna göre alınmasının sağlanması, salmanın asgari haddinin 10, azami haddinin 1000 lira olarak tâyini, köy bütçesindeki yıllık imece miktarının o yıl içinde sarfının temini, köy derneğinin köy kalkınma kurultayı haline getirilmesi ve ödevlerinin belirtilmesi, köy kooperatifleri için hükümler vazedilmesi, kalkınma işlerinde umurun arzusuna rağmen çalışmayan veya işleri bozan ve aksatanlara para cezası verilmesi, idare âmirlerinin yetkilerinin artırılması diye özetleyebiliriz.

a) Mevcut 442 sayılı Köy Kanunu bir hayli eskimiştir. Bugünkü realiteler karşısında ihtiyaçlara yeter değildir. Zaman zaman tadile uğramıştır. Şimdide kalkınma ve imâr işleri sebebiyle tekrar değişikliğe uğraması veya yeni hükümler ilâvesi gerekmektedir.

Bu sebeple ya 44 2sayılı kanunda değişiklikler yapılması ve yeni maddeler eklenmesi veya yeniden bir köy kanununun ısdarı elzemdir. Yepyeni bir köy kanunu çıkarılsa daha iyi olur kanaatındayız.

b) Köy derneğın bugün mahdud ödevleri vardır. Bu derneği köy kurultayı haline getirmek ve köyün kalkınmasında bir karar ve görüşme organı haline sokmak lâzımdır. 544 2sayılı İl İdaresi Kanununda bahsi geçen bucak meclisleri bu kurultaylardan seçilecek temsilcilerden meydana getirilebilir.

Böylelikle bucak meclislerini de faal bir hale getirmeli ve ilçede de yılda 1, 2 defa toplantı yapan büyük kurultay teşkil edilmelidir.

e) Bugün köy bütçelerini besleyen iki ana gelir kaynağı vardır. Bunlardan biri salma, diğeri imecedir. Salma her zaman sızlanma ve şikâyet konusu olmuştur. Üstelik bugünkü ekonomik şartlar muvacehesinde derde deva olmamaktadır. Salmayı yeniden ele alıp bugünkü ekonomik şartlara uygun hale getirmelidir.

Bugün salmanın azamî haddi köy kanununda 20 lira olarak tesbit edilmiştir.

Köy masraflarını karşılamak için yegâne gelir kaynağı olan salmaya başvurulmakta, köylü vatandaşın durumu ne olursa olsun 20 lira salma ödemesi mecburiyeti hasıl olmaktadır. İşte bu şekilde salma adaletsiz hale gelince şikâyet ve sızlamalarda başlamaktadır.

Onun için salmayı asgari 10, azami 1000 lira tespit etmek gerekmektedir. Bu suretle salmanın köylünün ekonomik durumuna, asgari geçim esasına uygun olarak salınması mümkün olacak ve köyde maddi ilişkileri bulunanlarda bu ilişkinin ekonomik varlığına göre salma alınması sağlanmış bulunacaktır.

Bir köydeki ekonomik varlığından binlerce lira net gelir sağlayan bir salma mükellefi niçin o köyün kalkınmasına yardımı dokunacak hiç olmazsa 1000 lira salma vermesin.

d) Köy bütçesine konulan imecelerin de yılı içinde sarf olunmasını ve kalkınma işleri ile imece miktarınca çalışılması, fakat (bu çalışmaların bir esasa dayanması, imecelerin gelişti güzel geçirtilmesinin önüne geçilmesi lâzımdır.

İmecelerin çalışacağı işlerin, evvelden teknik hususları ve sair hazırlıkları bitirilmiş olmalı, işin mahiyetine göre o işten anlayan.

bir denetmen işlerin yapımında rehberlik yapmalıdır. Aksi halde bir angarya zihniyetiyle ve sırf imece mükellefiyetini savmak için yapılacak çalışmalardan verim elde edilemeyeceği gibi, zaman ve insan gücü de boşuna gidecektir.

e) Köy kalkınma faaliyetlerine halkın gönüllü olarak katılması demokrasi içinde kalkınma prensibine uygun olarak kabul edilmiştir. Esasen istenerek ve hevesle yapılan işte daha çok randıman alındığı tecrübelerle sabittir.

Kalkınma isteyen köylümüzde kalkınma çabalarına elbetteki gönüllü olarak katılacak ve her şeyi devletten beklemeyecektir. Ancak bütün iyi niyetlere rağmen ve çoğunluğun arzusu hilâfına her köyde bazı menfi şahısların çıkarak işlerden kaçması ve işleri aksatması veya çalışmamak hususunda fena örnekler vermesi ve tahriklerde bulunması da gözönüne alınmalıdır.

Bu gibilere 10 ilâ 50 lira arasında köy ihtiyar kurulu tarafından ceza verilmeli, bu cezayı ihtiyar kurulu vermekten kaçınırsa kaymakamın teklifi üzerine İlçe İdare Kurulları (İl Merkezinde İl İdare Kurulları) bu cezaları vermelidir. İdare kurullarından verilecek bu kabil cezalar kesin olmalı ve özel idarece Amme Alacakları Kanununa göre tahsil edilmeli, ve bu cezanın müessiriyetini sağlamak için hapsen tazyik kararlarına süratle idare âmirleri onaylamalıdır.

f) Köy kalkınması konusunda idare âmirlerinin yetkileri genişletilmeli ve hangi bakanlığın iş ve hizmet alanına girerse girsin, tahsisat hangi bütçeden çıkarsa çıksın köye yapılacak her iş ve hizmetin koordinasyonunda vali ve kaymakamların tam bir yetkisi olmalıdır. Bunun için ya köy kanununa veyahut il idaresi kanununa yeni hükümler konulmalıdır. Çünkü bugün tatbikatta her bakanlık ayrı ayrı istikametlerde ve kendi teşkilâtı vasıtasıyla resen hareket etmek temayülündedir. Halbuki köy kalkınmasında yeni bir teşkilât kurulmıyacağına göre en faal rol oynayacak, işleri yürütecek ve koordine edecek tek memur vali ve kaymakamdır.

Kalkınmanın sür'atle başarılması ,bir bakıma da idare âmirlerinin işleri yürütmede ve koordine etmedeki yetkilerini diğer bütün teşekküllerce samimi olarak kabul edilmesi ve buna uymalarıyla sıkı sıkıya irtibatlıdır.

7 — Köy kalkınma işlerinin takibi ve neticelerinin değerlendirilmesi:

Yapılan bütün işler devamlı şekilde takip ve kontrol edilmeli, aksaklıklar ve beliren ihtiyaçlar sür'atle giderilmelidir. Bunu sağlamak için mevcut klasik zihniyetin değişmesi ve köy işlerine karşı olan ilgisizliğin giderilmesi, köye hizmet getiren her organ ve kurum görevlilerinin köy kalkınması ve plânlı çalışmaları samimi olarak benimsemesi şarttır.

Bundan başka köy kalkınması için yapılan işler ve girilen faaliyetlerin neticeleri dikkatle takip olunmalı ve elde edilen sonuçlar değerlendirilmelidir. Bu suretle köy kalkınmasında ulaşılan merhalenin anlaşılması sarfedilenlerle elde edilenler arasındaki oranın hesaplanması, kısaca kalkınma hızının anlaşılması sağlanmalıdır.

Köy kalkınmasında varılan sonuçları neşretmek, köy kalkınma işleri ve faaliyetleri ile ilgili bültenler çıkarmak, köyler arasında rekabet hislerini kamçılar ve her köyün başarısını neşir ve ilân etmek, müsabakalar düzenlemek faydalı etkiler meydana getirecektir.

Yıllık programların tatbiki hakkında raporlar hazırlamak ve bu raporları sonuçları ile beraber Köy Bakanlığına sunmak gerektir. Bu suretle hem işler takip edilmiş ve kontrolü sağlanmış olacak ve hem de raporlar Köy Bakanlığında toplanacağından bunlar diğer bakanlıklar ile yapılacak toplantı ve görüşmede de ele alınacak ve buna göre her bakanlık köydeki kendi faaliyet sahasına giren iş ve hizmetlerini ayarlamış olacaktır.

DEVLET PERSONEL EĞİTİMİ

Yazan :

Âlim Şerif ONARAN

İçişleri Bakanlığı

Tetkik Kumlu Üyesi

(Geçen sayıdan devam)

7. Eğitim Değerlendirilmesi :

Eğitimin başarılı olup olmadığı, gerekirse ilerki safhalarda telâfi etmek üzere noksan ve kusurların neler olduğunun anlaşılması, eğitimin en son ve en önemli safhasıdır.

Her kurs veya seminerin sonunda bu değerlendirilmenin yapılması mutad hale gelmiştir, denebilir.

Türkiye ve Orta Doğu Âmme İdaresi Enstitüsü eğiticilerinden Hayrettin Baytaş'ın Eğiticilerin Eğitimi Kursu için hazırladıkları ders notlarından özetleyerek sunduğumuz bu kısımda eğitimin değerlendirilmesi hakkında derli toplu bilgi vermeğe çalışacağız.

I. Eğitimin kendi çalışmalarını değerlendirmesi:

Her alanda olduğu gibi eğiticilikte de, eğiticilerin işleri başında yaptıkları iş vasıtası ile yetişmelerine ve bu işin hem grup ve hem de kendisine faydalı olabilmesi için çalışmalarının muntazam bir ölçüde devamlı surette değerlendirilmesine ihtiyaç vardır.

Bu çeşit değerlendirilme iki esasta toplanabilir:

- a. Eğitime hazırlanmak;
- b. Eğitim konusunu işlemek.
- a. Eğitime hazırlanmak bakımından değerlendirme:

Burada eğitici üç hususu gözönüne almalıdır:

— Yapılan hazırlık, eğitilecek konunun gerektirdiği nitelikte midir?

— Eğitilenlerin bu konu etrafında daha önce belirmiş istek ve ihtiyaçları, çevrenin bazı şartları ve özellikleri dikkate alınmış mıdır?

— Eğitilenler tek tek mi, yoksa gruplar halinde mi çalıştıkları takdirde daha büyük faydalar sağlanacağı düşünülmüş müdür?

b. Eğitilecek Konunun işlenmesi hakkında yapılacak değerlendirme :

— Eğitim konusu, eğitim programındaki anlayışa göre seçilmiş midir?

— Konu, eğitilenlerin ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayacak, günlük hayatlarını aksettirecek pratik değeri olan bir problem haline getirilmiş midir?

— Kanunun muhtevası ayrılan zamana sığacak ölçüde sınırlandırılmış mıdır?

— Konuya grubun özel maksatlarını ve temayüllerini tatmin edecek bir nitelik verilmiş midir?

— Konu tek tek (bireysel), grup halinde veya sınıfça (kollektif) çalışmaları gerektirecek mahiyette ise bu cihetler dikkate alınmış ve ders plânı ile: amaçlar ve araçlar bu şartlara göre hazırlanmış mıdır ?

1. Ders Amaçları Hakkında Değerlendirme :

— Seçilen amaçlara realist bir değer katılmış mıdır?

— Ele alınan konunun sınırlarına giren bilgiler ve maharetlerin pratik değerleri hesaplanmış ve bunların nasıl kazandırılacağı plânda belirtilmiş midir?

2. Kullanılan araçlar hakkında değerlendirme :

— Konu sınırlarına giren bilgi muhtevasının gerektirdiği araçlar kullanılmış mıdır

— Eğitim salonundaki araçlar konuya en uygun olanlar mıdır?

3. Kazandırılacak yeni bilgiler ve maharetler hakkında değerlendirme :

— Konu işlenirken gruba kazandırılacak temel bilgilerin asgari ve azamî sınırları düşünülmüş ve konunun işleniş sırasında bu sınırlar dışına çıkmış mıdır

— Kazandırılmış yeni bilgilerin diğer konulardan alınmış bilgilerle olan ilişkileri araştırılmış ve grubun kültür seviyesinin aşmaması için gereken ayarlamalar yapılmış mıdır?

— Notlar v.s. deki noksan, hata ve eksikler düzeltilmiş midir

4. Ders plânı hakkında değerlendirme :

— Öğretici bir ders plânı hazırlanmış mıdır?

— Ders plânı hazırlanırken şu esaslar göz önünde tutulmuş mudur ?

— Konu, işleme süresi, amaçlar, araçlar;

— Kazandırılacak temel bilgi ve maharetlerin mahiyeti;

— Konu işlenişinde uygulanan metod ve ilkeleri

— Konu hakkında derinleşme alanı;

— Konu işlenirken ele alınacak orijinal problemler ;

— Ev ödevi;

— Araştırmalar için kaynaklar.

5. Ders Konusunu işleme tekniği ve faaliyetleri hakkında değerlendirme :

Bu hususta aşağıdaki esaslar gözönünde tutulacaktır:

— Konunun niçin ele alındığı

— Konuya giriş bakımından:

daha önce kazanılmış bilgilerden tamamiyle ayrı ve müstakil bir problem olarak, grubun konu ile ilgili eski bilgilerini hatırlatmak;

— Konu ilgi çekici ve eğitilenin isteğini uyandırıcı bir tarzda kursa sunulmuş mudur?

— Eğitim esnasında gruba hazır bilgi verilmiş midir?

— Sorulardan eğitim lehine fayda sağlanmış mıdır?

— Araştırmalar, incelemeler, gözlem ve deneyler, tartışmalar ve türlü çalışmalarla değerlendirmeler, ders konusunun bünyesine uygun olarak yapılmış mıdır?

— Konu işlenirken varılan sonuçlardan eğitilenler açık bir görüş sahibi olmuşlar mıdır?

— «Nasıl» dan ziyade «Niçin» in cevapları verilmiş midir?

6. Temel bilgilerin kazandırılması bakımından yapılacak değerlendirme :

— Konu safha safha işlenmiş ve her işlenen kısma ait temel bilgiler, öğrencilerin bilgi, kabiliyet ve kültür seviyelerinin üstüne mi çıkmıştır; yoksa bu seviyenin altında mı kalmıştır? Yahut temel bilgiler, grubun çoğunluk durumlarına ve ihtiyaçlarına uymuş ve daha önce öğrendikleri bilgilerin sınırlarını genişletmiş midir?

— Temel bilgilerinin eksiksiz olarak anlaşılması için ders araçlarından iyi istifade edilmiş midir?

— Bilgilerle ilgili olay ve problemler yerinde ve zamanında ortaya konulmuş mudur?

— Terimlerin anlaşılması için gerekli açıklama yapılmış mıdır?

— Konunun her safhası için ayrı ayrı temel bilgi verilmiş midir?

— Konuyu işlerken bilgi hataları yapılmışsa, düzeltilmiş midir?

— Konuyu işlerken amaçlara bağlı kalınmış mıdır?

— Konunun her safhası için, ayrı ayrı, zaman uygun kullanılmış mıdır?

— Şahsî görüş ve kanaatlar açıklanmış mıdır?

— Grup uyanık tutulmuş, istekli ve neşeli bir çalışma havası yaratılmış mıdır?

— Soru soranlara karşı iyi davranılmış mıdır?

— Düzgün ve sade bir dil kullanılmış mıdır?

— Yazı tahtası düzenli bir şekilde kullanılmış mıdır?

— Geç ve güç öğrenenlerle ilgilenilmiş midir?

— Önceden düşünülmüş ve plâna eklenmiş bir ev ödevi verilmiş midir?

7. Öğretmenin metodla ilgili etkinliklerini değerlendirme:

— Uygulanan metod ve ilkeler ders konusunun işlenmesini kolaylaştırmış mıdır?

— Konu işlenirken, gözlemler, göstermeler, deneyler, uygulamalar, eğitsel bir değer taşımış mıdır?

— Soru - cevap tekniği, maksada uygun olarak kullanılmış mıdır?

— Konunun işlenmesi sırasında karşılaşılan güçlükleri yenmek için tedbir alınmış mıdır?

— Öğretici, grupta, rahat, serbest, istekli, neşeli fakat mazbut ve aktif bir çalışma havası yaratabilmiş mi; her öğrencinin çalışmalara katılması sağlanabilmiş midir?

— Problem ve hatalar üzerinde (ders içinde ve dışında) durulmuş mudur?

II. Öğretmenin Davranışları Hakkında Yapılan Değerlendirme:

Eğitçinin ders hazırlıkları ve konusunu işlemesi hakkında yapılan değerlendirmeden sonra, davranışları üzerinde durulması ve bu hususta bir değerlendirme yapılması gerekir.

Aşağıdaki sorulardan alınacak cevaplar, bu hususta bir ölçü olabilir:

— Kıyafet ders ciddiyetine uygun mudur?

— Ses berrak, tatlı, tabii ve emniyet telkin edici midir?

— Ses tonu salonun büyüklüğüne uydurulmuş mudur?

— Hareketlerde isteklilik, canlılık, uyanıklık var mıdır?

— Eğitici sabırlı davranabilmiş midir?

— Gruba adları ile hitap etmiş midir?

— Dikkat ve ilgiyi dağıtacak jest ve mimik yapmış mıdır?

Bazı kimselerin uygunsuz hareketi olmuşsa, bunları nasıl karşılamıştır?

Tedbirler İslah edici mi, yoksa kırıcı mı olmuştur?

— Tarafsız ve âdil olmuş mu?

— Grupa ilişki; arkadaşlık, dostluk esaslarına göre mi; yoksa soğuk, sert, amirane, sinirli ve istikrarsız şartlar içinde mi devam ettirilmek istenmiştir?

III. Eğitilenlerin Başarılarını Değerlendirme:

Birden fazla konu veya ünite işlendikten sonra öğrencilerin uzun süren çalışmalarının sonunda öğretim' etkinlikleri gerçekleştirilmesi istenen amaçlara erişip erişmediklerini teşhis ve tespit etmek için şumullü bir değerlendirme yapılmasına ihtiyaç vardır. Bu değerlendirmenin çeşitli usulleri vardır.

Bunlar başlıca iki başlık altında mütalâa edilebilir:

1. Yoklama;
2. İmtihan.
1. Yoklama da iki bölümde incelenebilir :
 - a. Sorulara alınan cevaplar üzerinde yapılan değerlendirme:
 - Sorular açık ve anlaşılır olmalı;
 - Konuya uygun olmalı;
 - Grubun seviyesine uygun olmalı.
 - b. Gruba verilen problemlerin çözümü üzerinde yapılacak değerlendirme:
 - Açık ve şartları iyice belirtilmiş olmalı;
 - Gerekirse daha basit parçalara ayrılmalı;
 - Hangi delil veya fikirlerden faydalanılacağı izah edilmeli;
 - Problemlerde asıl güçlüğün nerede olduğu ortaya konulmalıdır.
2. İmtihan üç şekilde olur:
 - a. Müzakere şeklinde sözlü ve yazılı yoklamalar;
 - b. Test imtihanları:
 - Sözlü test;
 - Yazılı test;
 - Esse (essay) ve objektif test.
 - c. İş imtihanları.

IV. Eğitimin kendisinin (kursun veya seminerin) değerlendirilmesi :

1. Kursun bitimini müteakip ad verilmeksizin yapılan tenkitlerle kursa iştirak edenler gelecek kursların daha az kusurlu şekilde tertiplenmesini sağlayacak görüşlerini bildirirler.

2. Cevapların samimî olması için test usulünün kullanılması yerindedir. Böylece kesin sonuç elde etmek ve konsantrasyon sağlanmış olur. İzahlı cevap şekli dağınık, yazanın ve okuyanın değerlemesine göre sübjektif nitelikte olur. Testlerde «neden?» sorusuyla mütalâa sorulursa veya son kısmında tavsiye ve görüşlerin belirtilmesi istenirse, bu kısım, ayrıca değerlendirilmelidir.

Bu değerlendirmenin açık oturum şeklinde yapılması da uygun ve çok faydalıdır. Ayrıca yazdı mütalâalar da istenebilir.

3. Değerlendirme testlerinde saptanacak hususlar şunlardır:
 - a. Kursun adı;
 - b. Süresi (çok uzun, çok kısa, uygun);
 - e. Kursta takip edilen konulara yeter zaman ayrılmış mıdır? Ayrılmamış mıdır?
 - d. Kurs faydalı olmuş mudur? olmamış mıdır?
 - e. Modern öğretim metodlarının uygulanması bakımından:
 - aa. Çok konuşma, az pratik mi yapılmıştır?
 - bb. Az konuşma, çok pratik mi yapılmıştır?
 - cc. Konuşma ve pratikler muvazeneli midir?
 - f. Ele alınan konular arasında maksada uymayanlar var mıdır? yok mudur?
 - h. Programdaki konulardan hangisi sizce en faydalıdır?
 - g. Yardımcı araç ve gereçlerin kullanılmasına lüzumundan az, yeteri kadar, yeterinden çok yer verilmiştir?
 - h. Programdaki konulardan hangisi sizce en faydalıdır?
 - aa.
 - bb.
 - cc.
 - v.b.
 - i. Program içinde konunun ana noktaları üzerinde verilen fikirde değişildik oldu mu? Evet, Hayır.
 - j. Konular zamana göre ayarlanarak anlatılmış mıdır? Evet, hayır.

- k. Öğretim üyesi adedi konulara göre:
 - aa. Daraltılmak;
 - bb. Yeter,
 - cc. Genişletilmeli,
 - bb. Yeter,
 - l. Konuların işlenmesinde eksik kalan noktalar oldu, yeteri kadar işlendi.
 - m. Eğiticilerin konuşmaları sık sık kesildi, kesilmedi.
 - n. Ele alınan konular :
 - aa. Seviyeden yüksek;
 - bb. Seviyeden düşük;
 - cc. Seviyeye uygun.
 - c. Grup tartışmalarında konuşmalar
 - aa. Sık sık kesildi.
 - bb. Muntazam sıra takip edildi.
 - p. Grup ekseriyet itibariyle tartışmalara iştirak etti mi? Evet, hayır.
- (Bunlara kursun özelliğine göre başka sorular da eklenebilir.)
4. Değerlendirme testi örnekleri:

Burada Türkiye ve Orta Doğu Âmme Enstitüsünce hazırlanan Eğitimcilerin eğitimi kursunda uygulanmış iki yazılı testle, bir açık oturum değerlemesinden söz açılacaktır.

A. Toplantı veya seminer değerlendirme formu:

Oturumun :

Tarihi

Zamanı (Sabah)

Zamanı (Öğleden sonra)

Bugün yapılan oturumlar hakkında ne düşünüyorsunuz? Lütfen samimi olunuz. İsminizi yazmanıza lüzum yoktur. Bu bilgiyi vermekle yapacağınız yardım, grup toplantılarımızın tekâmülü ve değerlendirilmesine faydalı olacaktır. (Suallerin her hangi birisi için daha fazla bilgi vermek isterseniz sayfanın arkasını kullanınız)

1. Bugünün oturumları hakkındaki fikriniz nedir? (Lütfen işaret koyunuz).

İyi değil Orta İyiye İyi Fevkalâde

2. Karşılıklı tartışma, için kâfi derecede fırsat verildi mi?

Çok fazla Lüzumu kadar Daha fazla verilmeliydi Çok daha fazla verilmeliydi

3. Kursiyerlerin soru ve problemlerini görüşmek üzere kâfi derecede fırsat verildi mi?

Çok fazla Lüzumu kadar Daha fazla verilmeliydi Çok daha fazla verilmeliydi

4. Bu oturumdaki görüşmelere daha fazla iştirak etmemiş olmanızın özel bir sebebi var mı? Lütfen izah ediniz.

5. a) Grup bugün gayesine doğru tatminkâr bir ilerleyiş yaptı mı?

İlerleme yok Çok az ilerleme var Biraz ilerleme Dikkate değer ilerleme Mühim ilerleme

b) Niçin?

6. Bu toplantının neticesi olarak fikir veya davranışlarınızda değişiklik oldu mu?

Muhakkak Olabilir Belki Olmadı

7. Bugün teşkilâtınızda tatbik edebileceğiniz veya kullanabileceğiniz ne öğrendiniz?

8. Bu seminerdeki usul ve tertip bakımından hangi tavsiyelerde bulunabilirsiniz ?

20 Şubat 1964 tarihli bir oturuma ait soru testinin cevaplandırıldıktan sonra kursiyerlere dağıtılan sonuçları şöyledir : (Cevaplamaya 19 kişi katılmıştır.)

tik soru :

Cevap vermeyenler: 9

10 kişi özet olarak şu fikirleri belirttiler:

— «Faydalı olduğu kanısındayım.»

— «Çeşitli teşkilâtlardan geldiğimiz için ihtiyaçlarımız değişik olup bu yüzden problemlerimizi ayrı ayrı belirtmeliyiz.»

— «Ders zamanımız daha elverişli olmalı ve daha çok münakaşa fırsatı verilmelidir.

— «Normal seviyede bir kurs (oturum)»

— «Bu oturumlardan elde edilen bilgilerle diğerlerinde daha verimli personel yetiştirmek mümkün olacak ve plânlı kalkınma da ilgili personele öğretilcek metod ve tekniklerin yardımıyla hedefine ulaşacaktır.»

— «Hizmet içi eğitim nasıl organize edilecektir, eğitim plân ve programlarının yapılması ve yetiştiricinin sahip olması ve kazanması gereken vasıflar nelerdir?»

Soru 1 :

0	0	5	10	2
İyi değil	Orta	İyice	İyi	Fevkalâde

2

Cevap vermeyenler

Soru 2 :

0	6	12	1
Çok fazla	Lüzumu kadar	Daha fazla verilmeliydi	Çok daha fazla verilmeliydi

Soru 3 :

Çok fazla	Lüzumu kadar	Daha fazla verilmeliydi	Çok daha fazla verilmeliydi
<u>0</u>	<u>6</u>	<u>10</u>	<u>3</u>

Soru 4 :

«Yoktur» cevabım verenler: 7

Cevap vermeyenler : 4

Düşüncelerini belirtenler : 8

Bu fikirlerden bir kısmı :

«Teşkilâta ayrılık mevcut ve ayrı ayrı problemlerimiz var.»

«Gerekli yol ve fırsatlara göre kursa katıldım.»

Som 5.a):

<u>0</u>	<u>1</u>	<u>3</u>
İlerleme yok .	Çok az ilerleme var	Biraz ilerleme
<u>12</u>	<u>2</u>	<u>1</u>
Dikkate değer ilerleme	Mühim ilerleme	Cevap vermeyenler

b):

Dikkate değer ilerleme: 12, düşüncelerini belirtenler: 9.

Bu düşüncelerden bazıları :

«Tatbik çalışmaları iyi oluyor.»

«Çünkü hiç kimsenin eğitim plânlarının yapılışı hakkında bir fikri yoktu.»

«Hizmet - içi faaliyet ve eğitimde bir grubun nasıl organize edildiğini gösterdiği için.»

«Verilen bilgi ve eğitimin çeşidi gayeye ulaştırıyor.»

«Bu şimdiye kadar görmediğim bir yolda tatbik edilen bir teori deneyiydi.»

«Asıl mevzua girildiği için.»

«Fikir mübadelesi.»

«Herkes fikrini belirtmek fırsatını buldu.»

Biraz ilerleme : 3 kişi cevap verdi, 2'si fikirlerini belirttiler: «Bize verilen zaman çok kısaydı.»

«Fiziki şartlar yüzünden.»

Çok az ilerleme var, 1 kişi cevap verdi:

«Herkes grubun gayesini tam olarak anlamadığı için.»

Soru 6 :

11	4	1	2	1
Muhakkak	Olabilir	Belki	Olmadı	Cevap vermeyenler

Soru 7 :

Düşüncelerini belirtenler: 18, cevap vermeyenler: 1.

3 kişi «Buzz Metodunu beğendiklerini söylediler (Buzz metodu, 3-4 kişilik küçük tartışma gruplarıyla eğitim yapmaktır.)

Diğer fikirler aşağıda özetlenmiştir:

«Komitenin çalışma şeklini.»

«Bir eğitim plânının çeşitli yönleri; eğitim komitesinin vasfı ve Buzz grubunun teori ve tatbiki.»

«Problemlerimizi belirttik ve mahiyetlerini öğrendik.»

«Buzz metodunu.»

«Bir eğitim plânı yaparken neler yapmanı ve nasıl hareket etmem gerektiğini öğrendim. Bu kurstan kendime bir metod edindim, diyebilirim.»

«Eğitimin önemi ve tatbiki.»

«Teşkilâta verim sağlamak için personelin eğitilmesi lüzumlu ve mühimdir.»

«Eğitim için duyulan ihtiyaç ve engeller.»

«Grup çalışması ve idarecilerin eğitimi ile ilgili bilgi.» «Bildiklerimizi hatırladık.»

«Eğitim ihtiyaçlarının tespiti ve plânlanması.»

«Teşkilâttaki personelin eğitilmesinin ve plânlı bir eğitim programının önemini öğrendim.»

Soru 8 :

Düşüncelerini belirtenler: 13, cevap vermeyenler: 6 Bu fikirler aşağıda özetlenmiştir:

«Kurs salonu daha iyi düzenlenmeli, fakat eğitim sistemi çok iyi.»

«Daha canlı ve enteresan olmalı.»

«Hiçbir tavsiyeye ihtiyaç yok.»

«Kursiyerler isim kartları taksalar faydalı olurdu.»

«Bazı gruplara tartışma fırsatı verilmeliydi.»

«Profesörün verdiği bilgiler not şeklinde bastırılıp bize verilmeliydi.»

«Ders zamanı daha kısa olabilir.»

«Konferansın tertibi ve mevzuların tercihi uygundur.»

«Öğretilen met od ve tekniklerin neticesine göre hareket edilecektir.»

«Öğretmen bir bölümden anlaşıldığına emin olmalı, çünkü bazı kısımlarda atmalar var sanıyorum.»

B. Değerlendirme formu (kulağa ve göze hitap eden araçlarla eğitim dersinin konularının değerlendirilmesi)

- a. Michigan Devlet Üniversitesi Komünikasyon Modeli.
- b. Niçin unuturuz? - Dale
- c. Teşkilâtımızdaki Komünikasyon Problemleri. (Garp çalışması) .
- d. Çakmaktaşı tecrübesi.
- e. Fikirlerinizi canlandırınız.
- f. Basit, ucuz, kolay yapılabilen eğitim malzemeleri.
- g. Communication Resources Laboratuvarını ziyaret.
- b. Fanilagraf tahtasının avantajları.
- 1. Film kullanılması esasları.
- j. Yukarı doğru, aşağı doğru ve yatay komünikasyon.

- k. 16 mm. sinema makinesi demonstrasyonu ve bakım esasları, slayd projeksiyon makinesi, Tepegöz projeksiyon makinesi demonstrasyonu.
- l. Tesirli bir öğretmenin vasıfları.
- m. Tesirli öğretimin prensipleri.
- n. Epidiyoskop demonstrasyonu.
- o. Halkla olan münasebetler.

Yukarıdaki konuları önem sırasına göre numaralayınız.

Bu dört haftalık eğitim programında yarım günlük veya daha fazla süreyle üzerinde çalışılmış olan 12 ana konu vardır. Fikrinizce. iletişim konusu önem bakımından diğerleri arasında kaçınıcı olabilir?

Önem sıra rakamı (Birden yirmiyeye kadar)

(Bu değerlendirme sonucunda İletim konusu 1. derecede önemli görülmüştür. Çünkü grup tartışmasında bile iletişim bilgisinin gerekli olduğunda tam bir anlaşma mevcut olmuştur.)

C. Türkiye ve Orta Doğu Âme Enstitüsünde tertiplenen Eğiticilerin Eğitimi kursu, dört haftalık süresini doldurunca, bütün eğiticiler ve idarecilerle iştirakçilerin biraraya. gelmesiyle bir açık otunun tertiplenmiş ve esasen deney niteliğinde ilk kez tertiplenmiş bulunan bu kursun süre, konu, metod ve dershanenin fiziksel şartları hakkında fikirler teati edilmiş; ileri sürülen fikirlerin tartışmaları yapılmış ve kullanılan metodun uygunluğu herkesçe kabul edilmekle beraber şu hususlar tavsiye ve temenni edilmiştir:

- a. Kursun altı haftaya çıkarılması;
- b. Dershanenin fiziksel şartlarının düzeltilmesi;
- c. Çeşitli eğiticilere ait ders programlarında bir çok kereler konuların tedahül ettiği görülmekle, bunların bertaraf edilmesi;
- d. Millî [Eğitim Bakanlığı ve sair resmî ya da nim resmî teşekküllerdeki eğitim teşkilât ve çalışmaları hakkında gezi programlarının yapılması;
- e. Grup tartışması, iletişim ve beşerî münasebetler gibi konulara daha fazla zaman ayrılması;

- f. Kursta pratik çalışmalara daha fazla saat ayrılması ;

8. Devlet Personel Dairesi ve Personel Eğitimi :

13/12/1960 tarihli ve 160 sayılı «Devlet Personel Dairesi Kurulması Hakkında Kanun» un, bu kurumun görevleri ile ilgili 5. maddesinin k) fıkrası, «Personelin yetiştirilmeleri, ileriki kadrolara hazırlanmaları için uygun usul ve vasıtaları tespit etmek» şeklindeki hükmüyle Devlet personel eğitimini bu kuruma mal etmiş bulunuyor.

Nitekim Devlet Personel Dairesi tarafından hazırlanıp 8/5/1963 tarihli ve 6/1701 sayılı kararla Bakanlar Kurulunca da tensip edilerek 21 Mayıs 1963 tarihli ve 11408 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan «Yeni Personel Rejimi Hakkında Prensipler» mey anında 43. maddede zikredilen Hizmet - içi eğitim hakkında şu esas tespit edilmiştir: «Merkezî bir kuruluş olan Devlet Personel Dairesi, hizmet- içi eğitim konusunu önemle ele alacak ve bu programların tespit ve uygulanmasında yol gösterici, koordine edici ve denetleyici bir vazife görecekler.»

Bu maksatla Devlet Personel Dairesinde şu çalışmalar yapılmıştır :

1. 1964 yılında hazırlanarak Hükümete tevdi edilen Devlet Memurları Kanun Tasarısında (VII. Kısım Devlet Memurlarının Yetiştirilmesi) başlığı altında 212 - 225. maddeleri arasında şu hükümler derpiş edilmiştir:

Kurumların, memurlarını hizmet içinde yetiştirme yükümlülüğü

Madde 212 —Kurumlar memurlarını, hizmete yatkınlıklarını sağlamak, verimliliklerini arttırmak ve daha ileriki kadrolara hazırlamak amacıyla, sınırlarının (Yetiştirme - Hizmet - içi Eğitim Yönetmelikleri) 'nde belirtilen usul ve esaslara göre yetiştirmekle yükümlüdürler.

Eğitime tâbi tutulması gereken sınıfların Yetiştirme - Hizmet - içi Eğitim yönetmelikleri, ilgili kurum veya kurumların görüşleri alınmak suretiyle Başbakanlık Devlet Personel Dairesince hazırlanarak Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle yürürlüğe konulur.

Eğitim üniteleri:

Madde 213 — Her kurumda, yetiştirme faaliyetlerini düzenlemek, yürütmek ve değerlendirilmekle görevli (Yetiştirme - Hizmet-içi Eğitim Ünitesi) kurulur. Birden çok ünite kurulan kurumlar da bunlardan biri (Merkez Eğitim Ünitesi) adını alır.

Eğitim merkezleri:

Madde 214 - Kurumlar kendi eğitim ihtiyaçlarını karşılamak üzere eğitim merkezi açabilirler. Birleşik eğitim ihtiyaçlarını karşılamak üzere Başbakanlık Devlet Personel Dairesinin teklifi ve Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle, ilgili kuramların bünyesinde birleşik (Yetiştirme - Hizmet içi Eğitim Merkezleri) de açabilir.

Eğitim ünite ve merkezlerinin kuruluş ve işleyişleri Başbakanlık Devlet Personel Dairesinin görüşü alınmak suretiyle kuramlarınca hazırlanacak yönetmeliklerle düzenlenir.

İdareci ve eğitimciler:

Madde 215 — Merkez Eğitim Ünitelerinde, eğitim ünitelerinde ve eğitim merkezlerinde yeter sayıda eğitim idarecileri, eğitimciler ve uzmanlar çalıştırılır.

Eğitim plânı:

Madde 216 — Kuramların (Yetiştirme - Hizmet - içi Genel Plânı), Maliye ve Milli Eğitim Bakanlıklarıyla Devlet Plânlama Teşkilâtı ve ilgili kuramların mütalâası alındıktan sonra Başbakanlık Devlet Personel Dairesi tarafından hazırlanarak Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle yürürlüğe konulur.

Yabancı memleketlerde yetiştirme:

Madde 217 — Devlet Memurları, yabancı memleketlerin hizmetle ilgili kuramlarında veya yetiştirme - eğitim merkezlerinde de yetiştirilebilirler.

Bunlardan sınıflarının kapsadığı hizmetlerin niteliği bakımından, aynı zamanda belirli bir dalda öğrenim ve ihtisas yapması gerektiği kurumlar ve Başbakanlık Devlet Personel Dairesince kararlaştırılmış olanlara öğrenim veya ihtisas yapma müsaadesi verilebilir.:

Rapor verme:

Madde 218 — Kurumlar yıllık eğitim programlarına göre yapmakta oldukları eğitim çalışmalarının sonuçlarını her altı aylık dönemin bitiminden en geç bir ay sonra Başbakanlık Devlet Personel Dairesine bir raporla bildirmek zorundadırlar.

Koordinasyon ve denetim :

Madde 219 — Başbakanlık Devlet Personel Dairesi kuramların yurd içi ve yurd dışı yetiştirme - Hizmet içi eğitim programlarının hazırlanmasında ve uygulanmasında yol göstermek, yetiştirme - hizmet içi eğitim faaliyetlerini koordine etmek ve denetlemekle görevlidir.

Devlet memurluğuna eleman yetiştirilmesi

Madde 220 — Kurumlar belirli sınıflardaki memurluklara eleman yetiştirmek amacıyla:

A — Kendi bünyeleri içerisinde meslekî öğretim ve eğitim yapabilirler;

B — Yurd içindeki öğrenim kuramlarında öğrenci okutabilir ve ihtisas yaptırabilirler;

C — Yabancı memleketlerde öğrenci okutabilir ve ihtisas yaptırabilirler.

Okutulacak öğrencilere yarışma mecburiyeti :

Madde 221 — Kurumlarca yurd içinde veya yurd dışında okutulacak öğrenciler yarışma sınavı ile seçilirler.

Okutulacak öğrencilerin tâbi olacağı şartları düzenleyen yönetmelik:

Madde 222 — Hangi memurluk sınıflarının ihtiyaçlarını karşılamak üzere okul ve kurslar açılabileceği, yurd içinde veya dışında hangi öğrenim dallarında öğrenci okutulabileceği, okutulacak öğrencilerin ayrılma ve seçilme usulleri, çalışmalarının izlenip denetlenmesi, çıkarılma veya geri çağırılma usulleri ilgili kuramların ve Devlet Plânlama Teşkilâtının görüşleri alınmak suretiyle, Millî Eğitim ve Maliye Bakanlıklarıyla Başbakanlık Devlet Personel Dairesinin birlikte hazırlıyacakları yönetmeliklerde belirtilir.

Mecburî hizmet:

Madde 23 — Devlet tarafından okutulan öğrencilerden:

A — Memleket içinde okutulanlar öğrenim süreleri kadar (tatiller dahil),

B — Yabancı memleketlerdeki öğretim kumrularında öğrenimlerini bitirenler, öğrenim sürelerinin iki katı kadar (tatiller dahil),

C — Yetiştirilmek, eğitilmek ve bilgilerini arttırmak veya staj yapmak üzere yabancı memleketlere gönderilenler yurd dışında kaldıkları sürenin iki katı kadar,

mecburî hizmetle yükümlüdürler.

Mecburi hizmetlilerin kurumlarına başvurmaları:

Madde 224 — Mecburî hizmetle yükümlü bulunanlar, yetiştirme, eğitim veya staj sürelerinin sonundan itibaren en çok bir ay içinde kuramlarına başvurmak zorundadırlar.

Bunlardan:

A — Başvuranların, başvurma tarihinden itibaren en geç iki ay içinde bir göreve atanmayanların mecburî hizmet yükümlülükleri kalkar;

B — Başvurmayanlar hakkında genel hükümler uygulanır.

Mecburi hizmetlilerin yetiştirildikleri görevlerden başkasında çalıştırılamıyacağı:

Madde 225 — 223. maddede yazılı mecburî hizmetlerle yükümlü olanlar yetiştirildikleri, eğitildikleri, bilgilerini arttırdıkları veya stajını yaptıkları hizmetle ilgili görevlerden başka görevde çalıştırılamazlar.

2. Bir Amerikalı müşavirin nezareti altında yetiştirilmekte olan eğitim idareci ve eğiticilerden bir grup (7-8 kişi), Türkiye ve Orta Doğu Âmmeye İdaresi Enstitüsünde açılan Eğiticilerin Eğitimi kursuna katılmış, kursu müteakip bu grup (Genel ve Katma Bütçeli Kuramların Hizmet-içi Eğitim Faaliyetleri ile ilgili soru kâğıdı) başlığıyla bir anket hazırlayarak, bu günlerde ilgili dairelerin görüşlerini almak üzere bu soru kâğıtlarını sevk etmek üzeredir.

Bu sora kâğıdının ilk taslağının bir sürati Ek: III olarak etüdümüze eklenmiştir.

9. Mehtap Projesi ve Personel Eğitimi : (6)

A. İhtiyaçlar ve Tavsiyeler :

«Türkiye’de memurların yetiştirilmeleri konusu henüz sistemli bir şekilde düzenlenmemiştir. Çeşitli İdarî teşekküller tarafından yetiştirme programları uygulanmakta ise de, bu faaliyetler dağınık, miktar ve kalite itibarıyla ihtiyaçları karşılamaktan hayli uzak bulunmaktadır. Bu durum eğitim ihtiyaçlarının yeniden tespiti ve eğitim programlarının bu ihtiyaçlara uygun bir şekilde ve bir plân dahilinde geliştirilmesi zorunluğunu ortaya çıkarmaktadır.

Çeşitli teşekküllerin eğitim faaliyetleri arasında bir koordinasyon yoktur. Aynı veya benzer mahiyetteki eğitim meselelerinin bir araya getirilip birlikte halledilmesi, eğitim imkân ve vasıtalarının müştereken kullanılması gibi hususlar ancak koordinasyonla sağlanabilir.

Dairelerdeki eğitim birimlerinin faaliyetlerinde kendilerine yardımcı olacak, yol gösterecek, müspet çalışmalara yöneltecek bir merkeze ihtiyaç olduğu açıkça görülmektedir. Hemen hemen bütün daireler için lüzumlu olan, hiç bir dairenin tek başına üstüne almayacağı eğitim faaliyetlerinin bir merkezden yürütülmesi gerekmektedir.

Bir merkezî eğitim birimi tarafından yapılması gereken eğitim faaliyetlerinden başlıcaları şunlar olabilir :

- a) «Organizasyon ve Metod» eğitimi;
- b) Haberleşme eğitimi;
- c) Eğitim memurlarının yetiştirilmeleri;
- d) Eğitim ve öğretim metodları eğitimi;
- e) Nezaretçilerin eğitimi;
- f) Kadro kontrolü yapacak elemanların eğitimi;
- g) Çeşitli kademe idarecilerinin eğitimi.

Eğiticilerin yetiştirilmesi konusu, eksikliği özellikle duyulan ve açıkta duran bir meseledir. Eğitim herkesin yapabileceği bir iş değildir. Bu maksatla özel surette yetiştirilmiş elemanlara ihtiyaç vardır. Bu tip eğitici personelin azlığı ve mevcutlarının eğitim metodları

hakkında yeter bilgi sahibi olmaması, faaliyetlerden istenilir derecede verim alınmasına engel olmaktadır.

Eğitim ihtiyaçlarının tespiti ve eğitim faaliyetlerinin plânlanması, eğitim faaliyetlerinin koordinasyonu, eğitim birimlerine yardımcılık ve rehberlik, eğitim faaliyetlerinin takibi ve değerlendirilmesi, eğitim birimleri için eğitici eleman yetiştirilmesi, merkezî eğitim faaliyetlerinin yürütülmesi görevleri, kuruluş amaçları itibarıyla, şimdiki halde, başlıca iki teşkilâtı ilgilendirmektedir : Devlet Personel Dairesi ile Türkiye ve Orta Doğu Âmme İdaresi Enstitüsü.

(Devlet Personel Dairesinin görev ve çalışmalarına dair bundan önceki bölümde yeter bilgi verildiği için, burada ayrıca üzerinde durmayacağız.)

Türkiye ve Orta Doğu Âmme İdaresi Enstitüsünün kuruluşuna dair 7163 sayılı kanunun 2. maddesi de öğretim ve yetiştirme konusunda hayli geniş bir ifade taşımaktadır. Bu maddeye göre, Enstitü, «âmme idaresine müteallik öğretimin inkişafına çalışmak, âmme idaresi görevlilerinin modern idare prensipleri ve tekniğine göre bilgilerini arttıracak ve tekâmülünü sağlayacak tedbirler almak ve bu gibi tedbirleri teşvik etmek ve desteklemek, âmme idaresi sahası için öğretim elemanları yetiştirilmesine vardım etmek» vazifesiyle görevlidir.

Durumun yakından incelenmesi, öğretim ve yetiştirme konusunda büyük görevler yüklenen bu iki kurum arasındaki iş bölümünün daha açık bir şekilde tespiti gerektiğini ortaya koymaktadır. Personel işlerinin bütünü devamlı bir şekilde takip ve değerlendirme 'durumunda bulunan Devlet Personel Dairesi, dairelerin eğitim ihtiyaç ve imkânlarını da en yakından görmek ve tespit etmek imkânına sahiptir. Bu daireyi, eğitim faaliyetlerinin plânlanması, koordinasyonu, kontrolü, takip ve değerlendirilmesi bakımından sorumlu saymak doğru olacaktır. Bunların dışında merkezî eğitimi fiilen yapma görevinin ve buna ait teknik sorumluluğun Türkiye ve Orta Doğu Âmme İdaresi Enstitüsüne bırakılması en uygun şekil olacak görülmektedir. Âmme İdaresi Enstitüsü, ötedenberi bu tip eğitim faaliyetlerinde bulunmaktadır. (İdarecilerin eğitimi, organizasyon ve metod eğitimi, âmme idaresi ile ilgili kurslar, seminerler tertibi gibi); eleman ve malzeme bakımından da bu iş için hayli hazırlıklı durumdadır. Şüphesiz Enstitünün bu konudaki görevlerinden biri de, dairelere eğitim faaliyetlerinde yardımcı ve rehber olmaktır.

Nazarî olarak yapılacak bu ayırım, tatbikatta her iki teşekkülün tam bir işbirliği halinde çalışmalarına ve özellikle Enstitünün, Devlet Personel Dairesine eğitim ve araştırma alanlarında yardımcı olmasına engel değildir. Âmme idaresi Enstitüsü statüsünde değişiklik yapılarak, Devlet Personel Dairesi Başkanının Enstitü yönetim kurulunda tabî üye sayılması ve böylece eğitim ve araştırma işlerinin yürütülmesinde söz sahibi olması, iki kuruluş arasındaki işbirliğini kolaylaştıracaktır. Ancak, her iki teşekkülün de, bu hizmetleri tam ve iyi şekilde yapabilmeleri için, personel ve malî imkânlar bakımından takviyeye ihtiyaçları vardır.

B. Dairelerin Eğitim Sorumluluğu :

Genel olarak eğitim, baş idareciden şube şefine kadar bütün âmirlerin sorumluluğu olmalıdır. Ancak, bu temel prensiple birlikte, her dairede o dairedeki eğitim faaliyetlerinin bütününden sorumlu bir birime de ihtiyaç vardır. Eğitim faaliyetlerinin, sınıflandırma, seçim, terfi gibi başka personel işlemleri ile çok yakın ilgisi dolayısıyla eğitim işi de dairelerin personel şubelerine düşmektedir. Büyük teşkilâtlarda eğitim ihtiyaçlarını tespit etmek ve plânlamak, faaliyetleri âhenkli hale getirmek, âmirlere eğitim faaliyetlerinde yardımcı olmak ve lüzumlu imkânları sağlamak, bütün teşkilâtı kapsayan eğitim programlarını uygulamak üzere daireler içinde merkezî eğitim birimlerine lüzum olabilir. Bu takdirde bu birimlerin personel şubesi içinde yer alması gerekir.

Daha önce de belirtildiği gibi, uygulanan eğitim programları ihtiyacı karşılamaktan uzaktır. Eğitim işlerinin bir sistem halinde yerleşmesi ve memurların çeşitli meslek ve uzmanlık kollarında devri ve sistemli yetiştirme kurslarına tabi tutulması gerekmektedir.

Üzerinde önemle durulması gereken konulardan biri de, yüksek idarecilerin yetiştirilmeleridir. Bu yetiştirme ana hatları ile şöyle uygulanabilir :

- a) Adaylar önce dairelerinde kısa süreli ve staj mahiyetinde bir eğitime tabi tutulur.
- b) Daha sonra adaylar, daireleri ile bağlantıları devam etmek şartıyla, işin mahiyetine göre tespit edilecek bir süre, Türkiye ve Orta Doğu Âmme İdaresi Enstitüsünde idarecilik eğitimi görürler.
- c) Bunlardan belli uzmanlık kollarında çalışacaklar, bu saha ile ilgili uzmanlık kursundan geçirilirler.

Teşkilâta yeni girenlere dairenin amaç ve görevlerini tanıtmak, çalışma saatleri, izinler, tatiller, ilgili mevzuat, usul ve kaideler hakkında bilgi verme şeklinde uygulanan adayın teşkilâta ve işine intibakını sağlayan «yön verme eğitimi» ne, stajyer ve maiyet memurluğu gibi bazı uygulamalar dışında hemen hemen hiç rastlanmaması da büyük eksiklik olarak belirmektedir. Bunun her şeyden önce, ilgili âmirlere düşen bir iş olduğu gözönünde tutulmalı ve sorumlular «yön verme eğitimi»nin en yakın âmiri tarafından yapıp yapılmadığını denetlemelidirler.

C. Yabancı Uzman Meselesi ve Yerli Uzmanların Yetiştirilmesi:

İdare alanındaki yabancı uzmanlar konusu üzerinde de durmak gerekir. Türkiyede ötedenberi, İslâhat hareketleri sırasında yabancı uzmanlardan geniş ölçüde faydalanmağa büyük önem verilmiştir. Yabancı uzmanlardan faydalanılmağa bundan sonra da devam olunması tâbiidir. Zaten, en ileri memleketler bile, bazan, bir alanda başka bir memlekete nispetle geri kalabilmekte veya, personellerinin sayısı yetersiz olması gibi sebeplerle yabancı uzman kullanmak lüzumunu duyabilmektedir. Türkiye gibi geri kalmış bir memlekette ise, yabancı uzmanlara olan ihtiyaç açıktır. Ancak, bu konuda dikkat edilmesi gereken bir nokta vardır: İkinci Dünya Harbi sırasında gelişen milletlerarası teknik yardım mekanizması, yabancı uzman kullanma işini hayli şumullendirmiş, bu suretle, memleketten memlekete teknisyen olarak giden bir yabancı uzman kategorisi meydana gelmiştir. Bu gelişme, bütün faydalı taraflarına rağmen iki mahzuru da beraberinde getirmiştir.

Bir kere, uzman olarak yabancı memleketlere gönderilenlerden hepsinin gereken nitelikleri taşımadıkları görülmektedir. İkincisi, bir yabancı uzmanın faydalı olabilmesi için, ileri memlekette uzmanlık alanıyla ilgili işte fiilen çalışan kimseler arasından seçilmesi gerekirken, milletlerarası teknik yardım mekanizması dolayısıyla ayrı bir kategori haline gelen yabancı uzmanlar, bir memleketten öbürüne, bir işten başkasına uzman olarak geçmekte, kendi faaliyet alanlarından yıllarca uzak kalmakta, böylece uzmanlık nitelikleri zayıflamaktadır. Oysa, yabancı bir uzman ancak, kendi memleketinde fiilen çalıştığı belirli bir alandan alınır ve alıcı memlekette aynı alanda çalıştırılırsa faydalı olabilir. Bu bakımdan, yabancı uzmanların seçiminde dikkatli davranmak ve her halde bir yabancı uzmandan sadece gerçekten uzman olduğu alanda faydalanmak gerekir.

Bir memleketin kendi işlerini kendi uzmanları vasıtasıyla yürütmesi esas olduğuna göre, yabancı memleketlerde eleman yetiştirme konusu üzerinde önemle durulmalıdır. Kamu menfaatini, kamu menfaatinde doğrudan doğruya payı olanların daha iyi gerçekleştireceği tabiidir. Bu bakımdan gelişmiş memleketlerin tecrübelerinden faydalanmanın en isabetli ve tercihe şayan yolu kendi personelimizi bu memleketlere gönderip tecrübe edinmelerini ve yetişmelerini sistemli bir şekilde sağlamaktır. Bugün bu imkân sadece kendi malî gücümüze kalmamakta, milletlerarası teknik yardım anlaşmalarıyla geniş ölçüde burslar ve başka fırsatlar ortaya konmaktadır. Ancak, yabancı memleketlerde eleman yetiştirmenin Türk idaresinde sorumlu bir merkezî mercii olmadığı için, bu çeşitli imkânlardan ancak mahdud şekilde faydalanılmış, imkânların bir kısmı başka memleketlere kaymıştır. Birleşmiş Milletler Teknik Yardım İdaresinin veya başka yardım kurumlarının Türkiye'ye ayırdıkları, fakat yeter derecede faydalanılmayan burslar, bunun tipik misâlini teşkil eder. Bu alandaki eksiklik, raporun tavsiyeleri arasında yer alan merkezî bir teknik ve İktisadî dış yardım biriminin kurulmasıyla giderilecektir.»

9. Bakanlığımız Bakımından ele alınması gerekli, Eğitimle İlgili hususlar:

Ekli iki raporda anılan eğitim teşkilâtının yeniden düzenlenmesiyle ilgili tavsiyeler dışında :

1. Hâlen mevcut kültür anlaşmaları veya diğer çeşit anlaşmalar çerçevesinde veya 5448 sayılı kanuna göre ya da diğer imkânlara göre Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Almanya ve İtalyaya staj veya incelemeler yapmak üzere gönderilecek personele ait tutum yeniden gözden geçirilmeli ve prensipleri tespit edilerek bir plân programa bağlanmalıdır.

2. Personel eğitimi metod ve plânlarının tespiti için Üniversiteler, AID, Devlet Personel Dairesi ve "Türkiye ve Orta Doğu Âmme idaresi Enstitüsü ile işbirliği yapılmalıdır.

3. Personel Eğitimine bu yıl toplanması düşünülen idareciler Kongresinde de gereken önem verilmelidir.

Esasen bu maksatla Özlük işleri Hazırlık Komisyonu şu hususları tespit ederek gündeme alınmasını sağlamıştır :

a. İdare âmirlerinin gerek meslekten önce, gerekse meslek içinde yetiştirilmelerinde daha müessir şartlar ve imkânların hazırlanması ;

b. İdare âmirlerinin belli sürelerle dış memleketlerde staj görmelerinde bazı yenilikler yapılması;

c. Her kademedeki idare âmirlerinin ekonomik konularda yetişmeleri için, ilim adamlarıyla ve müesseseleriyle çeşitli şekilde temasların sağlanması.

NETİCE :

Bu etüd personel eğitiminin önemini belirtmek, ve personel eğitiminin esasları hakkında bilgi sunmak için kaleme alındı. Bu sahada literatür henüz çok zengin değildir. İlerde daha geniş başka etüdlere kadar, incelemeye esas teşkil eden her bir kısım üzerinde de ayrı ayrı durularak yapılacak incelemeler mevcut boşluğun doldurulmasına ve davanın çeşitli veçhelerinin anlaşılmasına yarayacaktır.

Personel kanununun müzakereleri sırasında, davanın toplum düşüncesine de arzedilmesi mümkün olacak; davanın taraftarları çoğaldıkça tahakkuk imkânları da artacaktır.

Bugün için plânlamada daha çok sağlık personelinin ve sanayi işçilerinin meslek içi eğitimi şeklinde ele alınmış bulunan personel eğitimi, ileriki yıllarda devletin bütün personelini içine alacak bir şümül kesbedecektir.

Devlet idaresinin personelle kaim olduğu bir bedahat olduğuna göre, kamu sahasında istihsalin verimliliğinin kalifiye ve eğitilmiş personelle tahakkuk ettirileceğinin kabulü de bir ayrı bedahat teşkil eder.

Devlet bu davaya önemle sarılmıştır. Gün geçtikçe bu önem daha iyi belirecek ve dava daha rahat tahakkuk ettirilecektir.

TÜRKİYE VE ORTA DOĞU ÂMME İDARESİ ENSTİTÜSÜNDE EĞİTİCİLERİN EĞİTİMİ KURSU ÜSTÜNE RAPOR

Türkiye ve Orta Doğu Âmme İdaresi Enstitüsü bünyesinde «Devlet Hizmetine atanmış bir kimseyi göreve fikren ve ruhen hazırlamak ve hizmet alanında lüzumlu formasyonu vermek için «Hizmet -içi Eğitim» in gerekliliği fikrini ön görerek bu maksatla Devlet dairelerinde eğitim işlerinin yürütülmesinde ehliyetli eğitimcilerin yetiştirilmesi» amacıyla açılan ve 18.2.1964 - 13.3.1964 tarihleri arasında tedrisat yapan kursa Bakanlığım adına katıldım.

18.2.1964 günü Enstitü Umum Müdürü Prof. Dr. Kemal Fikret Arık'ın bir konuşması ile açılan kursun, bu ilk günü, daha ziyade kurs yönetici ve eğitimcileriyle iştirakçilerin tanışması ve konuşmasına ayrılmıştı.

O günkü toplantı dolayısıyla Bakanlık ve diğer Devlet Kuruluşlarından yollanan iştirakçilerin her dairenin kendi imkân ve ihtiyaçlarına göre seçildiği anlaşıldı. Eğitim memurlarından şefler, uzmanlar, şube müdürleri, umum müdür yardımcıları ve müşavirlere kadar uzanan çeşitli personelin kursa katıldıkları gözönünde tutularak, ilk kez uygulanan ve daha çok deney niteliğinde olan bu kursa, her dairenin çeşitli maksatlarla iştirakçi yolladığı anlaşılmıştır.

Bu maksatlar, eğitici ve eğitim idarecisi yetiştirmekten, eğitim işlerinin organizasyonu veya reorganizasyonu için danışmaların oryantasyona sahip kılınmalarına kadar çeşitli veçheler arz etmektedir. Bir bakımdan ortalama seviye şube müdürü olmakla beraber, iştirakçilerin, bakanlıkların yetişmiş elemanları kadar, istikbal vadeden genç elemanlardan da teşekkül ettiği görülmüştür.

İlk gününden iştirakçilere dağıtılan ve kurs süresince uygulanan programa göre, kursa konu teşkil eden konferanslar, bunlara ayrılan saatler ve konferansçıların adları ve sıfatları aşağıda gösterilmiştir :

Konferansın adı	Ayrılan saat	Konferansının adı ve sıfatı
Kursun Amacı	2,5 saat	John W. Foster (Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Baş Müşaviri)
Eğitimden Beklenen Gaye Eğit- tim Öğeleri	3 3/4 saat	John W. Foster
	3 3/4 saat	H.C. Hunsaker (Milli Eğitim Bakanlığında A.I.D. Müşaviri)
Topluluk Önünde Konuşma San'atı	10 saat	Nüvit Osmay (T. C. D. D. Y. Araştırma Kurulu Başkam)
	5 saat	
Grup Tartışması		Haşan Özden (Millî Eğitim Bakanlığı Halk Eğitimi Gn. Md.lüğü Eğitim Ş. M.)
Eğitim Çeşitleri	5 saat	Halit Tanyeli (Karayolları Eğitim Ş. Şefi)
Eğitimin Teşkilâtlanması	2 1/2 saat	Halit Tanyeli
Eğitim İhtiyaçlarının Tesbiti	2,5 saat	Nüvit Osmay
Yetişkinlerin Eğitimi	5 saat	H.C. Hunsaker
Göze ve Kulağa Yöneltilen Araçlar	12 1/2 saat	R.S. Hadsell (A.I.D. Müşaviri)
Eğitim Programlarının Hazırlanması	7 1/2 saat	Halit Tanyeli ve H.C. Hunsaker
Eğitimin Teşkilâtlandırılması	2 1/2 saat	John W. Foster
Rol Oynama	5 saat	Hayrettin Baytaş (TODAİE Uzmanı)
Fiziksel Düzen	2 1/2 saat	Doğan Canman (TODAİE Asistanı)
Örnek Olay Çalışmaları	5 saat	Nüvit Osmay
İşbaşı Eğitimi	2 1/2 saat	Halit Tanyeli
Ders Metin ve Dokümanları	2 1/2 saat	John W. Foster
Eğitimde Değerlendirme	2 1/2 saat	Hayrettin Baytaş

Kursun son günü bütün eğiticilerin iştirakiyle kursun değerlendirilmesi bakımından açık oturum tartışmaları yapılarak idrak edildi.

Yukarıda adları anılan ve süreleri gösterilen konferanslar, kısmen takrir, kısmen gösterilerle birlikte takrir, kısmen de grup tartışmaları ve sair uygulamalarla yürütüldü.

Son gün yapılan tartışmalarda, esasen deney niteliğinde olan kursun tenkidi sonunda :

- Bu kursun yarısı kadar daha bir müddet uzatılması;

- b. Bazı konuların tekerrür ve tedahül etmelerinin önlenmesi gerektiği;
- c. Eğitimin teşkilâtlanması bahsinde tatbikî çalışmalara daha fazla yer verilmesi;
- d. Kurs dışında, eğitim laboratuvarı ve sair araştırma çalışmaları yapan müesseselerde uygulamalarda bulunulması;
- e. Grup tartışmalarına daha fazla yer ayrılması;
- f. Beşerî münasebetler konusuna da programda yer verilmesinin uygun olacağı ileri sürülmüştür.

Bakanlığımız temsilcisi olarak kursta, bugün için Bakanlığımızın (Emniyet Umum Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve nefsi Bakanlığa bağlı) eğitim müesseseleri ve kursların durumları hakkında gerekli izahat verilmiş; Türkiyemizin imkânlarına göre Bakanlık bünyesinde «Hizmet-içi Eğitim» e gereken önemin verildiğini tebarüz ettirmek fırsatını buldum.

Kurs neticesinde edindiğim intibaa göre :

1. Bakanlığımız bünyesinde eğitim ihtiyaçlarının günün isterlerine göre yeniden tespit edilmesi;
2. Eğitim programlarının, bundan böyle, buna göre hazırlanmasının faideli olacağı;
3. Eğitim metodlarının, modern eğitim metodları cümlesinden olarak; demonstrasyona imkân verecek araç ve gereçlerin tedariki, açık oturum, grup tartışması ve panele yer verilmesi gibi usullerle yürütülmesi;
4. Eğitimin değerlendirilmesine önem verilmesi;
5. Bütün bunları tahakkuk ettirmek üzere Bakanlık ve bünyeleri özellik arzeden Emniyet Umum Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığında mevcut eğitim şubelerinin yeniden ele alınması ve eğitim idare ve politikasını yürütecek Eğitim Meclis ve Komiteleriyle diğer birimlerin teşkilinin zorunlu bulunulduğu kanaatine varılmıştır.

Bundan böyle, aynı konuda tekrarlanacağı anlaşılan diğer kurslara daha ziyade eğitimi ve eğitim idarecisi olarak istihdam edilebilecek şube müdürü, şef ve memur sınıfından personelin de iştirak ettirilmesinin faideli olacağı düşünüldüğünden, tensip buyurulduğu takdirde, bu hususun da ilgililere duyurulmasını saygı ile arzederim.

2/4/1964

Tetkik Müşaviri
Âlim Şerif ONARAN

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI EĞİTİM TEŞKİLÂTININ REORGANİZE EDİLMESİ HAKKINDA RAPOR

1. Her çeşit iş yerinde olduğu gibi kamu teşekküllerinde çalışan personelin de kamu sektöründeki prodüktivitenin artırılması gayesiyle hizmet öncesi, oryantasyon ve çeşitli hizmet-içi eğitimlere tabi tutulmasının gerekliliği tartışma kabul etmez biçimde fikirlere hakimdir.

Bu hususun önemini kavramış bulunan Bakanlığımız gerek Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı, gerekse nefsi Bakanlık bünyesinde çeşitli okul faaliyetlerinde (Polis Koleji ve Yüksek Okulu, Jandarma Gedikli Okulu ve Sivil Savunma Koleji) gibi, kurs faaliyetlerinde (ilk, orta ve yüksek tahsil polis kursları, jandarma subay kursları, sivil savunma kursları, kaymakamlık ve nahiye müdürlüğü kursları ve mahallî idareler muhasip ve başkâtipleri için 1962 yılında açılan bölge kursları gibi) ve Beş Yıllık Plânın uygulanmasında idare âmirlerine düşen görevlerin belirtilmesi hakkında açılan bölge seminerlerine ve gerek Amerika, Almanya, Fransa gibi hükümetlerle vaki anlaşmalara, gerekse 4489 sayılı kanuna göre tetkik ve incelemeler yapmak üzere yurd dışına personel yollamak suretiyle diğer faaliyetlerde bulunmuştur.

Bu konuda Bakanlığımız bilhassa Orta Doğu Âmme Enstitüsü ve AID ile de yakın temaslara girişmiş ve Orta Doğu Âmme Enstitüsünde uzun veya kısa süreli olarak açılan kurslara da çeşitli personel gönderilmekte bulunulmuştur.

2. Ancak, zorunluğu duyulan hizmet-öncesi, oryantasyon ve hizmet-içi çeşitli kursların, bugünkü modern ihtiyaçlara ve içinde bulunduğumuz beş yıllık plân devresinin zaruretlerine göre mevcut duruma ilâve olarak; Bakanlık bünyesindeki eğitim teşkilâtı reorganize edildikten sonra, tertip edilecek bir anketle ihtiyaçların tespiti ve eğitim mevzuat ve uygulamalarının yeniden tanzimi ve büyük plânda eğitim proje ve programlarının tahakkuk ettirilmesi gereklidir.

3. Bu hususların kuvveden fiile çıkarılması için reorganize edilecek eğitim teşkilâtının Üniversiteler, AID, Orta Doğu Âmme Ens-

titüsü ve diğer Bakanlıklarla koordine çalışmalar yapmasında faide mülâhaza edilmektedir.

4. Bakanlık bünyesinde yeniden tanzim edilecek eğitim teşkilâtı, eğitim işlerinin yürütülmesi bakımından temel teşkil edeceğine göre öncelikle bu işin ele alınması gerekli görülür.

Bakanlığımızda (Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığına has eğitim müdürlükleri dışında) dar anlamı ile bile eğitim teşkilâtı yoktur. Eğitim teşkilâtı, istişarî kurullar ve eğitim birimlerinin bakanlıkların en alt kademelerinden en üst kademelerine kadar sistemli bir şekilde tesis edilmesiyle tahakkuk ettirilir. Bakanlığımızda, bünyesi icabı, üç ayrı eğitim teşkilâtı kurulması ve bu teşkilâtın üzerinde müşterek bir istişarî yüksek eğitim meclisinin teşkili zarurî görülmektedir.

Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığında mevcut eğitim şubeleri personelinin gerek idareci, gerek eğitimci olarak eğitilmiş kimselerden oluşturulması ve eğitim meclislerinin tesisi ilk iş olarak ele alınmalıdır.

Emniyet Genel Müdürlüğündeki eğitim meclisinin Emniyet Umum Müdür Muavinlerinden İdarî işlere bakan muavinin başkanlığında ve eğitim şube müdürünün raportörlüğü ile dört daire reisi ve Polis Enstitüsü Müdür ile Teftiş Heyeti Başkanından teşekkül ettirilmesi uygun düşünülmektedir.

Jandarma Genel Komutanlığındaki eğitim meclisinin ise, Jandarma Genel Komutan Muavini veya Kurmay Başkanının riyasetinde Harekât Başkanı, Personel Başkanı, Lojistik Başkanı, Sağlık Başkanı, Adli Müşavir, Teftiş Dairesi Başkanı ve Jandarma Okul Komutanının katılmasıyla teşkil edilmesi ve eğitim şubesi müdürünün bu kurula raportörlük etmesi uygun görülmektedir.

Nefsi Bakanlık bünyesinde ne bir eğitim şubesi ve ne de eğitim meclisi mevcut değildir.

İlkin Zatişleri Genel Müdürlüğü bünyesinde veya müstakil bir eğitim şubesinin teşkili gereklidir.

Hali hazırda nefsi Bakanlığın eğitim işleri Zatişleri Umum Müdürlüğü bünyesinde yürütülmektedir. Esasen bu umum müdürlüğün Bakanlık adına yürüttüğü sadece, Kaymakamlık ve Nahiye Müdürlüğü kursları mevcuttur. Bu iki kurstan kaymakamlık kursu müdürü Zatişleri Umum Müdürünün kendisidir. Nahiye Müdürleri Kursu

müdür ve müdür yardımcısı Zatişleri Umum Müdürünün inhası üzerine Vekâlet makamınca tâyin edilir. Kurs programlarının hazırlanması, öğretmenlerin tâyini, notların basılması gibi kursun yönetimine taallûk eden işler bu müdürler tarafından yürütülür. Bu hususta ilgili müdürler doğrudan doğruya Bakanlık makamıyla temas halindedirler.

Sivil Savunma Başkanlığı, bugün, gerek Sivil Savunma Koleji, gerekse Merkezde vali muavinleri, kaymakamlar, nahiye müdürleri ve sivil savunma uzmanlarına kendi konularında açtıkları kursların yönetimini Zatişleri Umum Müdürlüğü dışında müstakil olarak ve temaslarını Bakanlık makamıyla yapmak suretiyle yürütmektedir.

Bundan başka belediyeler muhasip ve başkâtipleri için 1962 yılında açılan bölge kurslarına Orta Doğu Âmme Enstitüsünce müdür tâyin edilmiştir.

Bu bakımdan Bakanlığın eğitim işlerinin bir eğitim şubesine bağlanarak bu dağınıklıktan kurtarılması icap eder. Ancak çeşitlilik arzeden mahallî idareler umum müdürlüğü ile sivil savunma başkanlığı konusunda açılacak kurslarda program ve plân tanzimi ve gerekirse kurs idaresi için idareci ve eğitici uzmanların bu ünite içinde bulundurulması da gereklidir.

Bu üniteden başka, yine nefsi Bakanlık bünyesinde Müsteşar veya Müsteşar muavinlerinden birinin başkanlığında eğitim şube müdürünün de iştirakiyle Bakanlık Umum Müdürleri, Tetkik Kurulu Başkanı veya bir Tetkik Müşaviri, Sivil Savunma Başkanı, Hukuk Müşaviri ve Teftiş Kurulu Başkanından müteşekkil bir eğitim meclisi kurulmalıdır.

Böylece nefsi Bakanlık, Emniyet Umum Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığında kurulmuş veya reorganize edilmiş eğitim birimleri ve eğitim meclisleri teşkil edilmekle beraber koordinasyonu sağlamak amacıyla, bu üç teşekkülün eğitim idaresi ve Bakanlığın eğitim politikası ile ilgili görüşlerde bulunmak üzere istişarî nitelikte ve üç kısmın hiç değilse birer temsilcisinden oluşmuş ve Sayın Vekil veya Müsteşarın başkanlığında bir Yüksek Eğitim İstişare Kurulu teşkil edilmelidir.

Bu teşkilât kurulduktan veya mevcut eğitim teşkilâtı reorganize edildikten sonra ilk yapılacak iş, ilerdeki çalışmalara yön vermek üzere eğitim ihtiyaçlarının etraflı olarak tespitini sağlayacak bir anket yapmak olacaktır.

Bu anketten alınacak neticeye göre modern eğitim metodları ve araçlarının da uygulanacağı eğitim programlarının ve istikbale matuf eğitim plân ve projelerinin yapılması düşünülebilir.

İşbu teşkilâtın, Bakanlığımız teşkilât kanununun tadil edilmesi yoluyla kurulması gecikebileceğinden bu hususun tahakkukuna kadar 5439 sayılı kanuna göre personel sağlanmak üzere, Bakanlıktan onay alınması suretiyle âcilen kurulması yoluna gidilmesinin uygun olacağı kanaatiyle işbu rapor tarafımızdan hazırlanarak iki nüsha halinde Tetkik Kurulu Başkanlığına sunuldu. 8/4/1964

Yusuf DANIŞMAN

Tetkik Müşaviri

Âlim Şerif ONARAN

Tetkik Müşaviri

T.C
BAŞBAKANLIK
DEVLET PERSONEL DAİRESİ
BAŞKANLIĞI

GENEL VE KATMA BÜTÇELİ KURUMLARIN HİZMET-İÇİ
EĞİTİM FAALİYETLERİ İLE İLGİLİ SORU KAĞIDI

Cevaplandırılan kurumun adı ve bağlı olduğu teşkilat:

Cevaplandırılanın adı ve soyadı:

Görevi ve telefon No:

Cevaplandırıldığı tarih:

Soru 1. – Kurumunuzun merkez ve merkeze bağlı birimlerinin personel sayısı : (Tablo doldurulurken personelin, kadro adları değil, gerçekte yaptıkları iş gözönüne alınacaktır.)

			Merkezde	Merkeze bağlı birimlerde	Toplam
Memurlar	Yöneticiler	Yüksek kademe			
		Orta kademe			
	Büro memurları	Dosya memurları			
		Diğerleri			
Teknik Personel	Yöneticiler	Yüksek kademe			
		Orta kademe			
	Diğer teknik Personel	İlk kademe			
Mesleki Personel	Yöneticiler	Yüksek kademe			
		Orta kademe			
	Diğer Mesleki Personel	İlk kademe			
Hizmetliler	Yöneticiler				
	Diğer hizmetliler				
	Nezaretçiler				
İşçiler	Diğer İşçiler	Yetişkin işçi			
		Yarı yetişkin işçi			
		Düz işçi			
Toplam					

Soru 2. – Kurumunuzda merkezi eğitim ünitesi, varsa:

A) :.....

B) :.....

C) :.....

a) Tam gün çalışanlar :.....

b) Kısmen çalışanlar :.....

Soru 3 – Merkezi eğitim üniteniz yoksa, bu işler ne şekilde yürütülmektedir?

.....

Soru 4. – Merkezi eğitim ünitesinde çalışan, şef dahil, daha yukarı kademelerdeki yöneticilerin:

Adı Soyadı	Bitirdiği en son öğretim kurumunun adı	Branşı	Eğitim göreviyle ilgili çalışma süresi	Eğitim alanında gördüğü geliştirme kursları
.....				
.....				
.....				
.....				

Soru 5. – Kurumunuzda bir eğitim komitesi (Meclis, Hey'et v.b) varsa, başkan ve üyelerinin temel görevleri nedir?

Soru 6 . – Kurumunuzda merkezi eğitim ünitesinden başka eğitim birimleri varsa:

A) Adları:

.....

.....

B) Kuruluş tarihleri:

.....

.....

C) Personel sayıları:

.....

.....

Soru 7. – Kurumunuz bünyesinde hizmet öncesi mesleki eğitim yapan okul veya kurslar varsa:

Adı	Yeri	Öğretim süresi	1963 yılında mezun ettiği personel adedi
.....			
.....			
.....			

Soru 8. – 1962 yılından bugüne, kadar personelinize kurumunuzca veya başka bir kurum tarafından eğitim uygulanmışsa:

Eğitim konusu	Düzenliyen kurum	Eğitim yeri	Hangi sınıf personele uygulandı
.....			
.....			
.....			
Bitirenlerin Sayısı	Hangi tarihler arasında Uygulandığı	Haftanın hangi günlerinde uygulandığı	Günün hangi saatlerinde uygulandığı
.....			
.....			
.....			

Soru 9. – “5 yıllık Kalkınma Planı”na paralel olarak 1967 yılına kadar Kurumunuz personeline uygulanması düşünülen hizmet-içi eğitim programlarınız varsa:

Eğitimin konusu	Düzenlenecek kurum	Eğitimin yeri	Hangi sınıf personele uygulanacağı
.....			
.....			
.....			
Katılacakların sayısı	Hangi tarihler arasında uygulanacağı	Haftanın hangi günlerinde uygulanacağı	Günün hangi saatlerinde uygulanacağı
.....			
.....			
.....			

Soru 10. – Kurumunuzda hizmet-içi eğitimi gerektiren nedenler:

Emir ve mevzuat ☐ İş sahiplerinin yakınması ☐ Amir ve uzmanların isteği ☐
 Amir ve uzmanların isteği ☐ Astların yakınması ☐ Huzurluk ☐ Personel ayrılmaları ☐ Diğer nedenler ☐

Soru 11. – Kurumunuz personeline uygulanacak hizmet-içi eğitim ihtiyacını hangi metodlarla tespit ediyorsunuz?

Anket usulü ☐ Görüşme usulü ☐ Toplantılar ☐ İş ve problem analizleri ☐ İş güvenliği raporlarının incelenmesi ☐ İş gerekçeleri (Tarifleri) ☐ Personel nitelik gerekçeleri ☐ Verim raporlarının incelenmesi Diğer hususlar.....

Soru 12. – Kurumunuza yeni alınan personelin işe intibakı (oryantasyon) için bir eğitim programı varsa bu program aşağıdaki hususların hangilerini içine almaktadır?

Kurumun amacını ve yapısını öğretmek ☐ Memurun görev, yetki ve sorumluluğunu öğretmek ☐ Memurluk davranışlarını öğretmek ☐ İş ilişkileri hakkında bilgi vermek ☐ Haberleşme usullerini öğretmek ☐ Kanuni sosyal haklarını öğretmek ☐ Özel sosyal haklarını öğretmek ☐ Yöneticileriyle ve çalışma arkadaşlarıyla tanıştırmak ☐ Kurumun fiziki çevresi hakkında bilgi vermek ☐ Diğer hususlar..... ☐ ☐

Soru 13. – Hizmet-içi eğitimin uygulanmasında hangi metodları kullanıyorsunuz?

A) Kişisel eğitim için:

İş başında ☐ Değişik iş vererek ☐ Tecrübeli bir kimseye yardımcı vererek ☐ Özel komite ve kurullarda temsilcilik yaptırarak ☐ Başkaca

B) Grup Eğitimi için:

Konferans ☐ Takrir ☐ Grup tartışmaları ☐ Kurs ☐ Seminer ☐ Resmi açıklama ☐ Gösteri (Demonstrasyon) ☐ Pratik çalışmalar, örnek olay incelemeleri ☐ Göze ve kulağa yöneltilen eğitim ☐ Başkaca ☐ ☐

Soru 14. – 1962 yılı başından bugüne kadar hizmet-içi eğitim programlarında, gerek Kurumunuzdan, gerekse diğer kurumlardan öğreticilikle görevlendirilen personelin:

Adı soyadı	Bağlı bulunduğu kurum Ve temel görevi	Bitirdiği en son öğrenim kurumu branşı
.....		
.....		
.....		
Öğreticilikteki		Eğitim alanında gördüğü
Hizmet süresi		geliştirme kursları
.....		
.....		
.....		

Soru 15. – Hizmet-içi eğitim programları düzenlenirken, eğitime katılacak personelin memuriyet kademeleri itibariyle

Aynı seviyede olmalarına dikkat ediliyor mu?

Evet ☐ Hayır ☐

Soru 16. – Hizmet-içi eğitim programlarına katılan personelde, eğitime karşı her hangi bir isteksizlik veya direnme görülüyorsa başlıca nedenleri:

.....

Soru 17. – A) Kurumunuzda salt eğitim için ayrılmış dersaneler varsa:

	Yüz ölçü-mü	Haçmi	Normal ısklandırma		Elverişli karartma		Sabit sine-ma perdesi		Yeteri kadar masa, sıra	
	M ²	M ³	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Var	Yok	Var	Yok
1. Dersane										
2. Dersane										
3. Dersane										
.....										
.....										

B) Kurumunuzda dershane olarak ayrılmış bir yer yoksa eğitimi nerede yapıyorsunuz?.....

C) Kurumunuzda sahip olduğunuz ve eğitimde kullandığınız araç ve gereçlerin adedlerini yanlarına yazınız.

Yazı tahtası ☐ Flannel tahtası ☐ Eğitim levhaları ☐ Haritalar ☐
 Çalışır durumda ses alma aygıtı ☐ Çalışır durumda slayt (Slight) (Projeksiyon makinası) ☐ Çalışır durumda epidiyaskop ☐ Çalışır durumda tepegöz (projeksiyon makinası) (overhead) ☐ Çalışır durumda teksir makinası ☐ Diğer araç ve gereçler ☐

D) Kurumunuzda eğitimde kullanılmayan fakat eğitim için elverişli başkaca ne gibi araçlar vardır?

Soru 18. – Personeli hizmet-içi eğitime isteklendirme amacıyla neler yapılmaktadır?

Atanmada öncelik ☐ Ödül ☐ Serfıtika veya diploma ☐ Ücret artımı ☐ Derece veya sınıf yükselmesi ☐ Başkaca ☐

Soru 19. – Hizmet-içi programlarının değerlendirilmesinde uygulanan metodlar:

Test ☐ Görüşme ☐ Anket ☐ Sınav ☐ ilgili istatistiklerin incelenmesi ☐ Çalışma raporlarının incelenmesi ☐ Teklif ve tavsiye raporlarının incelenmesi ☐ Diğer metodlar ☐ ☐ ☐

Soru 20. – Hizmet-içi eğitime katılacak personelin eğitimden edindiği bilgileri işine uygulamasından elde edilen sonuçlar nelerdir?

Soru 21. – Hizmet-içi eğitim programlarının hazırlanmasında ve uygulanmasında karşılaştığınız güçlükler nelerdir?

Yasasal yetki eksikliği ☐ Ödenek yoksunluğu ☐ İşlerin yüklü oluşu ☐ Öğretici azlığı ☐ Hizmet-içi eğitim kavramının benimsenmemiş olması ☐ Eğitim araç ve gereçlerinin yetersizliği ☐ Dershane olmayışı ☐ Diğer güçlükler ☐

Soru 22. – A) Hizmet-içi eğitim harcamaları nasıl karşılanmaktadır?

Özel ödenekle ☐ Başka ödenekten aktarma ile ☐ Yardım şeklinde ☐

B) 1963 yılında hizmet-içi eğitim için harcanan paraTL

C) 1964 yılında hizmet-içi eğitim için ayrılan paraTL

Soru 23. – Bu soru kağıdının özeti:

Önceki sorulara verilen bilgiye özet olarak, uygun kutular işaretlenecektir. Bu teşkilatta hangi grupların hizmet-içi eğitim gördüğünü gösterecektir.

1- İdareciler (sevk ve idarenin teknik ve kavramları hakkında eğitim)

Yüksek kademe idareciler ☐

Orta kademe idareciler ☐

İlk kademe idareciler ☐

İdareciler (nezaret edilen iş çeşidiyle ilgili teknik hüneler hakkında eğitim)

Yüksek kademe idareciler ☐

Orta kademe idareciler ☐

İlk kademe idareciler ☐

2- Mesleki ve teknik gruplar (Mesleki veya teknik ihtisas konularında eğitim)

Muhasipler ☐ İstatistikçiler ☐ Avukatlar ☐ Personelciler ☐ Mühendisler ☐
Öğretmenler ☐

3- Büro işleri (aşağıda gösterilen büro işlerinde) :

Daktilo ☐ Diğer büro işleri ☐ Dosyalama ☐

4- İşçiler (Teknik maharetler ve halihazırdaki iş) :

Yetişkin ☐ Düz işçi ☐ Yarı yetişkin ☐

5- Oryantasyon eğitimi şunlara verilmektedir:

İdareciler ☐ Mesleki ve teknik ☐ Büro işleri ☐ İşçiler ☐

6- Yukarıdaki 1-5 kısımlara girmeyen fazla bilgiyi ilave ediniz.

Soru 24. – Eklenecek belgeler:

- 1- Kurumun ana teşkilat şeması (Eğitim ünitesinin bu şema içindeki yeri belirtilecektir.)
- 2- Merkezi ve tali eğitim ünitelerinin şemaları
- 3- 1962, 1963, 1964 yıllarına ait programları
- 4- Eğitim ünitelerinin görev, yetki ve sorumluluklarına ait mevzuatın birer sureti (emirler dahil)
- 5- Eğitimde kullanılmak üzere sahip olduğunuz filimlerin adları, konuları ve hangi dilde olduklarını gösteren bir liste
- 6- Kurs yönetmelikleri
- 7- Kurs müfredat programları.

Soru 25. – Hizmet-içi eğitim konusunda, bunların dışındaki düşünce görüş ve dileklerinizi buraya yazınız.

TÜRKİYE CUMHURİYETİNDE LAYIKLIK VE MESELELERİ

Ergun TEZEL

İzmir Maiyet Memuru

İKİNCİ BÖLÜM

MEMLEKETİMİZDE LÂYİK DÜŞÜNÜŞE KARŞI REAKSİYONER AKIMLAR VE BUNLARIN MAHİYETİ (* *)

(Geçen sayıdan devam)

Bu bölümde lâayık düşünce ve prensiplere karşı meydana gelen

reaksiyonların nedenleri, meydana geliş sebepleriyle gizli emellerinin neler olabileceğini izaha çalışacağız.

Dinin sahtesi olan taassup ve irticanın bugün için halâ memlekette vasat bulmasının sebepleri neler olabilir? Hiç şüphe yok ki kültür seviyesinin az olması, daha doğrusu okur - yazar nispetinin düşüklüğü ile bu yapıdaki topluluğun sırtından geçinen istismarcıların statükoyu devam ettirme arzuları sebeplerin başında gelir. Bunun yanı sıra zikredilmesi gerekli hususlar, bu bölümde yeri geldikçe açıklanacaktır.

BİRİNCİ BAŞLIK GERİ CEREYANLAR

Son zamanlarda lâayık düzene karşı bazı menfaat guruplarının cephe aldıklarını, hatta bununla da yetinmeyip aktif bir duruma geçmeğe çalıştıklarını görüyoruz. Bu ve buna benzer olayların meydana geliş sebeplerini, müdafaasını yaptığı fikirlerin mahiyetini izah etmeğe çalışalım :

I — Geri cereyanların tezahür şekilleri : Bilindiği gibi geri cereyanlar son günlerde çeşitli yerlerde ATATÜRK büstlerine tecavüz,, Kıyafet Kanununa (1) aykırı giyiniş ve davranışlar, Nurculuk

(1) Bkz. «Bazı kisvelerin giyilemiyeceğine dair kanun» Kanun No : 2596

(*) Öncesi 287 sayılı T. İd. Dergisi.

hareketleri (2) bazı camilerde vaizlerin konuşmaları (3) bazı okullarda ki Nurculuk ve gericilik hareket ve propagandaları, bazı parti kongrelerinde Devrim Kanunları aleyhinde yapılan konuşma ve teklifler (4) şeklinde tezahür etmektedir. (5) Dış görünüşleri ve buna benzer hareketler olan geri cereyanlara şimdi de bir yenisi eklenerek konuya daha ziyade ehemmiyet verilmesini icap ettirmiştir. Bu, 21. Şubat. 1964 günü vuku bulan suikast olayıdır.

II — Suikast olayının düşündürdükleri : Cumhuriyetimizin kurulup ilân edildiği tarihten bu yana kırk yıldan fazla bir zaman geçmiş olmasına rağmen, halâ bu ve buna benzer olayların meydana geliş sebeplerini izah etmek, sosyal yapının gelişiminde eksik kalan önemli bir yönün tamir veya tedavisi şeklinde ifade edilebilir. Sosyal bünyenin eksik kalan yönü sözü ile kastetmek istediğimiz şey, geri cereyanlardır. Bunun da sebeplerinden bir tanesi hiç şüphe yok ki kültür ortamının (daha doğru bir ifade ile okur - yazar nispetinin) düşük seviyesini halâ muhafaza etmesidir. Her türlü ferdî ve sosyal kötülükler böyle bir ortamda çok daha çabuk gelişebilir. Ve meselâ biri kalkıp ta siyasi iktidarın en üst kademesinde bulunan bir Devlet adamına, onun hayatına kastedecek şekilde bir harekette bulunursa, bu gerçeğin bize çok şeyler düşündürmesi lâzım geldiğine, bunun nedenlerine eğilerek bakmamız gerekir. Bu olayın izahına ve bunun yanı sıra daha başka geri cereyanlara temas etmeden önce memleketimizde Cumhuriyet ve Demokratik hayatın ilk kuruluş yıllarına gitmekte fayda vardır. Bilindiği gibi, bu devrin başlangıcında da bazı gericilik olayları meydana gelmiştir. Özellikle Kürt isyanı, Menemen olayı, Rize (1925), Erzurum, Maraş, Bursa (1933), Siirt (1935), İskilip (1936) olayları ilk hatıra gelenleridir. «Şeriat isteriz» nidaları gerici cereyanları destekleyenlerin müşterek tarafı olmuştur. Şimdi de bir suikast olayı ile karşı karşıya bulunuyoruz. Bu olayla üzerinde durulması gereken husus şu olmalıdır :

Toplum açısından suikastçıyı bu türlü davranışa sevkeden nedenler nelerdir? Şimdi bu soruyu cevaplandıralım : Onu bu türlü hareketlere sevkeden fikir, Osmanlı Toplum düzeyindeki her gelişimi engelleyen, toplumun devamlı olarak cehalet, yoksulluk ve taassup içinde yaşamasını telkin eden şeriatçı düşünce tarzıdır. (6)

- (2) Yeri geldikçe Nurculuğun ne olduğu, sosyal siyasi ve diğer görüşleri hakkında yeteri kadar bilgi verilecektir.
- (3) Bu hususta tatbikattan da misaller verilecektir.
- (4) Bkz. 2. Mart. 1964 Tarihli Cumhuriyet. «İmam nikâhı isteyen C.K.M.P. li Delege hakkında takibata geçildi». Shf. 1
- (5) 2. Mart. 1964 Tarihli Cumhuriyet. «Hükümet gericilik olaylarını ele alıyor». Shf. 1
- (6) Bkz. Dr. ÖZEK, Ç. «İnönü ve taassubun getirdikleri». Milliyet 29. Şubat. 1964 Shf. 2

Dinin kendine göre yorumlanması, içinde, korkutucu, daima cezalandırıcı bir dinsel görüşü savunan çevre, her zaman uygarlığa karşıdır. Bu çevreyi insan kitlelerinin aydınlanması, hakkını isteyişi ve gerçekleri kavrayışı korkutur. Çünkü yürüttükleri menfaat bezirgânlığı ancak bu yoksulluk ve cehalet içinde gerçekleşebilecektir. Bunun içindir ki, gerici çevre, çıkarları halkın bilgisizliğinde olan geniş toprak ağalarıyla birleşmiş ve Türk Devrimlerine karşı çıkmıştır. (7) «Din elden gidiyor» nidaları her zaman duyulagelmıştır. Neticede Devrimleri, bunları getiren Cumhuriyet Halk Fırkasını, dinsizlikle itham etmişlerdir. Gericiler,, kendilerinin toplum hayatındaki hakimiyetlerini emredici ve yasaklayıcı, gelişmeleri durdurucu fonksiyonlarını kaybedişlerini hazmedememişlerdir. Bu bir menfaat çarkıdır. Belirli gurupların elinde olan bu çarka şuursuz ve bilgisiz kimseleri de dini istismar suretiyle dahil etmişlerdir. Bu aldatılanlara ahret saadetlerini vaad etmişler, Dünya saadetlerini kendi ellerinde toplamak istemişlerdir. ATATÜRK ve İnönü, o devrin toplum düşünce ortamının çok üzerindedirler. Onun içindir ki az önce söylediğimiz gibi memleketin muhtelif yerlerinde geri düşüncenin mahsulü olaylar meydana gelmiştir. Bu son olay da bu zincirin son halkası olmaktadır. Cumhuriyet Devrinin ilk olayından sonra ve onu takip edenlerle bu sonuncusunun müşterek tarafları dinsel geri düşüncelere dayanması ve devrim düzeyine karşı oluşudur. (8)

Devrimleri getiren ve gerçekleştiren Cumhuriyet Halk Fırkası olduğu için bu Partiye ve ATATÜRK - İnönü'ye karşı her siyasi guruplaşma, yanında dinci - Gericiler - menfaatçileri bulmuştur. Cumhuriyet Halk Partisini ATATÜRK'Ü, İnönü'yü dinsizlikle suçlayanlar (9), bu masalın kuşaktan kuşağa geçmesi için çalışmışlar, bir siyasi teşekkül etrafında birleşerek seslerini duyurmak istemişlerdir. Nitekim Terakki Perver Parti ve Serbest Fırka, gerçekte belki de gerici düşüncelerle kurulmadığı halde, Cumhuriyet Halk Partisi karşısında olması yeter sayılmış, ve gerici çevreler hemen etrafında

(7) Bkz. Dr. ÖZEK, Ç. A.G.M.

(8) Bkz. A.G.M.

(9) Bu hususta Saidî Nursî şöyle itham ediyor ; «Halbuki Kur'anın haram kıldığı hususlar zorla yaptırılarak erkeklere şapka giydirilmiş, kadınların örtüleri çıkarılmış, ezan ve kamet başka şekillere sokulmuştur. Allah'ın emirlerine aykırı olan bu hareketlerin neticesi bir çok depremler, seller, âfetler meydana gelmiştir. Buna rağmen bu gafillere bir türlü intibah husule gelmemiştir. Bu gibi aykırı hareketlere önyak olan Mustafa Kemâl'in nâşını bu mübarek toprak kabul etmiyor». Diyerek ATATÜRK ve onun devrimlerine karşı cephe alınmış, menfur emelleri için istismar mevzuu edilmiştir.

şekillenmiştir. Nitekim Terakki Perver Parti Kürt isyanına, Serbest Fırka ise Menemen olaylarına sebebiyet vermiştir. (10)

Demokrat Parti yurdumuzdaki demokratik hayatın tamamlanması için kurulmuş ve siyasi hayata ATATÜRK'çü olarak atılmış (11) ve bu bakımdan da ilk önceleri gerici çevrenin desteğini kazanamamış bir partidir. Fakat, daha ilk Hükümet programında devrimlerin tutan - tutmayan diye ayrılması, partinin ilk çıkarttığı kanunun arapça ezan yasağını kaldırması, derhal etrafında gericilerin biçimlenmesini sağlamıştır. Gericilerin desteğini, kazanma şansı yönünden sağlam gören particiler, bu desteği kaybetmemek istemişler, taviz vermişler, gerici çevreyi desteklemişlerdir. Bir yandan çeşitli guruplara, Ağalara, Kapitale çıkar sağlayarak bunları beslemiş, bir yandan da din istismarına hız vermiş ve bu çeşitli guruplar aynı menfaat etrafında birleşmişler, birbirlerini desteklemişler, sonuç olarak da her alanda geriye destekleyen bir menfaat bünyesi doğmuştur. Gerici çevrenin Cumhuriyet Halk Partisini ve İnönü'yü dinsizlikle damgalamasına bir de modaya uyularak Komünizm damgası eklenmiş ve Demokrat Parti bu hareketi önleyemediği gibi teşvik de etmiştir. Bu şekilde yurdun iki görüş, aydınlık ve karanlık etrafında biçimlenmesine sebep olmuş, kendisi de karanlıkta yer almıştır. Cumhuriyet Halk Partisi dinsiz olduğu için seçimi kaybetmiştir. (Sebilür Reşat, 78). Devrimler, din düşmanlığı terörünün ifadesidir. (Fatih, Haziran 1958, 57), Demokrat Parti ise İslâm partisidir ve Menderes İslâm Başvekilidir.

Bütün bu fikirler A. F. Başgil adlı Anayasa Profesörüne kadar bütün gerici çevrelerce belirtilmiş ve Menderes dahi aynı görüşü savunmuştur. 16. Ekim. 1958 Tarihinde Burdur'da verdiği, nutukta, Cumhuriyet Halk Partisini din ile dünya işlerini ayırmakta ileri gitmekle suçlamıştır. Konuşmadan üç gün sonra, 19. Ekim. 1958 Tarihinde kendisi Emirdağ'da Tuğralı Bayraklarla karşılanmıştır. Bu olay Demokrat Partinin toplumu, toplum düşüncesini nasıl karanlıklara itme çabası içinde olduğunu en açık delildir. (12)

(10) Bkz. Dr. ÖZEK, Ç. A.G.M.

(11) Parti Tüzüğü'nün 14. Maddesinde şu şekilde bir hüküm vardır : «Partimiz, lâiykliği, Devlet'in din ile hiç bir ilgisi bulunmaması ve hiç bir din düşüncesinin kanunların tanzim ve tatbikinde müessir olmaması manâsında anlar. Din hürriyetini, diğer hürriyetler gibi insanlığın mukaddes haklarından tanır.

Dinin siyaset aleti olarak kullanılmasına, Devlet işlerine karıştırılmasına... serbest tefekküre karşı taassup duygularını harekete getirmesine asla müsamaha olunmamalıdır.» Ne yazık ki geçmiş olayların tatbikatı bu hükmün tamamen aksi olarak tecelli etmiştir.

(12) Bkz. Dr. ÖZEK, Ç. A.G.M.

İşte bu hava içinde İnönü'ye bu mistik ve tozlu çevrenin yetiştirdiği insanlardan biri atış etmektedir, Zira İnönü, hiç bir zaman bu menfaatçi zümreden yana olmamıştır.

Olay, bir iki günün yarattığı sonuç değildir. Suikastçı (13) yıllardır yapılan ve sadece bir kaç örneğini verdiğimiz menfi propagandanın kurbanı olan yüzbinlerce cahil vatandaşın biridir. (14)

NETİCE : Olay, devrimlerin toplumumuz bakımından ne derece önemli olduğunu ve uzaklaşınca, tavizler verince neler doğacağını göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Suikast olayı, her savaşçı için bir ihtar olmalıdır.

III — Nurculuk hareketleri : Simdi de bir başka konu üzerinde duracağız. Yukarıdan beri izah ettiğimiz olayların ışığı altında ve olayların tabii sonucu olarak bir kısım halk kitleleri, Saidi Nursî (15) denilen bir yobazın, etrafında toplanarak mevcut lâyük düzene karşı gelmek istemişlerdir. Nurcuların siyasi müesseseler etrafındaki düşünce ve fikirlerinin neler olduğunu izaha çalışalım :

a) Nurcuların Devlet anlayışı : Nurculara göre Devlet, İslâmın siyasi prensiplerine göre teşekkül etmelidir. Bütün hayat nizamı onda mevcuttur. (İnsan Emci, aradığımız şuur, fedai. Mart. 1964 No : 8)

Nitekim Bediüzzaman da (16) 1923 yılında Mecliste yaptığını iddia ettiği ve fakat yalan olduğu tahmin edilen bir hudbde «Devlet Başkanı olacak zat müdedeyyin (17) olmalıdır. Alemi islâmda yapılacak devrimler, islâmiyetin desatirine (18) uygun olmak mecburiyetindedir. Aksi halde gayri meşrudur. Bu bakımdan Meclis, ay-

(13) Suikastçı Mes'ut Suna «27. Mayıs öncesi devrin sempatzanı olarak tanınmaktadır». 22. Şubat. 1964 Milliyet resim altı notu.

(14) Bkz. 22. Şubat. 1964 Tarihli Milliyet. Durum : Allah söyletmiş». Bu makalede de zikredildiği gibi suikast olayı ile ilgili olarak, adı geçen Mes'ut Suna'yı Allah söyletmiş : «Millet için hayırlı ise muvaffak olayım, hayırlı değilse muvaffak dünyayım» derken, temsil ettiği zümrenin değer ölçülerini de belirtmiştir.

(15) «Saidi Nursî (Kürdi), herşeyden evvel bir ilim ve medeniyet, din ve vatan düşmanıdır. Dünyaya gelişinden göçüp gittiği güne kadar Türk Vatanına ve Türk Milletine en ufak derecede bir iyilik yapmadığı gibi, düşünmemiştir dahi. Bir zamanlar (İttihad-ı İslâm = Panislavizm) zihniyetini güderek, bir zaman sonra (Kürk Teali Cemiyeti) ni kurup bir Kürdistan devleti yaratmak arzusuyla ve en sonunda da güya kendisine hidayet eriştiğini iddia ederek nurculuk tarikatını kurup Türk Millî Birliğini ve beraberliğini parçalamak gayesi peşinde koşmuştur». Gnl. F. Güventürk «Din ışığı altında Nurculuğun iç yüzü.» İst. 1964. Shf. 99

(16) Bediüzzaman, Saidi Nursî (Kürdi) nin bir diğer adıdır.

(17) Bkz. Dinli anlamına gelir. Osmanlıcadan Türkçeye cep klavuzu Devlet Basım Evi İst. 1935 Shf. 239

(18) Desatir = Düsturlar, kaideler anlamına gelir.

ni zamanda hilâfet görevini de görmelidir.» (Saidi Nursi, Mesnevii Nuriye. 80 - 82)

b) Nurcu Anayasa : Saidi Nursi tam bir yobazlar Hükümetini teklif etmektedir. Müslümanlara kur'anın dışında bir Anayasa lâzım değildir. Halbuki 1347 (1929) tarihinde felsefenin tahakkümü ile bu dindar millet ehemmiyetli tahayyüllere düçar kılınmış ve Anayasadan Devlet dinin İslâm dini olduğu konusundaki hüküm kaldırılmıştır. Bu şekilde gerçek Kanunî Esasî tatbik edilmediği gibi Kur'anda belirtilen şerli inkılâp da tahakkuk ettirilmiştir. Halbuki Kur'an, Cumhuriyet Anayasası gibi bir kaç kişinin iradesinin değil, İlâhi bir iradenin sonucudur. İlâhi bir Kanunî Esasidir. (Saidi Nursi, Zilfikârî Mücizat'ı Ahmetliye ve Kur'aniye kısım : I, Mucizat'ı Kur'aniye. 191 - 193 Triak, 65)

c) Nurcu Meclisin kuruluş ve izleyişi : Saidi Nursî, daha eski tarihlerde de Millî Mücadeleden sonra İstanbul ve Ankara Ulemasının toplanarak bir Meclisi Mebusan-ı mukaddes teşkil etmelerini, bir Encümen-i Şûra olarak milleti idare etmesini teklif etmiştir. Dini - İslâmî bir karakter taşıyan bu meclisin varlığı ile Türkiye, şeriata uygun bir düzene kavuşmuş olacaktır. (Saidi Nursî, Hutuvat'ı Sitte ve Tulûat, 27.)

d) Hükümetlin gayesi dine hizmettir : Türk Devlet'inin dini, din-i islâmdır ve bunun vikayesi «Milletimizin maye-i hayatıyesidir». Hükümet «İslâmiyyet ve din için hizmet edecektir». (Saidi Nursî, münazaat 18).

e) Nurcuların Millî Hakimiyet Anlayışı : Nurcular, millî hakimiyet prensibini dahi, akıllarının erdiği ve işlerine geldiği şekilde tefsir etmişler ve şimdiki anlayışın millî hislerini rencide ettiğini, millî hakimiyetten maksadın, müslümanların bu dinlerinin korunması olduğunu belirtmişlerdir.

Bu şekilde sadece Türk Milleti değil ve fakat 500 milyonluk müslüman dünyası dahi memnun olacaktır. (Konya mensubumuz Mustafa Runyun dedi ki, Fatih, Mart. 1958 No : 23 - Mustafa Runyun'un Hacı Bayram Camiindeki 28.12.1956 Tarihli hudbesi).

f) Milliyetçilik : Milliyet duygusu İslâm olan milletlerin birleşmesine, bir İslâm birliğinin (Panislâvizm) teşebbüsüne mâni olmaktadır.

Milliyet dâvasını İslâm devletlerinin arasına sokmak, islâmiyete zarar verecektir. Bütün İslâm âlemi birleşmek suretiyle yeni bir «Asr-ı saadet» yaşıyacaktır.

İslâm Devletleri için tek milliyet, İslâm Milliyetidir. İslâmi Devleti sonunda, bütün dünyayı hakimiyetine alacak ve İslâm yapacaktır. Bu İslâm devleti de hamıyeti islâmiyye ve millie elbette ittihad-ı Muhammed-i dairesinde olan Şeyh-i Risale-i Nur sayesinde kurulacaktır. (Saidi Nursî Münazarat, 90 - 100)

Ayrıca Nurcular, adlî, toplumsal ve eğitim konusundaki değişimlere de cephe alarak bu müesseseleri de kendi zaviyelerinden izah ve ifade etmektedirler. Meselâ cezalar emri İlâhî ve adaleti rabbaniye dahilinde icra edilmesi ve meselâ, hırsızın eli kesilmelidir. Bu düşünce pek tabiidir ki adalet tarihinin gelişim vetiresinin başlangıcındaki devreye tekabül etmektedir. Ve bu derecede de ilkel bir görüştür. Bunun yanı sıra mahkemeler, adaleti İlâhiye ve hakaik-i islâmiye dairesinde tesis olunmalıdır. İcra-ı adalet, din adına olmalıdır. (19)

g) Nurcularda eğitim ve toplum hayatı : Nurcular, kendi görüşlerine uygun siyasî biçimin dışında toplum münasebetlerine ve eğitimine de karışarak bunların dahi islâmi esaslara göre düzenlenmesini istemektedirler. Kişisel davranışlarda dahi dinî esaslara uygunluk aranmaktadır : «Ef'al ve hareketlerin şahıslara sahip mesleklerle, sapık kanaatlere intibak ettirilmesi» gereklidir.

Yukarıdan beri ana hatlarıyla muhtelif müesseseler yönünden savundukları fikirlerin asıl gaye olan ŞERİATÇILIK düzeninin yeniden teessüsüne matuf olduğu hiç şüphesizdir. Saidi Nursî, şeriatçı düzen taraftarı idi. Onun bu husustaki düşünceleri II. Meşrutiyet Devrinde başlayıp devam etmiştir. Böylece değişen şartlara ve zamanın icap ve ihtiyaçlarına kendini bir türlü uyduramamıştır.

Ulu Önder ATATÜRK, Vatan'ı kurtarıp modem TÜRK Devletini kurmağa giriştiği sıralarda, batının yalnız ilmini ve tekniğini değil, yaşayışını ve bu yaşayışı düzenleyen hukuku da almağa ve şeriat'ı kaldırmaya karar vermişti. Bu durumda ister istemez şeriatçılarla mücadele zorunda kalacaktı. Bu mücadele şöyle olmuştur :

(19) Bkz. Bedilzaman Saidi Nursî, hudbe-i gamiye. Işık (İleri) Basım Evi Antalya - 1957, Shf. 71, 75, 76.

II. Meşrutiyet şeriatçılarının arasında Saidi Nursi (20), o devirde şeriatçılığı en çok savunular arasında idi. Şeriatçı müelliflerin eserlerinde dikkati çeken önemli nokta, sade bir üslup ile ve okuyanları yormayan bir açıklama ile yazmalarıdır. Bunlardan Saidi Nursî istisna teşkil etmektedir. Zira aynı düşünceleri, karışık ve muğlak bir tarzda anlatmayı uygun görmüştür. (21)

ATATÜRK, şeriatçılarla mücadeleye girişince... Saidi Nursî ve arkadaşları sinmiş ve çekilmişlerdir. (22) Ama seneler sonrası, bu düşünce ve fikirlerden ve bunun savunucusu olmaktan bir türlü kurtulup kendini zamanın akışına uyduramayan Saidi Nursi, ortamın müsait olduğuna kanaat getirerek tekrar bu fikirleri yaymak istemiştir. ATATÜRK Devrimlerini, şeriata uygun düşmediği esbabı mucibesiyile daima yermek istemiş, eskiye olan hasret ve özlemini ifade etmiştir. Ona göre : «İslâm dininde inkılâp yapmak şeriat aleyhtarlığı olduğu için, İslâmiyetin desatirine aykırı, Devrimler de İslâmiyete aykırıdır.» (Saidi Nursi, mektubat, 403).

Bugün Nurculuk adı altında eski şeriatçılar yeniden ortaya çıkmışlar ve yayılmışlardır. Türk halkının çağdaş medeniyete ulaşması için işlemesi gereken organlarını mefluç bir hale getirmek gibi bir tehlike halinde belirmişlerdir. (23)

Bundan sonraki bölümde, bu tehlikeye karşı mücadele hususunda karşımıza çıkan meselelerin neler olduğunu izaha çalışacağız.

(20) Bunlar arasında rahmetli Şemsettin Günaltay, Mehmet Âkif, Hüseyin Kâzım, Sait Halim Pasa, Vahdeti gibi müellifler de vardır. Fakat bunlardan Şemsettin Günaltay, hem doğuda, hem batıda öğrenim yaptığı için, o devrin en ileri bir adamı olarak ele alınmalıdır. Yazdığı : «Zulmetten Nura» adlı kitabında, basımıza gelen felâketlerin nedenlerini anlatmış ve gerçek müslümanlık ile hocaların öğrettiği müslümanlığın aykırılıklarını belirtmiştir. Fakat Günaltay da kurtuluşu yalnız batının ilim ve tekniğini almakta görmüştür... ATATÜRK, şeriatçılarla mücadeleye girişince, rahmetli uyanık davranmış ve ATATÜRK'Ü tasvip etmiştir. Bkz. Prof. Reşat Kaynar, «İnkılâpçılar ve şeriatçılar» Cumhuriyet 12. Mayıs. 1964 Shf. 2

(21) Bkz. A.G.M.

(22) Bkz. A.G.M.

(23) Bkz. A.G.M.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GERİ CEREYANLARIN TOPLUM KALKINMASI YÖNÜNDEN DEĞERİ VE MESLEKLERİ

I. Başlık : Az gelişmiş ülkelerin mahiyeti ve tarifi :

Az gelişmiş ülkeler mefhumu II. Dünya Harbinden sonra daha ziyade önem kazanmış bir tabirdir. Bu tabir ile batı düşünce ve tekniği yanında, bu seviyeye ulaşmamış ülkelerin sorunları kastedilmiş olunuyor. XVIII. Asrın sonlarında başlayıp XIX. Asırda büyük bir hızla gelişen teknik, XX. Asırda daha da gelişerek bugünkü seviyesine ulaşmıştır. Ama bunun yanı sıra bu gelişim vetiresine geçen asırlardan başlayarak bir türlü ayak uyduramayan bazı ülkeler ise İktisadî, sosyal ve kültürel alanlarda bazı meselelerle karşı karşıya kalmıştır.

Bu kısa izahtan sonra durumun memleketimiz açısından tetkikine geçmeden önce az gelişmiş ülkeler tarifini yapalım : İktisaden az gelişmiş ülkeler «İhracatı birkaç ham maddeden ibaret olan, sanayii gelişmemiş olan, ziraati iptidai olan, şehirleşmemiş olan, para ekonomisi yayılmamış olan, teşebbüs faktörü kıt olan ve ilâh... Memleketler iktisaden az gelişmiş telâkki edilmektedir. (I)

Buradaki tarifte daha ziyade ekonomik vasıflar ağır basmaktadır. Ekonomik dışı faktörler de az gelişmiş olmanın şümulüne mütalâa edilmek lâzım gelir. Bunlar arasında, eğitim, kültür seviyesinin düşüklüğü, örf - âdet ve eski alışkanlıklara bağlılık, dinî akide ve inançların bâtıl oluşu gibi hususiyetler bu arada zikredilebilir. Buna göre kısaca bir tarif yapmak gerekirse, az gelişmiş ülkeler : Gerek ekonomik ve gerekse ekonomik dışı faktörlerin gereği gibi kullanılıp geliştirilemediği ülkeler diye anlamak gerekir.

Memleketimizdeki durum :

Biz bu etüde konumuzun seyri icabı ekonomik dışı faktörler burada bilhassa geri cereyanlar ve düşünceler üzerinde durarak kalkınmamıza, dolaylı da olsa tesirlerini izaha alışacağız .

(1) Bkz. Prof. Sadun Aren, «İstihdam, para ve İktisadî politika» Ank. 1960. Shf. 217

Bu fikrimizi teyiden meselâ memleketimiz için hayatî bir önem taşıyan fabrika açmak konusunda bazı geri düşünceli kimselerin (2) yanlış kanaat ve düşünceleri yüzünden sanayiimizin yarınları bakımından arzedeceği önem ortadır. Memleketimizdeki geri cereyanlar hakkında bu ve buna benzer daha yüzlerce misâl bulmak kabildir. Bir kaç örnek daha verelim :

Fethiye Müftüsü Cuma namazında halka Turizm konusunda şunları söylüyor : «Son günlerde turizm diye bir şey tutturuldu. Turistler gelecek para bırakacaklarmış... Ve dışarıya olan borçlar ödenecekmiş. Bunlar para bırakmazlar .Yanlarında getirdikleri yiyecekleri yerler. Bunların asıl maksadı hristiyanlığı yaymaktır... Turistlerin bastığı yerde ot bitmez... Bu yüzden yağmur bile yağmıyor... (3)

Bir başka misâl : Acıpayam'ın Dodurga Köyünden bir vatandaş şöyle yazıyor : «... Efendim, bu köyde her Perşembe gecesi toplantılar oluyor. Dua ediliyor. Ali Molla isminde bir şahıs var. Eğer bundan sonra Peygamber gelirse - O, diyorlar. Hoca kılığına girip genç nesilleri veya tanıştıkları insanları : Sana iki saatte eski yazı öğretirim. Kur'anı çabuk okursun diyorlar...» (4)

Bunun yanı sıra Devrim aleyhtarı şu düşünceler de halâ aktüalitesini maalesef muhafaza ediyor ; Sivas'ın Zara İlçesinden [Elbistan'a gelen ve Şam'daki bir İmam - Hatip Okulundan mezun olduğunu söyleyen 20 yaşlarındaki Kâni Güçlü adındaki Vaizin camide «Beş rekât namaz kılmayıp da Ramazan ayında veya Cuma günleri namaz kılanlar kâfirdir. Camiden çıkıp kahveye gidenler imansızdır. Karısını, kızını açık gezdirenler D... dür. Şapka giyenlerin dini yoktur». Dediği tespit edilmiştir. (5)

Memleketimizi Ortaçağ karanlıklarına götürmek isteyen bu türlü geri düşünce fikirlerin daha ziyade yayılıp kökleşmesine mâni olmak için karşımıza çıkan meseleler neler olabilir? Misallerimizi daha fazla uzatmadan bu konuya geçelim.

-
- (2) «— Fabrika dedin mi, davuluyla borazaniyle gelecek... Müslümanlıktan nasibi olanlar, karılarını kızlarını orada çalıştıracaklar. Üç - beş kuruş alıp ta dünyada günlerini gün etmek için. Hiç birisi ahireti düşünmezler. Ondandır efendim danslar, sinemalar, içkiler... Tabii arkasından fuhuş... Fabrika dedin mi. arkası bunlardır.» Fabrika kurmak niçin gûnahtır? Cumhuriyet «İnanç sömürücüleri» Y. Çetiner II. Nisan. 1964 Shf. 4
 - (3) Bkz. Ç. Altan, TAŞ, «Manzara bu işte» Milliyet 1. Mart. 1964 Shf. 2
 - (4) Bkz. 1. Selçuk, PENCERE, «Körebe» Cumhuriyet 16. Mart. 1964 Shf. 2
 - (5) Bkz. «Şapka giyenlerin dini yoktur.» dedi ve tevkif edildi, Cumhuriyet 14.2.1964 Shf. 7

II. Başlık : Geri cereyanlara karşı tedbirler :

1 - Kesim : Okur - yazar nispetinin arttırılması, Ümmiliğe karşı savaş.

Milletler, maarifler nispetinde yükselirler. Her millet, maarifinin seviyesini düşünmek zorundadır. Bir milletin medeniyet seviyesi, okullarının ve öğretmenlerinin sayısı ile ölçülür. 1870 senesinde Avusturya, düşmanlarına karşı savaşı kazandığı vakit, bu savaşı Avusturya Hükümeti değil, Avusturya İlkokulu Öğretmenleri kazandı denildi. (6)

Cemiyetlerin ihtiyaç ve zaruretlerine göre kanunlar tedvin edilir. Bugün memleketimizde de radikal mahiyette bazı kanunlar vücuda getirilmiştir. Bu derecede şiddetli kanunların yapılması, yaşanan hayatın mecburi kıldığı hallerden mülhem olmuştur. (7) içersinde yaşanan bu haller nelerdir? Buna verilecek birçok cevaplar içerisinde dahi bunların başında cehalet ve ümmilik gelir. Halkımızın yüzde yetmiş bir oranında okuma - yazma bilmemesi, yani ümmi olması bizi düşündürcek ciddi bir mevzudur.

27. Mayıs. 1960 Tarihinden bu yana memleketimizde yeni bir devreye girmiş bulunuyoruz. Bu da hiç şüphe yok ki PLÂNLİ KALKINMA DEVRİ'dir. Şimdi de konuyu plânlı kalkınma muvacehesinde toplum kalkınması mevzuuna getirelim. Gerek I. Beş yıllık kalkınma plânında ve gerekse bundan sonra tatbik mevkiine konacak plânlarda acaba plân stratejisi bakımından öncelik ve ivedilik verilmesi icap eden yatırım sektörü sahası ne olmalıdır? Bu soruya hiç tereddütsüz verilecek cevap eğitim ve öğrenim (Genel anlamda) olmalıdır. Bugün mevcut 35.635 köyden (8) yarısından fazlasının okulu ve öğretmeni yoktur. Köylerde oturan nüfus miktarı da 18.906.720 dir. Bunun yanı sıra okuma yaşında bulunan ve bu yaşı aşmış olanların % 60 ı okuma - yazma bilmemektedir. (9)

Durum kısaca bu olduğuna göre yatırım sahalarının tespitinde ehemmi mühimme tercihte eğitim ve öğretim başta yer almalıdır. Bu fikrimizi teyiden İngilterenin tanınmış Ekonomi - Politik yazarlarından Barbara WARD'ın bu husustaki görüşlerini de bu arada zikret-

(6) Bkz. Dr. Şemsettin Yaşatan «Ümmilikle savaş», Sabah Postası 12.8.1956 Shf. 2

(7) Bkz. A.G.M.

(8) Bkz. «Mülkî İdare taksimatı 1962» İç İşleri Bakanlığı yayınları seri bir, sayı I, Ank. 1962 Shf. 3

(9) Bkz. «Kalkınma plânı 1. Beş Yıl 1963 - 1967» Ank. 1963 Shf. 2

(10) Bkz. «Zengin milletler, fakir milletler» Cumhuriyet 14. 2. 1963 Shf, 4

mekte fayda umuyoruz : «Nerelere para yatırılacağına gelince, ilk ele alınacak olan eğitim olmalıdır.» diyor ve devamla «Son incelemelerden görülüyor ki batıda son elli yıl içinde verimlilikte elde edilen artışın % 50 ilâ 60 ı daha iyi yetişmiş elemanlardan gelmektedir.» diyor. Bunun yanı sıra bir başka müellif (II) «Herşeyden önce, fabrikadan ve hastaneden dahi önce her köyde muhakkak ve muhakkak surette birer okul vücuda getirilmesini memleketimizin ana dâvası olarak görmeliyiz.» demekte ve meseleye atfettiği önemi ifade etmektedir.

Şimdi de plânın hedefleri ve stratejisi bakımından eğitim dâvasının KALKINMA PLÂNINDA NASIL BİR HÂL TARZINA bağlanmak istendiğini görelim : Eğitim, istenilen bir yaşama düzenine ulaşmak çabası olan kalkınmanın en etkili araçlarından biridir. (12) Plânda eğitim konusu, «eğitimin sosyal hedefleri yanında kalkınma hedeflerine ulaşmak bakımından bu dönem yapılacak işlerin gerçekleşmesi için gerekli nitelikte ve sayıda eleman yetiştirilmesi açısından da ele alındığından...» denilerek devamla «Eğitim politikasının uygulanmasının gözönünde tutulacak başlıca ilkeler» e temas edilmektedir. Şimdi de kısa bunların ne olduğunu izah edelim.

i — Eğitim sistemimizin, toplumdaki çeşitli görevlerin yurttaşlar arasında kabiliyetine göre dağıtılmasını sağlayacak şekilde düzenlenecektir... Böylece toplumda hem sosyal adalet, hem de fırsat eşitliği ilkeleri gerçekleştirilecektir.

ii — Eğitim sistemimiz, Türk toplumunun ihtiyaçlarına ve şartlarına uygun insanların yetiştirilmesine doğru yönelecektir.

iii — İlk öğretim dışındaki eğitim kurumlarında yurttaşların kendileri için yapılan harcamaları belli ölçülerde ve imkânları dolduğu zaman ödemeleri sağlanacaktır. Bu konudaki tatbikata eğitimin yüksek kademelerinden başlanacak ve tedrici olarak gerekli ve mümkün olan diğer dallara yayılacaktır.

iv — Eğitim hedeflerine ulaşmak, çok önemli bir hamleyi gerçekleştirmektir... Başlangıçta büyük bir önem gösteren bu basamakta öğretmen ihtiyacının karşılanması için gerekli bütün tedbirler alınacaktır. (13)

(11) Bkz. Dr. Ş. Yaşatan A.G.M.

(12) Bkz. Kalkınma plânı 1963 - 1967 Shf. 441

(13) Bkz. A.G.M. Shf. 441

Kalkınma plânında yer alan eğitim politikasının önümüzdeki yıllarda takip edeceği seyir bu olacağına göre, ümmilik ve bunun neticesi olan gericilik ve irticanın daha da tehlikeli olması biraz ihtimâl dışı oluyor. Ama yine de uyanık ve tedbirli olmakta fayda vardır kanaatindeyiz.

II - Kesim : Din eğitimi :

Şimdi de oldukça önemli bir konuya gelmiş bulunuyoruz. Din, muhakkak ki sosyal bir vakıdır. Bu yönü yanında din, fert vicdanında doğar ve aile muhitinde gelişir. Aile muhiti, yetişme ortamıdır. Bu ortam nekadarkıltürlü bilgili olursa dinin sahtesi olan taassup ve irtica da o nispette yaşama imkânını bulamaz. Taassup, hepimizin malûmu olduğı üzere her türlü yeniliklere dinî düşünce ve duyguların tesiri altında, karşı gelmek veya hiç olmazsa bu yeniliklere fikren de olsa pasif mukavemette bulunmaktır. İrtica ise mevcut lâyıkdüzeni şeriat hükümlerine aykırı olduğı esbabı mucibesiyile değıştirme arzu ve emelidir.

Bu kısa izahımızdan da anlaşılıyor ki, bundan önceki bölümde bir iki misâl vererek anlatmağı çalıştığımız geri cereyanların temelinde yatan unsur, kültürsüz bir ortamın mahsulü olan dinî bilgi ve görgü yoksunluğudur. Dinî bilgi ve görgü konusunda geniş halk kitlelerini nasıl aydınlatacağız? Şimdi bu sorunun cevabını bulmağı çalışalım :

Bilinen bir gerçektir ki, memleketimizde dinî vecibelerin yerine getirildiğı., dinî konular hakkında halkımızın bilgi edindiğı yer camilerimizdir. Camilerde halkı tenvir edenler de cami İmam ve Vaizleridir. Kimdir bunlar? Bu konudaki bilgileri nereden öğrenir, nasıl öğrenir, neler öğrenir ve neler öğretir? Hasılı din adamlarımızın yetişme şartları vs bilgi seviyeleri ne durumdadır? İşte bu sorulara verilecek cevaplar, bize bir çok gerçekleri ifade edecektir.

İmam ve Vaizleri yetiştiren müesseseleri resmî ve gayrî resmî olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Resmi olanına en iyi misâl İmam - Hatip Okulları, gayri resmi yetiştirici müessese olarak da halk arasında bu konuda bilgi ve görgüsüyle temayüz etmiş olanların yetiştiricilikleridir.

Her iki müessesenin mahsulü din adamlarımız, bugünün icap ve ihtiyaçlarına cevap vermekten çok uzak, dar görüşlü, kültürsüz kimselerdir. (14) Uzun süreden beri din adamlarımızın içinde bulunduk-

(14) Şunu da ilâve etmek yerinde olur ki. bu kaidenin istisnasını teşkil eden aydın, uyanık, batılı, lâyıkdüşünüşlü din adamlarımız bu iddiamızın dışındadırlar.

ları kültürsüzlük sebebiyle gerek camiler içinde ve gerekse camiler dışında Türk Milletinin millî eğitim felsefesine aykırı konuşmalar yaptıkları bir gerçektir. Din adamlarının % 92,2 sinin ilk öğretim dahi görmemiş kimseler olduğunu (15) Senatör H. O. Bekata Bakanlığı sırasında radyo ve basma açıklamıştı. Bu hususta Kaymakam Vekilliği görevimi ifa ederken, konu üzerine eğilerek 28. Mart. 1964 Tarihinde bir anket yaptım. Anket neticeleri ana hatlarıyla şöyledir : Mevcut 32 köyde imamlık görevini ifa edenlerden sadece 6 tanesi ilkokul mezunudur. Diğer 2 si ilkokul üçüncü sınıftan terk ve geriye kalan 24 ü de okur - yazar olduklarını, beyan etmişlerdir. Bu imamların 10 tanesi 1901 - 1919 doğumlular arasında olup, geriye kalan 22 tanesi de 1926 - 1946 yaş guruplarına dahildir. Dinî bilgileri de şu durumdadır : 13 köy imamı 45 günlük bir kursa tabi tutulmuş, geriye kalan 19 tanesi ise hiç kurs görmemişlerdir.

İmamların bu durumları yanında artık camilerimizde verilen hud.be ve vaazların muhtevasına eğilmekte fayda umuyoruz. Fakat, tedbir mahiyetinde olmak üzere Diyanet İşleri Bakanlığınca taşra kademelerinde dinî konularda yayın ve neşriyat yapmak yanında, bilhassa camilerde İmam ve Vaizlerin halkı Diyanet İşlerince bastırılıp periyodik olarak dağıtılmakta olan eserler marifetiyle tenvir etmelerini teminen, bu işi çok sıkı bir kontrol sistemine bağlanması faydalı olur kanaatindeyiz. Bu sistemin, bilhassa köyler kademesinde önemle tatbikinin sağlanması zaruridir. Köy Kanununun 83. Maddesinde sözü edilen Müftülük buyrultusu hususunun ciddi olarak tatbik edilmesinin prensip haline gelmesi icap eder. Bu, oldukça mühim bir keyfiyettir.

Şurası bir gerçektir ki, İslâm dini bilgiye, öğrenmeye ve öğretmeye çok önem vermiştir. Hz. Peygamber «iki günü birbirine eşit olan geri kalmıştır, ümmetim, diğer ümmetleri geçmezse şefa'at etmem.» diyerek ilme ve irfana verdiği değeri ifade etmiştir. İlk tanrısâl buyruk ta (ikra - oku) ile başlar. Tanrı önce bilimi sonra ibadeti buyurmuştur. (16)

Bu arada din eğitiminin müspet bir yolda gelişmesini sağlamak amacıyla olan Millî Eğitim Bakanlığı, bu konuda kendi gerçekçi görüşünü bütün Devlet Teşkilâtına gönderdiği bir broşürle açıklamıştın (17)

(15) Bkz. Dr. Ş. Yaşatan, «Camilerde müspet ilim» Milliyet 28. 2. 1964 Shf. 2

(16) Bkz. A.G.M.

(17) Bahis konusu broşür Millî Eğitim Bakanlığının din eğitimi görüşü başlığını taşımakta olup, buna bir de 21. 11. 1963 Tarihli din eğitimi problemlerini incelemekle görevli Komisyon raporu ilişiktir.

III - Kesim : Geri cereyanlar ve kanunî tedbirler :

Bundan önceki kısımlarda geri cereyanlara karşı sosyal bir açıdan bakılarak, cereyanların devamına mâni hâl çareleri üzerinde duruldu. Şu hususu ilâve etmekte fayda vardır ki, bahsettiğimiz çareler meseleyi kökünden halde kâfi değildir. Bunun yanı sıra Devlet'in lâyük bütünlüğüne karşı meydana gelecek reaksiyonlara, bazan devlet kanun yoluyla de mâni olmak mecburiyetindedir. Kanun koyucu, bunu düşünerek inkılâp ve rejimi koruyucu kanun hükümleri ısdar etmiştir. Pozitif hukukumuzda yer alan bu kanunlar şunlardır :

I — T.C .K. nun lâyükliğe aykırı propagandayı men eden 163. Maddesinin 4. ve müteakip fıkraları,

II — Vicdan ve toplantı hürriyetini koruma kanunu,

III — ATATÜRK aleyhine işlenen suçlar hakkında kanun,

IV — Din reislerinin hükümet ve kanunları takbih ve tezyif etmelerini yasaklayan T. C. K. nun 241 ve 242. Maddeleri.

Şunu hemen ilâve etmeliyiz ki, bahsedilen kanun maddesiyle diğer kanunlar, dinî propaganda ve telkin hürriyetini kısıtlayıcı bir nitelikte değildir. Aksine, bu hürriyetin kötü niyetli kimseler tarafından istismarına mâni olmak için vaz edilmişlerdir.

Şimdi sırasıyla yukarıdaki kanun maddeleri hükümlerinin izahına geçelim :

I — T. C. K. nun 163. Maddesinin 4,5 ve 6 ncı Fıkraları lâyükliğe aykırı propagandadan bahsetmektedir. «Lâyikliğe aykırı olarak devletin içtimai veya İktisadî veya hukukî temel nizamlarını kısmen de olsa, dinî esas ve inançlara uydurmak amacıyla veya siyasî veya şahsî nüfus temin ve tesis eylemek maksadiyle dinî veya dinî ve hissiyatı veya dince mukaddes tanılan şeyleri âlet ederek, her ne suretle olursa olsun propaganda yapan veya telkinde bulunan kimse bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis ile cezalandırılır.

Yukarıdaki fıkrada yazılı fiil yayın vasıtası ile işlendiği takdirde, verilecek ceza üçte birden yarıya kadar arttırılır.

Yayın yeri veya yayın vasıtası veya yayın konusu bakımından az zarar umulan hallerde, faile altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir.»

163. Maddenin 4. Fıkrasında tecrim edilen suç u kısaca tahlil edelim : Bilindiği gibi bir suç un maddî ve manevî olmak üzere iki unsuru vardır. Bu madde de,

a) Suç un maddî unsuru : Din veya dinî hissiyatı veya dince mukaddes sayılan şeyleri âlet ederek, her ne suretle olursa olsun propaganda veya telkinde bulunmaktadır.

b) Suç un manevî unsuru : Lâyikliğ e aykırı propaganda suç unun tekevvün edebilmesi için üç amaçtan birinin tahakkuku kâfidir.

aa) Lâyikliğ e aykırı olarak devletin temel nizamlarını dinî esas ve inançlara uydurma amacı,

bb) Siyasî menfaat tesis ve temin maksadı,

cc) Şahsî nüfus temin ve tesis maksadı.

Burada sözü geçen unsurları ayrı ayrı tahlile girişmiyeceğ iz. Zira bu husus Umumi Ceza Hukuku prensipleri meyanındadır. Biz burada ancak maddenin umumi takdirini yapmağ a çalışacağ ız.

T.C.K. nun 163. Maddesinin umumi takdiri :

163. Maddenin dinî telkinleri yasakladığı zannolunmamalıdır.

(18) Ahlâkî ve İnsanî gayelerle dinî telkinlerde bulunmak her zaman kabildir. Türk kanun vaznı 163. Madde ile dinî propaganda ve telkinin inkılâp nizamımız aleyhine işlemesini önlemek istemektedir. (19) 163. Maddede derpiş edilen suç un bir fikir suç u olduğ una ş üphe yoktur. Asırlarca süren bir istihale neticesinde, fikir suç larının sahasının gittikçe daraldığı ve Modern Ceza Hukukunun fikir suç larını tasfiye eyleme yoluna girdiğ i de bir hakikattir. Bununla beraber mahallî, tarihi, millî, İçtimaî amiller bazı memleketler mevzuatında bu türlü fikir suç larına yer verilmesini icap ettirmektedir. (20)

Kanaatimizce 163. Madde tatbikatına sosyal bünyenin icabı olarak bir süre daha lüzum vardır. Arzu edilen şey, bu kabil fikir suç larının tekrarına ve zararına mâni bir sosyal strüktüre bir an önce kavuşmamız olacaktır.

(18) Buna rağmen dinî telkini yasakladığı düşüncesiyle, Demokrat Parti VIII. Devre Millet Vekili Ahmet Gürkan, 163. Maddenin kaldırılmasını talep etmiştir. (Tut. Der. Dev. VIII. C. 20 Shf. 579) geniş bilgi için Bkz. Özek, Ç. Türkiyede lâyetlik. Shf. 299

(19) Bkz. Dr. DAVER A.G.E. Shf. 207

(20) Bkz. Dr. DAVER A.G.E. Shf. 208

ii — Vicdan ve toplantı hürriyetini koruma kanunu» :

T. C. K. nun 163. Maddesi, 1953 yılında kabul edilen 6187 sayılı «Vicdan ve toplantı hürriyetini koruma kanunu» ile geniş ölçüde tadil edilmiş bulunmaktadır. Kanunun 1. Maddesi şöyledir : «Siyasî veya şalisi nüfuz veya menfaat temin etmek maksadiyle dinî veya dinî hisleri yahut dince mukaddes tanılan şeyleri veya dinî kitapları alet ederek her ne suretle olursa olsun propaganda yapan veya telkinde bulunan kimse bir seneden beş seneye kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır.»

I. Maddenin metninden de anlaşılacağı üzere 6187 sayılı kanun lâiyikliğe aykırı propagandadan bahsetmektedir... Bu kanun sadece 163. Maddedeki lâiyikliğe aykırı propaganda suçunu tadil eylemiş bulunmaktadır. (21)

6187 Sayılı Kanunun 2. Maddesi, 1. Maddede yazılı suçun bir cemiyet mensubu tarafından işlenmesini halini derpiş etmektedir. Madde metninde «Yukarıdaki maddede yazılı fiilî bir cemiyet mensubu işlediğinde...» denilmektedir. Bu maddenin en önemli hususiyeti, bir cemiyet meselâ siyasî bir parti mensubu tarafından işlenen ve suç. teşkil eden bir fiilin neticede muayyen şartların husulü halinde hükmî şahsiyetin de mesuliyetini davet edebilmektedir. (22)

iii — ATATÜRK aleyhine işlenen suçlar hakkında kanun :

25. Temmuz. 1951 Tarih ve 5816 Sayılı «ATATÜRK aleyhine işlenen suçlar hakkında kanun» nun 1. Maddesi «ATATÜRK'ün hatırasına alenen hakaret eden veya söven kimse bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. ATATÜRK'Ü temsil eden heykel, büst, ve abideleri veyahut ATATÜRK'ün kabrini tahrip eden, kıran, bozan veya kirleten kimseye bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezası verilir. Bu suçları işlemeğe başkalarını teşvik eden kimse de asıl fail gibi ceza görür. Kanunun 2. Maddesi bir teşdit sebebi vazetmektedir. Hakaret ve sövme, heykel, büst ve abideleri kırma, bozma ve kirletme suçları iki veya daha fazla kimseler tarafından toplu olarak veya umumi veya umuma açık mahallerde veyahut basın vasıtasıyla işlendiği takdirde ceza yarı nispetinde arttırılacaktır. Bu suçlar zor kullanılarak işlenir veya bu suretle işlenmesine teşebbüs olunursa verilecek ceza bir misli arttırılır.

iv — Din adamlarının hükümet ve kanunları takbih ve tezyifleri :

(21) Bkz. A.G.E. Shf. 209

(22) Bkz. A.G.E. Shf. 212

T. C. K. nu din adamlarının Hükümet ve Kanunları takbih ve tezyif eder mahiyette faaliyet sarfetmelerini de menetmiş bulunmaktadır.

T. C. K. nun 241. Maddesine göre «İmam, Hatip, Vaiz, Rahip ve Haham gibi dinî reislerin birinin vazifesini ifa sırasında alenen Hükümet idaresini ve Devlet Kanunlarını takbih ve tezyif etmeleri suçtur. (23)

iv — Kesim : İdareci ve geri cereyanlar :

Sevk ve İdare görevi yükümlü olan idareciler toplumumuzu teşkil eden fertlerin ammeye taallük eden hizmetlerini görürken bir çok meselelerle karşılaşır. Bu meseleler arasında toplumun aleyhine olan bazı fikir ve cereyanlar üzerinde idareci daima uyanık ve hadiseleri daha iyi değerlendirmek için dikkatli olmak mecburiyetindedir. Memleketimizde idarecilik bu bakımdan batı memleketlerine nazaran hususiyet arzeder. Zira, toplumumuzu teşkil eden fertleri iki ayrı gurupta mütalâa etmek mümkündür. Batı kültür ve tekniğini benimseyen aydınların yanı sıra, görgü bilgi ve teknikten yana nasibini almamış olan ümmiler ve bu iki ayrı dünyayı birbirine yaklaştırıp kaynaştırma çabası içinde bulunan idareciler. Uzun vadede bu iki farklı bünye tek bir yapı olacaktır. İşte ilerisini görebilen idareci bu kaynaşmayı zaman akımı içinde gerçekleştirmek isterken, bazı menfaat gurupları temsil ettikleri geri düşünce ve ideolojilerle bu ameliyenin güç ve geç olmasını isteyeceklerdir. Böylece batı uygarlık düzeyine çıkma çabası bu zümrelerce baltalanmak istenecektir. Kısacası biz, bu düşünce sahiplerine gerici ve bunların takip ettikleri yanlış yola da geri cereyanlar diyoruz.

İdareci inkılâpları ve rejimi korumakla vazifelidir. Rejim aleyhine meydana gelecek her türlü fikir ve faaliyetler karşısında durmasını bilecektir.

Geri cereyanlara mensup olanlarını şunu bilmeleri gerekir ki : ATATÜRK'e ihanet etmeğe kimsenin gücü yetmeyecektir. Türkiye'de demokrasi için bir tek tehlike, toplumun geriye döndürülmesinden doğar. ATATÜRK ruhu, geriliği yeniden boğar ama, memleket kalkınmasında da duraklama olur. Demokrasi hamlesinde gecikmeler belirir. Fakat geriye dönüşü bu memleket hazmetmez. Bu gerçeği bilmeli, şeriatçılar ve onları susarak teşvik edenler bu saldırıların tepkilerini hesaplamalıdır. (24)

(23) Bkz. A.G.-E. Shf. 215 - 216

(24) Bkz. Prof. Reşat Kaynar «İnkılâpçılar ve şeriatçılar» Cumhuriyet 12. Mayıs. 1964 Shf. 2

RAPOR

1 — 28. Şubat. 1963 Tarihinden 30. Ekim. 1963 Tarihine kadar Balıkesir İli'nin Balya İlçesi Kaymakam Vekilliğinde bulundum.

Bu sure zarfında başlıca faaliyetlerim ;

1 — Vatandaşlar arasında hiçbir fark gözetmeksizin Kanun, Tüzük ve Yönetmelikleri tatbik ettim.

2 — Bulunduğum Bölge, Orman Kanununa muhalif hareketlerin kesif olduğu bir yerdir. Bu bakımdan sıkı emniyet tertibatı alınarak kereste kaçakçılığına mâni olmağa çalıştım.

3 — İlçe'ye bağlı Narlı, Turplu, Hacıhüseyin Köylerinde 6136 Sayılı Kanuna muhalif hareketlerin vuku bulduğu, Adliye Teşkilâtıyla yaptığım temaslar neticesinde öğrenilmiş ve bu köylere sık sık devriye çıkartılarak emniyet ve huzur teessüs ettirilmiştir.

İlçe'ye 1,5 kilometre mesafede bulunan Eski Maden İşletmesine ait bina ve diğer tesislerin restorasyonu ile bir «Bölge Yatılı Okulu» olması için valilik kanalıyla ilgili bakanlık nezdinde teşebbüse geçilmiştir. ,,

5 — Yine İlçe'ye bağlı Çalova ve Gökçeler köylerinde plân muvacehesinde yaptırılmasına başlanan okullar için ilgili köylere giden yolların onarımı temin edilmiş, malzeme nakilleri kolaylaştırılmış ve her iki köy okulları ikmâl edilmiştir.

6 — Müstecap ve Balya İlçe Merkezinde tütün deneme ekimleri, gösterdiğim yakın ilgi dolayısıyla başarıyla sonuçlanmıştır. Ayca Akbaş Köyünde İl Teknik Ziraat Müdürlüğünce yaptırılmak istenen örnek çamaşırhane için halkın gayretleri sağlanmıştır.

7 — 27. Mayıs. 1963 Anayasa ve Hürriyet Bayramı günü, İlçe Belediyesine ait küçük bir binada «Çocuk Kütüphanesi» tarafından tesis edilerek faaliyete geçirilmiştir.

8 — Mevcut (48) köyün 32 sinde umumi köy tipi W.C. yapımı sıkı takiplerim neticesinde ikmâl edilmiştir.

9 — Bu arada çok kısa bir süre için (30. Mart .1963 — 15. Nisan. 1963 tarihleri arası vazife aldığım Kütahya İli'nin Domaniç İlçe'sinde de İlçe ile Çukurcak Köyünü bağlayan yol üzerinde halkın da yardımı sağlanarak çok cüz'i bir masraf karşılığı bir köprü inşaaı tamamlanarak hizmete açılmıştır.

II — 16. Ocak. 1964 — 2. Nisan. 1964 tarihleri arasında da Denizli İli'nin Kale İlçesi Kaymakam Vekilliği görevinde bulunduğum sırada, gösterdiğim faaliyetler :

1 — Halk arasında hiçbir fark gözetmeksizin Kanun, Tüzük ve Yönetmelikleri tatbik ettim.

2 — Her haftanın Perşembe günleri muntazaman İdare Hey'eti toplantılarının yapılmasına dikkat ettim.

3 — İlçe'ye bağlı İnceğiz ve Kızılc'ağaç Köylerinde yapılmasına başlanan okul-inşaatları için ilgili köyler halkının imece suretiyle iştirakini temin ettim.

4 — İlçe Merkezinin heyelana maruz kalması sebebiyle plân gereğince İmar ve İskân Bakanlığınca bu yıl da âfetler fonundan tahsis edilen üç milyon liraya çıkacak olan ikiyüz adet ev için Bakanlık ilgilileriyle temasa geçilmiş ve kendi kendine yardım metodunun bu binaların yapımında uygulanmasının hem fert ve hem de millî ekonomi yönünden çok daha uygun olacağı, İlçe halkına izah edilmiş olup, inşaata başlanmıştır.

5 — İlçe ile köyler arasında telefon hattı mevcut olmadığından, mevcut 32 köy üç guruba ayrılarak mesafe durumları itibariyle yakın bulundukları Jandarma Karakollarına (Her ay on günde bir olmak üzere) ilgili köylerin bekçilerinin gelerek irtibat tesis etmesi usûl ittihaz edilmiştir.

6 — Hâlen de, 6. Nisan. 1964 tarihinden beri Ödemiş İlçesi Beydağ Bucak Müdürlüğünde stajlarımı ikmâl etmekteyim.

Yüksek Bakanlığa saygiyle sunulur.

TERCÜME

AVRUPA BÖLGE KALKINMASI PLANINA DOGRU

Yazan : **Robert Mosse**

Çeviren: **Yusuf YAKUPOĞLU**

Grenoble Üniversitesi Bölge Kalkınma

Beşiktaş Kaymakamı

Plâncı Profesörü

Bölge Politikası ve Kalkınma Plânı konusunda Avrupa kuramlarının çabaları.

PLÂN

- BÖLÜM I — Avrupa Konseyi
 BÖLÜM II — Avrupa Ekonomik Camiası
 BÖLÜM III — Avrupa Komünleri Konseyi
 BÖLÜM IV — Sonuç ve tavsiyeler

BÖLÜM I — AVRUPA KONSEYİ

Kesim I — Avrupa Konseyi'nin çeşitli organları

Kesim II — Başlıca çabaların kronolojisi (Avrupa mahallî idareler konferansı ve danışma Meclisince oylanan tekstlerle ilgili ek.

Kesim III — Bir doktrinin büyük temleri ve hazırlanışı.

Kesim I — Çeşitli Organlar :

Doğuşu ile federal komple bir iktidarın nüvesi olarak kabul edilen Avrupa Konseyi'nin bir çeşit Yönetim organı (Bakanlar Komitesi) ve daha önceden bir hayli ilerlemiş bir kanun yapan meclisi vardır.

Yüksek organ olan Bakanlar Komitesi, icraî kararları (millî hükümetlerin onayları ölçüsünde) olma yetkisine sahip tek organdır. Gerçekten şimdiye kadar, tek başına frenleme rolü oynamış ve her seferinde, ihmalî mümkün olmayan (Örneğin kültürel alanda ve güm-

rük formalitelerinin basitleştirilmesi konusunda) bazı sonuçlara varmak için, Assamblenin sabırlı ve yeni çıkışları görülmüştür.

Burada tabii olarak, gerçek bir hükümete sahip ve milli hükümetlerden tecrit edilmiş federe bir Avrupa'nın yaratılmasındaki genel politika meselesi bahis konusudur. Bu mesele bölge kalkınması konusunu geniş şekilde aşmakta, bütün diğerlerinde olduğu gibi Avrupa seviyesinde, bir yetkiye sahip, karar alabilecek ve bunu istenilen şekilde yaparak bunların uygulanmasını sağlayacak bir otoritenin mevcut olmadığı hususuna işaret edilmektedir.

Bölge kalkınma politikası ya da bu konudaki çabaların karar ve yürütme organlarıyla ahenk içinde olması zorunludur. Eğer hizmetlere elverişli organ yoksa, maalesef kuvvet, bu hizmetlerin tarifi içinde daha mütevazi ve siliik kalmağa mahkumdur. En iyi çözüm şekli, organların yüksek seviyede görev almasıdır.

Danışma kurulu (Assamble Consutative) hukuken hiç bir kudrete malik değildir, fakat ciddi incelemelere ve Strasbourg'da bulunan görüşleri Parlâmentolarına götüren Avrupa Parlâmentosunun seçkin mensuplarının müzakerelerine dayanan Assamble'nin tavsiyelerinin inandırıcı ve umut verici değerlerinden şüphe etmemek lâzımdır. Politik şartlar kendisine imkân verdiği zaman, herhalde, daha önemli işler görmeğe hazır olduğu gözden uzak tutulmamalıdır.

Bu çalışmaların anlaşılması için hatırlatalım ki, bölge kalkınması konusunun da en önemli işaretleri aşağıya çıkarılan bir çok komisyona sahiptir: Mahallî idareler komisyonu ve sosyal komisyon.

Nihayet ve bilhassa Avrupa Konseyi, Avrupa memleketlerinin komün, il ve bölge yöneticilerini temsil eden Avrupa Mahallî İdareler Konferansının çalışma ve fikirlerinden faydalanır. Bölge kalkınması konusunda Avrupa mahallî idareler konferansının daha önce yaptığı önemli çalışımla gelecek sayfalarda işaret edilecektir.

Kesim II — Avrupa Konseyi'nin Başlıca Çalışmalarının Konolojisi :

1958 den önce Danışma Meclisi, mahiyeti henüz daha genel bir mesele olarak açıkça ortaya çıkmayan bölge kalkınmasını doğrudan doğruya ilgilendiren problemlere eğilmiş durumda idi.

Nitekim 9 Temmuz 1955 tarih ve 76 sayılı tavsiye - karar (Raportör: M. Radins), Mahallî idarelerin, Avrupa Kömür ve çelik birliğinden yeni hizmetleri karşılamaları için alınacak tedbirleri gösteri-

yordu. Bu tarihten itibaren C.E.C.A. sonuç olarak bazı çalışmaların tamamı veya bir kısmının bölümünü yapıyor, bazı maden havzalarının seyrekleştirilmesi, önemli sektörlerde işsizlik, fazla gelişmiş bölgelerde elemeğinin fazla miktarda toplanması işlerle meşgul oluyordu. Bu problemleri karşılamak için Assamble geri kalmış bölgelerde yeni iş kollarının yaratılması, meslekî konuların ele alınması, nüfusun kesif olduğu yerlerde lojman yapımı v.b... ile ilgili çeşitli tedbirlerin alınmasını açıkça tavsiye ediyordu. Zaten daha önce «bölgenin çeşitli ekonomi sektörlerine ait mahallî düşüncenin temsilcileri olarak, işçi ve patron temsilcilerini mahallî otoritelerin idaresi altında toplayarak bölge amenajman komisyonlarının» teşkili mülhem olmuştu. Bundan başka «çalışmaların transformasyon, veya meydana getirilmek programları» da bahis konusu edilmişti. Assamble, sonradan meydana gelen psikolojik problemleri de ihmal etmemişti.

İki yıl sonra, 1957 Mayıs'ında (Tavsiye - karar : 141 (1957) Assamble, 76 sayılı tavsiye — kararda beliren problemler karşısında «Hükümetlerde meydana gelecek çekingenlik» ten endişe ediyor ve bu tavsiyenin esaslarını «cesaretle» ele alarak, mahallî idarelerin borçlanmasını garanti edecek bir Fon'un teşkilinde olduğu gibi, maden bölgelerinde gençliğin yetiştirilmesi ve meslek formasyonunun temin edilmesi gibi diğer önemli meselelere de dokunuyordu.

Aynı 1957 mayıs oturumunda Assamble, diğer bir temayül ile meseleyi tesbit etmişti (Karar: 142 (1957)), bu da, «mahallî ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde olduğu gibi, sosyal ve kültürel ekipmanı kuvvetlendirecek ve modernleştirecek» bir vasıta olarak, mahallî idarelerin uzun vadeli milletlerarası borçlanmalarla finanse edilmesini sağlamaktı bu finansman meselesi, bölge kalkınması plânının bir öngörüsü olarak belirtilmişti.

1958 den itibaren çalışmalar yeni bir şekle bürünüyor ve merkezleri, o zamandan itibaren, Assamble ve komisyonları — bu noktaya iyice işaret etmek lâzımdır — daima desteklenen dinamik bir konu olarak Avrupa Mahallî İdareler Konferansına (C.E.L.P.) intikal ediyor.

1958 Ekiminde C.E.L.P. bölge kalkınması plânı üzerinde bir tavsiye karara (8 -1958) varıyor ve Avrupa Ekonomik Teşkilâtının (C.E.E.) mahallî endişeleri üzerinde (Karar No. 7), lojman meselesi (karar No. 10 ve 11) konusunda dört adet karar veriyor.

7 sayılı karar, mahallî idarelerin Avrupa Envestisman Bankasına (Banka statüsünün 18 ve 21. maddelerine göre) direkt müracaat-

larını ve mahallî idarelerin amenajman ve rolü olarak bölgenin esaslarını tesbit eder.

8 sayılı karar, «yeni şehirlerin doğmasını, küçük şehirlerin büyümesini, kır hayat şartlarının ıslahını, büyük şehirlerin iç ve etrafında faydasız endüstri gelişiminin frenlenmesini» düzenleyecek bir lojman yapımı politikasını gösterir.

«Mahallî ve bölgeyi teşekküllere Avrupa ölçüsünde kredi sağlama teşkilâtı» titrini taşıyan her iki kararı, 10 ve 11 sayılı kararlar iki temayül arasında (Bak: Sayfa 18) esaslı surette realize edilen bir tevazünün (compromis) sonucudurlar.

M. Robert Mosse tarafından rapörtlendirilen; Versay, Venedik, Frankfurt ve Liege şehirlerinin idarecilerince ifade edilen mahallî idarecilerin istekleri ve M. Pinton'un raporunda gösterildiği gibi Avrupa Komün kredisi teşkilâtı çalışmaları üzerine istinat eden 10 sayılı kararda şöyle deniyordu:

«Komün ve bölge idareleri için hemen bir Avrupa Kredi Enstitüsü teşkilî yerinde olur»

Bundan başka kararda Avrupa Konseyi, «Uzmanların, revizyona tâbi tutulan avam proje ile statü şemasını doküman olarak almak suretile, bu enstitünün faaliyete geçmesini sağlayacak tedbirleri incelemek ve tesbit etmek üzere görevlendirmeye» dâvet ediyordu.

Aynı karar «Avrupa Komün Kredisi teşkilâtı» ma hitap ederek onu, bir Avrupa komün kredisi enstitüsünün kurulmas ile ilgili çalışmaları izlemeğe çağırıyordu.

1960 yılında Danışma Meclisi 241 sayılı kararla bu teklifleri tekrar ele aldı. Bunlar 1963 yılında 242 sayılı tavsiye — kararla daha belirli hale getirildi.

M. Van Audenhove tarafından raporte edilen, daha yumuşak ve daha «millî» bir temayül taşıyan 11 sayılı kararla, (geciktirmek maksadile) ek bir inceleme istendi ve mahallî idarelere ait kapitallerin tevzii, milletlerarası komün kredileri müesseseleri teşkilî ve komünlerin yatırımlarında tasarruf yerine kaim olacak muameleler gibi bir takım tedbirler kararlaştırıldı.

1959da Danışma Meclisi, C.E.C.A. nın, Avrupa Ekonomik İşbirliği, Avrupa Atom enerjisi, O.E.C.E. ye ait teşekküller ve Avrupa Konseyi'nin çalışmalarına koordine etmek amac ile zorunlu bütün tedbirleri isteyen ilerleme halinde ki Avrupa bölgelerinde ilgili bir

tavsiye — kararı kabul etti. Bundan başka — bu teşekküller arasında anlaşma ile — bir doküman merkezinin kurulmasını tesbit etti.

Bu bir doküman merkezi kurulması fikri birçok oturumda, özellikle C.E.L.P. nin 38 (1962) sayılı tavsiye — kararı ile Assamblenin 368 (1963) sayılı tavsiye — kararında ele alındı.

Beşinci bölümümüzde bu önemli meseleyi tekrar ele alacağız, fakat şimdiden yalnız doküman toplanması için değil, fakat aynı zamanda bölge kalkınması plânı konusundaki incelemelerde bağlantı ve koordinasyonu sağlayarak araştırmaları da bir usule bağlamanın zorunluğuna işaret etmek lâzımdır.

1960 yılı Ocak ayında yapılan C.E.L.P. nin toplantıları bölge kalkınma plânlarına ve bunlara ait meselelere hasretmiştir.

12 sayılı karar, aynı toprakta yaşayan insanları birleştiren bağlar (menfaatler, tarih, gelenekler) üzerinde ısrar ederek, bölgenin tarifini yapmıştır.

13 sayılı kararda ise; bölge kalkınma plânı ile meşgul olacak müessese kadrosu meselesi tesbit edilmiş ve her seviyede mahallî idarelerin kalkınmaya devamlı surette iştiraki kaçınılmaz olarak vasıflandırılmıştır.

Diğer kararlarda az gelişmiş bölgelerle sınırları aşan bölgeler ve şehirlerin kalabalıklaşması ile ilgili yayımlar gözönüne getirilmiştir.

Bu fikirlerin çoğu, amenajman konusunda karma bir komite teşkil eden Assamblenin 210 sayılı kararında yer almıştır. Karma komite bu konu üzerinde esaslı bir inceleme organı olmuştur.

C.E.P.L. nin dördüncü oturumu (Mart 1962) Ortak Pazarın gelişmesine bağlı meselelerle olduğu gibi, M. Molter'in bir raporu üzerine, malî meseleleri geniş bir görüşle ele almıştır. Diğer bir kararda da bir doküman merkezinin kurulması istenmiştir.

Nihayet 1963 yılında Assamble iki esaslı karar almıştır:

242 sayılı tavsiye — kararla mahallî kolektifivelerin çalışmalarının finansmanı ile alınmıştır. Bakanlar Komitesinin refüzesine rağmen (daima geçerli olarak kabul edilen) Avrupa Komün kredisi enstitüsü hakkında 241 sayılı tavsiye üzerinde durulmuştur. 242 sayılı karar Avrupa Parlâmentosuna hitap ederek Avrupa envestis-

man bankasına, gelişme ile karşı karşıya bulunan mahallî ve bölgeyi teşekküllerin büyük çaptaki çalışmalarına katılma imkânını verecek Roma anlaşmasının 130. maddesini yorumlamağa dâvet etmiştir.

10 Mayıs 1963 tarihli ve 368 sayılı kararda bir takım esaslı prensiplere yer verilmiştir :

— Elverişli ekonomik bir ortamın yaratılması amacıyla, bir bölge kalkınması politikasının, kolektivitelerin ahenkli coğrafi gelişiminin esaslı şartı kabul edilmesi;

— Bölge kalkınma plânı politikası, «Avrupa veya bölge anlamları üzerinde prensip olarak millî anlamlar şeklinde bir üstünlük taşımayacak» tarzda yalnız millî seviyede değil, Avrupa ve bölge seviyesine eğilmeli;

— Bölgenin organizasyonu kaçınılmaz olduğu için, bu organizasyon demokratik olmalı ve mahallî idarelerin geniş bir iştirakini — teşebbüs, hazırlık ve uygulama — ihtiva etmelidir.

Pratik sonuç olarak, Assamble karma komitenin kuvvetlenmesini ve diğer ilgili Avrupa müesseseleri nin katılmas ile veya lüzumunda bunlarsız bir Avrupa Bölge dokümantasyon merkezinin kurulmasını tavsiye etmiştir.

Avrupa bölge kalkınması plân konusunda Karma Komitesinin özel bir durumu olmalıdır. Betaya girmeden, bu komitenin 23 Eylül 1961 yılında Danışma Meclisince resmen kabul edildiğini ve yarı yarıya Danışma Kurulu temsilcilerde C.E.P.L. temsilcilerinden meydana geldiğini söylemekle yetinelim. Gerçekten bölge kalkınması ile ilgili bütün çalışmaları telkin eden, koordine ve çok defa uygulayan bu komitedir. Avrupa Konseyi'nin iki büyük organına bağlı olarak bir çeşit özelleştirilmiş komisyon rolü oynar.

Komite ilk toplantısında (6 Şubat 1962, Mesnil — Saint — Denis) yedi alanda bir çalışma programı yapmıştır :

- a) Avrupa Bölge kalkınması plân ve Avrupa kuramlarının politikası,
- b) Az gelişmiş bölgeler,
- e) Gerileme halindeki bölgeler,
- d) Seyrekleştirme ve şehirlerle köyler arasındaki denge,

- e) Sınır bölgeleri,
- f) Siyasi ve İdarî ademi merkezîyet,
- g) Komite ile benzerleri arasındaki bağlar.

Komitenin teşebbüsü ve telkini iledir ki, aralarında bu raporun da bulunduğu raporlar C.E.P.L. in beşinci oturumuna sunulmuştur.

AVRUPA MAHALLİ İDARELER KONFERANSI :

Bölge Kalkınma Plânı ile İlgili Tekstlerin Gözden Geçirilmesi

2. Oturum — 29-31 Ekim 1958

Avrupa bölge kalkınması plânı ile ilgili 8 (1958) sayılı karar (Resolution).

Konferans meseleleri ortaya atarak incelenmelerini ve gelecek oturumun gündemine alınmasını istemiştir. (Zoli'nin raporu)

Avrupa Ekonomi Topluluğunun (Communaute Economique Evropeenue) Mahallî meselelerle ilgili 7 (1958) sayılı görüşünde:

Avrupa müesseseleriyle mahallî idarelerin doğrudan doğruya teması istenmiş, bölgenin tarifi yapılmış (bölge kalkınması plânı olarak), mahallî idarelerin işbirliği yapmaları istenmiştir (Müthling'in raporu).

Avrupa kredi seviyesinde komün ve bölge teşekküllerine verilecek kredinin organizasyonu ile ilgili 10 (1958) sayılı kararla,

Bir Avrupa komün kredisi enstitüsünün teşkili teklif edilmiştir. (Mosie'nin raporu).

Mahallî ve bölge teşekkülleri için Avrupa kredisi seviyesinde organizasyonla ilgili 11 (1958) sayılı karar :

Mahali kolektiviteler için millî kredi müesseseleri (Van Audenhove'un raporu).

Mahallî idareler ve lojman problemi hakkındaki 12 (1958) sayılı karar :

Yeni şehirlerin kurulmasını, küçük şehirlerin gelişmesini, köy halkının hayat seviyesinin yükseltilmesini, büyük şehirlerin içinde ve etrafında endüstrinin yapılmasının sınırlandırılmasını içine alır.

3. Oturum — 25 - 28 Ocak 1960 :

Bölge anlamı üzerindeki 12 (1960) sayılı karar :

Avrupa bölge kalkınması plânına mahallî idarelerin katılmas ile ilgili 13 (1960) sayılı karar :

Az gelişmiş bölgeler (ve şehirle köy arasındaki denge) ilgili 14 (1960) sayılı karar.

Sınırları aşan tabii bölgelerin integrationu (tamamiyeti) hakkındaki 15 (1960) sayılı karar.

Avrupa kalkınma plân ve az gelişmiş bölgelerin kalkındırılmas ile ilgili 13 (1960) sayılı karar.

Fazla genişlemiş şehirlerin düzenlenmesi, lojman, iş, eğlenme, bölge merkezleri, yeni şehirler v.s. üzerinde 14 (1960) sayılı karar.

Komün kredisi üzerinde önceden görüşülen hususların teyidi ile ilgili 19 (1960) sayılı karar.

4. Oturum - 21 - 24 Mart 1962

Mahallî ve bölge ekonomisinin gelişmesine yardım edecek malî tedbirlerle ilgili 23 (1962) sayılı karar.

Bu kararda kararın hakem komitesi mahallî kolektivitinin borçlanma işleriyle alınacak tedbirleri incelemekle görevlendirilmiştir.

Mahallî kolektivitinin büyük faaliyetlerinin finansmanı ile ilgili 24 (1962) sayılı karar.

Kalkınma plânları ve Avrupa teşekküllerinin karşılaştıkları yenileme işleriyle ilgili 25 (1962) sayılı karar.

Avrupa bölge kalkınması plânı ile ilgili 38 (1962) sayılı karar :

Bu kararda da bölge planlanması için bir komite ile bir dokümantasyon merkezinin kurulması istenmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ (ASSEMBLEE CONSULTATIVE)

Bölge plânlamasıyla ilgili oylanmış tekstler.

Tavsiye - Karar No. 76 (1955) :

C. E. C. A. yönünden yüklendikleri yeni görevleri mahallî idarelerin yapabilmeleri için alınacak tedbirler. (Yeni faaliyetle-

rin yaratılması, lojman, meslek konuları, psikolojik problemler V.B.)

Tavsiye - Karar No. 141 (1957) :

C. E. C. A. nın mahallî meseleleri. Önceden alınan kararların gözden geçirilmesi, mahallî teşekküllerin borçlanmaları için fon teşkili.

Tavsiye - Karar No. 142 (1957) :

Ecnebî ve milletlerarası sermaye pazarları üzerinde mahallî teşekküllerce yapılacak borçlanmaları temin için alınacak tedbirler.

Tavsiye - Karar No. 201 (1959) :

İlerleme yolundaki Avrupa bölgeleri :

İlerleme yolundaki bölgeler ve bir doküman merkezinin kurulmasıyla ilgili çalışmaları koordine etmek için C. E. C. A. ve

O.E. C. E., ile anlaşma sağlanması.

Tavsiye - Karar No. 241 (1960) :

Mahallî teşekküller için Avrupa kredi seviyesinde yapılacak organizasyon.

Bir Avrupa Komün Kredisi Enstitüsünün kurulması için uzmanlar komitesine tavsiye.

Tavsiye - Karar No. 210 (1961) :

Avrupa politikası ve mahallî idareler (Rapor : M. Radius). Bölge kalkınması, sınır bölgesi, bölge anlamı, ademi merkezîyet, kırsal bölgeleri, mahallî idarelerin rolü v.b. üzerinde C.E.P.L. tarafından alınan kararların özetlenmesi.

Tavsiye - Karar No. 242 (1963) :

Mahallî teşekküllerin büyük faaliyetlerinin finansmanı, Avrupa Kredi Enstitüsü hakkındaki 241 sayılı tavsiye - kararın gözden geçirilmesi.

Tavsiye - Karar No. 368 (1963) :

Avrupa bölge kalkınması plânı :

Karma komitenin tavsiyesi ve bir doküman merkezinin kurulması.

BÖLÜM : III

Büyük Temler ve Bölge Kalkınma Plânı Doktrinin Hazırlanması

Avrupa Konseyi'nin çeşitli organlarının çalışmalarına katılanlar, önemli raporları okuyanlar ve «kararları» inceleyenler, bunların ciddiyetini ve üstünlüklerini tanımada ve daha önceden ele alınan bir bölge kalkınması plânı doktrinin açık ifadedeli taslağını anlamakta gecikmezler.

Bu «doktrin» ne herhangi bir ekonomik teori, ne de bir coğrafya analizidir. Fakat bu, ilk plânda beşerî ve sosyal telâkkileri ortaya atan, belirtici faktörler veya teklif edilen konuların incelenmesi bahis konusu edilen gerçek bir sentezdir. Aynı zamanda az da olsa mekanik, matematik ve kantitatif (kemmi) dir. Müessesese elemanlarını (siyasî ve İdarî) konu olarak alır ve kendilerinin temsilcisi olanların, yani seçimle iş basma gelen mahallî idarelerin aracılığı ile «halk» ın kendi işbirliklerini değerlendirdikleri bir katılma demokrasisi içinde A. T. yi teşkil eder.

Bu temel fikirler, Avrupa Konseyi'nin çeşitli incelemelerini davet eden dört büyük tem içinde kendilerini gösterirler :

1. Bölge anlamı
2. Mahallî idarelerin katılması
3. Faaliyetlerin yayılması
4. Kollektif ekipmanların finansmanı.

1. Bölge Anlamı :

Yukarıda bölgenin nasıl anlaşıldığı, yani beşerî, sosyal ve politik bir varlık olarak düşünüldüğü görüldü. Burada kendi adına iş görenlere bir yetki sektörü vermekte rahatlık bulacak yüksek bir otoritenin faaliyetlerini kolaylaştıracak, dar veya geniş, bir toprak tesbiti bahis konusu değildir.

Bahis konusu olan, bölgelerin geleneklere, ortak bir mantalite ve sosyolojik ve psikolojik kaynaşmalara (ve belki de ekonomik ve coğrafi birliğe göre) tanımlanmasıdır. Bu çeşit bölgelerde, önemli olan, bu bölgeleri demokratik mekanizmaları realize edecek şekil-

de siyasî ve İdarî statüsünü meydana getirmek bir bölge kalkınması plânı politikasını tesbit etmekten ibarettir.

Belki de devletin büyük olması sebebiyle vatandaşlarını gerçekten idareye katılamaması (ve yalnız üye olarak değil, uzaktan uzağa varlığını hissettirmeleri) yüzünden, devlet seviyesinde görülen «millî» demokrasilerdeki kriz karşısında, içinde halkın problemleri daha iyi kavrayacağı, bir fikri kolayca ortaya atabileceği ve seçilmiş temsilcileriyle daha yakından temasta bulunabileceği millettten daha küçük idare bölümleri vasıtasıyla meseleye bir hal tarzı bulunabileceği ümit edilmektedir.

Bundan başka bölge kalkınması politikasının - mücerret fikirlerden ve ekonomi politikasının «büyükler» inden uzak olarak - müşahhas pratik ve kesin bir karakteri olduğu ve bunun ancak küçük bir toprak üzerinde (takriben 150 km. çapında) hazırlanıp uygulanabileceği düşünülmektedir.

At devrinde kabul edilen - belki de bir Land veya ilden daha büyük olan eyalet - bölge bu günün ulaştırma kolaylıklarına kolayca intibak eder.

Henüz tam bir politik ünite olarak kabul edilmeden bölge, yürütme organı ve seçilmiş meclisiyle organize edilecek ve her halde Standard yükümleri, iki organın yetkileri alınmaksızın bunu uygulamak lâzım gelecektir. (Aynı anayasaları olan Amerikan devletleri gibi). Bir kelime ile, bölgeden bahsetmek, bir iç federalizmi kabul etmek demektir.

Tabii olarak «federalizm» demek, bir takım bağlantılar serisi demektir. O halde her bölgede il, Kreis, distriet «County» ve komün (büyük şehirlerdeki «Mahalleleri» unutmadan) gibi daha küçük bölgelerin otonomi derecesini göz önünde bulundurmak lâzım gelecektir. Daha geniş anlamda, bölgeyi millete ve milleti Avrupa'ya bağlayacak mafsalları düşünmek icap edecektir.

Bölge, son yıllarda, bütün dikkat ve sempatinin üzerinde toplandığı imtiyazlı bir seviye olarak gözükmemektedir. Böyle düşünüldüğü içindir ki çokcası «bölge politikası» ndan bahsedilir.

Bu eğilim o kadar yaygındır ki, devlet karşıt olarak, bu, bürokratik bir sınıftan basit bir aleti ve hatta menfaatlerinin gizlenmemesi şeklinde gözüktür fakat «seviyeler» in hiçbirisini ihmal etmeden, daha geniş bir federalizmi meydana getirmelidir.

Belki de itina ile kaleme alınan ve çok defa yumuşatılan kararların sınırını hafifçe aşmış bulunuyoruz ; fakat Avrupa ilhamcılarının espirisine ve niyetlerine sadık kalmadığımızı sanmıyoruz.

2. Mahallî İdarelerin Katılması :

Avrupa Mahallî İdareler Konferansının teşkilini (ve hatta bir çok seçimle iş başına gelmiş belediye ve bölge temsilcilerini içine alan Danışma Meclisinin kini de) göz önüne alarak, mahallî temsilcilerin iştirakini esaslı bir tem olarak tabii buluyoruz.

Avrupa Mahallî İdareler Konferansına, bilhassa Avrupa Komünlerine dayanan mahallî otonomiden meydana gelmiş sağlam bir doktrini vardır. Mahallî idareler (belediye başkanları, belediye meclisleri, il genel meclisleri) kendi bölgelerinde bir bölge kalkınması plânına doğrudan doğruya katılmayı isterler. Onlar bu iş için ehildirler ; çünkü onlar seçimle iş başına gelmişlerdir, çünkü onlar problemleri iyi bilirler. Bazı memleketlerde (Bilhassa Fransada) görülen bunları sahiplikten mahrum etme temayülüne karşı, bunların - kötü sonuçları ve bürokratik ve teknokratik merkezileştirmeyi yakından gördükleri için - şikâyetçi elmaları normaldir. Belki de bu gün, XII. ve XIII. yüzyıllar komünlerinin serbest bırakılma karakterine benzer bir fenomen üzerinde duruyoruz.

Bununla beraber, mahallî temsilcilerin yarattıkları bir Avrupa şuuru olan yeni bir fenomen daha mevcuttur. Bunlar, elbette, millî bölge kalkınma plânı politikalarına katılmayı istiyorlar. Fakat aynı zamanda Avrupa'yı ilgilendiren kararlara da katılma arzusundadırlar ; çünkü bu noktaya bir kaç yıl içinde varılacağına inanmıyorlar.

Fakat bu katılma iradesi, mahallî idarelerden bazılarında olduğu gibi, seçkin temsilciler ve hatta kitleler tarafından benimsendiği halde, Avrupa seviyesinde mahallî idarelerin bu katılma keyfiyetinin değişkenlikleri henüz güzel ifadesini bulamamıştır.

Avrupa Konseyi çerçevesi içinde bu iştirakin tabii organı mevcuttur : Bu da Avrupa Mahallî İdareler Konferansıdır (C. E. P. L.) konferansın karma komite şekli altında mükemmel bir vasıtası vardır.

(Bir dokümantasyon ve araştırma merkezi tarafından kuvvetlendirilmesi şartıyla). Konferansla Assamble arasında sıkı bağlar vardır. Noksan olan, kararların dinletecek veya belki de müessese

olarak gözönüne almağa mecbur olacak bir yürütme organı üzerinde bir hareket imkânının mevcut olmamasıdır. Bu mesele daha önceleri bahis konusu edilmiş ve gerçek bir federal Avrupa iktidarının teşkili ve millî hakimiyetlere yapacağı yankı mahzur olarak ileri sürülmüştür.

Aksine Altılar (Communaute à Six) çerçevesi içinde - ki burada icracıların gerçek yetkileri vardır - Mahallî idareler seslerini duyurmağa başlamışlardır. (Bu konuya II. Bölümde tekrar döneceğiz, fakat burada dokunuyoruz, sebebi Strasbourg'da sık sık ele alınmasıdır.)

Bölge kalkınma plânı ile ilgili olarak ve mütevazî bir ilk adım titri altında, Korma Komite ile Altı'ların kabul ettiği organlar arasında bir münasebeti göz önüne almak yerinde olacaktır.

3. Faaliyetlerin Yayılması :

Burada fon meseleleri üzerinde duracağız ; Bunlar bölge kalkınma plânlarının esas meselelerini teşkil ederler.

Yukarıdaki bölümlerde bazı bölgelerle ilgili özel meselelerin çözümü konusunda sınırlı mevzular ele alındı. Böylece, tercihan, Ortak Pazar tarafından empoze edilen, en üstün derecede faydalanan, adaptasyon veya becayişlerden müteessir olan bölgeler az gelişmiş veya büyük faaliyet merkezlerinden uzak çevre belgeleri ve «kritik» bölgeler ve b. gözden geçirildi.

Bu arada - Millî seviyeye nazaran Avrupa seviyesinde daha fazla enteresan olan - zamanımızda sosyal adaletsizliğin - ulaştırma ve hızlı yer değiştirme devrinde olduğumuz için - açık bir şeklini teşkil eden bölgeler arasındaki büyük eşitsizliklerin karşılaştırılması yapıldı.

Fakat Avrupa Konseyi'nin dikkati, görünüşte daha yüksek bir hayat seviyesine ulaşmış, fakat aslında tekâsûf etmiş şehir bölgelerini bir ekonomik gelişim ve daha cazip ve daha sıhhatli bir ilerlemede geniş imkânlar arzeden kır bölgelerinden ayıran farklar üzerine çekilmiştir.

Gou/Bakker - Sckut'un raporu bu günkü durumun ve bir şehir seyrekleştirme politikası içinde tezahür eden faktörlerin analizi bakımından çok dikkate şâyandır. O bilhassa şu hususlar üzerinde durmaktadır :

— Yarım milyon nüfusu aştıkları zaman şehirlerin genişlemesini sınırlamak için enerji müdahalelerin yapılması,

— Büyük şehirlerde merkez bölgelerinin seyrekleştirilmesini ve yeniden düzenlenmesi,

— Nüfusları 100.000 i geçmeyen, fakat mümkün olduğu kadar bütün ekonomik, sosyal ve kültürel kolaylıkları yaratarak bir faaliyet merkezi olacak yeni şehirlerin kurulması,

— Sosyal ve kültürel bakımdan merkez olabilecek gelişimi ile kır bölgelerini endüstrileştirmek,

— Oturma yerleriyle eğlence bölgeleri arasında olduğu gibi oturma yerleri ile çalışma yerleri arasındaki mesafeleri kısaltacak tedbirlerin alınması,

Radins'un raporu, bölge deyimini inceledikten ve İdarî temleri (ademi merkeziyet) gözden geçirdikten sonra endüstri ve şehirleşmenin seyrekleştirilmesi meselelerine hücum etmektedir. Rapor lojman, eğlence, taşıma, okul meselelerini göz önüne alır ve şehir sektörü ile kır sektörü arasındaki zorunlu dengeyi kuracak temi iletir. Genel felsefesi aşağıdaki mucip sebepte ifadesini bulmuştur.

(Avrupa uygarlığının bir prensibi olarak göz önüne alınınca, insanın bütün ekonomik faaliyetlerin merkezinde bulunmak mecburiyetinde olduğu ve bu konuda ekonominin onun hizmetinde olmak durumunda olduğu, bir ihtiyacın sujergi olması veya bir uygulamanın ajanı bulunması bakımından, kendiliğinden ortaya çıkar)) .

Son tarihi taşıyan (7 Mayıs 1963) Molterin raporu ise, Assamble'nin niyetlerine uygun olarak, bir kaç genel prensibi ele almıştır :

((Sert veya yumuşak olan, üretim sektörlerinin izlediği programlaştırma politikası, ancak, bu, yalnız tüketim bakımından değil, aynı zamanda üretim ve istihdam bakımından da ihtiyaçların blokale edilmesi şartıyla, faaliyetlerin coğrafi bir bölünüşü politikasını takip ediyorsa, mucerret ve İnsani bir mana taşır)) .

((Kalkınma Politikası, bulunduğu yerlerde insanlara ekmeğini kazandırmadan ibarettir)) .

((Bölge Kalkınması, tam olarak ekonomik, açık ve sektör plânlamasının tehlikelerinden uzak bir anlam içinde, İnsani ve coğrafi faktörlerin muhassalası demektir)) .

Avrupa Mahalli İdareler Konferansı bu meseleye beşinci oturumunda geniş bir yer verdiği için, Mahalli İdareler Danışma Kurulu komisyonu fon meselesini önceden incelenmesini, yeni metod ve bölge kalkınma politikasının şimdiden ele alınmasının münasip olmayacağını ümit etmektedir. Bu demektir ki Assamble, camianın bir defa daha göstereceği, bundan şüphemiz yoktur, detaylı kararlar almak için çalışmalarımızın sonuçlarını beklemektedir.

4. Finansman Problemleri :

Her şeyden önce bölge kalkınma problemlerini ve mahallî idarelerin katıldıkları istekli ve sistematik bir politikanın zorunluğunu iyice kavramak suretiyle, mahallî idareler kendi pratik tecrübeleriyle, zamanımızın bazı gelişmelerinin malî akislerini yakından izlerler.

Nüfusun artması, kalabalık şehirlere göç hareketleri, ihtiyaçların çoğalması ve ekonomik gelişme, günden güne artan ekipmanlara geniş ölçüde arzu duyarlar. Bunları finanse etmek için normal gelirler yetersizdir ve bazıları doğrudan doğruya, bazıları da dolayısıyla rantabl olan yatırımlar için uzun vadeli borçlanmalara gitmek yerinde olur.

Mahallî idarelerin sıkıştırması üzerine Avrupa Konseyi, mahallî idarelerin borçlanabilecekleri şartların düzenlenmesine hararetle katılmaktadır.

Bu konuda iki temayül gün ışığına çıkmış ve hatta çok zaman hararetleli toplantılarda tartışma konusu olmuştur.

Malî kaynaklardan faydalanan veya mahalli kolektivitelere ait veya az da olsa «avrupai» kredilerde özel teşekküllere sahip memleketlere ait bir kısım kimseler ((Avrupa seviyesinde)) bir kredi organizasyonu fikrine muhalif gözükmüyorlar. Halbuki bunlar mahallî idareler için millî sınırların dışında kurulacak sermaye pazarlarına daha serbest bir kapı açılmasını kabul etmişlerdi. Fazla olarak bunlar yabancı sermaye isteklerinin, milletler arası komünal kredi müesseselerinin aracılığı ile karşılanmasını tavsiye ediyorlardı.

142 (1957) sayılı tavsiye - karar bir eğilimi açıkça ifade eder.

(Mahallî kolektiviteler ve ecnebi ve milletlerarası sermaye pazarları üzerinden borçlanan millî kredi müesseseleri tarafından yapılan emisyonları kolaylaştırmak için, Assamble, gerekli tedbirle-

ri almak üzere üye devletlerin hükümetlerini davet etmesi için Bakanlar Komitesine tavsiye bulunmuştur)) .

Bazan çok ileri giden ve tam anlamıyla yetkili olan bir ilk eğilimin taraftarları muayyen bir çekingenliğini, muayyen bir muhafazakârlığın ve bir milliyetçiliğin etkisi altında kalmışa benzerler. Belki de bunlar, daha radikal tedbirlerin mevcut müesseselere - bunlar elbette tanınan ve tesirli müesseselerdir - başvurmalarından şüphe etmektedirler. Çünkü bunlar yetkisiz ve bilhassa taklit edilmesi zor konulardır.

Likidelerin yetersiz olduğu, mahallî ve bölgeyi kolektivitelere ayrılan kredinin aynı zamanda çok az ve kötü organize edildiği, millî kredi organları vesayetinin hususiyle ağır olduğu - Avrupa ideolojisine karınları tok, sistematik ve yapıcı solüsyonlara arzulu - memleketlere mensup diğer kimseler, adı Avrupa Komün Kredisî Enstitüsü olan mahallî idareler için gerçek bir Avrupa Bankasının kurulmasını tavsiye ediyorlar.

Avrupa komünlerinin teşvikiyle kurulan Avrupa Komün Kredisî camiasının etüd ve projelerine dayanan Avrupa Mahallî İdareler Konferansı ikinci eğilim yolunda yeteri kadar ileri gitmiştir. Fakat Assamble daha ihtiyatlı davrandı. En kısa zamanda özel ,bir ekisper komitesinin kurulması yolunda Bakanlar Komitesine tavsiyede bulunmakla yetindi ; Fakat Bakanlar Komitesi bu tavsiyeyi refüze etti.

O tarihten sonra mesele Molter'in raporunda, mahallî ve komün ekonomisinin gelişmesine (bilhassa analitik) yarayan malî tedbirlerin alınması üzerine, yeniden ele alındı. Avrupa Mahallî İdareler Konferansında 23 (1962) sayılı karar muhafazakâr eğilimin kabulünü kuvvetlendirdi. Artık mevcut olan incelemek ve daha önceden görüşülen müessese ve mekanizmaları ele almak artık bahis konusu değildir.

Sonuçlara ayrılan V. bölümde, yeni ve yapıcı bir görüş içinde malî meseleyi tekrar ele alacağız.

Bölge plânlaması konusunda Avrupa Konseyi çalışmalarının yapılan bu analizi sonunda dört esash idenin meydana çıktığını zannediyoruz.

A. Karar organları, her seviyede kabule mazhar olan bir politikaya, sahip bölge kalkınmasının genel problemlerini anlamışlardır.

B. Mahallî idareler her safhada ve seviyede bu politikaya katılmada arzularını izhar etmişlerdir.

(hazırlama, karar, uygulama).

C. Bu politikanın ilk çizgileri açık olarak çizilmiştir.

D. Daha önceden yaratılan tali bir organ tarafından etüdlerin izlenmesi lâzımdır.

BÖLÜM II — Altılar Camiası

Avrupa Konseyi'nden farklı olarak Altılar Camiası (C. E. E. C. E. C. A., EURATOM) bölge kalkınma plânlamasını kendisinin genel bir problemi şeklinde kabul etmemiştir. Bu konu da ne bir «felsefe», ne de bir politika yapmıştır. İster arzu etmemiş olsun, ister andlaşmalar onu çeşitli bir yönde oriente ettiği için mevzua eğilmemiş olsun, belki de meseleyi henüz bütün çıplaklığı ile kavramamıştır.

Bununla beraber, yolunda ilerlerken, kendisini bölge kalkınma plânlanabilme dolayısıyla ilgilenmeğe sevkeden pratik müşküller veya prensip meseleleriyle karşı karşıya bulunmuştur.

Bir taraftan Ortak Pazar'dan elde edilen sonuçlar - realize edilmiş veya tahakkuk edecek - bazı bölgelerde (Borinage, Decaze - Ville v. b..) karşılıklara sebebiyet verilmiştir. Bu, iyice düzenlenmiş bir toprak sektöründe Avrupa kurumları tarafından bazı faaliyetlerin gösterilmesini dâvet etmektedir.

Diğer taraftan yalnız üretimler (net üretim, tüketim, yatırım v. b..) ve sektörler arasında değil, fakat toprak parçaları arasında da bir ahenk kurarak, ahenkli bir gelişme endişesi, diğerlerinden daha az ileri bazı Avrupa bölgelerinin kalkınmasını tahrik etmenin lâzım geldiği fikri etrafında toplanmaktadır.

Daha doğrusunu söylemek lâzımsa şimdiye kadar Altılar Camiası yalnız bölge kalkınması, bölge ekonomisi, bölge politikası ile yani Avrupa seviyesinde - fakat münhasıran bir toprak porsiyonu üzerinde - beliren problemler ve faaliyetlerle meşgul olmuştur. Bir Avrupa müesseseli yürütülen - fakat henüz millî hükümetlerle zor kooperasyon şartları içinde - bazı çalışmalar veya bunlarla ilgili projelerin pek lokalize edilmiş bir karakteri vardır. Burada Altılarca hazırlanarak yürütülecek bir Avrupa bölge plânlamasının politikası bahis konusu değildir.

Altılar arasında ilk olarak kurulun Avrupa ve Komün Birliği (C. E. C. A.) sektörler ve faktörler arasında yorumlara yol açan ve hal şekli bakımından bölge kalkınma plânlamasına ait çeşitli karar merkezleri arasında yatay bir koordinasyonu zorunlu kılan toprak üzerindeki lokalize edilen problemlerle karşılaşmıştır. Örnek olarak, bazı maden ve kömür ocakları havzalarına ki yabancı işçi akını geniş çapta lojman yapımını zorlamıştır ; bu ise, belediye hizmetlerini artırmıştır. (Su, yol, elektrik v.b.) Bu konuda maalesef C. E. C. A. ile mahallî otoriteler arasındaki işbirliği.

Gerek problemin tabiatından doğan anlayış yetersizliği ve gerek mahallî otoritelerle doğrudan doğruya temasa geçmeyen yüksek otoritenin yetkilerinin sınırlandırılmış olması sebebiyle, son derecede kifayetsiz kalmıştır. Diğer bir örnek de, faaliyeti azalan ve çokçası duran az verimli maden havzalarından doğan örnektir. Bu da işsizliğe yol açar ; O zaman istihdamın yer değiştirmesini gözönüne almak lâzım gelecektir. Fazla maden işçilerinin yer değiştirmesi yolunda yapılan başarılı tecrübelerden sonra - geç ve yavaş ta olsa - varılan fikir şudur ki, maden ocaklarında işlerini kaybeden maden işçilerine iş vermek için yeni faaliyetleri harekete geçirmek lâzımdır. Bölge kalkınma politikasının bir görüü - tek vechesi - olan bölge ve hatta lokal seviyede iş arzı ile iş talebi arasında bir dengenin kurulmasını arzedtiğimiz misaller zorunlu klmaktadır.

Fakat 1957 Mart Roma Andlaşmasıyla kurulan genel Ortak Pazarın özel bir kolundan başka [bir şey olmayan ((Kömür ve çelik ortak pazarı)) üzerinde daha fazla durmakla gecikmeyeceğiz. Avrupa Ekonomik Birliği (C. E. E.), C. E. C. A. ile sıkı bağlar kurduğu ve hatta onu sembolize ettiği için (ortak parlamentoları, ortak adalet divanları ve çeşitli ortak servisleri vardır), etüdlerimizi C. E. E. üzerinde toplamakta hiç bir mahzur yoktur.

Bilindiği gibi bu teşkilât, Bakanlar Konseyi ve Parlamentodan itibaren Ekonomik ve Sosyal Komiteye ve Avrupa Envestisman Bankasıyla Sosyal Fonu unutmadan esas organ olarak Comüsyonu gerçek özel çalışma guruplarına kadar bir çok organ içine almıştır. İyi işleyen ve diğer organlarla işbirliği yapan bu komisyon faaliyetleri üzerindedir ki biz açıklamalarımızı yapacağız.

Birinci bölümde C. E. E. nin bölge faaliyetlerinin esas ve prensiplerini göreceğiz.

İkinci bölümde şimdiye kadar C. E. E. nin başlıca faaliyeti etüd çalışmalarını inceleyeceğiz.

Üçüncü bölümde ise, bazı bölgeleri ilgilendiren realize edilmiş veya projeleri yapılmış faaliyetlere göz atacağız.

BÖLÜM I — Avrupa Ekonomik İşbirliği (C. E. E.) Bölge Faaliyetlerinin Esas ve Prensipleri

Avrupa Ekonomik İşbirliğinin tüzüğü olan 1957 Roma Anlaşması «bölge politikası» üzerinde dikkati pek çekmemiz bu gün kabul ettiğimiz anlaşmada bölge kalkınmasını bahis konusu etmemiştir.

Anlaşmanın üzerinde doğurduğu meseleler üye devletler arasında malların, işçilerin, sermaye ve hizmetlerin serbestçe mübadelesine engel olan manileri ortadan kaldırmak ve çeşitli alanlarda (tarım, sosyal düzen, nakliye, konjoktür v. b..) olarak bir işbirliği politikası izlemekten ibarettir. Bununla beraber bizi ilgilendiren meseleler bilinmiyor değildi. Ahenkli bir ilerlemeyi konu edinen camia müesseselerin üzerinde durarak, anlaşma redaktörleri çeşitli bölgelerin ahenk içinde ilerlemesini unutmamışlar ve az gelişmiş bölgeler konusunda gecikmenin lâzım geldiğini kabul etmişlerdir. Bundan başka Roma Anlaşması, izlenecek politikayı tesbit veya şartların istediği tedbirleri almak için, müesseselere ve özellikle komisyona büyük inanç bağlamıştır.

Anlaşmadan ve bilhassa iki veya üç yıldan bu yana fikirler berraklık bulmuştur.

Vaktile pek açık olmayan Roma Anlaşması hükümleri bu gün daha, anlaşılır ve daha geniş bir alam kaplar duruma gelmiştir.

Daha geniş bir ortak pazar faaliyetlerin lokalizasyonu içinde mübadeleleri dâvet eder. Arzu edilen özelleştirme, iyice donatılmamış rekabetlerinin yerini alacak daha verimli bazı teşekküllerin gelişmesini sağlar. O halde bir kısım teşebbüsler elimine edilmeğe tabidir (Hiç değilse değişmelidirler). Maliyeti düşük mal üreten müesseselerde üretimin belirli bir toplanmasını kaçınılmazdır : Bütünü ile hayat seviyesindeki düzelmeden doğan bu kesin ve ilerleme şartı Roma Anlaşmasından doğmaktadır. İlerlemeyi isteyen, mübadeleyi kabul eden kimdir?

Fakat böyle bir seyir ancak, ekonomik ceryan içinde üretim faktörlerinin zararlarını cömertçe karşılamak ve yeni üretim kolları açmak için gerekli olan herşeyi azalttıktan sonra bir avantaj sağlayabilir. Hatta «Ortak Pazar» operasyonlarını kazançlı hale getirecek bir serbest üretim faktörleriyle, yeni alanlarda, ek üretim vasıtalarına ihtiyaç vardır. Eğer Avrupa'da 50,000 maden işçisinin çalışmasından ekonomi yaparak bu kadar kalori elde etmek mümkün ise ve bu fedakâr insanlar için bir kaç bin ilâve lojman yapabilmeye asgarî zahmetle (hayat şartlarını sağlayarak) muvaffak olunursa, esaslı bir avantaja sahip olunur demektir.

Bu işler yeni faaliyetleri zorunlu kılar - yalnız işsizlere iş bulmak değil - fakat iki katlı bir netice olacak ek bir zenginliği temin etmek için yer değiştiren işçilere bir gelir sağlamak ve üretenlere faydalı mallar vermek lâzımdır.

Fakat bu yeni faaliyetler her hangi bir yerde organize edilemez. İnsanlar ve aileler bir toprağa bağlıdır ve bu sebeple her şekilde onlara iş bulmak icap eder.

Bu yüzden bir bölge kalkınma politikasının gurubu olduğu bir bölge veya komünde kabul edilerek bir yolun yerinde realize edilmesi izah dışıdır.

Bu şekil altında ancak kritik hallerde uygulanacak bu politikanın kâfi derecede sınırlandırılmış bir anlamından söz açılabilir. Diğer fikirler de bu politikayı tamamlar.

Altı memleketin endüstriyel coğrafyasını (Hambourg - Milan mihveri etrafında daha fazla ilerlemekle) göz önüne alarak çevre bölgelerin zararına - mesafeleri sebebiyle nisbeten daha az ilerleyen - İlerleyen bölgeleri üstün kılan cazip ve sürükleyici sonuçlar bizi aldatabilir.

Buradan Güney İtalya, Güney - Batı Fransa gibi bölgeler lehine özel bölge çalışmalarının tavsiye edildiği fikri çıkar.

Son olarak «sınır bölgeleri» dikkati çeker. Dış memleketlerin yakınında bulunan bu bölgeler münasebetleri eskiye göre daha kolay olan üç yönlü bir devlet olarak, komşu millet karşısında kendilerini daha yalnız hissederler.

Bundan böyle önemini kaybeden bir iç sınırın yakıtındaki bu bölgeler, malların ithali veya işçilerin göç etmeleri sebebiyle, düzensizliklerin etkisi altında kalabilirler.

Bu çeşitli haller, prensip olarak, ancak belli yerlerde uygulanabilecek özel faaliyetleri dâvet ederler.

Biraz genel bir ifade ile M. Marjolin, C. E. E. Politikasının yürürlüğe girmesinden doğan zorlukların bazılarını saymıştır.

Tarım Politikası, diğer faaliyetler arasında verimli istihdamlar bulacak el emeğini serbest kılacaktır.

Nakliyat Politikası, kapıları ilk maddelere ve mahreçlere açılacak bazı bölgelerin yararına olacaktır. Halbuki diğer bölgeler bundan zarar görecektir. Çünkü büyük demir, kara yolları, ırmaklar ve hava al anları üzerinde değildirler.

Enerji Politikası, çeşitli kaynakların kullanıldığı, fiyatı ve ihtiyatı şartlarını düzenleyecektir. Meselâ petrol üretimi ve elektrik enerjisi, değişen fiat münasebetiyle her yerde tanzim edilecektir. Bu, teşebbüslerin lokalizasyonunun donelerini değiştirecektir.

İşçilerin serbestçe mübadeleleri ve meslekî formasyonla ilgili sosyal politika eski ve yeni tesislere imkân verecektir. Bir bölge işçi kaybedecek, diğer bir bölge bunların akımını görecektir.

Bütün bunların işaret ettiğine bakılırsa, faaliyetlerin coğrafi bünyeleri derin surette değişmeğe müsaittir ; çünkü buna etki yapan değişkenler Ortak Pazar dolayısıyla değişme yolundadır. Bunlar serbest bırakılırsa bu değişkenlerin etkisi bazı bölgelerde bir felâket halini alacaktır, ve diğer bir faydalı olursa tüm sonucun faydalı olacağına şüphe yoktur, zarar görenler için diğerlerinin faydalanmasının bir teselliden uzak olduğu hesaba katılmaksızın ızdırabın bir yüzdesi bahis konusudur.

O halde bir defa daha kabul edilebilecek müdahaleleri göz önüne almak ve bunları tesbit etmek lâzımdır.

Bütün bu söylediklerimiz belki de menfi gözükebilir. Genel bir görüş olmadan, ortak pazarın ve hemen hemen her zaman lokalize

faaliyetler şekli altında bazı kötü neticelerine çare aramak bahis konusu değildir. Bununla beraber sanıyoruz ki geniş perspektifler C. E. E. yöneticilerine yabancı değildir.

Komisyon Başkanı M. Hallstein için ((bölge politikası, bütün ekonomik ve sosyal panoramayı coğrafi açıdan aydınlanmaktan ibarettir)) fakat ((bölge politikası özel bir siyaset değildir, o tam olarak ekonomik politikayı ifade eder...)) . ((Ekonomik politikanın her faaliyeti ise bölge politikasının bir elemanıdır)) .

Bu görüşlere ve Marjolin'in fikirlerine bakılırsa C. E. E. ((bölge kalkınması)) genel kalkınmanın bir görünüşü olarak kabul ettiği ve bölge kalkınma plânlamasını esas ve özel bir konu olarak ele almadığı sonucu çıkar. Bununla beraber Roma Anlaşmasının ruhu içinde kalarak, iki noktanın tesbiti mümkündür :

a) Bölgeler arasında büyük ayrılıklar yapmadan, kalkınma meselesi ; bu da, tercihan, az gelişmiş bölgelerin atak bir politika izlemelerini icap ettirir.

b) Halkın hayat şartlarının ıslahı - Anlaşmanın isteği budur - cazip veya hiç olmazsa canlı bir kadroyu ister. Bu da, ekonomik rasyonalite veya basit rantabilite mülâhazalarının yanında, fabrikalar üzerinde bir etki yapar.

Bu düşünceler, yalnız bir krik ameliyesi veya bir tevkif mekanizması olmayan bölge kalkınmasının bir politikasına yol açacaktır.

Avrupa Ekonomik Birliğinin başlıca prensiplerinin bir blâncosunu yapacak olursak, buna dört tenkit yönelteceğiz ve dört takdire lâyük noktasını belirteceğiz.

a) C. E. E. şüphesiz, Avrupa Konseyi'ne nazaran, doktrin çalışmalarında az ilerleme kaydetmiştir.

b) Geniş anlamda gerçek bir bölge kalkınma plânlaması politikasını nazara almamıştır ; Coğrafi veché, onun için, yalnızca genel ekonominin bir elemanıdır.

c) Ele alınan faaliyetler hemen hemen lokal, prensip olarak endüstriye yönelmiş ameliyelerden ibarettir.

d) Son olarak, istihdamın mahallî dengesine geniş bir yer verilmiştir : Halbuki lokal denge, başka birçok elemanların katıldığı global bir ahenkten başka bir şey değildir.

1) Avrupa Ekonomik İşbirliği, ((bölge ekonomi politikasının bir rüyayı ve teşebbüslerle mahallî kuvvetlerin hareketini tahakkuk ettireceğini)) izleyerek bir federalist yardımlaşma prensibini kabul eder. Millî otoriteler buna ancak, mahallî kuvvetlerin yetersiz kaldıkları zaman müdahale edilebilirler. Bu yardımlaşma prensibi Avrupa Ekonomik İşbirliğinde de uygulanmaktadır.

2) Avrupa Ekonomik İşbirliğinin isteği şudur: En iyi enformasyonlardan başlıyarak, esaslı rollerinden birisi de gelecekte ortak hareketleri organize etmek. Bunun için millî bölge kalkınma politikalarını karşılaştırarak ve bazı harmonizasyonları hazırlayarak şimdiden karşılaşılacak meseleleri organize etmeğe başlamıştır.

3) Bölge kalkınması için kaçınılmaz olan kolektif ekipmanı (sağlık, kültür v. b..).. ciddi olarak ele almağa koyulmuştur.

4) Belirli bölgelerde Avrupa Yatırım Bankası ve Sosyal Fon ile işbirliği yaparak, bir takım faaliyetlere girişilmiştir.

Aşağıdaki iki bölümde, konkret faaliyet alanlarında olduğu gibi, etüd alanında da yapılan teşebbüsleri göreceğiz.

BÖLÜM II — Etüdlere ve Ortak Düşünceler

Avrupa Ekonomik İşbirliği, Roma Anlaşmasına uyarak (önsöz ve madde 2), çeşitli bölgeler arasındaki seviye farkını ve az gelişmiş bölgelerdeki gecikmeye ortadan kaldırarak ahenkli bir gelişmeyi kabul etmiştir. Bunun sonuncunda, Komisyon, faaliyete başlanmasından itibaren, bölge meseleleri ve her üye devletin izlediği bölge politikası üzerine eğilmiştir.

Diğer taraftan Avrupa Parlamentosu, M. Bertrand Motte'nin bir raporuna dayanarak, bölge ekonomisiyle meşgul olacak bir Danışma Komitesinin (Comite Consultatif) kurulmasını kararlaştırmıştır. Bu karar, 6-8 Eylül 1961 de Bruxelles'de toplanan ((bölge ekonomisi üzerinde konferans)) yapılmasını Komisyona telkin etmiştir.

Katılanların önemi (sayı ve kalite bakımından), çalışmaların ilgisi ve değeri dolayısıyla bu konferans, bölge politikası konusun-

da, C. E. E. tarafından yapılan önemli faaliyetlerin birisi olarak, kabul edilmiştir.

Avrupa seviyesindeki ifadesinden ayrı olarak, konferansın millî ve bölge seviyesinde büyük bir önemi vardır. Millî seviyede, altı memleketin her birisinde, anlam ve bölge politikasının uygulanmasından sorumlu olan kurucular ve yöneticiler arasındaki karşılaşma ve şahsî münasebetleri kabullenmiştir. Bu sebeble her birinin karşılaşacağı problemler ve diğerlerinden edinecekleri tecrübeleri vardır. Belki de daha düzenli diğer mübadelelere ait (örnek : enformasyon) bir yer de hazırlanacaktır. Bütün bunlar memleketlerden her birisine, diğerlerinin «dersler» inden faydalanma, hatalarından çekinme ve en iyi bir seviyede bulunma imkânını verecektir. Bölge seviyesinde, bölge sorumlularının misallerini verecek örneklerde mevcuttur (Schlestein, Eifel - Hunsrück, Flandre v. b.).

Konferans, Komisyon Başkanı M. Walter Halistendin ikinci Başkanı M. Robert Marjolin ve Avrupa Yatırım Bankası Başkam M. Paride Formenti'nin üç ekspozenle işe başlamıştır.

Yüksek değer taşıyan bir ekspozesinde M, Hallstein göstermiştir ki ((Avrupa'nın bütün zenginliği, kültürünün zenginliği, kıtamızın çok hareketli tarihi boyunca teşekkül ettiği şekilde, bu kültürel ve entelektüel geleneklerin meydana getirdiği kuvvetlerin kaybolmasına yardım etmek durumunda olduğumuz bölgelerin çeşitliliği ve özelliğinden ibarettir.

Yine yazarın işaret ettiğine göre ((bu hal, millî üretimin söz konusu en yüksek teorisi içinde, beşerî gayretlerin tek konusu olan Avrupaî değer anlayışımıza uygun değildir ; bütün maddî olmayan hayat değerleri, bütün sosyal ve beşerî kıymetler keza önemlidir ; yani bu değerler insanın hayat şartlarının tamamı, onun canlı bünyesinden ibarettir..)) Komisyona, görev olarak, ((bölge ekonomisi politikasının Avrupa konularını keşfetmek)) vazifesi verilmiştir, ilâve olarak ((bu keşfin Bruxelles'de bir büroda basit olarak yapılmaması lâzımdır ; çünkü bu ancak üye devletlerde, şimdiye kadar iyi bir bölge ekonomisi politikasının tahakkukuna çalışanlarla yakın münasebetler kurmak suretiyle meyvesini verebilir)).

M. Robert Marjolin, Ortak Pazardan önce hissedilen bölge meselelerini (az gelişme, gerileme, sınırlarla ayrılan tabii bölgelerin bölünmesi) işaret ettikten ve ortak pazarın muhtemel sonuçlarını inceledikten sonra, Avrupa Ekonomi Birliğinin faaliyetini özetlemiştir.

M. Formentiri'ye gelince, sermayenin zaruretine işaret ederek bankanın faaliyetlerini ve imkânlarını izah etmiştir. Bankanın faaliyetinin yayılması bazı faktörlere bağlıdır : Hükümetlerin anlaşması, zaman zaman camia tarafından istenen bölge politikasının formülü ve zaman zaman kamu ve özel teşebbüslerinin bölge yatırım teşebbüslerinin düzenlenmesi.

Komisyonun ikinci başkanı M. Mansholt'un idare ettiği A Komisyonunda raporlar aşağıdaki konulara hasredilmiştir :

- Orta İtalya ;
- Bas - Rhöne - Languedoc deneyi ve bölge faaliyet programı ;
- Fransa'nın batısına ait problemler ;
- Schleswig - Holsteindeki istihdam ;
- Emsland'ın kalkınması ;
- Eifel - Hunsrück misâli ;
- Batı Flandre'in meseleleri ;
- Lorraine ve Sud - Luxembourg belge'in birlikte kalkınması.

M. Von der Groeber'in başkanlığında toplanan B Komisyonu aşağıdaki gibi özel meselelerle meşgul olmuştur :

- Kamu ve özel teşebbüslerinin işbirliği (örnek : Lacq) ;
- Gerileme halindeki bir bölgenin endüstri değişimi (Hainaut) ;
- Federal Almanya Cumhuriyetinin endüstrileşme halindeki bölgelerinde «merkez noktalar» ının politikası ;
- Fransız endüstri bölgelerinin ekipman şirketleri ;
- İtalya'da Güney sandığının rolü ;
- İtalya'da bölge programlaması ;
- Pays - Bas'da plânlama ve bölge koordinasyonu ;
- Bölge programlarının hazırlanması ve uygulanmasına bölge etüt enstitülerinin katılması.

Bütün bu raporları incelemeye ihtiyaç duymadan, bu çalışmaların bir sentezini yapmayı denemek için, Mansholt, von der Groeben ve Marjolin tarafından çıkarılan sonuçlardan faydalanacağız.

1. Uzun vadeli bir bünye politikası olarak kabul edilen ve fakat yalnız kritik hallerde bir ilk yardım anlamında düşünülmeyen aktif bir bölge politikasının zorunluğu üzerinde oy birliği vardır. Liberalizm ile güdümlü ekonomi tarafları arasındaki ideoloji anlaşmazlığı artık geçmiştir. Marjolin'in dediği gibi : ((Pazarın serbestliğine karşı olan müdahale burada söz konusu olursa, iyilik ve mahzur hissedilir şekilde, memleketlerimizin her birisinde birbirine karışır. Teşebbüsün seviyesinde rekabet zorunluğunu kabul eden güdümlü ekonomi prensibi tarafları ile ekonomik faaliyetin gelişiminde kamu gücü tarafından çizilen genel kadro zorunluğunu benimsemeyen liberal prensip taraftarları arasında büyük bir ayrılık yoktur.

2. Çeşitli ölçülerin ufki koordinasyonu zorunluğu üzerindeki anlaşma tam değildir. Tarımın gelişmesi ikinci ve üçüncü derecedeki diğer faaliyetlere doğru işçilerin büyük bir kısmını çeker ve böyle ister. İnsanların ihtiyacı olan madde ve sermayeyi nakletmek gerektiğinden, bir tarım politikası, kırların endüstrileşmesi politikasıyla tamamlanmalı ve bu arada meslekî formasyon siyasetini gözden uzak tutmalıdır.

3. Doğrudan doğruya üretim faaliyetlerinin dışında, koordinasyon, sosyal ve kültürel sektörleri geniş şekilde içine alacak tarzda düşünülmelidir.

M. Marjolin, «sosyal ve kültürel faaliyet» in artan önemine değinir. ((Konut, okul, eğlence ve dinlenme yerleri problemleri büyük önem taşır)). M. Von Der Groeben'e bakılırsa ((bölge kalkınma programı, aynı ölçüde ele alınan sosyal, kültürel ve ekonomik faktörlerin gözönüne alındığı bir programdır)). Yine aynı yazara göre, millî plânlar daha çok ekonomik olduğu halde, bölge programları daha genel ve daha geniş açıdır.

4. Aynı şekilde, bölge seviyesinde, koordinasyon organlarının zorunluğu üzerinde, oy birliği mevcuttur. Bu organlar halkın anlayışını konu olarak ele alacaklar, mahalli kişilerin teşebbüslerini teşvik ve faydalı kılacaklar ve geniş anlamda ilgililerin iştirakini sağlayacaklardır. Yine M. von der Groeben'in ileri sürdüğü gibi ((devamlı olarak öne atılan prensibi göz önünde tutulmalıdır. Bu prensiplere göre bu janrın problemlerine bulunacak çözümler yüksekten halka uygulanmamalıdır. Düşünülen tedbirler doğrudan doğru-

ya ilgili kimselerin onayına sunulmalı ve onların yapacakları iş birliğinden faydalanılmalıdır. Bu işe halktan bir çok ilgilinin katılması bütün işleri kolaylaştıracaktır).

5. Son olarak metod konusunda raporda rastlanacak çeşitli hal tarzları vardır. Bunlardan bir kaçma dokunalım :

- Ulaştırma yollarının ıslahı, bazı merkezlerde ticaret ve hizmetlerin geliştirilmesi ;
- El emeğinin formasyonu ;
- Konut yapımı ;
- Kredi, prim ve malî muamelelerde yapılacak kolaylıklarla teşebbüslerinin kurulmasının teşviki, endüstri bölgelerinin amenajman v. b..

Bu bir kaç sayfa, bölge ekonomileri üzerinde Konferans'ın gösterdiği çabaların çok azını gösterdiği için, Komisyon tarafından yayınlanan iki «Dokümanlar» volümüne dikkati çekmek isteriz.

Konferans devamsız olmadı. M. Marjolin, daha geniş şekilde incelenmesi lâzım gelen «Çalışma Gurupları» yaratılmasını ilân etti.

a) Az gelişmiş bölgelerin kalkınmasını hızlandırmak için kullanılabilecek metodlar ; bu «merkez noktalarının» metodlarının incelenmesini içine alacaktır ;

İnceleme, rolü belli olan (konut, okul, dinlenme yerleri, sosyal hayat...) sosyal ve kültürel ekipmanın etüdüne kadar varacaktır ;

b) Daha önceden endüstrileşen fakat gerileyen bölgeleri ilgilendiren meseleler ;

c) Roma Anlaşmasıyla doğan obligasyonlarla bazı yardımların muhasebesi gibi, bölge kalkınmasını konu edinen çeşitli avantajların etki derecesi.

Zaten prensip olarak mahalli idarelerin (Avrupa Komünleri Konseyi) temsilcilerini bölge kalkınma plânlanması ve bölge politi-

kası üzerinde toplantıya çağıran bir konferans 1963 Mayıs'ında Bruxelles'de -bir toplantı yaptı. Bu meselelere ve her seviyede programların yapılıp uygulanması için bu temsilcilerin görev alması zorunluğuna mahallî idarelerin katılma alâkasını gösterdi.

Elbette ancak bu çalışmalar içinde müşterek etüd ve çabalar söz konusu edilebilir. Fakat, bu fikirler (ben ideolojiler diyeceğim) ve dünyayı idare eden ve gelişmeleri organize eden insanlar göz önüne alınması, fikirleri telkin ve iradeleri sevkeden etüdlerle karşıt fikirler yaratıcı bir rol oynayacaklardır.

Fakat biz daha müşahhas «faaliyetler» üzerinde duracağız.

BÖLÜM III —Avrupa Ekonomik İşbirliğinin (Communaute Economique Européenne) Müşahhas Faaliyetleri

Etüdlerin yapılmasında, tamamlayıcı organizasyonların kurulması, tecrübelerin yayılması fikir adamlarından faydalanma ve çalışmaları birbirine bağlayacak bir bağın kurulması konularında C.E.E. sınırlı vasıtalardan faydalanabileceklerdir.

Bölge kalkınma plânlanması olsun, bölge politikası olsun, Avrupa Ekonomik İşbirliğinin, maddî anlaşmalarda yaptığı gibi ruhi ve hukukî sahalarda faaliyet gösterebileceği alanlar değildir. Bununla beraber, gelişmenin sonraki bir meselesinde, bölge kalkınmasıyla görevli bakanların toplanmalarının organize edilmesi ve programlarla paralel ve tamamlayıcı faaliyetlerin, camia içinde bir işbirliği yaratacak şekilde, bahis konusu edilmesi ve bölge kalkınma plânlarının uygulamaya konması her zaman mümkündür. Uzun vadeli ekonomi politikası üzerinde Komisyonun tavsiyesi, bölgelerin dengeli kalkınma meselelerinde uygulanmasını düşündüğü etüd ve koordinasyon usulleri göz önüne alınmıştır.

Komisyonun, Avrupa Envestisman Bankası ve Sosyal Fon'un finansman konusunda bir tesir yapabileceği düşünülmektedir.

Komisyon görüşü olarak, bankaya, az gelişmiş bölgeleri ilgilendiren projelere - ki bunlar bölge kalkınma plânlanmasının bir kısmını teşkil ederler - öncelik tanınması telkininde bulunmuştur.

Roma Anlaşmasının 130. maddesine göre, Avrupa Yatırım Bankası (ı(Camiaya dahil az gelişmiş bölgelerin projelerinin)) kolayca finanse edilmesi çarelerini aramak durumundadır.

M. Peyron'un dediği gibi, Anlaşmanın 130. maddesi çok dardır ve tesiri gün geçtikçe yapılan yorumlarla azalmaktadır.

Gerçekten şimdiye kadar banka bilhassa özel teşebbüslere borç para vermekle yetinmiş ve önemli işlerle meşgul olmamıştır.

Sosyal Fon'a gelince, işin meslekî formasyon ve işçilerin coğrafi ve meslekî karakterlerinin teşvikini konu olarak almıştır. Kullandığı sınırlı araçlarla, faydalı bir tamamlayıcı rolündedir.

Müşahhas faaliyet adı altında, Komisyon, ((Camianın en geri kalmış bölgelerinde)) kalkınma işlerine ait tedbirlerin alınmasında İtalyan otoriteleri ile tam bir anlaşma içinde, Tarente ve Bari eyaletlerinin ele alınmasını kararlaştırmıştır. ((Kamu iktidarlarının sun'î müdahalelerinden uzak, pazarın basit faaliyetiyle kalkınmağa elverişli)), tam anlamda daha önceden tahakkuk safhasına çıkarılan bazı projeleri tamamlayacak şekilde çelik üretimi ve nakli üzerinde karışık bir meseleyi etüd ettirmiştir.

Bu proje, daha önce Tarente maden ocakları için borç vermeyi kabul eden C. E. C. A. ile işbirliği yapılarak yürütülecekti, öyle görülüyor ki zaruret bazı tamamlayıcı işlere (endüstri bölgeleri, köprü ve yollar, entelektüeller) ve bilhassa öğretim, meslekî formasyon merkezleri ve üniversitelere de el atmayı zorunlu kılacaktır. Bu kolaylıklar fabrikaların gerçek ihtiyaçları içinde etüd edilecektir.

Daha orijinal olan diğer bir proje de, Lorraine'in Kuzeyi ile Luxembourg'un Güney Belçika eyaleti arasında tesis edilecek kooperasyonla ilgili olan projedir.

Politik sınır iki toprak arasında açık olan tabiî bağdaşmayı kesmiştir. Bu, Belçika provensinin fena kullanılan sahası yanında Longwy'de nüfusun toplanmasına sebebiyet vermiştir. Belçika provensi, Longwy havzasının sermaye ve maden kaynaklarıyla tamamlanacak ve kullanılacak insan su ve toprak kaynaklarına sahiptir.

O halde her iki bölgenin işbirliği yapması için ulaştırma, şehir ve bölge kalkınma programlarının koordinasyonu, gümrük formalitelerinin basitleştirilmesi, meslekî formasyon ve özellikle Luxembourg Belçikası'ndan gelen su kaynaklarının Longwy'ye akıtacak bir sınır üstü (Supraforntaliere) bir kooperasyonla ilgili bir takım faaliyetlere ihtiyaç vardır.

Genel olarak anlaşıyor ki Altılar Camiasının, Avrupa Konseyine nazaran daha az geniş bir vizesi vardır. Bundan anlaşılan da bunların daha fazla ekonomik bir yol izlemiş olmalarıdır.

Altı1 arın üretim faaliyetlerini ve özel teşebbüsü düşünmesi tabiidir. Fakat «toprak toprak» ve pratik meşguliyetlerinin, malî imkânlarının bu günkü azlığına ve yetkilerinin kıfayetsizliğine rağmen, büyük bir mânası vardır.

Her şeye rağmen mümkün olduğu kadar yakın bir gelecekte, birbirlerini tamamlaması bakımından, Avrupa Konseyi çalışmalarıyla Altılar Camiasının faaliyetlerinin koordine edilmesi lâzım gelecektir.

BÖLÜM III — O. E. C. E. (AVRUPA EKONOMİK İŞBİRLİĞİ TEŞKİLÂTI) (Bu günkü adı : O. C. D. E.)

Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilâtının, bölge kalkınma plânlamasıyla ilgilenmek için özel bir hevesi yoktur. Bununla birlikte, bölge kalkınma plânlanmasını her yönü ile ilgilendiren «bölge ekonomisi plânlaması» konusundaki önemli çalışmaları ve büyük değerleri teşvik etmiştir. Bu çalışmalar Bellagio Konferansı için hazırlanmış ve bir kitap halinde yayınlanmıştır.

Saniyoruz ki, bu çalışmalar üzerinde okuyucularımızı bilgi sahibi etmenin en iyi şekli, bu raporla tamamlanan tabloyu onların gözü önüne sermektir.

KONULARIN TABLOSU

ÖNSÖZ, Avrupa Prodüktivite Ajansı müdürü Roger Gregöre tarafından...
OKUYUCUYA NOT, Walter İsard ve Gohn Cumberland tarafından.

BİRİNCİ KISIM

ÖNSÖZ

Kesim I

BÖLGE ve MİLLÎ PLÂNLAMANIN ANALİTİK USULLERİ

Yazan : Walter Isard ve Thomas Reiner, Pensilvanya Üniversitesi,
Araştırma Bölge İlmî Enstitüsü.

- I. Millî ve bölge ekonomisi plânlaması arasındaki münasebetler.
- II. Plânlamada Analitik Usullerden Faydalanma..

III. Sonuç,.. (*)

(*) Devam edecek.

İDARİ COĞRAFYA

GÖLBAŞI İLÇESİ İDARİ COĞRAFYA

Yazan : Fuat UĞUR
Gölbaşı Kaymakamı

I — COĞRAFİ DURUMU :

a) Coğrafi Mevkii :

Yurdumuzun «Güney doğu Anadolu bölgesi» nin «Orta Fırat» kesimine ait olan GÖLBAŞI, 37 derece 35 dakika doğu boylamı ile 37 derece 50 dakika kuzey enlemlerinin kesişmiş olduğu noktada ve 550 Km² dir. Doğuda Besni (ADIYAMAN), Kuzeyde Doğanşehir (MALATYA), Batıda Elbistan (MARAS), Güneyde Pazarcık (MARAS) İlçeleri ile çevrilmiş ve iline (ADIYAMAN) 67 Km mesafede bulunan GÖLBAŞI, MALATYA ve GAZİANTEP İllerine 123 Km. MARAS'a ise 103 Km uzaklıktadır.

b) Yüzey şekilleri ve jeolojik yapısı :

Denizden yüksekliği 866-891 metre arasında değişen merkez kazanın, kurulmuş bulunduğu kısım hariç, genellikle engebeli ve çıplaktır. Kesif ormanlara rastlanmamakla beraber, ilçenin kuzeyinde, seyrek meşelikler, sakız, badem ve fıstık ağaçları bulunur. Bölgenin, Maksimun ve Minimum yüksekliği arasındaki fark pek büyük değildir. (260 metre)

Jeolojik bakımdan Merkez kazanın bulunduğu sahada üç çeşit formasyon ayırt edilmiştir :

1 — Kalkerli, Maralı ve Greli seviyeler ihtiva eden mıntkalar. Bu saha hâlen meskûn değildir ve satıhta kalınlığı 0,5 metre ile 5 metre arasında değişen, muhtemel heyelana müsait, kum-çakıl karışımı yamaç molozu mevcuttur. Satıh derelerin kuru derelerin yatakları ile parçalanmıştır.

2 — Kil ve kum çakıllar karışımı, oturmuş, sıkışmış ve kaim yamaç molozu mevcut mintikalar. Bu kısımlar da kısmen meskundur.

3 — Dere ve göl teressübatı kil, şilt, kum ve küçük boy çakıllar karışımı Alüvyon teressübatı bulunan mintikalar. Bu sahada da satıhta kalınlığı 0,5 metre ile 1 metre arasında değişen kırmızı renkli bitki toprağı mevcuttur. Buralar tamamen meskundur.

İlçe topraklarından geçen en büyük akarsu Merkez kazanın 7 Km. kuzeyinde doğu-batı istikâmetinde seyrederek, bilahare güneye dönüp FIRAT'a ulaşan GÖKSU'dur. Merkez kazadan geçen ufak akarsuların adları ise: Kuru geçit çayı, Yeni şan deresi, Kırk bayır deresi olup, bunlar ilçenin kuzey doğusundaki göle dökülürler.

Kaza toprakları içerisinde 3 göl vardır: GÖLBAŞI, AZAPLI ve İNEKLI gölleri. Yüz ölçümleri itibariyle büyük olmayan bu göllerin en derini GÖLBAŞI gölü olup, 25 metredir. Birer çöküntü gölü olan bu göllerin balık ürünü bol ve suları tatlıdır. Bu üç göl ayak vasıtası ile birbirine bağlıdır.

İlçe topraklarının güneyinde KUZDAĞ (1150 M.), Kuzeyinde MEYDAN ve SIRIKLI, Doğusunda AKDAĞ, TUTDAĞ, KÖRKÜN ve BULUT dağları yer alır,

GÖLBAŞI, 2. derece deprem bölgesi sınırları içerisinde yer almaktadır.

c) İklimi :

İlçenin iklimi, Ak deniz ikliminden doğu anadolu iklimine geçiş özelliği gösterir. Yazları sıcak ve kurak, kışları mutedil ve yağışlı geçer. Daha ziyade, senenin kış ve bahar mevsiminde toplanan yağışların yıllık ortalaması 450 - 500 mm. civarındadır.

Rüzgârlar genellikle, kış aylarında Yıldızpoyraz ve doğudan, Yaz aylarında ise Batı ve güneyden eser.

II — TARİHİ DURUMU :

Merkez ilçenin tarihi durumu ile mülhakatının tarihi durumunu ayrı ayrı mütalâa etmek uygun olur.

Merkez ilçenin tarihi ve mazisi pek yenidir. 35 yıl önce bu günkü GÖLBAŞI'ndan eser yoktu. Bu gün ilçenin kurulmuş bulunduğu mevkiye, (Karaçalılık) denirdi. 1930 yılında Demiryolunun döşenmesiyle ilk bina olan D.D.Y. İstasyon binası inşa olunmuş ve ondan sonrada

inşaat faaliyetleri artarak, otel, kahvehane, fırın gibi iş yerleri ile, buralarda çalışanların ikâmet ettikleri tek katlı meskenler yapılmıştır. 1937 de GÖLBAŞI, bu gün ilçenin bir köyü olan ÇATALTEPE'nin bir mezrası haline gelmiştir.

1949 yılında eski HALEP CADDESİ'nin iptali ve devlet karayolunun (bugün asfalttır) içinden geçmesiyle inkişafı süratlenmiş ve 20.3.1953 te BESNİ İlçesine bağlı bir muhtarlık olmuştur. 4 sene muhtarlık olarak kalan GÖLBAŞI nihayet 1958 yılı Nisan ayı başında, İlçe haline getirilmiş ve ADIYAMAN iline bağlanmıştır.

GÖLBAŞI İlçe topraklarının ilk çağlarda HİTİTLER'in, YUNANLILAR'm, PERSLER'in, COMMAGENLER'in, ROMALILAR'ın, yeni çağlarda ABBASİLER'in, BİZANSLILAR'ın, İRANLILAR'ın ve TÜRKLER'in eline geçtiği kazılar neticesinde elde edilen, tarihi eşyalar ve paralardan anlaşılmaktadır.

Bu havali, daha halife ÖMER zamanından İslâm fetihlerine açılmış olup, İslâm imparatorluğunu Doğu Roma İmparatorluğu topraklarından ayıran askeri hudut bölgesinin (avasım) dışı kısmını teşkil eden AL-SUGUR, A.L-SAMİYA kaleleri arasında (MARAS, MALATYA - SÜMEYSAT) ile beraber sayılıyordu. Anadolu, Türk İslâm hakimiyeti altına girdikten 16. asırda Osmanlı devletine ilhak edilinceye kadar komşu MARAS, MALATYA ve BESNİ şehirlerinin mukadderatına iştirâk etmek üzere elden ele geçmiştir. 10. asrın ortasında BİZANSLILAR tarafından geri alınan bölge müteakip asrın sonunda SELÇUKLULAR'ın nüfuzu altına girmiş ise de çok geçmeden haçlıların istilâsına uğramış ve 12. asrın ortasında, SELÇUKLULAR tarafından istirdat edilmiştir. SURİYE ve ARTUKOĞULLARI hükümdarlarının mülküne dahil olmuştur. Bu havalinin Türk oymaklar 13. asır ortasında CENGİZHAN'ın kumandanlarından HÜLAGU'nun hücumuna maruz kalmış, aynı asır sonunda MISIR - MEMLÛK hükümdarlarının mülküne dahil olmuştur. Bu havalinin Türk oynakları ile iskân edilmesi, çok daha evvel başlamış olmakla beraber, MARAS'ta hükümdarlık eden DÜLKADİRLİLER'in kuvvetli devirlerinde katileşmiş bulunsa gerektir. Nihayet 1516 tarihinde bütün havali YAVUZ SULTAN SELİM tarafından OSMANLI İMPARATORLUĞU topraklarına katılmış ve MARAS EYALETİ'ne bağlanmıştır.

İsmi, hemen yanındaki 2000 dekarlık çönkütü gölünden alan İlçe, bu gün, 1954 de MALATYA ilinden ayrılarak ayrı bir il haline getirilen ADIYAMAN ili ile ilçelerinin bir istasyonu durumundadır.

III — İDARÎ DURUM VE TEŞKİLÂTI :

7033 sayılı kanunla 1 Nisan 1958 yılında İlçe haline getirilen GÖLBAŞI'na, önce 22 köy bağlanmıştır. Bilahare 2 mezraanın daha köy haline getirilmesiyle, köy (muhtarlık) sayısı 24'e çıkmış, 1964 yılı başında, MARAŞ ili PAZARCIK ilçesinden bağlanan 6 köyle bu rakam 30'a yükselmiştir.

Merkez ilçede de 1964 yılı başına kadar bir mahalle ve muhtarlık var iken bu tarihten itibaren 3 mahalle ve muhtarlık ihdas edilmiştir.

İlçenin 2 bucak, 30 köyü vardır. Köylerin 10 tanesi BELÖREN, 6 tanesi HARMANLI ve 14 tanesi de MERKEZ bucağına bağlıdır. Bucak merkezlerinin her ikisi, de 2000 den az bir nüfusa sahiptir. Her ikisinde de belediye teşkilâtı yoktur.

İlçenin teşkilât ve memur kadrosu şöyledir :

İÇİŞLERİ	:	Kaymakam, Tahrirat kâtibi, 2 bucak müdürü, nüfus memuru, nüfus kâtibi, makam şoförü, makam odacısı, 2 bucak odacısı
ADALET	:	1 Hâkim, Baş kâtip, 2 zabıt kâtibi, 1 mübaşir, 2 gardiyan, 1 odacı
JANDARMA	:	İlçe Jandarma kumandan V. (J. Kd, Bş. Çvş.), 2 Astsubay üst Çvş., 3 Uz Çvş.
M. SAVUNMA	:	Şube Başkanı (Prs. Yzb.) 1 Sivil memur
MALİYE	:	Mal Müdürü, 1 vergi tahakkuk memuru, 1 vergi tahsil memuru, 1 veznedar, 1 tahsildar, 1 odacı
M. EĞİTİM	;	İlköğretim Müdürü, 26 okul müdürü, 27 öğretmen, 5 Eğitimci, 3 hademe
ZİRAAT	:	1 selektör makinisti (ziraat teknisyenliği münhal)
VETERİNER	:	1 Hayvan sağlık memuru (Veteriner hekimlik münhal)
ORMAN	:	Bölge şefi (Vekil), 1 Bölge kâtibi, 6 orman muhafaza memuru, 2 depo memuru, 1 depo bekçisi

SAĞLIK	: Hükümet Tabibi, 1 merkez gurubu sağlık memuru, 1 trahom tedavi evi sağlık memuru, 1 hükümet tabibliği kâtibi, 3 ebe, 1 hademe
TAPU SİCİL	: 1 Tapu memuru (kursta), 1 tasnif memuru
DİYANET	: Müftü, 4 imam, 1 müezzin - kayyum, 1 Kur'an kurs öğretmeni
ÖZEL İDARE	: Özel idare memuru, 1 varidat katibi, 1 tahsildar, 1 odacı
BELEDİYE	: Belediye başkanı, 1 muhasebeci, 1 Kâtip, 3 zabıta memuru, 1 elektrik ve su memuru, 1 odacı, 2 temizlik işçisi
ZİRAAT BANKASI	: Müdür, 1 müdür muavini, 1 veznedar, 1 odacı 1 gece bekçisi
D.D.Y. TEŞKİLÂTI	: Gar şefi, 1 İstasyon şefi, 2 hareket memuru 1 gişe memuru, 1 anbar memuru, 5 manevracı, 2 makasçı, 2 bekçi
P.T.T. TEŞKİLÂTI	: Müdür, 1 hat bakıcısı, 1 yaya dağıtıcı, 1 atlı dağıtıcı, 6 muhafız
PANCAR BÖL. ŞEF.	: Bölge şefi, 1 şef muavini, 2 şoför, 2 bekçi

IV — SOSYAL DURUM VE NÜFUSU :

İlçe merkezi, 1955 yılında 710 nüfusa sahip bir köy iken, 1958 de İlçe haline getirilmesinin de büyük ölçüde tesiriyle, 1960 yılında 3712 nüfusa yükselmiştir. Bu süratli nüfus artışına, bir yandan âmme hizmet ve müesseseleri, diğer yandan da hususi tesis ve hizmetler ayak uyduramamış ve İlçe fakir, geri bir yer olarak kalmıştır.

Merkez İlçe halkının ekseriyeti, civar köylerden inerek, alelusül, tek katlı, toprak bir ev yapıp içine giren ve günden güne biraz daha artan trafik kesafetinin doğurduğu ticari canlılıktan istifadeyle maişet teminine uğraşan topraksız çiftçilerdir.

Toprakların kıfayetsiz ve topraksız köylünün çok oluşu yüzünden, bahar ve yaz aylarında köyler boşalmakta, iş güçlerinden istifade edilir genç köylüler, bütün aile efradı ile birlikte ÇUKUROVA ve

MERSİN bölgelerine, ziraat işçisi olarak çalışmağa akın etmektedirler. Gizli işsizliğin tevlit ettiği bu durum, türlü sosyal problemler ortaya çıkarmakta, hususiyle eğitim hizmetlerini aksatmaktadır.

Merkez ilçenin kanalizasyonu yoktur. Elektrik ihtiyacı D.D.Y. nin 85 beygir takatındaki jeneratöründen istifade ile giderilmeye çalışılmakta., fakat günden güne artan nüfusun ihtiyacını karşılamaktan uzaklaşmaktadır. İller bankasınca yaptırılacak olan elektrik şebekesi işi 1965 yılında tamamlanabilecek ve şehir ancak o zaman bol ve ihtiyacını tamamen karşılayacak olan elektrik enerjisine kavuşabilecektir. İlçe merkezinin içme suyu da ihtiyaca cevap vermemekte, şebeke tevsii ve islâhına ihtiyaç göstermektedir.

1960 nüfus sayımına göre merkez nüfusu 3712 olan ilçe - köyleri ile birlikte 21832 nüfusa sahip bulunmakta ve kilometre kareye 40 kişi düşmektedir.

Nüfusun 3000 kadarı kürt ve 600 kadarı da çerkezdir. 1960 sayımına göre nüfusun % 18 kadarı şehirde % 82 si ise köylerde oturmaktadır. Nüfusu binden yukarı 4 ve 300 den aşağı 6 köy vardır. Genellikle köyler 500 -1000 nüfusludur.

Ortalama her köye 18 KM, 2, fert başına da 25 dekar arazi isabet etmektedir.

Köylerde ve şehirde evler, toprak ve ilkeldir. İlçe merkezinde her haneye 7, köylerle birlikte her haneye 5 nüfus isabet etmektedir. Bu nisbet, İlçe halkının sosyal seviyesi hakkında kâfi fikir verebilir.

V — EKONOMİK DURUM :

İlçenin ekonomik bünyesinin esasını, ziraat ve çiftçilik teşkil eder. «Fert başına düşen yıllık gelir» itibariyle, Türkiye ortalamasının altında bir rakamla karşılaşılmaktadır.

a) Ziraat :

Otarşik bir bünyeye sahip olmayan İlçenin belli başlı ziraatı buğday ve arpadır. Bunu üzüm ve şeker pancarı ziraatı takip eder. Nohut, mercimek, fasulye, mısır ziraatları ise talii derecededir. Ayrıca hayvan yiyeceği olarak burçak ziraatı yaygın haldedir.

Bağcılığın da özel bir yeri ve önemi vardır. Son senelerde üzümlere arız olan kül, çürüme gibi hastalıklar ve tırtıl verim ve mahsulü bir hayli azaltmıştır.

Sulu topraklarda daha ziyade pancar ziraatı yapılmaktadır. Pancar ziraatı yapan sadece 6 köydür. Ayrıca bölgede fıstık istihali de önemli miktardadır. Bu husustaki çalışmalarla, önümüzdeki yıllarda fıstık istihsalinin, bugünkünün birkaç misline ulaşacağı tahmin olunmaktadır.

Yıllık üzüm, pancar ve fıstık istihali ile bunlardan elde edilen hasılat şöyledir :

	İstihsal (fon)	Hasılat (TL.)
Pancar	3000	300.000
Üzüm	1500	1.500.000
Fıstık	150	1.000.000

Hububat çiftçisinin sun'î gübre kullanmaması ve nadas tatbik etmeyişi sebebiyle, toprağın verimi azalmakta ve İstihsal rakamları düşük olmaktadır. Bütün İlçede 1963 yılında, pancar müstahsili hariç, sun'î gübre kullanan sadece 2 çiftçidir.

Tali derecedeki ziraatlar olarak tanıtılan, nohut, mercimek, fasulye ve mısır ziraatının kapladıkları sahalara şöyledir.

Dekar

Nohut	3520
Mercimek	755
Mısır	680
Fasulye	640

İlçemizde Buğday ve arpa ziraatı yapılan sahalara dekar olarak miktarları da :

Dekar

Buğday	30000
Arpa	6605

Bölgede çeltik, çavdar, yulaf ziraatı hiç yapılmaz. Sebze ve meyvecilikte pek ilerlememiş durumdadır. Domates, patates, hıyar, patlıcan, kabak v.s. gibi sebzeler pek az yetişmekte, ihtiyacın mühim bir kısmı dışardan ithal edilmektedir. Meyvelerden nar başta olmak üzere, armut, ayva, ceviz, erik, kayısı yetişmektedir.

1964 yılından itibaren tütün ziraatına da müsaade verilmiştir. İlçe için yeni olan bu ziraatin teşviki için tedbirler alınmaktadır.

İlçenin müsait bir kaç yerinde küçük çapta bent ve barajlar olunduğunda, sulu arazi miktarı, buna muvazi olarak ziraattan elde olunan kazançlar artacaktır.

Ziraat genellikle klâsik ve eski ziraat âletleri ile yapılır. (Saban gibi) traktör ve biçer - döğör yok denecek kadar azdır.

b) Ormancılık :

İlçe geniş bir ormanlık sahaya sahip sayılamaz. Genellikle İlçenin kuzey ve kuzey batısında yer alan ormanlık saha senelerdir tahrip edilmiş, bilhassa tarla açmalar yüzünden büyük ölçüde azalmıştır. Bölge ormanlarından kereste istihsalı mümkün olmamakta, ancak odun istihsal olunabilmektedir. Yıllık odun istihsalı 2000 - 2500 ton civarındadır. Odunların kısmı küllisi meşedir. Bölge halkının odun ihtiyacını karşılayan bu istihsal, orman yollarının yetersizliği ve bakımsızlığı yüzünden artırılamamaktadır. İlçe dahilinde motörlü nakil vasıtası işleyebilecek evsafa ancak 29 Km. orman yolu vardır. (Sııklı orman yolu) ekseriyetle istihsal olunan odunların nakli, istihsal sahasından İlçe merkezine veya diğer depolara hayvan sırtında yapılmaktadır.

Orman teşkilâtı kadro ve teçhizat itibariyle, rasyonel çalışma imkânlarından mahrumdur.

Orman kaçakçılığı ve orman yangınlarına pek az rastlanır.

c) Hayvancılık :

Hayvancılık önemlidir. İlçe dahilindeki otlak ve meralar, bütün ilçe arazisinin % 12 sini teşkil etmektedir.

Hayvancılıkta en mümtaz yeri işgal eden kıl keçisi beslenmesidir. Kesim hayvanı olarak beslenen ve sakız, fıstık gibi ağaçları yedikleri için, etleri çok lezzetli olan kıl keçileri umumiyetle siyahtır.

Bölgede tiftik keçisi hiç yoktur. Miktar itibarile kıl keçiden sonra, koyun 2. sırayı işgal etmektedir.

İlçe dahilindeki küçük ve büyük bir hayvan mevcutları şöyledir.

Kıl keçi	35250
Koyun	9805
İnek - öküz	8313
Manda	49

Diğer hayvan miktarları ise :

At	192
Katır	500
Merkep	1428 olarak tesbit edilmiştir.

Kümes hayvancılığı rağbette değildir. Fenni usullerle tavuk» hindi v.s. yetiştirenler yoktur. Bütün köylerde sadece :

7150 Tavuk

32 Hindi vardır.

Hayvan hastalıkları itibarıyla, İlçede, bulaşık hastalıklar pek görülmez. Yaz aylarında görülen belli başlı hayvan hastalıkları, yani kara, şap ve distomatesisdir. Bunlarda tehlikeli hal almadan önlenebilmektedir. Her yıl koruyucu mahiyette ANTRAX aşısı yapılır.

Bölgede hara ve sair kuruluşlar ve damızlık hayvan yoktur. Aşımlar, komşu İlçe BESNİ'nin aşım istasyonunda yapılır.

Arıcılık ise, fenni tarzda yapılmaz. İlçe ve köylerinde 500 eski arı kovanı vardır.

d) Sanayi ve Ticaret :

İlçe merkezinin üç yol kavşağı ve tren yolu üzerinde bulunmasına rağmen sanayi ve ticari hayat büyük canlılık göstermez. Yol üzeri olması hasebiyle istihlâk eşyası satan ticarethaneler fazladır.

Merkez ilçede bulunan 140 ticarethane ve işyerinin muhtelif ticari sektörlere dağılımı şöyledir:

Bakkal	29	Kasap	6
Berber	6	Otel	6
Kahvehane	8	Terzi	8
Kunduracı	7	Tüccar	11
Fırıncı	6	Zahireci	8
Fotoğrafçı	2	Petrol acantası	4
Demirci	3		

Ayrıca 2 briketçi, 2 çilingir, 2 dokumacı, 2 kalaycı, 2 komisyoncu, 4 simsar, 2 marangoz, 2 nalbant, 2 semerci, 3 tenekeci vardır.

Büyük Sanayi işletmeleri yoktur. Yalnız Merkez ilçede 2 motörle, 1 su ile işleyen değirmen, 1 de hızar atölyesi vardır.

Kireç, taş, tuğla ve maden ocağı yoktur. Bütün bu ihtiyaçlar dışardan temin edilir.

Bütün bölgede (köyler dahil): 54 bakkal, 22 berber, 6 demirci, 8 fırıncı, 7 kasap, 26 kahveci, 13 kunduracı, 11 marangoz, 6 otel, 17 terzi, 11 tüccar ve 7 zahireci bulunmaktadır.

Köylerde (bir su değirmeni hariç) hiç bir sanayi işletmesi yoktur.

İlçede ileri gitmiş tek sanayi kolu nakliyat sanayiidir. 24 saatte ilçeden 120 kadar kara taşıt vasıtası ve 7 tren geçer. Transit yolları üzerinde bulunuşu ve nakliye imkânlarının bol oluşu sebebiyle ilçede fazla motörlü nakil vasıtası yoktur.

İlçe merkezinin hemen yanıbaşındaki göl kıyısına turistik tesisler kurulduğu ve şehir turist akımına uğradığı zaman, ticari hayatın birden bire canlanacağı ve kaliteli, büyük iş yerleri açılacağı, sanayiinde bunlara muvazi olarak geniş ilerlemeler kaydedeceği tahmin ve ümit olunmaktadır.

VI _ EĞİTİM VE KÜLTÜR BURUMU :

İlçenin, eğitim tesisleri itibariyle durumu normaldir. 30 köyün 22 tanesinde ilkokul binası ve 1963 -1964 öğretim yılında 24 tanesinde öğretim vardır. Okulu ve öğretmeni olmayan köyler sayısı sadece 6 dır.

Merkezdeki 2 okulla birlikte öğretim yapılan 26 okulun :

20 tanesi Devlet yapısı bina,

4 tanesi Geçici bina,

2 tanesi Halk yapısı binadır.

Lojman sayısı 16 dır.

Merkez İlçede 2 ilkokul, 11 derslane.

Köylerde de 24 ilkokul, 44 derslane olmak üzere

Bütün İlçede 26 ilkokul, 55 derslane vardır.

Ortaokul yoktur.

Merkez ve köylerdeki öğretmen ve Eğitmen sayısı 58 olup, bunların 11 tanesi Merkezde, 47 si de köylerde dir.

58 öğretmenin:

35 i Asil

11 i Yd. Sb.

5 i Vekil

2 si Muvakkat öğretmen ve 5 i de Eğitmendir.

Köylerle birlikte İlçede :

1933 ü Erkek

672 si Kız öğrenci olmak üzere

2605 İlkokul öğrencisi vardır. (Nüfusun % 12 si) imkânsızlıklar sebebi ile okullara alınamıyan öğrenci sayısı ise 542 dir. (Tahsildeki öğrenci sayısının % 20 si.) Ortalama olarak bir öğretmene 43 öğrenci düşmektedir. Okullarda devam nisbeti % 97 dir.

Okuma yazma bilenler nisbeti ise, ortalama % 50-60 dır. Bazı köylerde bu nisbet % 80 e kadar çıkmaktadır. (Harmanlı, Belören) İlçe merkezinde ise % 71 dir.

Nüfusun büyük ekseriyeti Türkçe konuşur. Halkın Eğitim ve öğretime karşı alâkası iyidir. Köylerde kız çocukların okula gönderilmek istenmemesi yolunda bir temayül mevcut ise de, 222 sayılı İlköğretim kanununun ilgili maddelerinin harekete geçirilmesi ve İl olarak bu temayüle karşı ikna metodları ile, büyük bir kampanyaya

girişilmesi neticesi bu hususta büyük bir muvaffakiyet kazanılmış ve kız öğrencilerin de okullara devamı sağlanmıştır. Fakat, henüz arzu edilen seviyeye gelinilmediği itiraf olunmalıdır.

İlçede başka öğretim müessesesi yoktur. Ortaokulun yokluğu şiddetle hissedilmektedir. Merkeze bir ortaokul yaptırılması için Dernek teessüs ettirilmiş ise de hayatiyet gösterememektedir.

2 köyde biçki dikiş kursu vardır. (Harmanlı ve Kalemkaş) Biçki dikiş kurslarına halk rağbet etmektedir.

1964 inşaat mevsiminde 4 köyde daha yaptırılacak olan okullarla, okulsuz köy sayısı 4 e düşürülecektir. 1966 yılında okulsuz köy kalmıyacağı tahmin olunmaktadır.

Geçen sene içerisinde 6 köyde Halk dershanesi açılmış ve bu dershanelere 93 öğrenci devam etmiştir. 1964 yılında ise Halk eğitimi yapılan köy sayısı 2 ye, öğrenci sayısı da 27 ye düşmüştür.

Merkez İlçe dahil hiç bir köyde okuma odası ve kitaplık yoktur.

VII — BAYINDIRLIK DURUMU :

a) Kara Yolları :

İlçe dahilinde 3 çeşit (Devlet yolu, İl yolu, köy yolu) vardır. İlçenin, Anadolunun güney havzasını kuzey doğu bölgesine bağlayan Devlet kara yolu üzerinde bulunuşu İlçede 3 türlü yolun da mevcudiyetini sağlamıştır.

Yekûn olarak, İlçe dahilinde motörlü nakil vasıtası işleyebilecek durumda 143 Km yol vardır.

Bu yolların :

78 Km si Karayolu (Devlet yolu)

7 Km si İl yolu

58 Km si köy yoludur.

Tamamı 116 Km olan köy yollarının, 58 Km sinde motörlü nakil vasıtası işleyebildiğine göre, vasıta İşleyemeyecek durumda (yaya yolu) 58 Km yol var demektir. Fakat mevcut 40 köy ve mezraanın 26 sına motörlü nakil vasıtası gidebilmekte, ancak 14 tanesine gidememektedir. (% 65-35 nisbeti)

Köylerin İlçe merkezine ortalama uzaklığı 16 Km dir.

Bucak merkezlerinden Harmanlı yolu 11 Km olup Devlet, Belören ise 21 Km olup İl yoludur.

Tamire muhtaç 116 Km yol vardır. Bu duruma göre fert başına 53 m. tamire muhtaç köy yolu düşmektedir.

b) İçme sulan :

İlçenin 40 köy ve mezramın 8 inde hiç içme suyu yoktur. Geri kalan 32 köy ve mezranın içme suyu var ise de bunların:

20 si ihtiyaca kâfi gelmekte,

20 si ise ihtiyaca kâfi gelmemektedir. (% 50)

40 köy ve mezraada 61 çeşme ve 11 umumi kuyu vardır. Hem kuyusu ve hem de çeşmesi bulunmayan köy sayısı ise 4 tür.

Bölge umumiyetle susuzdur. Bu yıl içerisinde, DSİ'ce yaptırılacak olan 2 içme suyu şebekesi ile (Belören ve Y. Nasırlı) suyu yetmiyen köyler sayısı 18 e düşürülmüş olacaktır.

c) Merkez İlçenin Durumu :

İlçe merkezinin tren yolu ve devlet karayolu üzerinde bulunduğu daha evvelce de ifade olunmuştur.

Şehir içi yollar da muntazam ve asfalttır. İlçenin yeni teşekkül etmekte bulunduğu sıralarda, Devlet karayolları ilgililerinin kıymetli yardımları ile, şehir içi bütün yollar asfaltlanmıştır.

İçme suyu, şebekesi ise, şehir köy iken yapılmış bir tesistir. Bu günün ihtiyaçlarına cevap vermekten çok uzaktır. 90 abonesi bulunan şehir içme suyunun 4000 nüfuslu bir toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde tevsi gerekmektedir.

VII — SAĞLIK DURUMU :

İlçede bir sağlık merkezi ve dispanser binası yoktur. Sağlık hizmetleri hükümet tabibliği tarafından yürütülmeğe çalışılmaktadır. Halen, sağlık merkezi inşa halinde isede 2 seneden önce bitirilebileceği beklenmemektedir.

Bölgenin özelliği icabı, Trahom en yaygın hastalıktır. 1963 de ilçe Trahom tedavi evlerinde, muayene edilen 1813 kişinin % 23 ünde (419 kişi) trahom tesbit edilmiştir. Trahomun bu yaygın durumu

devleti icabeden tedbirleri almaya, sevk etmiş ve sıkı bir kontrol mekanizmesi tesis olunmuştur. 1963 te Trahom tedavi evlerinde ilaçlanan hasta sayısı 31377 dir.

İlçede kan kontrolüne tabi 41 Sifilizli ve 44 Frengili hasta vardır.

Halkın sağlığını tehdit eden, salgın hastalıklara pek rastlanmamaktadır. 1963 yılında 23 kızamık, 7 boğmaca, 2 şarbon, 2 anjin difteri vak'ası görülmüş ve aynı yılda 4648 kişiye tifo, 2695 kişiye çiçek, 1986 kişiye boğmaca difteri aşısı yapılmıştır. Ayrıca bütün halk BCG (Verem) aşısına tâbi tutulmuştur.

Sıtma savaş mücadelesi, İl Sıtma Savaş Başkanlığınca yapılmaktadır.

1963 yılında yapılan muayenelerde 13 veremli hasta tesbit edilmiştir.

IX — MALİ DURUM :

a) Maliye :

Bütçe giderleri, gelirle karşılanamamaktadır.

1963 yılında :

Bütçe giderleri 805.260,00 TL.

Bütçe gelirleri 601.991,00 TL. olmuştur. Aradaki fark il'ce tamamlanmıştır. Cari tarihteki mizan yekûnu da 5,343.114,00 TL. dır. 601.991,00 TL. lık 1963 yılı bütçe gelirinin 184.312,00 lirası af kanununa göre terkin, 158.785,00 lirası tahsil olunmuş, 258.894,00 lirası da tahakkuk bakiyesi olarak kalmıştır.

Mâliyenin son 3 yıla ait Haliye, Sabıka, Tahakkuk ve tahsilat nisbeti şöyledir.

miktarları ile tahsilat nisbeti şöyledir :

Yılı	Tahakkuk	HALİYE		Tahakkuk	SABİKA	
		Taksi lât	Nisbet		Tahsilat	Nisbet
1961	172.504,00	166.898,00	% 96	493.558,00	81.804,00	% 16
1962	153.085,00	138.447,00	% 90	425.570,00	19.800,00	% 4
1963	181.234,00	172.975,00	% 95	263.377,00	14.406,00	% 5

Son 3 yılda vergi ve döviz kaçakçılığı olmamıştır.

1961 yılından evvel gerçek usulde vergiye tabi 15 mükellef var iken 1.1.1961 tarihinde mer'iyete giren 193 sayılı gelir vergisi kanunu ile gelir vergisine tabi tutulan küçük esnafın da mükellefiyete girmesi üzerine 1961 yılında bu rakam 52 ye yükselmiştir. Götürü usulde vergiye tabi mükellef adedi de 1961 de 198 iken, 1962 de 213 ve 1963 te de 295'e yükselmiştir.

b) Özel İdare :

Gelir kaynakları zayıftır. Maliye teşkilâtı gibi gelirleri ile giderlerini karşılayamaz durumdadır. Özel idareye ait bir tesis veya gelir getiren bir bina yoktur. Köy bütçeleri de zayıf ve gelir imkânlarından mahrumdur. En fazla geliri olan köy Harmanlı olup, 1964 yılı bütçe yekûnu 22.000,00 TL. dir.

Özel İdare ve köylerin son üç yıla ait tahakkuk, tahsilat, bakiye ve tahsilat nisbetleri şöyledir:

Özel İdare :

Yılı	Tahakkuk'	Tahsilat	Bakaye	Nisbet
1961	44.767,87	40.136,11	4.631,75	% 96
1962	47.790,17	36.375,00	11.415,17	% 76
1963	57.540,57	47.562,13	9.978,44	% 83

Köyler :

1961	82.437,50	78.829,00	3.708,50	% 96
1962	93.207,00	87.192,00	6.015,00	% 94
1963	95.514,17	89.205,88	6.308,29	% 94

c) Belediye :

Belediyenin mali durumu da diğerlerinden farksızdır. Her türlü gelir imkânlarından mahrum bulunan merkez belediyesinin gelirleri, her yıl artış kaydetmekle beraber, bu artış mahalli kaynaklardan elde edilmemekte, nüfusun artması sebebiyle İller bankasınca verilen hisse miktarının tezyüdünden doğmaktadır.

Belediyenin de, son üç yıllık tahakkuk, tahsilat, bakiye ve tahsilat nisbeti de şu şekildedir :

Belediye :

Yılı	Tahakkuk	Tahsilat	Bakaye	Nisbet
1961	72.590,04	71.337,28	1.252,76	% 94
1962	113.762,20	111.886,70	1.875,50	% 98
1963	186.573,72	177.319,38	9.254,34	% 95

X — KALKINDIRMA ÇARELERİ :

İlçenin kalkındırılması mevzuunu, Merkez İlçe ve Köyler olarak ayrı ayrı mütalâa etmek doğru olur.

a) Köylerin Kalkındırılma Çareleri :

1 — Köylerde yaşayan nüfusa mevcut topraklar kâfi gelmemektedir. Bu bakımdan extansife (sathî) ziraatten intensif (teksifi) ziraate geçiş şarttır. Arazinin büyük kısmı susuzdur. Ziraat bahsinde anlatıldığı gibi, yer yer sulama tesisleri inşası ile, küçümsenemeyecek miktarda arazide sulu ziraat yapılabilecek duruma gelinir.

2 — Ziraî kooperatifleşme ve kredi müesseselerinin kurulması büyük faydalar sağlar. Satış kooperatiflerinin yokluğu yüzünden bilhassa üzüm müstahsilinin eline az para geçmektedir.

3 — Sun'î gübrelemenin köylüye mal edilebilmesi için gayret sarfedilmesi lâzımdır. Buğday ziraatında ortalama verim % 6 civarındadır. Gübreleme gerçekleştirilebildiği takdirde aynı miktar toprakta % 25 fazla mahsul alınması mümkün olabilir.

4 — Bilhassa göl kenarları, kavak dikimine müsaittir. Buralara melez kavak dikmek suretiyle, hem göller kenarındaki bataklık arazinin ortadan kaldırılması temin edilmiş, hem de müstahsilin eline külliyetli miktarda para geçmesi imkânları yaratılmış olur. Bu gün, tamamen, istifade edilemez durumda bulunan bu arazi böylelikle, değerlendirilmiş olacaktır.

5 — Fıstık sahasının genişletilmesi ve ağaç miktarının artırılması için gerekli çalışmalarda bulunulmalıdır.

b) Merkez İlçenin Kalkındırılma Çareleri :

Merkez İlçenin 500 metre kuzey doğusunda bulunan göl şehri turistik bir yer haline getirerek, on binlerce lirayı buraya akıtabilecek durumda bir hazinedir.

Turizm ve Tanıtma Bakanlığınca, göl kenarına turistik tesisler ve hattâ plaj yapılması halinde, civar iller halkınca aranılır, tek eğlenme ve dinlenme yeri durumuna gelmesi çok kuvvetli ihtimaldir. İller Bankasınca tamamlanmak üzere bulunan şehir imâr plânı mezkûr turistik tesisleri de içine alacak tarzda hazırlanmıştır. Belediyenin malî gücünün yetersizliği, bu yatırımları gerçekleştiremeyeceğini göstermektedir. Bu durumda işe daha güçlü müesseselerin (Özellikle Turizm ve Tanıtma Bakanlığının) el atması zarureti vardır.

Adı geçen turistik tesisler gerçekleştirildiğinde, ihtiyaçlara muvazi olarak hususi sektörde gerekli yatırımları yapacak ve ilçe her bakımdan ilerleme ve kalkınma kaydederek, halk müreffeh, medenî yaşama seviyesine yükselecektir.

KANUN

TÜRK VATANDAŞLIĞI KANUNU

Türk Vatandaşlığı Kanunu

Kanun No: 403

Kabul tarihi : 11/2/1964

BİRİNCİ BÖLÜM

Türk vatandaşlığının kazanılması

I — KANUN YOLU İLE KAZANMA

1. Nesep ile

A) Doğum :

Madde 1 — Türkiye içinde veya dışında,

- a) Türk babadan olan,
- b) Türk anadan doğup da, babasının vatandaşlığını doğumla kazanamayan,
- c) Türk anadan evlilik dışında doğan çocuklar, doğumlarından başlayarak Türk vatandaşdırlar.

B) Hal değişikliği :

Madde 2 — Yabancı anadan evlilik dışında doğan çocuk,

- a) Nesebinin tashihi,
 - b) Babalığın hükümle tahakkuk etmesi,
 - c) Tanıma,
- yollarından biriyle bir Türk vatandaşına nesep bağı ile bağlanırsa, doğumundan başlayarak Türk vatandaşı olur.

C) Evlât edinme :

Madde 3 — Evlât edinme evlâtlığın vatandaşlığına tesir etmez. Ancak, küçük olan evlâtlık, vatansız olur veya anası babası bulun-

maz veyahut nerede olduğu bilinmezse, bir Türk tarafından evlâtlığa alınmakla Türk vatandaşı olur.

2. Doğum yeri ile

Madde 4 — Türkiye’de doğan ve vatandaşlığını ana ve babasından doğumla kazanmayan çocuklar doğumlarından başlayarak Türk vatandaşıdır.

Türkiye’de bulunmuş çocuklar, aksi sabit olmadıkça, Türkiye’de doğmuş sayılırlar.

3. Evlenme ile

Madde 5 — Bir Türkle evlenen yabancı kadın vatandaşlığına geçmek istediğini 42 nci maddede gösterilen şekilde bildirdiği veya vatansız bulunduğu veyahut evlenmekle eski vatandaşlığını kaybettiği takdirde Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanır.

Evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde akitte hüsnüniyetli olan kadın, Türk vatandaşlığını muhafaza eder.

Butlanına karar verilmiş evlenmeden olan çocuklar, ana veya babaları hüsnüniyetli olmasalar dahi Türk vatandaşlığını muhafaza ederler.

II — YETKİLİ MAKAM KARARI İLE KAZANMA

1. Vatandaşlığa alınma çeşitli ve ikamet

A) Genel olarak vatandaşlığa alınma :

Madde 6 — Aşağıdaki şartları taşıyan yabancılar Bakanlar Kurulu kararı ile Türk vatandaşlığına alınabilirler.

Vatandaşlığa alınmasını isteyen kişi,

- a) Kendi millî kanuna, vatansız ise Türk Kanununa göre reşit olmalıdır.
- b) Müracaat tarihinden geriye doğru Türkiye’de 5 yıl ikamet etmiş olmalıdır.
- c) Türkiye’de yerleşmeye karar verdiğini davranışı ile teyit etmiş olmalıdır.

- c) İyi ahlâk sahibi olmalıdır.
- d) Genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden hastalığı bulunmamalıdır.
- e) Yeteri kadar Türkçe konuşabilmelidir.
- f) Türkiye’de kendisinin ve geçimi ile yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire veya mesleke sahip olmalıdır.

B) İstisnai vatandaşlığına alınma :

Madde 7 — Aşağıdaki hallerde 6 nci maddenin (b) ve (c) bentlerindeki şartlar aranmaksızın yabancılar, istekleri üzerine, İçişleri Bakanlığının teklifi ve Bakanlar Kurulu kararıyla Türk vatandaşlığına alınabilirler.

- a) Türk vatandaşlığını herhangi bir şekilde kaybetmiş olanların sonradan doğmuş reşit çocukları,
- b) Bir Türk vatandaşı ile evli olanlarla, bunların reşit çocukları,
- c) .Türk soyundan olanlarla, eşleri ve reşit çocukları,
- ç) Bir Türk vatandaşı ile evlenme kararıyla Türkiye’de yerleşmiş olanlar,
- d) Türkiye’ye sanayi tesisleri getiren sosyal, ekonomik alanlarda veya bilim, teknik veyahut sanat alanlarında olağanüstü hizmeti geçmiş veya hizmeti geçeceği düşünülen kimseler,
- e) Vatandaşlığa alınması Bakanlar Kurulunca zaruri görülenler.

Ç) Yeniden vatandaşlığa alınma :

Madde 8 — Bu kanuna göre Türk vatandaşlığını kaybetmiş olanları, Bakanlar Kurulu ikamet şartı aranmaksızın yeniden vatandaşlığa alabilir. 35 inci madde hükmü saklıdır.

D) Yabancıнын ikameti :

Madde 9 — Bir yabancı için ikamet Türk kanunlarına uygun olarak Türkiye’de oturmaktır. Yabancıнын, toplamı altı ayı geçmemek şartıyla Türkiye dışında bulunması ikamet süresini kesmez. Ancak Türkiye dışında geçirdiği zaman ikamet süresinden sayılmaz.

Türkiye’de, Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre ikametgâh sahibi olan yabancının, tedavi, öğrenim veya herhangi bir mücbir sebeple Türkiye dışına çıkması veya böyle bir sebeple Türkiye dışında kalması hallerinde, dışarda geçen zamanın toplamı altı ayı geçse dahi ikamet süresi kesilmiş olmaz.

2. Vatandaşlığa alınmada usul

A) Müracaat makamı :

Madde 10 —Türk vatandaşlığına alınma dileği 6 nci madde gereğince ilgilinin oturduğu, 7 ve 8 inci maddelerdeki yazılı hallerde de ilgilinin bulunduğu yerin en büyük mülkiye âmirine ve yabancı memlekette Türk konsolosluğuna bir dilekçe ile yapılır. Bu makamlarca tamamlanan evrak, gereği yapılmak üzere İçişleri Bakanlığına gönderilir.

B) Soruşturma :

Madde 11 — Vatandaşlığa alınma dileği bulunan kişi hakkında İçişleri Bakanlığınca, bu kanunun uygulanmasına dair hazırlanacak yönetmenlikte tesbit edilecek esaslara göre soruşturma yapılarak gerekli şartların bulunup bulunmadığı araştırılır.

III — SEÇME HAKKI İLE KAZANMA

1. Türk vatandaşlığını kaybeden küçükler

Madde 12 — Aşağıdaki kişiler, Türk Medeni Kanununa göre reşit olmalarından başlayarak bir yıl içinde Türk vatandaşlığını seçebilirler :

- a) Türk anadan doğup da Türk vatandaşlığını kazanmayanlar,
- b) 30 ve 37 nci maddeler gereğince, analarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybeden küçükler,
- c) 32 ve 36 nci maddeler gereğince ana veya babalarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybeden küçükler.

2. Evlenme ile Türk vatandaşlığını kaybeden kadın

Madde 13 — 19 uncu madde uyarınca evlenme ile Türk vatandaşlığından ayrılan kadın bu evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yıl içinde Türk vatandaşlığına dönebilir.

IV — VATANDAŞLIĞI KAZANMANIN SONUÇLARI

1. Evlenmede çocuklar

Madde 14 — Evlenme ile Türk vatandaşlığını Kazanan kadının, bu evlenmeden önceki çocukları,

- a) Babanın ölmüş bulunması,
- b) Babanın belli olmaması,
- c) Babanın vatansız bulunması,
- ç) Çocuğun vatansız olması,
- d) Velayetin anada bulunması,

Hallerinde, anlarına bağlı olarak Türk vatandaşı olurlar.

Şu kadar ki (a) ve (d) bentlerinin uygulanmasında 16 ncı maddedeki şartlar aranır.

2. Vatandaşlığa alınma

A) Eş:

Madde 15 — Vatandaşlığa alınma eşin vatandaşlığına tesir etmez, ancak, vatansız kadın, kocasına bağlı olarak Türk vatandaşı olur.

B) Çocuklar :

Madde 16 — Küçük çocuklar Türk vatandaşlığına alınan babalarına bağlı olarak Türk vatandaşı olurlar.

Türk vatandaşlığına alınan kadının küçük çocukları.

- a) Babanın ölmüş bulunması,
- b) Babanın belli olmaması,
- c) Babanın vatansız olması,
- ç) Çocuğun vatansız olması,
- d) Velâyetin anada bulunması,

Hallerinde çocuğun millî kanunu engel olmadığı takdirde analarına bağlı olarak Türk vatandaşı olurlar.

3. Seçme hakkı ile kazanma

A) Türk vatandaşlığın seçen kişinin eşi ve çocukları :

Madde 17 — Bu kanunun, vatandaşlığı kazanmanın sonuçlarını düzenleyen 15 ve 16 ncı maddeleri. 12 nci madde uyarınca seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığına dönen kişilerin eşleri ve küçük çocukları hakkında da uygulanır.

B) Türk vatandaşlığın seçen kadının çocukları :

Madde 18 — Evlenme ile Türk vatandaşlığından ayrılan analarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybeden küçük çocuklar, kadının 13 üncü madde uyarınca seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığına dönmesi halinde, analarına bağlı olarak Türk vatandaşı olurlar.

İKİNCİ BÖLÜM

Türk vatandaşlığının kaybı

I. KANUN YOLU İLE KAYIP

Evlenme :

Madde 19 — Yabancı ile evlenen Türk kadını kocasının millî kanunu evlenme sebebi -ile kocanın vatandaşlığını kadına bahsettiği ve kadın kocasının vatandaşlığını seçtiğini 42 nci maddede gösterilen şekilde bildirdiği takdirde, Türk vatandaşlığını kaybeder.

Kadın kocasının vatandaşlığını belirli şartların gerçekleşmesi ile kazanıyorsa; Türk vatandaşlığı o tarihte kaybedilir.

II — YETKİLİ MAKAM KARARI İLE KAYIP

1. Vatandaşlıktan çıkma

A) Çıkma şartları :

Madde 20 — Türk vatandaşlığından çıkma aşağıdaki şartlarla, Bakanlar Kurulunun iznine bağlıdır.

- a) Mümeyyiz ve reşit olmak,
- b) Muvazzaf askerlik hizmetini yapmış olmak veya yapmış sayılmak,

Muvazzaf askerlik hizmetini yapmış olmak kaydından istisnası zaruri görülenler hakkında Millî Savunma Bakanlığınca izin verilmesi mümkündür. Ancak, bu şekilde Türk vatandaşlığından çıkan şahıs yeniden vatandaşlığa alındığı takdirde askerlik hizmetini yapmakla ödevlidir.

c) İradesi dışında herhangi bir sebeple başka bir Devlet vatandaşı olmak veya başka bir Devlet vatandaşlığını kazanacağı hakkında inandırıcı belirtiler bulunmak.

B) Müracaat makamı :

Madde 21 — Türk vatandaşlığından çıkma dileği, Türkiye içinde ilgilinin oturduğu yerin en büyük mülkiye âmirine, yurt dışında Türk konsolosluğuna bir dilekçe ile sunulur.

Bu makamlarca tamamlanan evrak gereği yapılmak üzere İçişleri Bakanlığına gönderilir.

C) Çıkma belgesi :

Madde 22 — Vatandaşlıktan çıkmak isteyen kişi, aynı zamanda başka bir Devlet vatandaşı ise çıkma belgesi kendisine derhal verilir.

Vatandaşlıktan çıkmak isteyen kişi, başka bir Devlet vatandaşı değil ise, çıkma belgesi, ilgili yabancı Devlet vatandaşlığına girdiğini bildirir belgeyi gösterdiği zaman kendisine verilir.

Ç) Çıkma hükmü :

Madde 23 — 22 nci madde uyarınca çıkma belgesinin verilmesi ile Türk vatandaşlığı kaybedilir.

20 nci madde uyarınca verilen izin tarihinden başlayarak üç yıl içinde bu belge alınmamış ise, Türk vatandaşlığının kaybı kesinleşir.

2. Vatandaşlığa alınmanın iptali

Madde 24 — Vatandaşlığa alınma, ilgilinin yalan beyanı veya önemli hususları gizlemesi sonucu vuku bulmuş ise, vatandaşlığa alınma kararı Bakanlar Kurulunca iptal edilir.

İlgilinin Türk vatandaşlığına alınmasından başlayarak beş yıl geçtikten sonra iptal kararı verilemez.

3. Vatana bağılılıkla bağdaşamıyan eylemler

A) Kaybettirme :

Madde 25 — Aşağıdaki kişilerin Türk vatandaşlığını kaybettiklerine Bakanlar Kurulu tarafından karar verilebilir.

a) Türk vatandaşlığından çıkma izni almaksızın kendi istekleri ile yabancı bir Devlet vatandaşlığı kazananlar,

b) Yabancı bir Devletin, Türkiye'nin menfaatlerine uymıyan herhangi bir hizmetinde bulunup da Hükümetçe, bu görevi bırakmaları kendilerine yurt dışında elçilik veya konsolosluklarımız, yurt içinde ise mahallî mülkiye âmirleri tarafından bildirilmesine rağmen üç aydan az olmamak üzere verilecek münasip bir süre içersinde kendi istekleriyle bırakmıyanlar,

c) Türkiye ile savaş halinde bulunan bir Devletin her türlü hizmetinde kendi istekleriyle Hükümetin izni olmaksızın çalışmaya devam edenler,

ç) Yurt dışında bulunup, da muazzaf askerlik görevini yapmak veya Türkiye'de savaş ilânı üzerine, yurt dışında bulunup da, yurt savunmasına katılmak için yetkili kılınmış makamlar tarafından usulen yapılacak çağrıya mazeretsiz olarak üç ay icabet etmiyenler,

d) Sevk sırasında veya kıtlarına katıldıktan sonra yurt dışına kaçıp da kanuni süre içinde dönmıyenler,

e) Silâhlı Kuvvetler mensupları ile askerlik görevini yapmakta olanlardan görev, izin hava değişimi veya tedavi için yurt dışında bulunup da süresi bittiği halde mazeretsiz olarak üç ay içinde geri dönmıyenler,

f) Yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kazandıktan sonra kesintisiz olarak en az yedi yıl Türkiye dışında oturan ve Türkiye ile ilgisini ve bağılılığını kesmediğine ve Türk vatandaşlığını muhafaza ettiğine delâlet edecek resmî temas ve işlemleri bulunmıyanlar.

(ç), (d) ve (e) bendlerine göre karar verilebilmesi için Millî Savunma Bakanlığının teklifi şarttır.

B) Çıkarma :

Madde 26 — Yurt dışında bulunup da, Türkiye Cumhuriyetinin iç ve dış emniyeti aleyhine faaliyette bulunan ve hakkında Türkiye'-

de ceza kovuşturması yapılmasına imkân bulunamıyan ve yurda dönmesi için yapılan davete üç ay içinde mazeretsiz olarak icabet etmeyen Türk vatandaşlığını sonradan kazanmış kişiler Bakanlar Kurulu kararı ile vatandaşlıktan çıkarabilir.

Bu hüküm, Türkiye savaş halinde bulunduğu zaman, doğumla Türk vatandaşı olanlar hakkında da uygulanabilir.

III — SEÇME HAKKI İLE KAYIP

1. Türk vatandaşlığını kazanan çocuklar

Madde 27 — Aşağıdaki Türk vatandaşlıkları reşit olmalarından başlayarak iki yıl içinde vatandaşlıktan ayrılabilirler :

- a) Analarına bağlı olarak doğumla Türk vatandaşı oldukları halde, sonradan yabancı babalarının vatandaşlığını kazananlar,
- b) Evlâtlığa alınmakla Türk vatandaşı olanlar,
- c) Doğum yeri esasına göre Türk vatandaşı oldukları halde, sonradan ana ve babasının vatandaşlığını kazananlar,
- ç) Herhangi bir şekilde Türk vatandaşlığını kazanmış olan ana veya babalarına bağlı olarak Türk vatandaşı olanlar.

Yukarıda, hükümler gereğince vatandaşlıktan ayrılma ilgiliyi vatansız kılacak ise, bu hak kullanılmaz.

2. Evlenme ile Türk vatandaşlığını kazanan kadın

Madde 28 — 5 inci madde uyarınca evlenme ile Türk vatandaşlığını kazanan kadınlar evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yıl içinde, evlenmeden önce sahip oldukları Devlet vatandaşlığını muhafaza ettikleri veya bu vatandaşlığa dönebildikleri takdirde Türk vatandaşlığını kazanan kadınlar evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yıl içinde, evlenmeden önce sahip oldukları Devlet vatandaşlığını muhafaza ettikleri veya bu vatandaşlığa dönebildikleri takdirde Türk vatandaşlığından ayrılabilirler.

IV — KAYBIN SONUÇLARI

1. Genel olarak yabancı muamelesi

Madde 29 — Bu kanun gereğince Türk vatandaşlığını kaybeden kişiler, kayıp tarihinden başlayarak yabancı muamelesine tabi tutulur. İkamet, gayrimenkul edinme ve ferağı, miras ve çalışma gibi

konularda ancak Türk kanunlarının yabancılara tanıdığı haklardan faydalanabilirler. 33 ve 35 inci maddeler hükümleri saklıdır.

2. Evlenmede çocuklar

Madde 30 — Yabancı ile evlenmek suretiyle 19uncu madde gereğince Türk vatandaşlığını kaybeden kadının bu evlenmeden önceki küçük çocukları;

- a) Babanın ölmüş bulunması,
- b) Babanın belli olmaması,
- c) Babanın vatansız olması,

Hallerinde, analarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybederler. Bu fıkra gereğince Türk vatandaşlığının kaybı, çocuk 15 yaşından büyük ise, yazılı muvafakatine bağlıdır.

Yukarıdaki fıkra gereğince Türk vatandaşlığının kaybı çocukları vatansız kılacak ise, çocuklar Türk kalırlar.

3. Vatandaşlıktan çıkma

A) Eş :

Madde 31 — Vatandaşlıktan çıkma eşin vatandaşlığına tesir etmez,

B) Çocuklar :

Madde 32 — Küçük çocuklar, Türk vatandaşlığından çıkan babalarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybederler.

Ananın Türk vatandaşlığından çıkması küçük çocuğun vatandaşlığına bağlı olarak Türk vatandaşlığına tesir etmez. Ancak vatandaşlıktan çıkan ananın küçük çocukları,

- a) Babanın ölmüş bulunması,
- b) Babanın belli olmaması,
- c) Babanın yabancı olması,
- ç) Velayetin anada bulunması,

Hallerinde, anlarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybederler.

Baba veya anaya bağlı olarak vatandaşlığın kaybı; çocuk 15 yaşından büyük ise, yazılı muvafakatine bağlıdır.

Yukarıdaki hükümler gereğince vatandaşlığın kaybı çocukları vatansız kılacak ise, çocuklar Türk kalır.

4. Vatandaşlığın iptali

Madde 33 — İptal kararı ilgili kişiye bağlı olarak Türk vatandaşı olmuş eş ve çocuklar hakkında da hüküm ifade eder.

İptal kararının hükümleri geriye yürümez.

Vatandaşlığı iptal edilenlerin mallarının tasfiyesi ile, .. kendilerinin sınır dışı edilmeleri lüzumlu görüldüğü takdirde bu husus iptal kararında belirtilir. Bu gibiler en geç bir yıl içinde Türkiye'deki malların tasfiye ederek ikametgâh ve iş merkezlerini yurt dışına nakil ve memleketi terketmek zorundadır. Aksi halde malları Hâzinece satılarak bedelleri nam ve hesaplarına millî bir bankaya yatırılır ve kendileri de sınır dışı edilir. Bu kişiler iptal kararı aleyhine Danıştay'a başvurdukları takdirde, mallarının tasfiyesi ve sınır dışı işlemleri dâva sonuna bırakılır.

5. Kaybettirme ve çıkarma

A) Genel olarak :

Madde 34 — Kaybettirme ve çıkarma kararları şahsidir. İlgilinin eş ve çocuklarına tesir etmez.

B — Çıkarma :

Madde 35 — 26 ncı madde gereğince vatandaşlıktan çıkarılan kişilerin Türkiye'de bulunan malları Hâzinece tasfiye edilir. Ve bedelleri nam ve hesaplarına millî bir bankaya yatırılır. Bu kişiler çıkarma kararı aleyhine Danıştay'a başvurduğu takdirde malların tasfiyesi dâva sonuna bırakılır.

Bu bilgiler Türkiye'de yerleşmemek ve genel hükümlere tabi olmak şartıyla Türkiye'ye gelebilirler.

Vatandaşlıktan çıkarma kararının ilgiliye tebliğinden veya Resmî Gazete ile yayınlanmasından önce Türkiye'ye dönenler hakkında vatandaşlıktan çıkarma işlemi durdurulur.

Türk vatandaşlığından çıkarılanlar hiçbir şekilde yeniden Türk vatandaşlığını kazanamazlar.

6. Seçme hakkı ile kayıp

A) Seçme hakkı ile Türk vatandaşlığından ayrılan kişinin eşi ve çocukları :

Madde 36 — Bu kanunun vatandaşlıktan çıkmanın sonuçlarını düzenleyen 31 ve 32 nci maddeleri, 27 nci madde uyarınca seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığından ayrılan kişilerin eşleri ve küçük çocukları hakkında da uygulanır.

B) Seçme hakkı ile Türk vatandaşlığından ayrılan kadının çocukları:

Madde 37 — Evlenme ile Türk vatandaşlığına geçen analarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanan küçük çocuklar, kadının 28 inci madde uyarınca seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığından ayrılması halinde, analarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybederler.

Kadına Türk vatandaşlığını kazandıran evlenmeden olan küçük çocukları, 32 nci maddenin 2 nci fıkrasında belirtilen şartlarla seçme hakkını kullanan analarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybederler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Türk vatandaşlığının ispatı ve yargı yolu

I— TÜRK VATANDAŞLIĞININ İSPATI

1. İspat şekli

Madde 38 — Türk vatandaşlığının ispatı herhangi bir şekle tabi değildir.

Aşağıdaki resmî kayıt ve belgelerle benzerleri, sabit oluncaya kadar ilgilinin Türk vatandaşı olduğuna karine teşkil eder.

- a) Türkiye Cumhuriyeti nüfus sicil kayıtları,
- b) Nüfus hüviyet cüzdanları,
- c) Pasaport ve pasaport yerine geçen belgeler,
- ç) Türk konsolosluklarınca verilen vatandaşlık ilmühaberleri,

2. İdari makamlar

Madde 39 — Bir kimsenin Türk vatandaşı olup olmadığı hakkında Türk makamlarınca tereddüde düşüldüğü takdirde bu husus işleri Bakanlığından sorulur.

II. YARGI YOLU

1. Danıştay

Madde 40 — Türk vatandaşlığı hakkında idari makamlarca her ne şekilde olursa olsun verilen kararlar aleyhine Danıştaya başvurulabilir

2. Danıştay dışı yargı organları

Madde 41 — Danıştay dışında herhangi bir Türk yargı organı önünde bir kimsenin Türk vatandaşı olup olmadığı iddia edilir veya ilgili organ tarafından tereddüde düşülürse bu husus işleri Bakanlığından sorulur, işleri Bakanlığı en geç bir ay içinde kararını bildirir.

İşleri Bakanlığınca verilen kararın dâvaya bakmakta olan mahkemece taraflara tebliğinden başvuru başlıca-nice dağ başında mahkemece taraflara tebliğinden başlayarak bir ay içinde ilgililerce Danıştaya başvurulmadığı takdirde Bakanlık kararı kesinleşir.

2 nci fıkarda, belirtilen şekilde Danıştaya başvurulursa, bakılmakta olan dâva, karara kadar durdurulur. Sözü edilen fıkra gereğince yapılan müracaatları Danıştay üç ay içinde kesin olarak karara bağlar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli hükümler

I — Evlenmede vatandaşlıkla ilgili beyan

Madde 42 — 5 ve 19 uncu maddelerdeki beyanlar,

a) Evlenme, evlendirmeye yetkili Türk makamları önünde yapıldığı takdirde, evlenme sırasında o makama,

b) Evlenme, evlendirmeye yetkili yabancı makamlar önünde yapıldığı takdirde evlenmeyi tescil ile görevli Türk makamlarına, evlenme akdinden başlayarak bir aylık süre içinde, yazılı olarak yapılır.

Birinci fıkraya uygun olarak yapılan beyanı alan makam evlenmenin tesciline ait muameleli evrak ile birlikte, bunu ilgili nüfus memurluğuna gönderir.

II — Seçme hakkını kullanma şekli

Madde 43 — 12, 13, 27 ve 28 inci maddeler uyarınca seçme hakkı İçişleri Bakanlığına gönderilmek üzere mahallin en büyük mülkiye amirliğine ve yabancı memleketlerde de Türkiye elçilik veya konsolosluklarına yazılı bildiride bulunmak suretiyle kullanılır.

III — Maddi hataların düzeltilmesi

Madde 44 — Bu kanuna göre alınan kararlarda maddi bir hata bulunduğu sonradan anlaşılırsa bu kararı veren makam düzeltme veya değiştirme kararı alabilir.

IV — Resmî Gazete ile yayın

Madde 45 — Türk vatandaşlığını kazanılması ve kaybı kararları, ilgilinin İçişleri Bakanlığının teklifindeki tam hüviyetleri ile Resmi Gazete’de yayınlanır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Son hükümler

I — KALDIRILAN KANUN VE HÜKÜMLER

Madde 46 — 431 sayılı kanunla ekleri ve İskân Kanunun vatandaşlıkla ilgili hükümleri saklı kalmak şartıyla 1041 ve 1312 sayılı kanunlarla bu kanuna aykırı diğer hükümler kaldırılmıştır.

II — GEÇİCİ HÜKÜMLER

Kayıp kişiler

Geçici madde 1 — Milli Mücadeleden sonra, «avdeti gayri caizdir» şerhini havi Büyük Millet Meclisi Hükümeti veya işgal devletlerinin İstanbul temsilcileri tarafından verilen pasaportlarla veya belgeleri olmaksızın Türkiyeden 1930 yılının sonuna kadar ayrılmış bu-

lunup da halen ölü veya sağ oldukları bilinmiyen ve sadece nüfus sicilinde kayıtlı bulunan kişiler, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte

Türk vatandaşlığını kaybetmiş sayılırlar.

Gerekli işlemler İçişleri Bakanlığınca yapılır.

Iskat edilenlere verilen talep hakkı

Geçici madde 2 — Tabiyeti Osmaniye Kanunnamesi ile 1312 sayılı Türk vatandaşlığı Kanunu hükümlerine göre ıskat edilmiş doğuştan Türk vatandaşı olan kişiler bu kanunun yürürlük tarihinden başlayarak bir yıl içinde yeniden Türk vatandaşlığına girmek isteğinde bulundukları ve vatandaşlığa alınmalarında bir sakınca görülmediği takdirde, haklarında bu kanunun 8 inci maddesini uygulamaya Bakanlar Kurulu yetkilidir.

III — YÜRÜRLÜK

Madde 47 — Bu kanun yayımından üç ay sonra yürürlüğe girer.

IV — YÜRÜTME

Madde 48 — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

19/2/1964

YÖNETMELİK

İçişleri Bakanlığından :

11/2/1964 TARİHLİ YE 403 SAYILI TÜRK VATANDAŞLIĞI KANUNUN UYGULANMASINA İLİŞKİN YÖNETMELİK

BİRİNCİ BOLÜM

Vatandaşlığın kazanılması

Kazanma yolları :

Madde 1 — Anayasa'nın 54 üncü maddesi gereğince «Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı herkes Türktür». Vatandaşlık bağı aşağıda gösterilen üç yolla kurulduğundan Türk vatandaşlığı da bu yollarla kazanılabilir.

I — Kanun yolu ile

II — Yetkili makam kararı ile

III — Seçme hakkı ile

Kanun yolu ile kazanma, bir kimseye - evlenme ve evlât edinme Hariç- doğum ile birlikte (Aslî Türk vatandaşlığını; yetkili makam kararı veya seçme hakkı ile kazanmada, başka bir devlet uyrukluğunu haiz iken veya vatansız olarak değiştirme suretiyle (Müktesep) Türk vatandaşlığını bahşeder. Birincisi hiçbir makamın takdir ve işlemine lüzum kalmadan kendiliğinden; İkincisi Türk Vatandaşlığı Kanununun yetkili kıldığı İçişleri Bakanlığının teklifi ve Bakanlar Kurulunun kararı; üçüncüsü de adı geçen kanunda belirtilen hallerde ilgilinin seçme hakkı (Hakkı hıyar) kullanılması ile kazanılır.

I

- KANUN YOLU İLE KAZANMA -

Sebepleri :

Madde 2 — Kanun yolu ile kazanma nesep, doğum yeri ve evlenme sebepleri ile mümkün olur.

Nesep :

Madde 3 — Bir kişiyi babaya ve anaya bağlayan kan bağı olarak yeni doğan çocuğun vatandaşlığını kazanmasında nesep birinci derecede rol oynar. Bu bakımdan kanun, nesep ile kazanılan vatandaşlığı :

A — Doğum

B — Hal değişikliği

C — Evlât edinme

Başlıkları ile ayrı ayrı üç maddede gösterilmiştir.

Doğum :

Madde 4 — Türkiye içinde veya dışında,

a) Evlilik içinde Türk babadan olan çocuk Türktür. Ananın Türk veya yabancı uyruklu olması duruma etki yapamaz.

b) Evlilik içinde Türk anadan doğup ta babanın vatansızlığı, doğum yapılan ülkenin veya babanın uyrukluğunu taşıdığı devletin kanunları sebebi ile babasının vatandaşlığını doğumla kazanmayan çocuk anasına bağı olarak Türktür.

c) Türk anadan evlilik dışında doğan çocuklar, doğumlarından başlayarak Türk vatandaşdırlar.

Hal değişikliği :

Madde 5 — Yabancı uyruklu bir kadınla Türk vatandaşı bir erkeğin evlilik dışı münasebetinden doğan çocuk, Medeni Kanun hükümlerine uygun olarak :

a) Nesebinin tashihi,

b) Babalığın hükümle tahakkuk etmesi,

c) Tanıma,

Yollarından biri ile Türk uyruklu erkeğe nesep bağı ile bağlanırsa, doğumdan başlayarak Türk vatandaşı olur.

Evlat edinme :

Madde 6 — Prensipten bir kişinin evlât edilmesi onun vatandaşlığına tesir etmez. Yani evlât edinme ile evlâtlığın vatandaşlığı değişmez. Ancak evlâtlık, reşit olmamak şartı ile,

- a) Vatansız ise,
- b) Anası babası bulunmamışsa,
- c) Ana veya babanın nerede olduğu bilinmezse,

Bir Türk tarafından evlâtlığa alınmakla kendisi ile sun'î bir nesep bağı sağladığı evlât edinenin vatandaşlığını kazanır.

Doğum yeri :

Madde 7 — Türkiye'de doğan ve ana babalarının belli olmaması veya vatansız bulunmaları gibi sebeplerle veyahut millî kanunları gereğince onların vatandaşlığını doğumla kazanmayan çocuklar, doğumlarından başlayarak Türk vatandaşlarıdır. Türkiye'de bulunmuş çocuklar Türkiye dışında doğduğu sabit olmadıkça Türk topraklarında doğmuş sayılırlar.

Evlenme :

Madde 8 — Bir Türk ile evlenen yabancı kadın aşağıdaki şartlarla Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanır ve kocasının nüfus siciline kaydedilerek nüfus hüviyet cüzdanı verilir. Kadın :

a) Kocasının vatandaşlığına geçmek istediğini 55 inci maddede belirtilen şekilde Türk makamlarına evlenme akdi sırasında veya yabancı makamlar önünde akdedilen evlenmelerde akdi takip eden bir ay içinde yazılı olarak bildirirse veya,

- b) Vatansız bulunuyorsa veyahut,
- c) Evlenmekle eski vatandaşlığını kaybediyorsa,

Bu şekilde Türk erkek ile evlenmek sureti ile kocasının vatandaşlığını kazanan kadın, sonradan evlenmenin butlanına karar verildiği takdirde akidde hüsnüniyetli ise Türk vatandaşlığını muhafaza eder.

Butlanına karar verilmiş bu evlenmeden olan çocuklar, ana veya babalarının hüsnüniyet sahibi olup olmadıklarına bakılmasın Türk vatandaşlığını muhafazada devam ederler.

II

YETKİLİ MAKAM KARARI İLE KAZANMA (TELSİK)

Çeşitleri :

Madde 9 —Yetkili makam kararı ile vatandaşlığa alınma : İkamet şartlı olarak genel, ikamet ve yerleşme niyetini teyid şartları aranmadan istisnai ve yeniden olarak üç yolla mümkündür.

GENEL OLARAK VATANDAŞLIĞA ALINMA ADİ TELSİK)

Madde 10 — Vatandaşlığa alınmasını isteyen yabancılar (uyruklu veya uyruksuz) aşağıdaki yedi bentte yazılı niteliklerin hepsini haiz iseler Bakanlar Kurulu kararı ile Türk vatandaşlığına alınabilirler. Bu şartları tamamen taşımış olmak vatandaşlığa alınmak için başvuru için kesin bir hak bahsetmez. Devletin egemenlik hakkını ilgilendirdiğinden alınıp alınmaması Bakanlar Kurulunun takdirine bağlıdır.

Vatandaşlığa alınmada aranan nitelikler şunlardır.

a) Vatandaşlığa alınma isteğinde bulunan kişi yabancı uyruklu ise kendi milli kanununa, vatansız ise Türk kanununa göre reşit olmalıdır.

b) Müracaat tarihinden geriye doğru Türkiye’de (5) yıl ikamet etmiş olmalıdır. (İkametin anlam ve kesilme şekli 13 üncü maddede açıklanmıştır).

c) Türkiye’de yerleşmeğe karar verdiğini, taşınmaz mal edinmek, evlenmek, ticaret ve iş merkezini başka memleketten Türkiye’ye nakletmek, sermaye yatırımı yapmak gibi davranışlarla teyit etmiş olmak lâzımdır.

ç) İyi ahlâk sahibi olmalıdır. Yani bulunduğu toplum ve muhite zararlı bir kişi olmaması, hırsızlık, kaçakçılık, sahtekârlık ve dolandırıcılığı ile kendisine, ailesine ve bulunduğu topluma faydalı bir unsur dincilik gibi kamu oyu tarafından hoş karşılanmıyan suçları ve hareketleri ihtiyat ve meslek haline getirmiş bulunmaması, sanat ve mesul olarak çalışılan kişi olduğunu, gerek oturduğu memlekette, gerekse Türkiye’de etrafına, muhitine telkin etmiş bulunmalıdır.

d) Genel sağlık bakımından kendisi, temas ettiği kişiler ve muhiti için tehlike teşkil edecek hastalığı bulunmamalıdır. Bunun resmî bir sağlık kurulu raporu ile belgelendirilmesi gerekir.

e) Türkçeyi en az meramını anlatacak kadar konuşabilmeli ve söyleneni anlayabilmelidir. Bu husus Millî Eğitim Mdrlklerincede belgelendirilir.

f) Türkiye’de kendisinin ve varsa geçimi ile yükümlü olduğu kimselerin başkasına muhtaç olmadan geçimini sağlayacak gelire veya böyle gelir getirecek mesleğe sahip olmalıdır.

İSTİSNAİ OLARAK VATANDAşLIĞA ALINMA (FEVKALÂDE TELSİK)

Madde 11 — Aşağıdaki hallerde yabancılar 10 uncu maddenin (b) ve (c) bentlerindeki şartlar aranmaksızın İçişleri Bakanlığının teklifi zerine Bakanlar Kurulu kararı ile istisnai olarak Türk vatandaşlığına alınabilirler. Bu takdirde yabancılar için en zor şart olan beş yıllık ikamet süresi ile Türkiye’de yerleşme niyetlerini teyit eden davranışları aranmaz. Bu istisnadan yararlanacak kişiler şunlardır :

a) Türk vatandaşlığını herhangi bir şekilde kaybetmiş olanların Türk vatandaşlığından ayrıldıktan sonra doğmuş ve rüşt yaşına girmiş çocukları,

b) Bir Türk vatandaşı ile resmen evli olanlarla bunların rüşt yaşına girmiş çocukları,

c) Genel olarak Türk soyundan olanlarla bunların eşleri ve reşit çocukları,

) Muntazam pasaportla, iltica sureti ile veya herhangi bir şekilde Türkiye’ye gelmiş ve bir Türk vatandaşı ile karı koca hayatı yaşamağa başlamış, çocukları olmuş evlenmeleri kararlaşmış ve bu maksatla da Türkiye’de yerleşmiş olanlar,

d) Türkiye’ye sanayi tesisleri getiren, sosyal, ekonomik veya bilim, teknik veya sanat alanlarında Türkiye’ye olağanüstü hizmeti geçmiş veya hizmeti geçeceği Hükümetçe düşünülen kimseler,

e) Vatandaşlığa alınmalarında siyasi, idari, veya herhangi bir sebeple Bakanlar Kurulunca zaruret görülenler.

Bu gibi hallerde ilgililer veya ilgili kurumlar, İçişleri Bakanlığına başvururlar ve bu Bakanlıkça yapılacak inceleme sonunda istisnai işlem uygun görülürse durum gerekçesi ile Bakanlar Kuruluna sunulur ve alınacak karara göre gereği yapılır.

YENİDEN VATANDAŞLIĞA ALINMA (TEKRAR İKTİSAP)

Madde 12 — Türk Vatandaşlığı Kanuna göre, Türk Vatandaşlığını, kaybetmiş olanları, Bakanlar Kurulu ikamet şartı aranmaksızın yeniden vatandaşlığa alabilir.

Vatandaşlıktan çıkarılanlar yeniden vatandaşlığa alınmazlar.

a) Türk vatandaşlığı Kanununun 19 uncu maddesi uyarınca yabancı erkeklerle evlenmek kocasının uyrukluğunu seçmek suretiyle Türk vatandaşlığını kaybeden kadınlardan bu Yönetmenliğin 20 nci maddesindeki seçme hakkı süresini geçirenler,

b) Resmî izinle Türk vatandaşlığından çıkanlar,

c) Türk Vatandaşlığı Kanunun 25 inci maddesi gereğince Bakanlar Kurulunca Türk vatandaşlığını kaybettiklerine karar verilenler,

Yabancı ikameti :

Madde 13 — Türk Vatandaşlığı Kanunun ve bu Yönetmenliğin çeşitli maddelerinde geçen bir yabancı için ikamet deyimi, Türk kanunlarına uygun olarak Türkiye’de oturmaktır. Aşağıda belirtilen iki şekilde ikamette de aralıksız ve kesintisiz oturmak şartı aranmaz.

a) Türkiye’de, Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre ikametgâh sahibi olmadan sadece kanunlara uygun olarak oturan yabancının, ister ayrı ayrı zamanlarda ister toplu olarak bir defada yurt dışına çıkması ve kalması beş yıl içinde toplam olarak altı ayı geçmemek şartı ile ikamet süresini kesmez. Ancak Türkiye dışında geçirdiği altı ayı geçmiyecek zaman belirli ikamet süresinden düşülür.

b) Türkiye’de, Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre ikametgâh sahibi olan yabancının tedavi, öğrenim veya herhangi bir mücbir sebeple yurt dışına çıkması veya böyle bir sebeple Türkiye dışında kalması hallerinde dışarıda geçen zamanın toplamı altı ayı geçse dahi ikamet süresi kesilmiş olmaz ve daimi ikametgâhı Türkiye’de bulun-

duğu için dışarıda geçen süre ikamet süresinden indirilmez. Bu gibilerin ikametgâhlarını yurt dışına nakletmeleri halinde (a) bendi uyarınca işlem yapılır.

Müracaat makamları :

Madde 14 — Vatandaşlığa alınmak için başvurulacak makamlar genel olarak Türkiye içinde en büyük mülkiye âmiri, yurt dışında Türk konsoloslarıdır. Vatandaşlığa girme isteği, bu Yönetmeliğin 10 uncu maddesine göre ikâmet şartlı ise, ilgili yabancının oturduğu yer, 11 ve 12 nci maddelere göre ikamet şartı aranmaksızın istisnai olarak veya yeniden alınma şeklinde ise, yabancının bulunduğu mahallin en büyük mülkiye âmiri dilekleri kabule yetkilidir.

İkamet şartsız vatandaşlığa alınmaları mümkün olan kimseler, yurt dışında bulundukları takdirde dilekçelerini o yer Türk konsolosluklarına verebilirler. Gerek en büyük mülkiye âmirleri, gerekse konsoloslar, dilekçelerde verilen bilgilerin belgelerini ve 15 inci maddedeki esaslara uygun olarak yapılacak soruşturma evrakım ve düşüncelerini eklemek suretiyle tamamlayacakları dosyayı gereği yapılmak üzere İçişleri Bakanlığına gönderirler. Bakanlık Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü Vatandaşlık Şubesi işi sonuçlandırır.

Soruşturma :

Madde 15 — Türk uyrukluğuna girmek isteyen yabancılar 14 üncü maddede yazılı makamlara açık kimlik ve imzaları ile verecekleri dilekçelere :

- a) Hangi devlet uyrukluğunu taşıdıklarını,
- b) Vatanlız ise ne sebepten ve hangi tarihten beri vatanlız kaldıklarını ve varsa bu tarihten önceki uyrukluklarını,
- c) Doğum yeri ve kayıtlı bulundukları nüfus idarelerini (memleket, il, ilçe, kanton, komün, köy)
- d) Medenî halini evli ise eşinin ve varsa reşit çocuklarının vatandaşlığını,
- e) Mesleklerini,
- f) Hangi tarihten beri Türkiye’de bulunduğunu ve Türkiye’nin nerelerinde ikamet ettiğini ve ne gibi işlerle meşgul olduklarını,

g) Türkiye'ye ilk geldiği tarihten sonra yurt dışına kaç defa ve ne maksatla çıktığını ve bu gidişlerle dışarıda kaldığı sürenin toplamını,

h) Türkçe konuşma derecesini, (Millî Eğitim Müdürlüklerince yoklanmak ve belgelendirmek şartıyla)

ı) Türkiye'de kendisinin ve geçimi ile yükümlü olduğu kimselerin geçimini ne ile sağlayacaklarını,

Belirtecekler ve bu hususlara ait resmî belgeler yabancı dilde ise ayrıca noterden onaylı Türkçe'ye çevrilmiş suretiyle birlikte genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden bir hastalığı bulunmadığına dair Türk resmî sağlık kurullarından alacakları raporla üç aded vesikalık fotoğraflarını ilâştireceklerdir.

Yapılacak işlem :

Madde 16 — Bu dilekçeleri alan en büyük mülkiye âmirleri, incelenmek üzere ilerde hukuk işleri müdürlüğüne, ilçelerde zabıtaya havale ederler. Hukuk işlerince de zabıtaya tevdi olunan dosya üzerinde dikkatli ve esaslî soruşturma yaparak yabancıların 11/2/1964 tarihli ve 403 sayılı kanunun 6, 7, 8, ve Yönetmeliğinin 10, 11, 12 ve 15 inci maddelerindeki nitelikleri haiz olup olmadıklarını araştırırlar. Bu yabancılar Türkiye'nin başka yerlerinde de oturmuşlar ise oralardan da sorularak özel ve genel durumları ve bilhassa vatandaşlığa alınmalarından sakınca olup olmadığı varsa neler olduğu ve verdikleri belgelerin doğruluğu hakkında hazırlayacakları raporla birlikte bu Yönetmeliğe bağlı örnekteki aile listesini doldurarak, en büyük mülkiye âmirine sunarlar. Valiler de tamamlanan dosyayı düşünceleri le birlikte İçişleri Bakanlığına gönderirler.

Karar ve tescil :

Madde 17 — İçişleri Bakanlığına gelen, vatandaşlığa alınma isteklerine ait dosyalar üzerinde, Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü Vatandaşlık Şubesince teknik incelemeler yapılır ve eksikler tamamlatıldıktan sonra Hükümetçe ve İçişleri Bakanlığınca vatandaşlığa, alınma bakmandan, verilmiş prensip kararları ışığı altında her türlü soruşturmayı yapmak ve yabancıların Türk vatandaşlığına alınmasında sakınca bulunup bulunmadığını tesbit etmek ve düşüncesini belirtmek üzere Emniyet Genel Müdürlüğüne verilir.

Gelecek karşılık üzerine İçişleri Bakanlığı ilgili yabancının Türk vatandaşlığına alınması veya isteğinin reddi teklifini Bakanlar Kurulu kararına bağlamak üzere usulü dairesinde Başbakanlığa sunar. Bakanlar Kurulundan alınacak karar ilgiliye ve müracaat makamlarına tebliğ olunur. Vatandaşlığa alınmaların nüfus kütüklerinde açılacak yeni hanelere kayıtları yapıp nüfus hüviyet cüzdanları kendilerine verilir ve pasaportları alınır.

III

SEÇME HAKKI İLE KAZANMA

Çeşitleri :

Madde 18 — Bu kısımdaki vatandaşlık kazanmaları; önceden Türk vatandaşı iken baba veya analarının kanun yolu veya yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kaybetmeleri halinde, kendilerinin de küçük bulunmaları sebebi ile bunlara bağlı olarak aynı şekilde kaybetmeleri veya Türk anadan doğmasına rağmen anaya izafetle Türk vatandaşlığı Kanunun 19 uncu maddesi gereğince yabancı ile evlenmek ve kocanın uyrukluğunu almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybeden kadının durumu gibi sebeplerle ve aşağıda gösterilen belirli şartların varlığı halinde, seçme hakkını kullanmakla elde edilir. Bu hakkın kullanılması için bu Yönetmenliğin 14 üncü maddesindeki müracaat makamlarına bir dilekçe vermek kâfidir. Dilekçede Türk vatandaşlığını kaybetme tarihi ve sebebi, kayıptan sonra kazandığı uyruklu, doğum tarihi ve yeri ile ayrıca yabancı ile evlenenler de evliliğin başlama ve sona erme tarihleri gösterilir ve varsa belgeleri eklenir. Bu makamlarca dileğinin doğruluğu tesbit edildiği takdirde derhal tescilleri yapılır ve içişleri Bakanlığına bilgi verilir.

Türk vatandaşlığını kaybeden küçükler :

Madde 19 Aşağıdaki kişiler, Türk medenî Kanununa göre reşit olmalarından başlayarak bir yıl içinde Türk vatandaşlığını seçebilirler :

a) Türk anadan doğup ta Türk vatandaşlığını kazanmayanlar,

!b) Yabancı ile evlenmek sureti ile Türk vatandaşlığını kaybeden Türk kadının bu evlenmeden önceki küçük çocukları, (Babanın ölmüş olması, belli olmaması veya vatansız bulunması sebepleri ile anasına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybetmeleri halinde)

c) Türk erkekle evlenmek suretiyle Türk vatandaşlığına geçen analarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanan ve kanunun 28 inci maddesi uyarınca seçme hakkını kullanarak ayrılan analarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybeden küçükler,

ç) Kadına Türk vatandaşlığını kazandıran Türk erkekle evlenme sinden olan ve kanunun 32 nci maddesinin 2 nci fıkrasında belirtilen şartlarla seçme hakkını kullanan analarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybeden küçükler,

d) Türk vatandaşlığından çıkan babalarına ve kanunun 32 inci maddesinin 2 nci fıkrası uyarınca analarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybeden küçükler,

e) Seçme hakkı ile Türk vatandaşlığından ayrılan kişilerin küçük çocukları,

Rüşt yaşına girmeden müracaat veya reşit olmalarından başlayarak bir yılın geçmesi hallerinde bu madde uygulanamaz.

Bu gibiler seçme hakkı süresi olan bir yılı geçirdikleri takdirde kanunun 8 ve Yönetmeliğin 12 nci maddeleri uyarınca yeniden vatandaşlığa alınma isteğinde bulunabilirler.

Evlenme :

Madde 20 — Türk Vatandaşlığı Kanunun 19 uncu maddesi gereğince bir yabancı ile evlenmek ve kocasının uyrukluğunu almak sureti ile Türk vatandaşlığını kaybeden kadın bu evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yıl içinde Türk vatandaşlığına dönebilir. Bu gibiler hakkında 18 inci madde hükümleri uygulanır. Bu şekilde vatandaşlığa dönmeler için hiçbir makamın kararına lüzum yoktur. Evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yıl geçmiş bulunursa seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığına dönmesi mümkün olamaz. Bu takdirde kanunun 8 inci, Yönetmeliğin 12 inci maddelerinin uygulanması gerekir.

IV

VATANDAŞLIĞI KAZANMANIN SONUÇLARI

Etki:

Madde 21 — Türk vatandaşlığının hangi yolla olursa olsun kazanılması bazı kayıtlarla, kazanan kişinin eş ve çocukları üzerinde

etki yapar. Bunlar vatandaşlığını kazanma çeşitlerine göre aşağıdaki maddelerde belirtilmiştir.

Kadına vatandaşlık kazandıran evlenmeden önceki küçük çocukları :

Madde 22 — Evlenme ile Türk vatandaşlığını kazanan kadının bu evlenmeden önceki küçük çocukları aşağıdaki şartlardan birinin mevcudiyeti halinde annelerine bağlı olarak Türk vatandaşı olurlar.

- a) Babasının ölmüş olması,
- b) Babasının belli olmaması,
- c) Babanın vatansız bulunması,
- ç) Çocuğun vatansız olması,
- d) Velayetin anada bulunması,

Ancak babanın ölmüş veya velâyetin anada bulunmuş olmaları halinde anaya bağlı olarak Türk vatandaşı olabilmesi için çocuğun millî kanunun müsaade etmesi ve vatandaşlığının değişmesine engel olmaması şarttır.

Eş ve reşit çocuklar :

Madde 23 — Genel olarak ikamet şartlı veya intisnai olarak veyahut yeniden ikamet şartsız vatandaşlığa alınmalar, eşleri ve reşit çocukların vatandaşlıklarına tesir etmez, onlar da ayrı ayrı müracaat ederek istekte bulunmak zorundadırlar. Ancak vatansız kadın, kocasına bağlı olarak Türk vatandaşı olur. Böyle bir durumda kocasının müracaatına dâhil edilerek ayrı bir işlem yürütülmez.

Küçükler :

Madde — 24 Prensip olarak küçük çocuklar, Türk vatandaşlığına kabul edilen babalarına bağlı olarak Türk vatandaşı olurlar ve babalarının müracaatına girerek birlikte işlem görürler.

Yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığına alınan kadının küçük çocukları :

Madde 25 — Türk vatandaşlığına alınan kadının küçük çocukları aşağıdaki hallerde Millî kanunları engel olmadığı takdirde annelerine bağlı olarak Türk vatandaşı olurlar.

- a) Babanın belli ölmüş bulunması,
- b) Babanın belli olmaması,
- c) Babanın vatansız olması,
- ç) Çocuğun vatansız olması,
- d) Velayetin anada bulunması,

Yukarıdaki şartlardan biri mevcutsa ve çocuğun milli kanunu da Türk vatandaşlığına girmesine mani hüküm taşımıyorsa anaları ile birlikte vs onlara bağlı olarak Türk vatandaşı olurlar. Bunlarda analarının müracaatında yer alır ve ayrı bir işleme tabi tutulmazlar.

Seçme hakkı ile dönenlerin eş ve çocukları :

Madde 26 — Seçme hakkı kullanılarak Türk vatandaşlığına dönen kişilerin eşleri ve küçük çocukları hakkında da bu yönetmenliğin 23, 24 ve 25 inci maddeleri hükümleri uygulanır.

Evlenme ile Türk vatandaşlığından ayrılan kadının bu evlenmeden önceki küçük çocukları:

Madde 27 — Evlenme ile Türk vatandaşlığından ayrılmış analarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybeden küçük çocuklar, kaybı doğuran evlenmenin sona ermesi üzerine yönetmeliğin 20 inci maddesi uyarınca seçme hakkı ile tekrar Türk vatandaşlığına dönen analarına bağlı olarak Türk vatandaşı olurlar. Kadına Türk vatandaşlığını kaybettiren, yabancı ile evlenmeden olan küçük çocuklar, ancak 25 inci maddedeki şartların bulunması halinde birinci fıkradan faydalanarak Türk vatandaşlığını analarına bağlı olarak alabilirler.

İKİNCİ BÖLÜM

Türk vatandaşlığının kaybı

Kayıp yolları :

Madde 28 — Türk vatandaşlığının kaybı da kazanma gibi kanun yolu, yetkili makam kararı ve seçme hakkının kullanılması sureti ile olur. Birinci ve üçüncü yollarla kendiliğinden, ikinci yolla yetkili bir makam kararı sonunda Türk vatandaşlığı kaybedilmiş sayılır.

I KANUN YOLU İLE KAYIP

Evlenme :

Madde 29 — Kanun yolu ile kayıp sadece yabancı ile evlenen Türk kadını için söz konusu olur ve aşağıdaki şartlarla tahakkuk eder :

- a) Yabancı ile evlenen Türk kadına, kocanın millî kanunu evlenme sebebi ile kendi vatandaşlığını bahşediyorsa,
- b) Kadın evlenme akdi sırasında kocanın vatandaşlığına geçeceğini 55 inci madde gereğince yazılı olarak beyan etmişse,

Kadın kocanın vatandaşlığını belirli şartların gerçekleşmesi ile kazanıyorsa Türk vatandaşlığı o tarihte kaybedilir. Bu şekilde vatandaşı kaybedenlerin nüfus sicillerindeki hanelerine «Türk Vatandaşlığı Kanununun 19 uncu maddesi uyarınca..... uyruklule..... tarihinde evlendirme memurluğunda evlenmekle», kadınla birlikte kayba giren küçük çocuklar varsa onların da hanesine «Kanunun 30 uncu maddesi gereğince analarına bağlı olarak» Türk vatandaşlığını kaybetmiştir şerhi verilir. Mümkün olduğu takdirde nüfus hüviyet cüzdanları alınır ve bu gibi kayıtlar İçişleri Bakanlığına bildirilir. Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü Vatandaşlık Şubesinde kaydedilir.

III YETKİLİ MAKAM KARARI İLE KAYIP

Çeşitleri :

Madde 30 — Yetkili makam kararı ile kayıp şekilde vuku bulur.

- a) Vatandaşlıktan çıkma,
- b) Vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemler,
- (b) bendi de Türk Vatandaşlığı Kanunun 25 ve 26 ncı maddeleri ile (Kayıbettirme) ve (Çıkarma) olarak iki kısımda mütalâa edilmiştir. Türk vatandaşlığı Kanunun kayıp bölümünde yer alan vatandaşlığa alınmanın iptali, vatandaşlık bakımından geriye (Yani alınma tarihine) işleyen netice doğurduğundan diğer kayıplarla karıştırılmamak lâzımdır.

Çıkma şartları :

Madde 31 — Vatandaşlıktan çıkma : Bir Türk vatandaşına Bakanlar Kurulu karar ile başka bir devlet uyrukluğuna geçmemek için verilen özel izin mahiyetindedir. Aşağıdaki şartların üçünün mevcudiyeti halinde bu izin verilebilir :

a) Mümeyyiz ve reşit olmak,

b) Muvazzaf askerlik hizmetini yapmış olmak veya yapmış sayılmak, Bu bend gereği askerlik şubelerince veya Millî Savunma Bakanlığınca verilecek belge ile yerine getirilir. Dosyasında bulunması kesin olarak aranır. Çıkma isteğinde bulunan bazı kimselerin, zaruri hallerde muvazzaf askerlik hizmetini yapmış olmak kaydından istisnası mümkündür. Bu istisnanın yapılmasına Millî Savunma Bakanlığı izin verir. Ancak bu şekilde Türk vatandaşlığından çıkan kişi, yeniden vatandaşlığa alındığı takdirde askerlik hizmetini yapmakla ödevlidir.

c) Çıkma izni isteyen kişinin vatansız kalmaması için ya iradesi dışında herhangi bir sebeple başka bir devlet vatandaşlığını kazanmış olması, yani Türk vatandaşlığından ayrı diğer bir vatandaşlığa sahip olması, (Çifte uyruklu) veya Türk vatandaşlığını kaybettiğinde diğer bir -devlet vatandaşlığın kazanacağına dair inandırıcı belirtiler bulunmasının aranması şarttır. Türk vatandaşı olarak yabancı bir ülkede uzun zamandan beri oturması orada meslekî, ticarî sınaî bir bağlantı kurması veya o ülke vatandaşlarından biri ile evli bulunması o memleketin kanuna göre vatandaşlık kazanmada kolaylık sağladığı anlaşılırsa veya Türk vatandaşlığından çıkma dileğinde bulunmadan önce veya sonra herhangi bir devletin vatandaşlığına girmek isteğinde bulunmuş ve yazılı bir cevap gelmişse inandırıcı belirtiler sayılabilir ve bunlara benzer deliller de kabul edilebilir.

Müracaat :

Madde 32 — Türk vatandaşlığından çıkması için izin isteyen kişi yurt içinde oturduğu yerin en büyük mülkiye âmirine, yurt dışında bölgesinde bulunduğu Türk Konsoloslukuna bir dilekçe ile başvurur.

En dilekçede kayıtlı olduğu nüfus ve askerlik dairelerini, başka bir devlet vatandaşlığın kendi arzu ve iradesi dışında kazanmışsa sebeplerini, mesleğini, Türkiye’de varsa taşınmaz mallarının yerlerini,

vatandaşlıktan çıkması halinde hangi devlet vatandaşlığına geçeceğini ve sebebini, medenî halini, çocukları varsa sayısı ve yaşlarını ve aynı şekilde meslek ve kimliklerini, nerelerde bulunduklarını bildirecek ; ayrıca nüfus hüviyet cüzdanı, askerlik terhis belgesi ile varsa vatandaşlığına geçmek istediği devletten alınmış inandırıcı belirtileri gösteren belgelerin onaylı örneğini ekleyeceklerdir.

Dilekçeyi alan makamlar bu dilekçelerde sözü edilen konuları incelemek ve soruşturmak sureti ile doğruluğunu meydana çıkardıktan, nüfus ve askerlik dairelerinden kayıt örneklerini isteyip ilâştirdikten sonra tamamlanmış evrakını düşünceleri ile birlikte içişleri Bakanlığına gönderirler. Konsoloslar kendilerinde mevcut veya topladıkları bilgileri dilekçe ile birlikte soruşturmanın tamamlanması ve gereğinin yapılması için, olduğu gibi İçişleri Bakanlığına sevkederler.

İçişleri Bakanlığı Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü dosyaları inceler eksiksiz, kanun ve yönetmenliğine uygun bulursa ilgilinin çıkmasına izin veren Bakanlar Kurulu kararını alarak işleri tamamlar.

Çıkma belgesi :

Madde 33 — Bakanlar Kurulu karan ile çıkmasına izin verilen kişi aynı zamanda başka bir devlet vatandaşı ise Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü hazırlayacağı çıkma belgesini derhal kendisine verir. İlgili yalnız Türk vatandaşı olup, başka bir uyrukluk taşııyorsa çıkma belgesi yabancı bir devlet vatandaşlığına girdiğini bildirir belgeyi gösterdiği zaman kendisine verilir. Her iki halde de nüfus dairelerince ilgilinin nüfus siciline çıkma dolayısı ile kayıp şerhi verilerek kayıtları kapatılır.

Çıkmanın hükmü :

Madde 34 — 33 üncü madde uyarınca çıkma belgesinin verilmesi ile Türk vatandaşlığı kaybedilmiş olur.

31 ve 32 nci maddeler gereğince çıkma izni verildiği tarihten başlayarak üç yıl içinde bu belge alınmamışsa, Türk vatandaşlığının kaybı kesinleşir. Bu bekleme süresi Türk vatandaşlığından çıkan kişinin vatansız kalmaması için yeni bir vatandaşlık kazanmasına fırsat vermek maksadı ile kabul edilmiştir.

İPTAL

Sebep ve yapılacak işlem :

Madde 35 — Vatandaşlığa alınma ilgili kişilerin, yönetmenliğin 10, 11, 15 inci maddelerinde belirtilen şartlar ve soruşturma konularında, yalan beyanları veya önemli hususları gizlemeleri sonucu vuku bulduğuna bilgi edinildiği ve belgelendirildiği takdirde İçişleri Bakanlığı durumu Bakanlar Kuruluna sunar ve vatandaşlığa alınma kararları iptal edilir Vatandaşlığa alınma tarihinden başlayarak beş yıl geçtikten sonra iptal kararı verilemez.

İptal işlemleri, vatandaşlığa alındığı zaman kaydedildiği yer nüfus sicilinde şerh verilmek sureti ile tescil olunur.

VATANA BAĞLILIKLA BAĞDAŞMAYAN EYLEMLER

Kaybettirme :

Madde 36 — Aşağıda gösterilen eylemleri sabit olan kişilerin Türk vatandaşlığını kaybettiklerine Bakanlar Kurulunca karar verilebilir :

a) Türk vatandaşlığı Kanunun 20 inci ve yönetmenliğin 31 inci maddeleri gereğince Bakanlar Kurulunun izni olmaksızın kendi istekleri ile yabancı bir devlet vatandaşlığını kazananlar,

b) Yurt içinde ve dışında herhangi yabancı bir devletin resmî veya özel, askerî veya sivil bir hizmetinde bulunanlara, bu hizmetlerin Türkiye'nin menfaatlarına aykırı olduğu, Hükümetçe (Bakanlar Kurulunca) kararlaştırılıp bu görevi bırakmaları kendilerine yurt içinde mülkiye âmirleri, yurt dışında elçilik veya konsolosluklarımız tarafından yazı ile bildirildiği halde üç aydan az olmamak şartı ile hükümet kararında belirtilecek münasip üç aydan az olmamak şartı ile hükümet kararında belirtilecek münasip bir süre içerisinde kendi istekleri ile bu hizmetten ayrılamayanlar,

c) Türkiye ile savaş halinde bulunan bir devletin her türlü hizmetinde hükümetin izni olmaksızın ve (b) bendindeki karar ve tebliğe lüzum kalmadan kendi istekleri ile çalışmaya devam edenler,

ç) Türk vatandaşı olarak yurt dışında bulunup da muvazzaf askerlik görevini yapmak veya Türkiye'nin savaş haline girmesi üzerine yurt savunmasına katılmak için elçilikler, konsolosluklar veya hü-

kümetçe yetkili kılınmış diğer makamlar tarafından usulen yapılacak çağrıya mazeretsiz olarak üç ay içinde icab etmeyenler (Usulen yapılacak çağın Türk kanunları ile ilgilinin oturduğu yabancı memleket mevzuatının tesbit ettiği şekilde, mazeret de askerlik kanunları çerçevesi içinde düşünülecektir,)

d) Yurt içinde askere alınmış olup kıtasına sevk edilirken veya kıtalarına katıldıktan sonra yurt dışına kaçıp ta ilgili kanunların kabul ettiği süre içinde dönmeyenler,

e) Türk Silâhlı Kuvvetleri mensupları ile askerlik görevini yapmakta olanlardan görev, izin hava değişimi veya tedavi için yurt dışında bulunupta süresi bittiği halde mazeretsiz olarak üç ay içinde geri gelmeyenler,

f) Türk vatandaşlığı Kanunun 6, 7 ve 8 inci, Yönetmenliği 10, 11, 12 inci maddeleri gereğince yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını sonradan kazanmış kişilerden, kesintisiz olarak yedi yıl ve daha fazla Türkiye dışında oturan ve Türkiye ile maddî ve manevî ilgisini ve bağlılığını kesmediğine ve Türk vatandaşlığını muhafaza ettiğine delâlet edecek resmî temas ve işlemleri bulunmayanlar, (Bu bend sadece müktesep olarak Türk vatandaşlığını kazanmış olanlara) diğer bendler, doğumla (Aslî) ve yetkili makam karan veya seçme hakkının kullanılması ile Türk vatandaşlığını kazanan (Müktesep) bütün vatandaşlara uygulanır.

f bendinde belirtilen haller dışında, yabancı memleketlerdeki Türk vatandaşlarının kaldırılmış 1312 sayılı kanunun 10 uncu maddesinin son bendinde görülen her yıl Türk konsoloslughuna tescil edilme yükümlülüğü nazara alınmamıştır. Bu maddenin «ç», «d», ve «e», bendlerine göre karar verilebilmesi için Millî Savunma Bakanlığının Bakanlar Kuruluna teklifi şarttır.

Çıkarma :

Madde 37 — Türk vatandaşlığı Kanunu vatandaşlıktan çıkarma (Iskat yıl sadece 26 ncı maddesindeki eylemlere hasretmiştir.

Bu maddeye göre aşağıdaki unsurların varlığı halinde sonradan Türk vatandaşlığını kazanmış (Müktesep) olanlar Bakanlar Kurulu karan ile vatandaşlıktan çıkarılabilirler. Bu hüküm Türkiye savaş halinde bulunduğu zaman aynı şartlarla doğumla Türk vatandaşı olanlar hakkında da uygulanabilir. Çıkarılması gerekenlerde şu unsurların mevcudiyeti şarttır :

ilgili,

- a) Yurt dışında olacak,
- b) Türkiye Cumhuriyetinin iç ve dış güvenliği aleyhinde faaliyette bulunduğu tesbit edilecek,
- c) Aleyhteki bu hareketinden dolayı, Türkiye’de hakkında ceza kovuşturması yapılması mümkün bulunmayacak,
- ç) Yurda dönmesi için yapılan davete mazeretsiz üç ay içinde icabet etmeyecek,
- d) Türk vatandaşlığını sonradan kazanmış kişi olacak veya,
- e) Doğumla Türk vatandaşı olan kişilere uygulanacaksa Türkiye savaş halinde bulunacak

III

SEÇME HAKKI İLE KAYIP

Uygulama alanı:

Madde 38 — Seçme hakkı ile kayıp Türk vatandaşlığını çeşitli sebepler kazanmış çocuklarla evlenme ile Türk vatandaşı olmuş kadınlara uygulanır ve hiçbir makamın tasarrufuna ihtiyaç göstermeden iradesini açıklamakla hüküm ifade eder.

Bir kimseye bağlı kazanılan vatandaşlığın kaybı :

Madde 39 — Aşağıdaki Türk vatandaşları Türk Medeni Kanununa göre çeşitli reşit olmalarından başlayarak iki yıl içinde Türk vatandaşlığından seçme hakkını kullanmak sureti ile ayrılabilirler :

- a) Analarına bağlı olarak doğumla, kanunun (1) inci ve Yönetmeliğin (4) üncü maddelerinin (b) ve (c) bendleri gereğince Türk vatandaşı oldukları halde sonradan yabancı babalarının vatandaşlığını kazananlar,
- b) Kanunun (3) üncü, Yönetmeliğin (6) ncı maddeleri gereğince evlâtığa alınmakla Türk vatandaşı olanlar,
- c) Kanunun (4) üncü, Yönetmeliğin (7) nci maddeleri uyarınca doğum yeri esasına göre Türk vatandaşı oldukları halde sonradan ana ve babasının vatandaşlığını kazananlar,

ç) Kanunun 12, 14, 16, 17, 18, Yönetmenliğin 12, 19, 22, 25, 26, 27 nci maddelerine göre herhangi [bir şekilde Türk vatandaşlığını kazanmış olan ana ve babalarına bağlı olarak Türk vatandaşı olanlar.

Bu madde hükümlerine göre vatandaşlıktan ayrılma, ilgiyi vatansız bırakacaksa bu hak kullanılamaz.

Evlenme ile Türk vatandaşlığını kazanan kadının seçme hakkı ile ayrılması :

Madde 40 — Kanunun 5 inci Yönetmenliğin 8 inci maddeleri gereğince evlenme ile Türk vatandaşlığını kazanan kadınlar, evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yıl içinde Türk vatandaşlığından ayrılabilirler. Ancak bu suretle Türk vatandaşlığının kaybı, kadının evlenmeden önceki vatandaşlığını muhafaza etmesine veya Türk vatandaşlığını evlenme ile kazanmasından dolayı eski vatandaşlığını kaybetmişse bu madde uyarınca ayrılması ile eski vatandaşlığına dönebilmesi imkânına bağlıdır. Evliliğin sona ermesi sebebi ile Türk vatandaşlığından ayrılışın kendisini vatansız hale getirmemesi lâzımdır.

Yapılacak işlem :

Madde 41 — yukarıdaki 39 ve 40 inci maddelere uygun olarak seçme hakkı ile kayıp için hiçbir yetkili makam tasarrufu istememekle beraber müracaatı alan idare makamları ve konsolosluklar, adı geçen maddelerin aradığı şartları tesbit ve vatansız kalmayacaklarını ispat eden belgeleri eklemek sureti ile ilgiliye ait düzenlenecek dosyayı İçişleri Bakanlığına gönderirler. Bakanlık Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü nüfus kayıtlarına kayıp şerhlerini vermek üzere ilgili valiliğe sevk ederler. Yukarıda sözü edilen maddelere uymayan veya vatansız kalacakları anlaşılan hallerde müracaat makamları İçişleri Bakanlığına intikal ettirmeden bu hakkın kullanılmayacağını ilgiliye tebliğ ederler.

IV

KAYBIN SONUÇLARI

Kaybedenlerin hukuki durumu :

Madde 42 — Kanun ve bu yönetmenlik hükümlerine göre genel olarak Türk vatandaşlığını kaybeden kişiler kayıp tarihinden

başlayarak yabancı işlemine tabi tutulurlar. Türkiye’de ikamet, taşınmaz mal edinmeğe, ferağ, miras ve çalışma gibi konularda ancak Türk kanunlarının yabancılara tanıdığı haklardan faydalanılabirler Vatandaşlığın iptali ile çıkarmanın sonuçlarını belirten 1/2/1964 tarihli ve 403 sayılı kanunun 33 ve 35 inci, yönetmenliğin 46 ve 48 inci maddeleri hükümleri saklıdır.

Evlenme ile Türk vatandaşlığını kaybeden kadının evlenmeden

önceki küçük çocukları :

Madde 43 — Kanunun 19 ve Yönetmenliğin 29 uncu maddeleri gereğince yabancı ile evlenmek sureti ile Türk vatandaşlığını kanun yolu ile kaybeden kadının bu evlenmeden önceki küçük çocukları, aşağıdaki hallerden birisinin bulunması ile analarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybederler :

- a) Babanın ölmüş bulunması,
- b) Babanın belli olmaması,
- c) Babanın vatansız olması,

Bu madde gereğince Türk vatandaşlığının kaybı, çocuk onbeş yaşından büyükse kendisinin yazılı muvaffakatına bağlıdır.

Bu kayıp çocukları vatansız kılacaksa Türk kalırlar.

Çıkmanın eş ve çocuklara etkisi :

Madde 44 — Vatandaşlıktan çıkma eşin vatandaşlığından tesir etmez. Küçük çocuklar, Türk vatandaşlığından izinle çıkan babalarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybederler.

Vatandaşlıktan çıkan ananın küçük çocukları :

Madde 45 — Ananın yalnız olarak Türk vatandaşlığından çıkması, küçük çocukların vatandaşlığına tesir etmez. Ancak vatandaşlıktan çıkan ananın küçük çocukları,

- a) Babanın ölmüş bulunması,
- b) Babanın belli olmaması,
- c) Babanın yabancı elması,
- ç) Velayetin anada bulunması,

Hallerinde, analarına bağılı olarak Türk vatandaşlığını kaybederler. Baba veya analarına bağılı olarak vatandaşlığın kaybı, çocuk onbeş yaşından büyükse, yazılı muvakkatin a bağılıdır.

Yukarıda hükümler gereğince vatandaşlığın kaybı çocukları vatansız kalacaksa çocuklar Türk kalırlar, çocuğun muvafakat etmediğı veya kayıpla, ana ile birlikte ananın kazandığı vatandaşlığı kazanması mümkün olmadığı ve vatansız kaldığı takdirde kayıp vuku bulmaz.

İptalin neticesi:

Madde 46 — Türk vatandaşlığı Kanunun 24 üncü, Yönetmenliğin 35 inci maddeleri gereğince vatandaşlığa alınma kararın iptal edilen kişiye bağılı olarak Türk vatandaşlığını kazanan eş ve çocukları hakkında da bu iptal hüküm ifade eder. Yani iptal kararı ilgili ile birlikte ve ona bağılı olarak Türk vatandaşı olmuş eş ve çocuklara da sirayet eder, ancak vatandaşlığa kabulleri tarihinden başlayarak yapmış oldukları muameleler bakımından iptal kararının hükümleri geriye yürümez.

Bakanlar Kurulunca vatandaşlığı iptal edilenlerin kararında ilgililerin mallarının tasfiyesi ile kendilerinin sınır dışı edilmeleri belirtilmişse bu gibiler en geç bir yıl içinde, Türkiye'deki mallarını tasfiye ederek ikametgâh ve iş merkezlerini yurt dışına nakil ve memleketi terk etmek zorundadırlar. Aksi halde malları Hâzinece satılarak bedelleri nam hesaplarına millî bir bankaya yatırılır ve kendileri de sınır dışı edilir. İptal kararı alınınca Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü, mal tasfiyesi ve sınır dışı işlemleri olacaksa bu kararın birer örneklerini gereğı yapılmak üzere Maliye Bakanlığına ve Emniyet Genel Müdürlüğüne gönderilir ve ilgili valiliğı de haberdar eder.

Haklarında iptal kararı verilenler bu karar aleyhine Danıştay'a başvurdıkları takdirde, mallarının tasfiyesi ve sınır dışı işlemleri dâva sonunda bırakılır.

Kaybettirme ve çıkarmanın etkisi :

Madde 47 — Genel olarak vatandaşlığı yetkili makam kararı ile kaybettirme ve çıkarma şahsidir. İlgilinin eşi ve çocuklarına etki yapmaz.

Çıkarmanın neticesi :

Madde 48 — Kanunun 26 ncı ve bu Yönetmenliğin 37 nci maddeleri gereğine Türk vatandaşlığından çıkarılan kişilerin Türkiye’de bulunan malları. Hâzinece tasfiye edilir ve bedelleri nam ve hesaplarına milli l bankaya yatırılır (Türk vatandaşlığı Kanunu yurt içinde bulunan hiçbir vatandaşın çıkarılmasını terviç etmediğinden vatandaşlıktan çıkarılan kişiler mutlaka yurt dışındadırlar.) Malların tasfiyesi için 46 ncı maddede olduğu gibi Maliye Bakanlığı haberdar edilir ve çıkarma kararı konsolosluklar aracılığı ile ilgiliyi resmen duyurulur.

Vatandaşlıktan çıkarılan kişiler çıkarma kararı aleyhine Danıştay’a başvurdıkları takdirde mallarının tasfiyesi dâva sonuna kadar yapılamaz. Çıkarma kararının ilgiliye tebliğinden ve Resmî Gazete ile yayımlanmasından önce Türkiye’ye dönenler hakkında vatandaşlıktan çıkarma işlemi durdurulur.

Türk vatandaşlığından çıkarılanlar hiçbir şekilde yeniden Türk vatandaşlığını kazanmazlar ve Türkiye’de yerleşmemek ve genel hükümlere tabi olmak şartı ile Türkiye’ye gelebilirler.

Seçme hakkı ile ayrıların eş ve çocukları :

Madde 49 — Bu Yönetmenliğin vatandaşlıktan çıkmanın sonuçlarını düzenleyen 44 ve 45 inci maddeleri, 38 ve 39 uncu maddeleri uyarınca seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığından ayrılan kişilerin eşleri ve küçük çocukları hakkında da uygulanır.

Küçük çocuklar :

Madde 50 — Bir Türk erkekle evlenmek sureti ile bu Yönetmenliğin 8 inci maddesi uyarınca Türk vatandaşlığına geçen analarına bağlı olarak 22 nci madde gereğince Türk vatandaşlığını kazanan küçük çocuklar, kadının 40 ncı maddeye uygun olarak evliliğin son bulmasından sonra seçme hakkını kullanmak sureti ile Türk vatandaşlığından ayrılması halinde keza analarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybederler.

Kadına Türk vatandaşlığını kazandıran evlenmeden olan küçük çocukları 45 inci madde de belirtilen şartlarla seçme hakkını kullanan analarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybederler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Türk vatandaşlığının ispatı ve yargı yolu

İspat:

Madde 51 — Türk vatandaşlığının ispatı herhangi şekle tabi tutulmamıştır. Her türlü belge ve resmî kayıtlarla benzeri, aksi sabit oluncaya kadar ilginin Türk vatandaşı olduğuna karine teşkil der. Aşağıdaki kayıt belgeler (Hemen her vatandaşta bulunacağı için) başlıca vatandaşlık ispat vasıtası kabul edilmiştir.

- a) Türkiye Cumhuriyeti nüfus sicili kayıtları,
- b) Nüfus hüviyet cüzdanları,
- c) Pasaport ve pasaport yerine geçen belgeler,
- ç) Türk konsolosluklarınca verilmiş vatandaşlık ilmühaberleri,

İdarî makamlar :

Madde 52 — Bir kimsenin Türk vatandaşı olup olmadığı hakkında resmî Türk makam ve dairelerince tereddüde düşüldüğü takdirde anlaşmazlığı, kanun, yönetmenlik ve uyruklu anlaşımları çerçevesi içinde halletmek için konu İçişleri Bakanlığında sorulur. Bu Bakanlık Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü, Vatandaşlık Şubesi Tetkik Bürosu, gereken incelemeyi yapar ve kararını genel müdürlüğü, Vatandaşlık Şubesi Tetkik Bürosu, gereken incelemeyi yapar ve kararını genel müdürlüğün onayına sunduktan sonra ilgili yere karşılık verir.

YARGI YOLU

Danıştay :

Madde 53 — Vatandaşlık hakkında yetkili idare makamlarınca verilen her türlü kararlar aleyhine ilgililerce Danıştay dâva açılabilir.

Diğer yargı organları :

Madde 54 — Danıştay dışında her türlü yargı organı önünde herhangi bir dâva münasebeti ile, bir kimsenin Türk vatandaşı olup olmadığı iddia edilir ve ilgili organı tarafından tereddüde düşülürse bu husus İçişleri Bakanlığından sorulur ve 52 nci maddedeki usule göre vardan netice en geç bir ay içinde ilgili yere bildirilir.

İçişleri Bakanlığınca verilen kararın dâvaya bakmakta olan mahkemece taraflara tebliğinden başlayarak bir ay içinde ilgililerce Danıştay'a başvurulmadığı takdirde Bakanlık kararı kesinleşir. İçişleri Bakanlığı kararına uyulmayarak taraflardan biri Danıştay'a başvurursa bakılmakta olan dâva, 403 sayılı kanunun 41 inci maddesi esaslarına uyularak Danıştay kararına kadar durdurulur.

DÖRDÜNCÜ BOLÜM

Çeşitli hükümler

Evlenmede vatandaşlıkla ilgili beyan :

Madde 55 — 8 ve 29 uncu maddelerdeki beyanlar,

a) Evlenme evlendirmeye yetkili Türk makamları önünde yapıldığı takdirde evlenme akdinin yakıldığı sırada o makama,

b) Evlenme evlendirmeye yetkili yabancı makamlar önünde yapıldığı takdirde evlenmeyi tescil ile görevli Türk makamlarına, evlenme akdinden başlayarak bir aylık süre içinde yazılı olarak yapılır. (a) ve (b) bendlerine uygun olarak yapılan boyam alan makam, -evlenmenin tesciline ait işlemi evrak ile birlikte bunu ilgili nüfus memurluğuna gönderir. Nüfus memurluğu da başka bir emir ve karar beklemeden nüfus siciline kaydederek, ayrılan kadına kayıp şerhi, Türk vatandaşı olan kadına da nüfus hüviyet cüzdanı verir ve İçişleri Bakanlığına bildirir.

Seçme hakkını kullanma şekli :)

Madde 56 — Türk vatandaşlığı Kanunun 12, 13, 27, 28 inci, Yönetmenliğinin 18, 19, 20, 39 ve 40 ncı maddeleri gereğince seçme

hakları İçişleri Bakanlığına gönderilmek üzere mahallin en büyük mülkiye amirliğine ve yabancı memleketlerde de Türkiye Elçilik ve konsolosluklarına yazılı bildiride bulunmak sureti ile yapılır.

Maddi hataların düzeltilmesi :

Madde 57 — Türk Vatandaşlığı Kanununa göre vatandaşlığın kazanılması, kaybettirilmesi, iptal ve çıkarma gibi yetkili makamlarca alınan kararlarda maddi bir hata bulunduğu sonradan anlaşılırsa, bu kararı veren makam düzeltme veya değiştirme karar alabilir.

Resmî Gazete’de yayım :

Madde 58 — Türk vatandaşlığının kazanılması, kaybı, iptali, kaybettirme ve çıkarma kararları, ilgilinin İçişleri Bakanlığının teklifindeki tam hüviyetleri ile Resmî Gazetede yayımlanır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Son hükümler

Kaldırılan kanunlar :

Madde 59 — 11/2/1964 tarihli ve 403 sayılı kanunun, 46 ncı maddesi ile vatandaşlıkla, ilgili bazı önemli kanun ve hükümleri saklı tutmuş, diğerlerini yürürlükten kaldırmıştır ;

A — Saklı kalanlar,

1 — Hilâfetin İlgasına ve Hanedanı Osmaninin Türkiye Cumhuriyeti Mamâliki Haricine çıkarılmasına dair 3 Mart 1340 tarihli ve 431 sayılı kanun,

2 — 431 sayılı kanunun 2 nci maddesinin değiştirilmesi ve aynı kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkında 16 Haziran 1952 tarihli ve 5958 sayılı kanun,

3 — 14/6/1934 tarihli ve 2510 sayılı İskân Kanununun vatandaşlıkla ilgili ve göçmenlere uygulanan hükümleri,

B — Kaldırılan kanunlar,

1 — Şeraiti Muayyeneyi Haiz Olmayan Osmanlı Tebasının Türk Vatandaşlığından İskatı hakkında 23/5/1927 tarihli ve 1041 sayılı kanun

2 — 23/5/1928 tarihli ve 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu

3 — 11/2/1964 tarihli ve 403 sayılı kanuna aykırı diğer hükümler,

Madde 60 — Türk Vatandaşlığı Kanunu geçici iki madde ile kayıp kişiler ve 1312 sayılı kanuna göre iskat edilenler hakkında hükümler koymuştur. Buna göre,

1 — Millî Mücadeleden sonra «Avdeti gayri caizdir.» şerhini havi Büyük Millet Meclisi Hükümeti veya işgal devletlerinin İstanbul temsilcileri tarafından verilen pasaportlarla veya hiçbir belgesi olmaksızın Türkiye'den 1930 yılının (Türk ve Yunan hükümetleri arasında imza edilen Ankara Mukavelesinin tarihi) sonuna kadar ayrılmış bulunup ta halen ölü veya sağ oldukları bilinmeyen ve sadece nüfus sicillerinde kayıtlı bulunan kişiler, 403 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği 22/5/1964 tarihinde Türk vatandaşlığını kaybetmiş sayılırlar.

Bütün nüfus daireleri bu gibi kişiler siciller üzerinden araştırıp gerekli soruşturmayı yaptıktan sonra durumları bu maddeye uyanları nüfus kayıtları hizasına «403 sayılı kanunun geçici 1 inci maddesine göre vatandaşlığı kaybetmiştir, şerhini verecekler ve listesini valilikler yolu ile İçişleri Bakanlığına göndereceklerdir.

Eskiden iskat edilenler :

2 — 403 sayılı Kanunun yurt içinde bulunan bütün vatandaşlarla doğumla Türk vatandaşı olanları vatandaşlıktan çıkarmamayı ve tabiyeti Osmaniye Kanunnamesi ile 1312 sayılı kanun hükümlerine göre çıkarma sebebi olan eylemleri yetkili makam kararı ile kaybettirme işlemine tabi tutmayı ve çıkarmayı de 26 ncı maddesi ile bir sebebe bağlamayı öngördüğünden adı geçen iki kanuna göre

vatandaşlıktan iskat edilmiş doğuştan Türk vatandaşı (Asli) kişiler için 22 Mayıs 1964 tarihinden başlayarak bir yıl içinde yeniden Türk vatandaşlığına alınma isteğinde bulunmaları hakkını tanımıştır.

Geçici 2 nci madde ile verilen bir yıllık süre içinde İçişleri Bakanlığına başvuran doğuştan Türk vatandaşı olupta iskat edilmiş bulunanların vatandaşlığa alınmasında sakınca görülmezse haklarında kanunun 8 inci, yönetmeliğin 12 nci maddesi uygulanır. Bu hükümet sonradan Türk vatandaşlığını kazanmış (Müktesep) kişilere ve özel kanunlarla iskat edilmiş bulunanlara uygulanamaz.

Müracaatlar üzerine İçişleri Bakanlığı Yönetmeliğin 12 ilâ 17 nci maddeleri uyarınca işlem yapar,

Yürürlük :

Madde 61 — Bu yönetmenlik yayımı tarihinden yürürlüğe girer.

Yürütme :

Madde 62 — Bu yönetmenliği İçişleri Bakanı yürütür.

Türk İdare Dergisi, 1944 yılındanberi idare ve kamu görevlerinin çeşitli dallarına ait yazılarla geniş bir idare kadrosuna hitap etmektedir. Bir taraftan hukuk alanının değerli fikir ve ilim mensubu yazarlarının, diğer taraftan İdare Âmirlerinin, bilgi ve görgülerini, İdarî alanda çalışan idare kadrosuna ulaştırmak, hızla gelişen teknik ilerlemeler neticesinde artan ihtiyaçların âmmе hizmetleri sahasına intikal ettikçe değişen mevzuatın tatbikattaki akislerini tetkik ve tahlil eden kalem sahiplerinin yazılarını yayınlamak suretiyle, faideli olmağa çalışmaktadır.

Meslekî sahada fikren hizmet etmek arzusunda bulunanları teşvik etmek idare elemanlarının bilgilerini artırmak, Derginin tesis gayelerinin başında gelmektedir.

İdarî kadronun, kültür ve teknik seviyelerinin daima yükselmesinin zarurî olduğu, ileri memleketlerle olan temaslarının sıklaştığı, plânlı devre çalışmalarının, toplum kalkınması faaliyetlerinin daha sistemli tatbikine geçildiği bir zamanda, bu nev'i tatbikattan doğan bilgi ve görgülerin sonuçlarını tahlil ve terkip eden yazılarla başarılı tez ve raporlara öncelikle dergi sahifelerinde yer verilecek ve değerlendirilecektir;

Yüksek bir medenî çağın akıp giden zamanı içinde gelişen ve genişleyen âmmе hizmetleri kuruluşlarının devamlı bir reform ve reorganizasyona olan ihtiyaçları gözönünde bulundurularak İdarî hayatta bulucu ve kurucu olan idare âmirlerinin ve mensuplarının fikrî ve İlmî yazıları her zaman olduğu gibi Derginin ayrılan sahifelerinde yeri olacaktır.

Türk İdare Dergisi gerek eski ve gerek yeni yazarlarına ve gerekse okurlarına başarılar dileyerek değerli yazılarını beklemektedir.

**TÜRK
İDARE DERGİSİ**

Çemişgezek Kaymakamı İsmail Güzeliş tarafından yayınlanan ve 5.00 lira bedelle satışa arzedilen «İdarede Baskı Gurupları» adlı eser kapsadığı konular yönünden İdareciler, Belediye ve Özel İdareler için faydalı ve tavsiyeye şayan görülmüştür.

Arzu edenler adı geçenden temin edebilirler.

**TÜRK
İDARE DERGİSİ**
